

PŘÍRUČKA

Příručka o evropských právních předpisech v oblasti přístupu ke spravedlnosti

COUNCIL OF EUROPE

© Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy, 2016

Rukopis této příručky byl dokončen v lednu 2016.

Aktualizace budou v budoucnosti k dispozici na internetových stránkách agentury FRA na adrese fra.europa.eu a na internetových stránkách Evropského soudu pro lidská práva v nabídce Case-Law (judikatura) na adrese echr.coe.int.

Reprodukce povolena pod podmínkou uvedení zdroje.

Europe Direct je služba, která vám pomůže odpovědět na otázky týkající se Evropské unie.

Bezplatná telefonní linka (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Informace jsou poskytovány zdarma, stejně jako většina telefonních hovorů (někteří operátoři, telefonní automaty nebo hotely však mohou telefonické spojení zpoplatnit).

Fotografie (na obálce a uvnitř): © iStockphoto

Mnoho doplňujících informací o Evropské unii je k dispozici na internetu (<http://europa.eu>).

Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2016

Rada Evropy: ISBN 978-92-871-9888-4

FRA – print: ISBN 978-92-9491-136-0 doi:10.2811/829505 TK-04-15-940-CS-C

FRA – web: ISBN 978-92-9491-125-4 doi:10.2811/49147 TK-04-15-940-CS-N

Tato příručka byla vypracována v anglickém jazyce. Rada Evropy a Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) neodpovídají za kvalitu překladů do jiných jazyků. Názory vyjádřené v této příručce nezavazují Radu Evropy ani ESLP. Příručka odkazuje na výběr komentářů a dalších příruček. Rada Evropy a ESLP neodpovídají za obsah těchto publikací a jejich zařazením na tento seznam je nijak neschvalují. Další publikace jsou uvedeny na internetových stránkách knihovny ESLP na adrese echr.coe.int

Příručka o evropských právních předpisech v oblasti přístupu ke spravedlnosti

Předmluva

Tato příručka o přístupu ke spravedlnosti v Evropě byla společně připravena Agenturou Evropské unie pro základní práva (FRA) a Radou Evropy společně s kanceláří Evropského soudu pro lidská práva. Je to pátá v řadě příruček k evropským právním předpisům, které byly společně vypracovány našimi organizacemi. Předchozí příručky byly zaměřeny na evropské antidiskriminační právo, evropské právo týkající se azylu, hranic a přistěhovalectví, evropské právo v oblasti ochrany údajů a evropské právo týkající se práv dítěte.

Vzhledem k pozitivní reakci na předchozí příručky jsme se rozhodli spolupracovat na dalším vysoce aktuálním tématu - přístupu ke spravedlnosti. Přístup ke spravedlnosti není jen právo samo o sobě, ale také umožňující a zmocňující nástroj nezbytný k tomu, aby se ostatní práva stala realitou.

Tato příručka shrnuje klíčové evropské právní zásady v oblasti přístupu ke spravedlnosti. Jejím cílem je zvýšit povědomí a zlepšit znalosti příslušných právních norem, které stanovila Evropská unie a Rada Evropy, zejména prostřednictvím judikatury Soudního dvora Evropské unie (SDEU) a Evropského soudu pro lidská práva (ESLP). Příručka by měla sloužit jako praktický návod pro soudce, státní zástupce a právníky zapojené do soudních sporů v EU a v členských státech Rady Evropy. Příručka bude užitečná i pro nevládní organizace a další subjekty, které pomáhají obětem při přístupu ke spravedlnosti.

Rádi bychom poděkovali Centru pro lidská práva Univerzity v Nottinghamu ve Spojeném království za jejich příspěvek. Jsme také vděční Evropské komisi pro efektivitu justice Rady Evropy (CEPEJ) za její účast na raných fázích přípravy této příručky a GŘ Evropské komise pro spravedlnost za příspěvní v průběhu tvorby textu. Na závěr bychom chtěli vyjádřit svou vděčnost soudkyni Marii Bergerové ze Soudního dvora Evropské unie za její cennou zpětnou vazbu během závěrečné fáze přípravy dokumentu.

Philippe Boillat

Generální ředitel pro lidská práva
a právní stát Rada Evropy

Michael O'Flaherty

Ředitel Agentury Evropské unie pro
základní práva

Obsah

PŘEDMLUVA	3
SLIBNÉ POSTUPY	8
ZKRATKY A AKRONYMY	9
JAK POUŽÍVAT TUTO PŘÍRUČKU	11
1 CO ZNAMENÁ PŘÍSTUP K SPRAVEDLNOSTI?	15
Klíčové body	16
2 SPRAVEDLIVÉ A VEŘEJNÉ PROJEDNÁNÍ PŘED NEZÁVISLÝM A NESTRANNÝM TRIBUNÁLEM A JINÝMI ORGÁNY	23
2.1. Přístup k spravedlnosti prostřednictvím soudů	25
Klíčové body	25
2.1.1. Právo na přístup k soudu	25
2.1.2. Definice „tribunálu“	30
2.2. Nezávislost a nestrannost tribunálů	34
Klíčové body	34
2.3. Co je to spravedlivé a veřejné projednání?	40
Klíčové body	40
2.3.1. Spravedlivé projednání	40
2.3.2. Veřejné projednání	45
2.4. Jiné cesty ke spravedlnosti	48
Klíčové body	48
2.4.1. Mimosoudní orgány	48
2.4.2. Alternativní řešení sporů	50
3 PRÁVNÍ POMOC	57
3.1. Právní pomoc v jiném než trestním řízení	58
Klíčové body	58
3.1.1. Oblast působnosti	59
3.1.2. Přezkum majetkových poměrů a důvodnosti	63
3.2. Právní pomoc v trestním řízení	66
Klíčové body	66
3.2.1. Oblast působnosti	66
3.2.2. Přezkum majetkových poměrů	67
3.2.3. Přezkum zájmu spravedlnosti	68

4	PRÁVO PORADIT SE, BÝT OBHAJOVÁN A BÝT ZASTUPOVÁN	73
4.1.	Právo poradit se, být obhajován a být zastupován v jiném než trestním řízení	74
	Klíčové body	74
4.1.1.	Oblast působnosti	75
4.1.2.	Praktické a účinné právní poradenství	76
4.2.	Právo poradit se, být obhajován a být zastupován v trestním řízení	78
	Klíčové body	78
4.2.1.	Oblast působnosti	78
4.2.2.	Kvalita právního poradenství	83
4.2.3.	Právní poradenství dle vlastního výběru	84
4.2.4.	Přiměřený čas a možnosti na přípravu vlastní obhajoby	85
4.2.5.	Vzdání se	86
4.3.	Právo na samozastupování	89
	Klíčové body	89
5	PRÁVO NA ÚČINNOU NÁPRAVU	91
5.1.	Co je to účinná náprava?	92
	Klíčové body	92
5.1.1.	Věcné a procesní požadavky na účinnou nápravu	93
5.1.2.	Institucionální požadavky na účinnou nápravu	98
5.2.	Příklady konkrétních prostředků nápravy	101
	Klíčové body	101
5.2.1.	Náhrada	101
5.2.2.	Přiznání plnění	106
5.2.3.	Soudní příkazy	107
6	OMEZENÍ PŘÍSTUPU KE SPRÁVEDLNOSTI OBECNĚ	111
6.1.	Legitimní cíl a proporcionalita	113
	Klíčové body	113
6.2.	Příklady omezení před přijetím konečného rozsudku nebo rozhodnutí	116
	Klíčové body	116
6.2.1.	Soudní poplatky	117
6.2.2.	Nadměrný formalismus	119
6.2.3.	Překážky související s důkazní povinností	122
6.2.4.	Promlčecí lhůty	124
6.2.5.	Imunita	126

6.3. Prodlevy ve výkonu konečného rozhodnutí	128
Klíčové body	128
7 OMEZENÍ PŘÍSTUPU KE SPRAVEDLNOSTI: DÉLKA ŘÍZENÍ	133
7.1. Určení délky řízení	134
Klíčové body	134
7.1.1. Určení délky jiného než trestního řízení	136
7.1.2. Určení délky trestního řízení	137
7.2. Kritéria pro určení přiměřenosti délky řízení	139
Klíčové body	139
7.2.1. Složitost případu	141
7.2.2. Chování stěžovatele	142
7.2.3. Postup vnitrostátních orgánů	143
7.2.4. Co je v sázce pro stěžovatele	145
7.3. Prostředky nápravy při nadměrné délce řízení	146
8 PŘÍSTUP K SPRAVEDLNOSTI VE VYBRANÝCH OBLASTECH ZÁJMU	149
8.1. Osoby se zdravotním postižením	151
Klíčové body	151
8.1.1. Přístup k spravedlnosti	152
8.1.2. Způsobilost	155
8.2. Oběti trestných činů	157
Klíčové body	157
8.3. Vězni a osoby ve vyšetřovací vazbě	163
Klíčové body	163
8.3.1. Přístup k soudu a k obhájci	164
8.3.2. Právo napadnout zbavení osobní svobody	166
8.3.3. Odškodnění za nezákonné zbavení svobody	171
8.4. Právní předpisy v oblasti životního prostředí	172
Klíčové body	172
8.5. Elektronická justice	177
Klíčový bod	177
DALŠÍ LITERATURA	181
JUDIKATURA	191
REJSTŘÍK	199

Slibné postupy

Zajištění spravedlivého procesu prostřednictvím spoluúčasti na jednání ..	41
Zlepšení přístupu ke spravedlnosti v případech diskriminace	50
Využití mediace v záležitostech rodiny	51
Poskytování právní pomoci zranitelným skupinám	59
Nabídka on-line právní pomoci pro zajištění přístupu ke spravedlnosti	65
Nabídka širokého spektra forem právní pomoci	75
Pomoc stranám sporu, které se zastupují samy	89
Snížení nákladů a zjednodušení procesních postupů	119
Podpora přístupu ke spravedlnosti prostřednictvím omezení nadměrného formalismu	121
Efektivní výkon soudních rozhodnutí	131
Urychlení rodinných věcí	135
Zkrácení délky řízení díky naslouchání uživatelům soudu	145
Zrychlení řízení	145
Návod pro policii, jak pomáhat osobám se zdravotním postižením	152
Podpora obětí s poruchami učení	160
Podpora přístupu ke spravedlnosti pro vězně s poruchami učení	165
Podpora environmentální demokracie v praxi	174
Vizualizace vynesení rozsudku: on-line nástroj pro usnadnění přístupu ke spravedlnosti	180

Zkratky a akronymy

ADR	Alternativní řešení sporů
CCJE	Poradní rada evropských soudců
CEPEJ	Evropská komise pro efektivitu justice
CETS	Řada smluv Rady Evropy
CRPD	Úmluva o právech osob se zdravotním postižením
e-CODEX	Komunikace elektronické justice prostřednictvím on-line výměny dat
EEO	Evropský exekuční titul
EIA	Směrnice o vlivu na životní prostředí
e-SENS	Electronic Simple European Networked Services
ES	Evropské společenství
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
ÉÚLP	Evropská úmluva o lidských právech
FRA	Agentura Evropské unie pro základní práva
ICCPR	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
NGO	Nevládní organizace
NHRI	Národní instituce pro lidská práva
ODR	On-line řešení sporů
OSN	Organizace spojených národů
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie (před prosincem 2009, Evropský soudní dvůr, ESD)
SEU	Smlouva o Evropské unii
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
UDHR	Všeobecná deklaráce lidských práv

Jak používat tuto příručku

Tato příručka poskytuje přehled o hlavních aspektech přístupu ke spravedlnosti v Evropě, se zvláštním odkazem na příslušná práva uvedená v Evropské úmluvě o lidských právech Rady Evropy (EÚLP), jak jsou vykládána Evropským soudem pro lidská práva (ESLP), a v Listině základních práv Evropské unie, jak jsou vykládána Soudním dvorem Evropské unie (SDEU).

Přístup ke spravedlnosti není jen právo samo o sobě, ale také umožňuje jednotlivcům prosadit jejich další práva. Tato příručka má široký záběr pokrývající trestní i občanské právo. Existující příručky FRA-ESLP k evropskému právu, které se týkají azylu, hranic a přistěhovalců a práv dítěte, obsahují analýzu přístupu ke spravedlnosti ze strany žadatelů o azyl a dětí; proto tyto oblasti nejsou zahrnuty v této příručce.

Tato příručka je určena jako pomoc právníkům, kteří se nespécializují na otázky přístupu k spravedlnosti, a slouží jako úvod do klíčových otázek. Je určena pro praktikující právníky, soudce a další právní profese, jakož i pro osoby, které působí v subjektech zabývajících se problematikou výkonu a přístupu ke spravedlnosti, včetně nevládních organizací (NGO) zapojujících do soudních sporů. Příručka může být také použita pro právní výzkum a účely veřejné advokacie. Je sestavena tak, aby umožňovala právníkům nahlédnout přímo do konkrétních částí/na konkrétní témata podle potřeby; není nutné číst příručku celou. V části **další literatura** jsou uvedeny specializované dokumenty, které mohou být zajímavé pro ty, kdož hledají další informace k danému tématu.

Příslušné právní předpisy Rady Evropy a Evropské unie (EU) jsou prezentovány tak, jak se vztahují ke každému tématu. Existuje nicméně značné překrytí mezi právy na přístup ke spravedlnosti, jak jsou stanoveny v EÚLP a v Listině základních práv EU. Listina výslovně uznává, že tam, kde práva Listiny odpovídají právům v EÚLP, mají mít stejný rozsah a význam. Mnoho z judikatury ESLP lze tedy považovat za relevantní při posuzování působnosti a uplatňování práv dle Listiny. Právní předpisy EU lze pokládat za konzistentní s judikaturou ESLP, není-li výslovně uvedeno jinak. Na judikaturu SDEU je odkazováno tam, kde je k dispozici příslušná jurisprudencí poskytující alternativní zdroje pro práva na přístup ke spravedlnosti a, což je důležitější, ukazující jak tyto dva právní řády fungují vedle sebe. Mnohé z citovaných rozsudků SDEU byly vyneseny v průběhu řízení o předběžné otázce iniciované vnitrostátními soudy za účelem získání výkladu SDEU příslušných ustanovení právních předpisů EU, aby mohl

být vyřešen spor probíhající na vnitrostátní úrovni. V rámci řízení o předběžné otázce je úlohou SDEU poskytnout výklad právních předpisů EU nebo rozhodnout o jejich platnosti. Pak je úkolem vnitrostátního soudu, aby uplatnil toto právo v souladu s výkladem SDEU na skutkový stav projednávaný ve vnitrostátním řízení. Abychom předešli nejasnostem, tato příručka nazývá Evropský soudní dvůr (ESD) Soudním dvorem Evropské unie (SDEU) i v případě rozhodnutí vydaných před prosincem 2009.

Každá kapitola začíná tabulkou, ve které jsou shrnuta témata probíraná v dané kapitole. V tabulce jsou také uvedeny platné právní předpisy a seznam příslušné judikatury SDEU a ESLP. To pomůže uživatelům, aby rychle našli klíčové informace vztahující se k jejich situaci. Právníci, na které se vztahuje pouze právo Rady Evropy, mohou omezit své studium pouze na materiál vztahující se k Radě Evropy, avšak ti, kdož působí v členských státech EU, musí nahlížet do obou sloupců, neboť tyto státy jsou vázány oběma právními řády.

Kromě toho jsou na začátku každé části prezentovány klíčové body, které poskytují rychlý a snadno dostupný přehled.

Klíčové právní zdroje Rady Evropy jsou uvedeny v rámečcích zvýrazňujících vybrané případy ESLP a také v odkazech v hlavním textu. Tyto případy poskytují nedávné příklady toho, jak ESLP aplikuje zásady, které zavedl ve své široké jurisprudenci. Na doporučení a zprávy Rady Evropy je také odkazováno, jsou-li relevantní, a to i tehdy, když nezavádějí právně závazné povinnosti.

Právní předpisy EU jsou prezentovány jak v rámečcích zvýrazňujících vybrané případy SDEU, tak i prostřednictvím odkazů na příslušné primární právo EU a legislativní opatření, jako jsou směrnice a nařízení, v hlavním textu. Případy SDEU byly vybrány podobně, aby ilustrovaly nedávnou aplikační praxi. Poznámky pod čarou zavedou čtenáře k dalším příkladům. Navíc jsou zahrnuty i odkazy na právně nezávazné nástroje EU, jsou-li relevantní pro klíčové body.

Ačkoliv se příručka zaměřuje na právo, obsahuje i rámečky popisující „slibné postupy“ v členských státech Rady Evropy a EU. Právní systémy se mohou výrazně lišit v těchto státech, ale tyto slabé postupy zahrnují iniciativy, které by mohly pomoci přístupu ke spravedlnosti v krátkodobém nebo dlouhodobém horizontu. Přiměřenost a účinnost těchto iniciativ musí být často ještě vyzkoušena – k plnému pochopení jejich hodnoty by byl zapotřebí další výzkum příslušných zdrojů na vnitrostátní úrovni.

Tato příručka se zaměřuje na trestní i občanské právo. Byť je správní právo zkoumáno v souvislosti s právními předpisy v oblasti životního prostředí (viz kapitola 8), obecně nespadá do jejího rozsahu. Příručka se týká uplatňování práva na vnitrostátní úrovni, takže se nezabývá problematikou postavení a přípustnosti před ESLP a SDEU, kromě případů, kdy to napomáhá pochopení práv jednotlivce. Podobně i mezinárodní nástroje a judikatura a vnitrostátní judikatura jsou zmíněny pouze tehdy, pokud to napomůže k vysvětlení konkrétní záležitosti.

Příručka začíná stručným popisem právního pojmu „přístup ke spravedlnosti“ a rolí obou právních systémů ustanovených právem Rady Evropy a EU (kapitola 1). Obsahuje sedm věcných kapitol, které se zabývají následujícími otázkami:

- spravedlivé a veřejné projednání nezávislým a nestranným soudem (včetně práva na přístup k soudu, rozsahu práva na spravedlivé a veřejné projednání a alternativních cest ke spravedlnosti);
- právní pomoc (včetně přezkumu majetkových poměrů a důvodnosti a přezkumu zájmu spravedlnosti pro trestní řízení);
- právo poradit se, být obhajován a být zastupován (včetně kvality právního poradenství, práva na přiměřený čas a možnosti na přípravu vlastní obhajoby a práva vzdát se zastupování);
- právo na účinnou nápravu (včetně jeho věcných a institucionálních požadavků, také příklady dostupných prostředků nápravy);
- omezení přístupu ke spravedlnosti obecně (včetně povahy přípustných omezení a příkladů omezení);
- omezení přístupu ke spravedlnosti: délka řízení (včetně kritérií pro stanovení přiměřenosti délky);
- přístup ke spravedlnosti ve vybraných oblastech zájmu (s ohledem na specifické zásady vypracované mj. ve vztahu k osobám se zdravotním postižením, obětem trestných činů, vězňům a osobám ve vyšetřovací vazbě, a v oblastech právní úpravy ochrany životního prostředí a elektronické justice).

1

Co znamená přístup k spravedlnosti?

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
Přístup k spravedlnosti Listina základních práv, článek 47 (právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces) Listina základních práv, článek 51 (oblast působnosti) Listina základních práv, čl. 52 odst. 3 (rozsah výkladu práv a zásad) Smlouva o Evropské unii (SEU), čl. 4 odst. 3 SEU, článek 19	Oblast působnosti	EÚLP, článek 6 (právo na spravedlivý proces) EÚLP, článek 13 (právo na účinnou nápravu) EÚLP, článek 35 (kritéria přípustnosti) EÚLP, článek 46 (závaznost a výkon rozsudků)

Tato kapitola představuje pojem „přístup ke spravedlnosti“ s odkazem na klíčové evropské normy v oblasti lidských práv. Představuje evropské regionální systémy, které chrání práva jednotlivce, a řeší důraz na zajištění ochrany práv na vnitrostátní úrovni. Tato kapitola rovněž shrnuje vztah mezi právy na přístup ke spravedlnosti v rámci Evropské unie (EU) a Rady Evropy, přičemž níže uvedený obrázek znázorňuje klíčové rozdíly.

Klíčové body

- Podle mezinárodního a evropského práva v oblasti lidských práv pojem přístupu ke spravedlnosti zavazuje státy, aby zajistily právo každého jednotlivce obrátit se na soud – nebo v některých případech na orgán pro alternativní řešení sporů – a dosáhnout prostředku nápravy, pokud se zjistí, že práva jednotlivce byla porušena. Je to tudíž umožňující právo, které pomáhá jednotlivcům při prosazování jiných práv.
- Přístup ke spravedlnosti zahrnuje řadu základních lidských práv, jako je právo na spravedlivý proces podle článku 6 EÚLP a článku 47 Listiny základních práv EU a právo na účinnou nápravu podle článku 13 EÚLP a článku 47 Listiny.
- Práva na přístup k spravedlnosti uvedená v Listině základních práv EU mohou odpovídat právům v EÚLP. Judikatura ESLP je proto důležitá při interpretaci práv podle Listiny.
- Ačkoli různé systémy upravují prosazování EÚLP a Listiny základních práv EU, oba zdůrazňují, že práva na účinnou nápravu a spravedlivý proces by měla být v první řadě uplatňována na vnitrostátní úrovni.

Přístup k spravedlnosti umožňuje jednotlivcům, aby se chránili před porušováním svých práv, aby žádali nápravu v případě občanskoprávních deliktů, aby mohli volat výkonnou moc k zodpovědnosti a aby se hájili v trestním řízení. Je důležitým prvkem právního státu¹ a zasahuje do občanského, trestního i správního práva. Přístup ke spravedlnosti je zároveň proces i cíl a má zásadní význam pro jednotlivce, kteří chtějí využít dalších procesních a věcných práv.

Na mezinárodní úrovni zaujímal Výbor pro lidská práva OSN od svého založení přední místo mezi orgány zřízenými smlouvami OSN při výkladu pojmů týkajících se přístupu ke spravedlnosti.² Přístup ke spravedlnosti je také zaručen v nástrojích OSN, jako je například Aarhuská úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí z roku 1998 a Úmluva o právech osob se zdravotním postižením z roku 2006.

Na úrovni politik EU je přístup ke spravedlnosti v členských státech EU – zejména účinnost a kvalita justičních systémů a nezávislost soudnictví v rámci

1 Rada Evropy (2015), *Informační přehled o zaručení rovného přístupu žen ke spravedlnosti*, Štrasburk, Rada Evropy.

2 Organizace spojených národů (OSN), Výbor pro lidská práva, Obecný komentář č. 32 (2007).

EU - pravidelně hodnocen pomocí tzv. srovnávacího přehledu EU o soudnictví.³ Ten vychází především z údajů od CEPEJ, expertního orgánu Rady Evropy, a tvoří součást roční analýzy růstu Evropské komise. Ta se promítá do jednání v rámci ročního politického cyklu EU - evropského semestru - která mají významný dopad na národní finance.⁴

V evropském právu v oblasti lidských práv je pojem přístupu ke spravedlnosti zakotven v článcích 6 a 13 Evropské úmluvy o lidských právech (EÚLP) a v článku 47 Listiny základních práv EU, které zaručují právo na spravedlivý proces a na účinnou nápravu, jak je vykládá Evropský soud pro lidská práva (ESLP), respektive Soudní dvůr Evropské unie (SDEU). Z pohledu českého čtenáře je vhodné si povšimnout, že zatímco v českém textu EÚLP a Listiny jsou používány rozdílné pojmy – „právo na účinný právní prostředek nápravy“ (článek 13 EÚLP) respektive „právo na účinnou právní ochranu“ (článek 47 Listiny), používá anglický nebo francouzský text obou dokumentů stejný pojem, což je reflektováno i v textu této příručky. Jak již bylo uvedeno výše, tato práva jsou rovněž zahrnuta v mezinárodních nástrojích, jako je čl. 2 odst. 3 a článek 14 Mezinárodního paktu Organizace spojených národů (OSN) o občanských a politických právech (ICCPR)⁵ a články 8 a 10 Všeobecné deklarace lidských práv OSN (UDHR).⁶ Mezi klíčové prvky těchto práv patří účinný přístup k orgánu pro řešení sporů, právo na spravedlivé řízení a včasné řešení sporů, právo na přiměřenou nápravu, jakož i všeobecné uplatňování zásad účinnosti a efektivity při uplatňování spravedlnosti.⁷

Práva chráněná v EÚLP a Listině základních práv EU se překrývají. Práva v Listině, která odpovídají právům v EÚLP, mají stejný význam a rozsah jako práva stanovená v EÚLP, jak stanoví článek 53 Listiny. Vysvětlení k Listině⁸ - která slouží jako interpretační nástroj pomáhající porozumět jejímu obsahu, ale bez právní závaznosti - poskytují v tomto ohledu další vysvětlení. Tento překryv

3 Evropská komise (2015), *The 2015 EU Justice Scoreboard*, COM(2015) 116 konečné znění, Brusel, 9 března 2015.

4 Agentura Evropské unie pro základní práva (FRA) (2015), *Fundamental rights: challenges and achievements in 2014 – FRA Annual report*, Lucemburk, Úřad pro publikace, kapitola Focus, s. 14.

5 Valné shromáždění OSN (1966), *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR)*, 16 prosince 1966.

6 OSN, GA (1948), *Všeobecná deklarace lidských práv (UNDHR)*, 10 prosince 1948.

7 FRA (2011), *Přístup ke spravedlnosti v Evropě: přehled výzev a příležitostí*, Lucemburk, Úřad pro publikace, s. 9.

8 EU (2012), *Listina základních práv Evropské unie*, čl. 52 odst. 3, Úř. věst. 2012, C 326. Viz také *Vysvětlení k Listině základních práv*, Úř. věst. 2007 C 303/17.

znamená, že jurisdikce ESLP je často důležitá pro interpretaci práv plynoucích z Listiny základních práv EU. Nicméně, jak je uvedeno níže, právní systémy ESLP a SDEU jsou odlišné, což může mít vliv na ochranu práv na vnitrostátní úrovni.

Evropská úmluva o lidských právech

Rada Evropy má 47 členských států; všechny jsou stranami EÚLP, která vstoupila v platnost v roce 1953.⁹ Podle článku 1 EÚLP mají smluvní státy povinnost zajistit práva EÚLP osobám v jejich jurisdikci. Smluvní státy musí zajistit, aby jejich právní předpisy i praxe byly v souladu s EÚLP. Jsou primárně odpovědné za zavedení a prosazování práv a svobod zaručených EÚLP, i když jim může být poskytnut „prostor pro uvážení“, který umožňuje, aby výklad byl v souladu s jejich vlastními právními systémy.

Úloha ESLP je kontrolní: zajišťuje, aby smluvní státy plnily své povinnosti tím, že řeší stížnosti jednotlivců na porušování EÚLP.¹⁰ Podle článku 35 EÚLP musí jednotlivci prokázat, že vyčerpali všechny vnitrostátní právní prostředky, než ESLP posoudí jejich věc.¹¹ To odráží zásadu subsidiarity, která znamená, že vnitrostátní soudy jsou primárně odpovědné za zajištění a ochranu lidských práv na vnitrostátní úrovni.¹² Příslušné standardy pro přístup ke spravedlnosti, které státy musí dodržovat, jsou uvedeny v následujících kapitolách.

Práva z EÚLP nejsou vždy omezena na území smluvních států; ve výjimečných případech mohou platit exteritoriálně - konkrétně na situace v zahraničí, ve kterých státní úředníci vykonávají „účinnou kontrolu a pravomoc“ nad jednotlivci.¹³

Podle článku 46 EÚLP se musí smluvní strany, které se zúčastní řízení u ESLP, řídit jeho konečným rozsudkem.

9 Rada Evropy, *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*, CETS č. 5, 1950. Viz také *Evropská sociální charta* Rady Evropy, CETS č. 35, 18 října 1961, která sleduje dodržování sociálních a ekonomických práv; a *Evropská sociální charta (revidovaná)* Rady Evropy, CETS č. 163, 3 května 1996.

10 Smluvní státy mohou také vznášet nároky proti sobě navzájem.

11 ESLP, *Er a další proti Turecku*, č. 23016/04, 31 července 2012, odst. 57.

12 ESLP, *Scordino proti Itálii (č. 1)*, č. 36813/97, 29 března 2006, odst. 140.

13 ESLP, *Al-Skeini a další proti Spojenému království*, č. 55721/07, 7 července 2011, odst. 133-137.

Listina základních práv Evropské Unie

Evropská unie představuje jedinečný právní řád. Právo EU je nedílnou součástí právních řádů členských států.¹⁴ Zahrnuje primární právo, které je zakotveno ve smlouvách, jakož i v Listině základních práv EU; sekundární právo, jako jsou nařízení, směrnice a rozhodnutí; a také nezávazné právní akty, jako jsou stanoviska a doporučení.¹⁵

Provádění a prosazování právních předpisů EU probíhá především na vnitrostátní úrovni. Čl. 4 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii (SEU) požaduje, aby členské státy EU přijaly vhodná opatření k zajištění plnění povinností vyplývajících z právních předpisů EU. To je princip loajální spolupráce. Článek 19 SEU navíc požaduje, aby členské státy poskytovaly dostatečné prostředky nápravy, které zajistí účinnou právní ochranu v oblastech pokrytých právem EU.

Vnitrostátní soudy jsou tedy hlavními garanty práva EU, ale aby bylo zajištěno jeho jednotné uplatňování, mohou požádat SDEU, aby se vyjádřil k problematice výkladu v rámci řízení o předběžné otázce.¹⁶ Tak vzniká dialog mezi vnitrostátními soudy a SDEU. SDEU je strážcem jedinečného právního řádu EU, který zahrnuje jasné povinnosti v oblasti základních práv. Jednotlivci mohou podat zrušovací žalobu pro přezkoumání zákonnosti právních předpisů EU (včetně otázek základních práv), ale podmínky pro podání takové žaloby jsou restriktivní. Jednotlivci musí obecně prokázat, že se jich to „bezprostředně a osobně dotýká“.¹⁷ Podle SDEU je tento systém pro soudní přezkum aktů orgánů EU systémem úplným.¹⁸

Z hlediska práva EU je proto také důležité, aby jednotlivci mohli vymáhat svá práva u vnitrostátních soudů. Původně smlouvy Evropských společenství neobsahovaly žádný odkaz na základní práva. Místo toho byla základní práva identifikována judikaturou SDEU coby obecné zásady práva EU vyplývající z EÚLP a společných ústavních tradic členských států.¹⁹ SDEU používal tyto zásady při prověřování zákonnosti legislativních a administrativních opatření EU, jakož i

14 SDEU, C-6/64, *Flaminio Costa proti E.N.E.L.*, 15 července 1964.

15 Smlouva o fungování Evropské unie (SFEU), článek 288, Úř. věst. 2012, C 326.

16 Tamtéž, článek 267.

17 SFEU, čl. 263 odst. 4. Příklad ilustrující složitost této oblasti práva viz SDEU, C-583/11 P, *Inuit Tapiriit Kanatami a další proti Evropskému parlamentu a Radě Evropské unie*, 3 října 2013.

18 Tamtéž, zejména odstavec 92.

19 SEU, čl. 6 odst. 3 (dříve čl. 6 odst. 2).

slučitelnosti opatření přijatých členskými státy při provádění práva EU. Judikatura týkající se těchto obecných zásad má význam při úvahách o právu usilovat o spravedlnost a může být užitečná pro právníky.

Základní práva a svobody jsou nyní zakotvena v **Listině základních práv EU**, která se stala právně závaznou jako primární právo EU v prosinci 2009.²⁰ Listina zahrnuje hospodářská, sociální a kulturní práva. V některých případech Listina odkazuje na „zásady“ namísto „práv“ (například zásada rovnosti žen a mužů v článku 23). Podle Listiny základních práv EU, pokud jsou ustanovení klasifikována jako „zásady“, vnitrostátní soudy je používají jen pro interpretaci a rozhodování o zákonnosti aktů členských států, kterými se provádí právo EU.²¹

Podle článku 51 se Listina základních práv EU vztahuje na orgány a instituce EU bez omezení, a na členské státy tehdy, „když provádějí unijní právo“.²² Vysvětlení vztahující se k Listině základních práv EU uvádějí, že v ní stanovené povinnosti platí pouze tehdy, pokud členské státy jednají „v rámci právních předpisů EU“. SDEU potvrdil, že výrazy „provádějí“ a „v rámci“ mají stejný význam.²³ To se týká situací, kdy členské státy například provádějí směrnice a nařízení EU.²⁴ Všech 28 členských států EU je ovšem také smluvními státy EÚLP. To znamená, že i když se Listina základních práv Evropské Unie na daný případ nevztahuje, EÚLP platit může. Probíhající jednání o plánovaném přistoupení Evropské unie k EÚLP by navíc mohly mít vliv na systém přístupu ke spravedlnosti.²⁵

Vztah mezi právem na přístup ke spravedlnosti v rámci právních předpisů Rady Evropy a EU

Obrázek shrnuje základní principy práva na přístup ke spravedlnosti v rámci EU a Rady Evropy. Zdůrazňuje dva klíčové prvky přístupu ke spravedlnosti – právo na spravedlivý proces a právo na účinnou nápravu – a porovnává

20 **Listina základních práv Evropské unie**, Úř. věst. 2012, C326. Viz SFEU, čl. 6 odst. 1.

21 Viz čl. 52 odst. 5 Listiny základních práv Evropské unie, a (částečně) informace uvedené v dokumentu *Vysvětlení k Listině základních práv*. Viz také SDEU, C-176/12, *Association de médiation sociale proti Union locale des syndicats CGT a dalším*, 15 ledna 2014, odst. 45-49. Porovnejte s SDEU, C-555/07, *Kücükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG*, 19 ledna 2010.

22 Listina základních práv Evropské unie, **článek 51**.

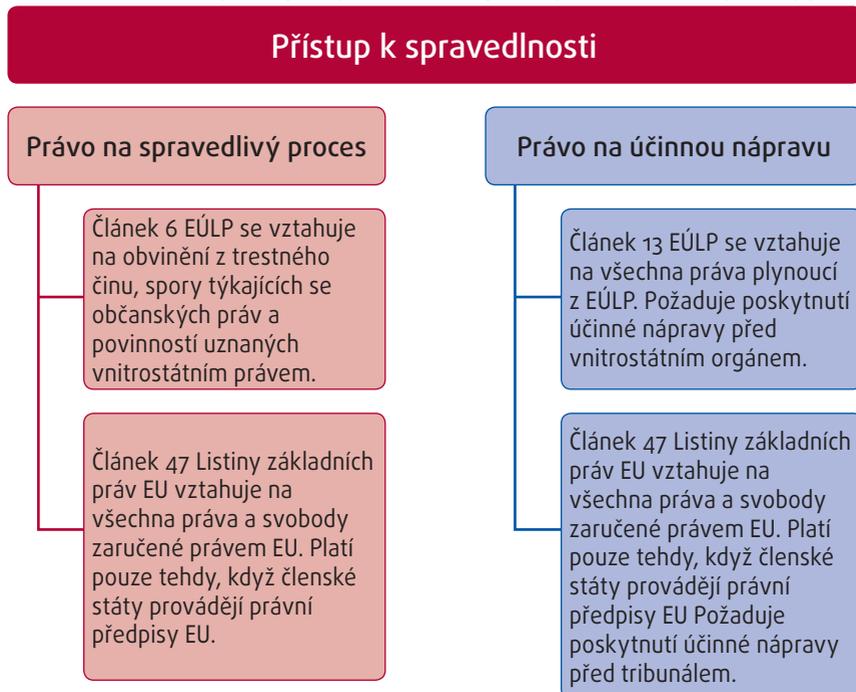
23 SDEU, C-617/10, *Åklagaren proti Hans Åkerberg Fransson*, 7 května 2013, odst. 17-21.

24 SDEU, C-206/13, *Cruciano Siragusa proti Regione Sicilia - Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 6 března 2014, odst. 24-25.

25 Viz stanovisko SDEU k navrhovanému přistoupení k EÚLP, Stanovisko Soudu 2/13, 18 prosince 2014.

ochranu, kterou poskytuje Listina základních práv EU a EÚLP. Bude na něj odkazováno v dalším textu příručky.

Obrázek: Právo na přístup k spravedlnosti podle práva EU a Rady Evropy

Jak ukazuje obrázek, článek 6 EÚLP má omezenou působnost a platí pouze pro případy týkající se obvinění z trestných činů, občanských práv a závazků uznaných ve vnitrostátním právu (viz [oddíl 2.1](#)). Článek 47 Listiny základních práv EU není tak omezený a platí pro všechna práva a svobody uznávané právem EU, mezi něž patří některá další ekonomická, sociální a kulturní práva. Avšak existuje důležitý rozdíl, pokud jde o použitelnost. Článek 6 EÚLP se vztahuje na všechny situace, které spadají do definice „obvinění z trestných činů nebo občanských práv a závazků“. Článek 47 Listiny platí pouze tehdy, pokud členské státy uplatňují právo EU, například při provádění směrnice proti obchodování s lidmi. Proto poskytuje méně komplexní systém ochrany.

Článek 13 EÚLP stanoví právo na účinnou nápravu u vnitrostátního orgánu při porušení práv zaručených EÚLP. Právo na účinnou nápravu podle článku 47

Listiny základních práv EU se vztahuje na všechna práva a svobody zaručené právem EU: neomezují se na porušování práv obsažených v Listině. Článek 47 také výslovně zaručuje přístup k prostředku nápravy před „soudem“ (resp. „tribunálem“, viz níže) a nabízí tedy širší ochranu. Je důležité mít na paměti, že pro členské státy EU EÚLP může platit i pokud Listina základních práv EU neplatí, neboť všech 28 členských států je rovněž smluvními státy EÚLP.

Ačkoliv jsou tyto systémy odlišné, **právo Rady Evropy i EU** zaručuje právo na účinnou nápravu a právo na spravedlivý proces, jež mají být v první řadě uplatněny na vnitrostátní úrovni, v rámci oblasti působnosti těchto dvou nástrojů a v souladu s příslušnými pravidly a podmínkami stanovenými SDEU a ESLP. Mnohá práva v Listině základních práv EU jsou popsána podobně jako práva v EÚLP. Čl. 52 odst. 3 Listiny potvrzuje, že tam, kde práva stanovená Listinou odpovídají právům z EÚLP, jsou smysl a rozsah těchto práv stejné, i když může být poskytnuta širší ochrana.²⁶ To znamená, že judikatura ESLP je relevantní pro interpretaci práv stanovených v Listině, pokud si tato práva odpovídají.

26 Vysvětlení k Listině základních práv, Úř. věst. 2007, C-303/17.

2

Spravedlivé a veřejné projednání před nezávislým a nestranným tribunálem a jinými orgány

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
Projednání před tribunálem		
Listina základních práv, článek 47 (právo na účinnou právní ochranu) SDEU, spojené věci C-128/09 až C-131/09, <i>Boxus a další proti Région wallonne</i> , 2011	Přístup k soudu	EÚLP, čl. 6 odst. 1 EÚLP, Protokol 7 ESLP, <i>Golder proti Spojenému království</i> , č. 4451/70, 1975
SDEU, C-363/11, <i>Epitropos tou Elegktikou Synedriou kai Ypourgio Politismou kai Tourismou proti Ypourgeio Politismou kai Tourismou - Ypiresia Dimosionomikou Elenchou</i> , 2012 SDEU, C-394/11, <i>Valeri Hariev Belov proti CHEZ Elektro Balgaria AD a dalším (Bulharsko a Evropská komise jako vedlejší účastníci)</i> , 2013	Definice tribunálu	ESLP, <i>Julius Kloiber Schlachthof GmbH a další proti Rakousku</i> , č. 21565/07 a další, 2013
Nezávislost a nestrannost tribunálů		
Listina základních práv, článek 47 SDEU, C-506/04, <i>Graham J. Wilson proti Ordre des avocats du barreau de Luxembourg</i> , 2006 SDEU, spojené věci C-341/06 a C-342/06, <i>Chronopost SA and La Poste proti Union française de l'express (UFEX) a dalším</i> , 2008	Nezávislost a nestrannost	EÚLP, čl. 6 odst. 1 ESLP, <i>Maktouf a Damjanović proti Bosně a Hercegovině</i> , č. 2312/08 a 34179/08, 2013 ESLP, <i>Ibrahim Gürkan proti Turecku</i> , č. 10987/10, 2012

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
Spravedlivé a veřejné projednání před soudem		
Listina základních práv, článek 47 Směrnice o právu na informace v trestním řízení (2012/13/EU) Směrnice o právu na tlumočení a překlad (2010/64/EU) Směrnice o právu na přístup k obhájci (2013/48/EU)	Spravedlivé projednání	EÚLP, čl. 6 odst. 1 ESLP, <i>Užkauskas proti Litvě</i> , č. 16965/04, 2010
Listina základních práv, článek 47	Veřejné projednání	EÚLP, čl. 6 odst. 1 ESLP, <i>Khrabrova proti Rusku</i> , č. 18498/04, 2012
Jiné cesty ke spravedlnosti		
	Mimosoudní orgány	
SDEU, spojené věci C-317/08, C-318/08, C-319/08 a C-320/08, <i>Alassini a další proti Telecom Italia SpA</i> , 2010 Směrnice o mediaci (2008/52/ES) Směrnice o alternativním řešení spotřebitelských sporů (2013/11/EU) Nařízení o alternativním řešení spotřebitelských sporů (č. 524/2013) Směrnice o právech obětí (2012/29/EU)	Alternativní řešení sporů	ESLP, <i>Suda proti České republice</i> , č. 1643/06, 2010 Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva)

Tato kapitola definuje právo na přístup k soudu (označovaném v právu Rady Evropy i EU jako „tribunál“), které vyplývá z práva na spravedlivý proces. Také se zabývá definicí pojmu „tribunál“. Z pohledu českého čtenáře je vhodné si povšimnout, že byť český text EÚLP i Listiny používá přímo pojem „soud“, je třeba jej chápat v rámci výkladu pojmu „tribunál“, který poskytly ESLP a SDEU. Proto je v textu této kapitoly použit termín „tribunál“ tam, kde je to vhodné v kontextu posuzování povahy tohoto orgánu. Jsou zde diskutovány příslušné požadavky, včetně klíčových aspektů práva na spravedlivé a veřejné projednání před nezávislým a nestranným soudem. Dále jsou zde probírány i mimosoudní cesty k dosažení spravedlnosti, včetně mimosoudních orgánů a metod alternativních řešení sporů.

2.1. Přístup k spravedlnosti prostřednictvím soudů

Klíčové body

- Článek 6 EÚLP a článek 47 Listiny základních práv EU zaručují právo na spravedlivý proces.
- ESLP stanoví, že právo na spravedlivý proces zahrnuje právo na přístup k soudu. Článek 6 se vztahuje na obvinění z trestného činu, spory týkajících se občanských práv a závazků uznaných vnitrostátním právem.
- Článek 47 Listiny zahrnuje právo na přístup k soudům. Neomezuje se pouze na obvinění z trestných činů a občanská práva a závazky; Listina však platí vnitrostátně pouze tehdy, když členské státy provádějí právní předpisy EU (nebo se od nich odchylují).
- Právo Rady Evropy i EU používá termín „tribunál“ spíše než „soud“, ale tyto termíny jsou rovnocenné. Tribunál musí mít soudní funkce, být schopen vydávat závazná rozhodnutí a splňovat další kritéria stanovená ESLP a SDEU, včetně nezávislosti a nestrannosti. ESLP a SDEU zavedly konzistentní principy pro stanovení, zda orgán může být považován za tribunál.
- Právo na přístup k soudu není absolutní. Může být omezeno – ale omezení nesmějí narušovat samotnou podstatu tohoto práva.

2.1.1. Právo na přístup k soudu

Podle práva Rady Evropy i EU právo na přístup k soudu znamená, že soudy by měly být dostupné. Dostupnost se může týkat dostupnosti soudů s příslušnou působností, dostupnosti tlumočení, přístupu k informacím a dostupnosti soudních rozhodnutí. Také se může vztahovat k zeměpisné odlehlosti soudu, pokud jeho umístění brání stěžovatelům, aby se účinně účastnili jednání²⁷ (viz též [oddíl 8.1](#) o osobách se zdravotním postižením).

²⁷ SDEU, C-567/13, *Nóra Baczó a János István Vizsnyiczai proti Raiffeisen Bank Zrt*, 12 února 2015, odst. 56-57. Viz také SDEU, C-413/12, *Asociación de Consumidores Independientes de Castilla proti León proti Anuntis Segundamano España SL*, 5 prosince 2013, odst. 41. Pro další informace viz také Rada Evropy, Evropská komise pro efektivitu justice (CEPEJ) (2013), *Guidelines on the Creation of Judicial Maps to Support Access to Justice within a Quality Judicial System*, 21 června 2013; Rada Evropy, CEPEJ (2014), *Guidelines on the organisation and accessibility of court premises*, 12 prosince 2014; Rada Evropy, CEPEJ (2008), *Checklist for promoting the quality of justice and the court*, 3 července 2008, na s. 19-25, včetně tlumočení, přístupu k informacím, dostupnosti rozsudků soudu.

Právo na přístup k soudu je důležitou součástí přístupu ke spravedlnosti vzhledem k tomu, že soudy poskytují ochranu před nezákonným jednáním a prosazují právní stát.²⁸ V **rámci práva Rady Evropy** čl. 6 odst. 1 EÚLP stanoví: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.“. Přístup k soudu je předpokládán v právu na spravedlivé projednání, protože naznačuje, že spory musí rozhodovat soudy. Státy nejsou nuceny k zavádění specifických typů soudů – jako například odvolacích soudů. Nicméně, pokud smluvní stát ustanoví takové soudy, bude pro ně platit článek 6.²⁹

Příklad: Ve věci *Golder proti Spojenému království*³⁰ byl stěžovatelem vězeň, který chtěl podat žalobu kvůli nactiutrhání na vězeňského důstojníka, který ho obvinil z účasti na vězeňské vzpouře. Nebyl mu poskytnut souhlas k poradě s právníkem, což mu podle jeho tvrzení zabránilo v podání žaloby u soudu.

ESLP rozhodl, že článek 6 stanoví procesní záruky, které jsou k dispozici stranám soudního sporu. Ty by neměly smysl bez přístupu k soudu. Právo na přístup k soudu tedy vyplývá z práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 EÚLP.

Podle EÚLP musí být práva „praktická a efektivní“ spíše než „teoretická a iluzorní“.³¹ Aby bylo právo na přístup k soudu efektivní, státy mohou mít povinnost poskytovat právní pomoc, překlad nebo jinou praktickou podporu, aby zajistily jednotlivcům přístup k soudnímu řízení (viz **kapitola 3** o právní pomoci a **kapitola 4** o právu poradit se, být obhajován a být zastupován).

Právo na přístup k soudu podle článku 6 EÚLP je omezeno na spory týkající se obvinění stěžovatele nebo občanských práv a závazků. Oba pojmy mají

28 ESLP, *Béleš a další proti České republice*, č. 47273/99, 12 listopadu 2002.

29 ESLP, *Khalfaoui proti Francii*, č. 34791/97, 14 prosince 1999, odst. 37.

30 ESLP, *Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, 21 února 1975. Pokud jde o právo na přístup k soudu v trestněprávních případech, viz například ESLP, *Janosevic proti Švédsku*, č. 34619/97, 23 července 2002, odst. 80.

31 ESLP, *Artico proti Itálii*, č. 6694/74, 13 května 1980, odst. 33.

autonomní význam nezávisle na kategorizaci, kterou používají vnitrostátní právní systémy.³²

Při určení, zda „obvinění“ existuje, je třeba zvážit následující kritéria:

- klasifikace trestného činu podle vnitrostátního právního řádu;
- podstata trestného činu;
- potenciální povaha a závažnost trestu.³³

Kritéria jsou alternativní, nikoliv kumulativní.³⁴ Pokud však není možné dosáhnout jasného závěru podle jediného kritéria, může být nutný kumulativní přístup.³⁵ Státy mohou rozlišovat mezi trestním a správním či disciplinárním právem, ale toto rozlišení nesmí narušovat předmět a účel článku 6.³⁶ Trestní postihy jsou obvykle sankčního charakteru.³⁷ Nedostatečná závažnost trestu však nemůže zbavit trestný čin jeho „z podstaty kriminální povahy“.³⁸ Příslušná kritéria musí být použita před přijetím rozhodnutí.

V jiném než trestní řízení je pro použitelnost článku 6 EÚLP podstatné, aby se jednalo o spor týkající se občanského práva nebo závazku uznávaného ve vnitrostátním právu, a to bez ohledu na to, zda je chráněno EÚLP či ne. Spor musí být skutečný a vážný a výsledek řízení musí být pro právo přímo rozhodující.³⁹ ESLP určil některá řízení jako spadající mimo rozsah občanských práv

32 Pokud jde o obvinění, viz ESLP, *Engel a další proti Nizozemsku*, č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72, 8 června 1976, odst. 81. Pokud jde o občanská práva a závazky, viz ESLP, *König proti Německu*, č. 6232/73, 28 června 1978, odst. 88-89.

33 ESLP, *Engel a další proti Nizozemsku*, č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72, 8 června 1976, odst. 81-85.

34 ESLP, *Ziliberg proti Moldavsku*, č. 61821/00, 1 února 2005, odst. 31.

35 ESLP, *Ezeh a Connors proti Spojenému království*, č. 39665/98 a 40086/98, 9 října 2003, odst. 86.

36 ESLP, *Weber proti Švýcarsku*, č. 11034/84, 22 května 1990, odst. 30.

37 ESLP, *Öztürk proti Německu*, č. 8544/79, 21 února 1984, odst. 53.

38 *Tamtéž*, odstavec 54.

39 ESLP, *Boulois proti Lucembursku*, č. 37575/04, 3 dubna 2012, odst. 90.

a závazků, včetně netrestních řízení ve věci daní,⁴⁰ rozhodnutí týkajících se vstupu, pobytu a vyhoštění cizinců,⁴¹ a řízení týkajících se práva být volen.⁴²

Právo na přístup k soudu není absolutní. Může být omezeno. Například uložení přiměřených lhůt může podporovat řádný výkon spravedlnosti. Navíc, požadavek na úhradu soudních poplatků může eliminovat neopodstatněné nároky nebo může být odůvodněn rozpočtovými důvody.⁴³ Avšak omezení nesmí narušit „samotnou podstatu práva“.⁴⁴ Například zdržování řízení po významnou dobu může být porušením práva na přístup k soudu, protože brání jednotlivci, aby dosáhl „rozhodnutí“ sporu.⁴⁵ Přípustná omezení jsou dále probírána v kapitole 6.

V rámci práva EU článek 47 Listiny základních práv EU říká: „Každý má právo, aby jeho věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, předem zřízeným zákonem. Každému musí být umožněno poradit se, být obhajován a být zastupován“.⁴⁶ Článek 47 se vztahuje na všechna práva a svobody vyplývající z práva EU; Vysvětlení k Listině potvrzují, že odpovídá právům v čl. 6 odst. 1 EÚLP, ale bez omezení článku 6 na občanská práva a závazky.⁴⁷ Článek 47 tedy zajišťuje minimálně ochranu poskytovanou článkem 6 EÚLP ve vztahu ke všem právům a svobodám vyplývajícím z práva EU.⁴⁸ Toto explicitní spojení znamená, že případy uvedené v právu Rady Evropy budou relevantní pro právo EU, pokud není uvedeno jinak. Avšak, jak je zmíněno v kapitole 1, Listina základních práv EU platí vnitrostátně pouze tehdy, když členské státy provádějí právní předpisy EU (nebo se od nich odchyľují).⁴⁹

40 ESLP, *Ferrazzini proti Itálii*, č. 44759/98, 12 července 2001, odst. 29.

41 ESLP, *Maaouia proti Francii*, č. 39652/98, 5 října 2000, odst. 40.

42 ESLP, *Pierre-Bloch proti Francii*, č. 24194/94, 21 října 1997, odst. 49-52.

43 ESLP, *Ashingdane proti Spojenému království*, č. 8225/78, 28 května 1985, odst. 57.

44 *Tamtéž*.

45 ESLP, *Kutic proti Chorvatsku*, č. 48778/99, 1 března 2002, odst. 25.

46 Článek 47 Listiny základních práv EU je také relevantní pro soudní ochranu, kterou poskytuje samotný SDEU.

47 SDEU, C-619/10, *Trade Agency Ltd proti Seramico Investments Ltd*, 6 září 2012, odst. 52.

48 SDEU, C-199/11, *Europese Gemeenschap proti Otis NV a dalším*, 6 listopadu 2012, odst. 47.

49 O omezeních článku 6 viz například ESLP, *Maaouia proti Francii*, č. 39652/98, 5 října 2000. O působnost článku 47, viz SDEU, C-370/12, *Thomas Pringle proti Government of Ireland, Ireland a The Attorney General*, 27 listopadu 2012, odst. 178-182.

Článek 47 Listiny základních práv EU ztělesňuje právní zásadu EU, že členské státy musí zajistit účinnou soudní ochranu práv jednotlivce vyplývajících z unijního práva (včetně práv z Listiny). To znamená, že se právo na přístup k soudu vztahuje na všechny případy, které se týkají práv a svobod zaručených právem EU. Je na členských státech EU, aby zavedly systém právních prostředků a postupů, které zajistí dodržování práv vyplývajících z práva EU.⁵⁰ Vnitrostátní právní předpisy nesmí narušovat účinnou soudní ochranu těchto práv.⁵¹

Příklad: Ve věci *Boxus a další proti Région wallonne*⁵² Belgický soud vznesl otázku týkající se směrnice o posuzování vlivů na životní prostředí poté, co projekt byl schválen legislativním aktem (vyhláškou) valonského parlamentu, proti kterému podle vnitrostátních právních předpisů neexistovalo žádné přezkumné řízení.

SDEU potvrdil, že pravomoc vykonávat přezkum celého legislativního aktu byla nutná, aby byla zajištěna účinná soudní ochrana jednotlivých procesních práv, i když ji vnitrostátní právní předpisy nepředpokládaly.

Tak jako u práva Rady Evropy, ani právo na přístup k soudu v rámci práva EU není absolutní. Může být omezeno vnitrostátními postupy pro zajištění účinného výkonu spravedlnosti. Přípustná omezení jsou dále diskutována v kapitole 6.

Aby byl usnadněn přístup k soudům v přeshraničních případech, bylo přijato několik nástrojů sekundárního práva EU s charakterem mezinárodního soukromého práva, aby pomohly určit, soudy kterého členského státu jsou příslušné pro rozhodování občanskoprávních sporů. Tyto nástroje se zabývají příslušností, rozhodným právem i uznáváním a výkonem rozhodnutí v oblasti občanského práva; mezi příklady patří předpisy, které se zabývají příslušností, uznáváním a výkonem soudních rozhodnutí v občanských a obchodních

50 SDEU, C-432/05, *Unibet (London) Ltd a Unibet (International) Ltd proti Justitiekanslern*, 13 března 2007, odst. 37-42.

51 SDEU, C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland*, 22 prosince 2010, odst. 59.

52 SDEU, Spojené věci C-128/09 až C-131/09, C-134/09 a C-135/09, *Antoine Boxus, Willy Roua, Guido Durllet a další, Paul Fastrez, Henriette Fastrez, Philippe Daras, Association des riverains et habitants des communes proches de l'aéroport BSCA (Brussels South Charleroi Airport) (ARACH), Bernard Page, Léon L'Hoir, Nadine Dartois proti Région wallonne*, 18 října 2011, odst. 49-57.

věcech, ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a ve věcech dědictví (viz také [oddíl 6.3](#)).⁵³

2.1.2. Definice „tribunálu“

Právo Rady Evropy i EU používá termín tribunál spíše než soud. Slovu „tribunál“ je dán samostatný význam a ESLP i SDEU použily konzistentní zásady pro určení, zda je možné orgán kvalifikovat jako tribunál.

Podle práva Rady Evropy je tribunál charakterizován svojí soudní funkcí.⁵⁴ Nemusí to být soud „klasického druhu“.⁵⁵ Tribunál může být orgán zřízený pro rozhodování o omezeném počtu konkrétních otázek (například rozhodování o náhradách) za předpokladu, že jsou dány příslušné záruky.⁵⁶

Příklad: Ve věci *Julius Kloiber Schlachthof GmbH a další proti Rakousku*⁵⁷ byly stěžovateli společnosti provádějící porážku skotu a prasat, za kterou musely platit poplatky na zemědělský marketink národní zemědělské marketinkové komisi (AMA). AMA vydala platební příkazy a uložila přírážku za jejich neplacení. Stěžovatelé se odvolali a požádali o ústní slyšení. Spolkový ministr, který jednal jako odvolací orgán, zamítl jejich odvolání, aniž by nařídil jednání. Stěžovatelé tvrdili, že řízení nebylo rozhodnuto tribunálem.

53 [Nařízení \(ES\) č. 44/2001](#) Evropského parlamentu a Rady ze dne 22 prosince 2001 o soudní příslušnosti, uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních, Úř. věst. 2001 L 12; [Nařízení \(EU\) č. 1215/2012](#) Evropského parlamentu a Rady ze dne 12 prosince 2012 o soudní příslušnosti, uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (přepracované znění), Úř. věst. 2012 L 351 (Dánsko se nepřihlásilo); [Nařízení \(EU\) No. 650/2012](#) Evropského parlamentu a Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení, Úř. věst. 2012 L 201/107; [Nařízení Rady \(ES\) č. 2201/2003](#) ze dne 27 listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Úř. věst. 2003 L 338/1; nebo [Nařízení Rady \(ES\) č. 4/2009](#) ze dne 18 prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinnostech, Úř. věst. 2009 L 7/1.

54 ESLP, *Belilos proti Švýcarsku*, č. 10328/83, 29 dubna 1988, odst. 64.

55 ESLP, *Campbell a Fell proti Spojenému království*, č. 7819/77 a 7878/77, 28 června 1984, odst. 76.

56 ESLP, *Lithgow a další proti Spojenému království*, č. 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 a 9405/81, 8 července 1986, odst. 201.

57 ESLP, *Julius Kloiber Schlachthof GmbH a další proti Rakousku*, č. 21565/07, 21572/07, 21575/07 a 21580/07, 4 dubna 2013.

ESLP zopakoval, že tribunál je charakterizován svojí soudní funkcí, což znamená rozhodování záležitostí v jeho pravomoci aplikací práva a po provedení řízení předepsaným způsobem. Další požadavky jsou nezávislost, nestrannost, délka funkčního období jeho členů a dostupnost procesních záruk - některé z nich se objevují v textu článku 6. Soud rozhodl, že AMA ani ministra nelze považovat za tribunál a že čl. 6 odst. 1 byl porušen.

Mezi náležité záruky patří:

- pravomoc vydávat závazná rozhodnutí;⁵⁸
- schopnost rozhodovat věci ve své působnosti na základě právních předpisů, a to v řízení vedeném předepsaným způsobem;⁵⁹
- plná pravomoc nad věcí;⁶⁰
- nezávislost a nestrannost (viz [oddíl 2.2](#)).

Tribunály také musí být „zřízeny zákonem“. To znamená, že státy mají povinnost přijmout zvláštní zákony, které stanoví a poté budou řídit fungování vnitrostátních soudů. To vyžaduje stálost, takže vylučuje subjekty, které vykonávají funkci soudu na základě dohody mezi stranami sporu. Může to však být orgán zřízený pro rozhodování omezeného počtu konkrétních otázek za předpokladu, že nabízí náležité záruky.⁶¹ Pokud správní orgán neposkytuje záruky podle čl. 6 odst. 1, musí existovat právo na odvolání k soudnímu orgánu, který je poskytuje.⁶²

Orgán stále může být tribunálem, i pokud vykonává jiné funkce vedle soudních funkcí (např. správní, disciplinární nebo poradní funkce), ale nemůže plnit zároveň soudní i výkonné funkce.⁶³ Stejně tak mohou tribunály zahrnovat soudce,

58 ESLP, *Bentham proti Nizozemsku*, č. 8848/80, 23 října 1985, odst. 40 a 43.

59 ESLP, *Sramek proti Rakousku*, č. 8790/79, 22 října 1984, odst. 36.

60 ESLP, *Galina Kostova proti Bulharsku*, č. 36181/05, 12 listopadu 2013, odst. 59.

61 ESLP, *Lithgow a další proti Spojenému království*, čs. 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 a 9405/81, 8 července 1986, odst. 201.

62 ESLP, *Albert a Le Compte proti Belgii*, č. 7299/75 a 7496/76, 10 února 1983.

63 ESLP, *Bentham proti Nizozemsku*, č. 8848/80, 23 října 1985, odst. 43.

kteří nejsou právníci, nebo členy, kteří mají nesoudní funkce, pokud vyhovují požadavkům na nezávislost a nestrannost.⁶⁴

V konečném důsledku určení, zda lze orgán považován za tribunál, závisí na okolnostech případu. Rozhodnutí se přijímá na základě aplikace výše stanovených zásad. Například orgán, který může vydávat pouze poradní stanoviska⁶⁵, by nespadal do definice tribunálu, zatímco rozhodčí orgán s náležitými zárukami pro rozhodování konkrétních věcí ano.⁶⁶ Další diskuse viz [oddíl 2.4](#) o jiných cestách ke spravedlnosti.

Podle práva EU článek 47 Listiny základních práv EU zaručuje právo na spravedlivé projednání před tribunálem. SDEU se zabýval významem pojmu „tribunál“ v rámci rozhodování o tom, zda je konkrétní subjekt oprávněn předložit věc SDEU k řízení o předběžné otázce tak, jak to mohou udělat vnitrostátní soudy (viz [kapitola 1](#) o přístupu ke spravedlnosti).⁶⁷ Aby byl kvalifikován jako tribunál, orgán předkládající věc SDEU musí:

- být zřízen ze zákona;
- být trvalý;
- být nezávislý a nestranný (viz níže);
- zahrnovat postup *inter-partes*;
- mít povinnou jurisdikci;
- uplatňovat právní normy.⁶⁸

64 ESLP, *Campbell a Fell proti Spojenému království*, č. 7819/77 a 7878/77, 28 června 1984, odst. 81. Pokud jde o účast přísedících, viz také ESLP, *Ibrahim Gürkan proti Turecku*, č. 10987/10, 3 července 2012, odst. 18.

65 ESLP, *Bentham proti Nizozemsku*, č. 8848/80, 23 října 1985.

66 ESLP, *Lithgow a další proti Spojenému království*, č. 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 a 9405/81, 8 července 1986.

67 SFEU, článek 267. Viz také SDEU, *Informační poznámka od vnitrostátních soudů k rozhodnutí o předběžné otázce*, 5 prosince 2009, Úř. věst. C 2009 C 297/01, odst. 9 (potvrzující, že „status soudu nebo tribunálu interpretuje Soudní dvůr jako autonomní pojem práva Evropské unie“).

68 SDEU, C-54/96, *Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH proti Bundesbaugesellschaft Berlin mbH*, 17 září 1997, odst. 23.

Cílem řízení před orgánem musí být dosažení rozhodnutí soudní povahy.⁶⁹

Příklad: Ve věci *Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgio Politismou kai Tourismou proti Ypourgeio Politismou kai Tourismou - Ypiresia Dimosionomikou Elenchou*,⁷⁰ stěžovatel (*Elegktiko Sinedrio*, Účetní dvůr Řecka) vnesl otázky týkající se slučitelnosti s právem EU u vnitrostátní právní úpravy umožňující zaměstnancům veřejného sektoru brát si dovolenou na odborářské záležitosti. SDEU musel posoudit, zda *Elegktiko Sinedrio* byl tribunálem ve smyslu článku 267 SFEU.

SDEU rozhodl, že nepředstavoval tribunál, a to z následujících důvodů: (i) měl vazby na ministerstvo, což znamenalo, že nejednal jako třetí strana ve vztahu k zájmům zúčastněných subjektů; (ii) jeho jurisdikce byla omezena *a priori* na audit státních výdajů a nezahrnovala rozhodovací pravomoc; (iii) jeho rozhodnutí nezískalo sílu *res judicata* (konečného rozsudku) a cílem řízení nebylo dosažení rozhodnutí soudní povahy; a (iv) příjemce sporných výdajů nebyl účastníkem řízení před *Elegktiko Sinedrio*.

Tak jako v rámci práva **Rady Evropy** i podle práva EU nejsou rozhodčí orgány obecně považovány za tribunály vzhledem k volitelné povaze řízení a nedostatku zapojení státních orgánů (viz **oddíl 2.4** o jiných cestách ke spravedlnosti).⁷¹

Příklad: Ve věci *Valeri Hariev Belov proti CHEZ Elektro Bulgaria AD a dalším* (Bulharsko a Evropská komise jako vedlejší účastníci)⁷² Bulharská komise pro ochranu proti diskriminaci (KZD) žádala řízení o předběžné otázky k některým ustanovením právních předpisů EU týkajících se diskriminace a ochrany spotřebitele.

69 SDEU, C-443/09, *Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura (CCIAA) di Cosenza proti Grillo Star Srl.*, 19 dubna 2012, odst. 20-21.

70 SDEU, C-363/11, *Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgio Politismou kai Tourismou proti Ypourgio Politismou kai Tourismou - Ypiresia Dimosionomikou Elenchou*, 19 prosince 2012, odst. 19-31.

71 SDEU, C-125/04, *Guy Denuit a Betty Cordenier proti Transorient - Mosaïque Voyages et Culture SA.*, 27 ledna 2005, odst. 13. Případ, ve kterém rozhodčí orgán byl považován za tribunál, viz SDEU, C-555/13, *Merck Canada Inc. proti Accord Healthcare Ltd a dalším*, 13 února 2014, odst. 18-25.

72 SDEU, C-394/11, *Valeri Hariev Belov proti CHEZ Elektro Bulgaria AD a dalším* (Bulharsko a Evropská komise jako vedlejší účastníci), 31 ledna 2013, odst. 26.

SDEU potvrdil, že vnitrostátní orgán by mohl být klasifikován jako soud nebo tribunál ve smyslu článku 267 SFEU při výkonu soudních funkcí, ale nemohl být uznán jako takový při výkonu dalších funkcí, jako jsou funkce administrativního charakteru. Bylo tedy třeba zjistit, v jaké konkrétní pravomoci orgán jednal, když žádal o rozhodnutí SDEU. V tomto případě různé faktory vedly soud k zamítnutí tvrzení, že cílem řízení před orgánem bylo dosažení rozhodnutí soudní povahy; mimo jiné: že komise KZD mohla pokračovat z vlastního podnětu a měla rozsáhlé vyšetřovací pravomoci; pravomoc KZD přibrat osoby do řízení z vlastního podnětu; že KZD by se stala žalovanou stranou v soudním řízení, pokud by bylo podáno odvolání proti jejímu rozhodnutí; a že KZD mohla zrušit svá vlastní rozhodnutí.

2.2. Nezávislost a nestrannost tribunálů

Klíčové body

- Právo Rady Evropy a EU požaduje, aby tribunály byly nezávislé a nestranné.
- SDEU i ESLP stanovily podrobná pravidla pro nezávislost, aby byla zaručena neutralita. Tato pravidla se týkají způsobu jmenování členů tribunálu, délky jejich funkčního období a existence pojistek proti vnějším tlakům.
- Tribunál se považuje za nestranný, pokud se neprokáže opak. Předpojatost může být subjektivní (vztahující se k osobní předpojatosti jednotlivého soudce) nebo objektivní (týkající se projevu předpojatosti). Subjektivní předpojatost se obtížně prokazuje.

Nezávislost a nestrannost jsou často zkoumány společně a jsou úzce propojeny, takže může být obtížné je rozlišit.⁷³ Nicméně, nezávislost se obecně týká struktury tribunálu, zatímco nestrannost je individuální charakteristikou toho, kdo rozhoduje.⁷⁴

Nezávislost

V rámci práva Rady Evropy stanoví judikatura k článku 6 EÚLP podrobná pravidla pro nezávislost soudnictví, která jsou konstruována tak, aby je chránila

73 Příklad, viz ESLP, *Findlay proti Spojenému království*, č. 22107/93, 25 února 1997, odst. 73.

74 ESLP, *Parlov-Tkalčić proti Chorvatsku*, č. 24810/06, 22 prosince 2009, odst. 86-87.

před vnějšími tlaky, a aby byla zaručena jeho neutralita.⁷⁵ Tato pravidla se týkají způsobu jmenování členů tribunálu, délky jejich funkčního období a existence pojistek proti vnějším tlakům.⁷⁶

Příklad: Ve věci *Maktouf a Damjanović proti Bosně a Hercegovině*⁷⁷ byli oba stěžovatelé odsouzeni za válečné zločiny Soudem Bosny a Hercegoviny (Státním soudem). Státní soud se skládal z mezinárodních i vnitrostátních soudců a měl pravomoc rozhodovat o případech týkajících se válečných zločinů. První stěžovatel tvrdil, že Státní soud nebyl nezávislý, protože dva z jeho členů byli jmenováni Úřadem vysokého představitele v Bosně a Hercegovině na obnovitelné období dvou let.

ESLP odmítl tento argument. Neshledal žádný důvod pochybovat o tom, že mezinárodní soudci Státního soudu byli nezávislí na politických orgánech Bosny a Hercegoviny, na stranách případu i na instituci Vysokého představitele. Jejich jmenování bylo motivováno snahou posílit nezávislost komor Státního soudu pro válečné zločiny a obnovit důvěru veřejnosti v soudní systém. Skutečnost, že zpochybňovaní soudci byli vysláni z řad profesionálních soudců ve svých zemích, představovala dodatečnou pojistku proti vnějším tlakům. Nedošlo k žádnému porušení článku 6 EÚLP.

Soudci mohou být jmenováni exekutivou, ale zákon musí zajistit, aby nepřijímali pokyny, jak mají vykonávat své povinnosti.⁷⁸ Do konečných, závazných a vynutitelných rozsudků soudu nesmí být zasahováno.⁷⁹

Délka jmenování soudců také přispívá k nezávislosti. Členové tribunálů nemusejí být jmenováni doživotně. Nejdůležitější je, aby funkční období mělo stabilní délku a bylo bez vnějšího vměšování. Členové tribunálu musí být přinejmenším

75 Další podrobnosti k právu na spravedlivé a veřejné projednání před kompetentním nezávislým a nestranným soudem viz Výbor OSN pro lidská práva (HRC) (2007), *Obecný komentář č. 32*, 23 srpna 2007, odst. 19-23.

76 ESLP, *Campbell a Fell proti Spojenému království*, č. 7819/77 a 7878/77, 28 června 1984, odst. 78.

77 ESLP, *Maktouf a Damjanović proti Bosně a Hercegovině*, č. 2312/08 a 34179/08, 18 července 2013, odst. 48-53.

78 ESLP, *Beaumontin proti Francii*, č. 15287/89, 24 listopadu 1994, odst. 38.

79 ESLP, *DRAFT - OVA a.s. proti Slovensku*, č. 72493/10, 9 června 2015, odst. 80-86.

chráněni před odvoláním během jejich funkčního období.⁸⁰ Neexistence přiměřených pojistek proti odvolání narušuje nezávislost tribunálu.⁸¹

Zdání nezávislosti je také důležité, ale ne rozhodující pro stanovení nedosta-
tečné nezávislosti.⁸² Při rozhodování o tom, zda existuje legitimní důvod se
obávat, že soud postrádá nezávislost a nestrannost, jsou názory účastníků
řízení důležité, ale ne rozhodující. Pochybnosti musí být objektivně zdůvod-
něny.⁸³ Například v případě, kdy dva laičtí přísedící coby členové tribunálu
zabývajících se nárokem na revizi smlouvy o pronájmu byli jmenováni asoci-
acemi, které měly zájem na jeho pokračování, byly pochybnosti stěžovatele
o nestrannosti oprávněné.⁸⁴

Podle práva EU požadavek na nezávislost zavazuje tribunál, aby jednal jako
třetí strana s rozhodovací pravomocí, nezávisle na správních orgánech a stra-
nách sporu.⁸⁵

Příklad: Ve věci *Graham J. Wilson proti Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*⁸⁶ pan Wilson podal žalobu u vnitrostátních soudů, ve které argumentoval, že zavedením jazykového požadavku Lucembursko vytvořilo nespravedlivé překážky pro zavedení směrnice 98/5/ES o usnadnění trvalého výkonu povolání advokáta v jiném členském státě než v tom, ve kterém byla získána kvalifikace.⁸⁷ Ten požadoval, aby se právníci zúčastnili ústního slyšení před advokátní komorou. Pan Wilson se ho odmítl účastnit a následkem toho ho advokátní komora odmítla zaregistrovat. Napadl toto

80 ESPL, *Campbell a Fell proti Spojenému království*, č. 7819/77 a 7878/77, 28 června 1984, odst. 80.

81 ESPL, *Henryk Urban a Ryszard Urban proti Polsku*, č. 23614/08, 30 listopadu 2010, odst. 49-53. Viz také Rada Evropy, poradní rada evropských soudců (CCJE) (2001), *Opinion N° 1 on standards concerning the independence of the judiciary and the irremovability of judges*, 23 listopadu 2001.

82 ESPL, *Campbell a Fell proti Spojenému království*, č. 7819/77 a 7878/77, 28 června 1984, odst. 81.

83 ESPL, *Fruni proti Slovensku*, č. 8014/07, 21 června 2011, odst. 141.

84 ESPL, *Langborger proti Švédsku*, č. 11179/84, 22 června 1989, odst. 35.

85 SDEU, C-24/92, *Pierre Corbiau proti Administration des contributions*, 30 března 1993, odst. 15.

86 SDEU, C-506/04, *Graham J. Wilson proti Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*, 19 září 2006, odst. 47-53.

87 *Směrnice 98/5/ES* Evropského parlamentu a Rady ze dne 16 února 1998 o usnadnění trvalého výkonu povolání advokáta v jiném členském státě než v tom, ve kterém byla získána kvalifikace, Úř. věst. 1998 L 77.

rozhodnutí před disciplinární a správní komisí, která byla složena výhradně z advokátů lucemburské státní příslušnosti. Správní soud požádal SDEU o řízení o předběžné otázce k tomu, zda odvolací orgány, jako je disciplinární a správní komise, představují prostředek nápravy před soudem nebo tribunálem v souladu s vnitrostátními právními předpisy ve smyslu článku 9 směrnice.

SDEU uvedl, že nezávislost, která je vlastní soudnímu rozhodnutí, znamená, že by tribunál musel působit jako třetí strana ve vztahu k subjektu, který přijal napadené rozhodnutí. Nezávislost má také dva další aspekty: (i) tribunál je prost vnějších zásahů nebo tlaků; a (ii) „vnitřní nestrannost“ zajišťuje, že strany sporu mají rovné podmínky.⁸⁸

Nestrannost

Podle práva Rady Evropy i EU je nestrannost těsně spjata s nezávislostí. Požaduje, aby ten, kdo rozhoduje spory, byl nezaújatý a neměl předsudky.

Příklad: Ve věci *İbrahim Gürkan proti Turecku*⁸⁹ vojenský trestní soud odsoudil stěžovatele na dva a půl měsíce do vězení za úmyslné neuposlechnutí nadřízeného. Soud se skládal z vojenského důstojníka bez právního vzdělání a dvou vojenských soudců.

ESLP uvedl, že účast laických soudců není nutně v rozporu s článkem 6 a že nedostatek právního vzdělání vojenského důstojníka nebránil v jeho nezávislosti nebo nestrannosti. Tento vojenský důstojník však zůstal ve službě v armádě a vztahovala se na něj vojenská disciplína. Byl jmenován svými nadřízenými a nepožíval stejných ústavních záruk jako dva vojenští soudci. Proto nemohl být vojenský trestní soud považován za nezávislý a nestranný.

88 O externích tlacích viz SDEU, C-103/97, *Josef Köllensperger GmbH & Co. KG a Atzwanger AG proti Gemeindeverband Bezirkskrankenhaus Schwaz*, 4 února 1999, odst. 21 (podmínky týkající se odvolávání členů byly příliš vágní na to, aby byly zárukou proti nežádoucím tlakům). Pokud jde o vnitřní nestrannost, viz SDEU, C-407/98, *Katarina Abrahamsson a Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist*, 6 července 2000, odst. 32 (objektivní ochrany zavedené v ústavě státu).

89 ESLP, *İbrahim Gürkan proti Turecku*, č. 10987/10, 3 července 2012, odst. 19.

Nestrannost zahrnuje dva prvky:

- subjektivní prvek týkající se osobních předsudků a zaujatosti jednotlivého soudce;
- objektivní prvek týkající se záležitostí jako je projev podjatosti.⁹⁰

Tribunál se považuje za prostý osobní zaujatosti, pokud se neprokáže opak.⁹¹ Prokázání subjektivní předpojatosti si vyžaduje určení osobního přesvědčení konkrétního soudce v daném případě, což je velmi obtížné. Mezi příklady subjektivní předpojatosti patří projevy nepřátelství či zlé vůle ze strany soudce nebo důkaz, že soudce zařídil, aby mu byl případ přidělen z osobních důvodů.⁹² Drtivá většina případů naznačujících nedostatek nestrannosti se tak zaměřuje na objektivní test, který zahrnuje ověření toho, zda soudce poskytl dostatečné záruky pro vyloučení veškerých legitimních pochybností v tomto ohledu.⁹³ Mezi příklady subjektivní předpojatosti patří existence úzkých rodinných vazeb mezi advokátem procesního odpůrce a soudcem⁹⁴ nebo profesní vztah mezi soudcem a druhým účastníkem řízení.⁹⁵ Být objektivně nestranný také znamená poskytnout dostatečné záruky pro vyloučení veškerých legitimních pochybností v tomto ohledu.⁹⁶ Pouhá skutečnost, že soud vykonává dva typy funkcí v rámci téhož rozhodnutí (poradní a soudní), může zpochybnit jeho strukturální nestrannost.⁹⁷ Dále bylo rovněž shledáno, že přítomnost vládního úředníka na jednání soudu je porušením článku 6.⁹⁸ Postupy, které soudy používají, aby posoudily návrhy upozorňující na podjatost, musí být samy o sobě nepodjaté (například soudci obvinění z podjatosti by neměli být požádáni, aby přezkoumali opodstatněnost žádosti).⁹⁹

90 Viz také Rada Evropy, CCJE (2002), *Stanovisko č. 93 k etice a odpovědnosti soudců*, 19 listopadu 2002.

91 ESLP, *Kyprianou proti Kypru*, č. 73797/01, 15 prosince 2005, odst. 119.

92 ESLP, *Morice proti Francii*, č. 29369/10, 23 dubna 2015, odst. 74.

93 *Tamtéž*, odstavec 119. Viz také ESLP, *Gautrin a další proti Francii*, č. 21257/93, 20 května 1998, odst. 58.

94 ESLP, *Micallef proti Maltě*, č. 17056/06, 15 října 2009, odst. 102.

95 ESLP, *Pescador Valero proti Španělsku*, č. 62435/00, 17 června 2003, odst. 27-28.

96 ESLP, *Fey proti Rakousku*, č. 14396/88, 24 února 1993, odst. 28.

97 ESLP, *Procola proti Lucembursku*, č. 14570/89, 28 září 1995, odst. 45. Srovnejte s ESLP, *Kleyn a další proti Nizozemsku*, č. 39343/98, 39651/98, 43147/98 a 46664/99, 6 května 2003, odst. 27.

98 ESLP, *Martinie proti Francii*, č. 58675/00, 12 dubna 2006, odst. 53-55.

99 ESLP, *A.K. proti Lichtenštejnsku*, č. 38191/12, 9 července 2015.

Právo EU důsledně dodržuje zásady zavedené judikaturou ESLP, pokud jde o dva požadované aspekty nestrannosti: subjektivní a objektivní nestrannost. Nezávislost je považována za nezbytný předpoklad nestrannosti a jsou nutná odpovídající pravidla, pokud jde o složení orgánu a postavení jeho členů.¹⁰⁰

Příklad: Věc *Chronopost SA and La Poste proti Union française de l'express*,¹⁰¹ týkající se tvrzení, že pomoc s infrastrukturou byla státní subvencí. Věc byla dvakrát projednávána soudem prvního stupně (CFI) s odlišným složením senátu, ale stejným soudcem-zpravodajem. Při druhém projednávání CFI potvrdil své první rozhodnutí, tedy, že se jednalo o státní subvenci. Stěžovatelé tvrdili, že druhý CFI nebyl nestranným tribunálem, protože zahrnoval stejného soudce-zpravodaje a rozhodnutí bylo poznamenáno předpojatostí.

SDEU provedl test nestrannosti takto: (i) členové tribunálu musí být subjektivně nestranní, to znamená, že nikdo nesmí vykazovat předpojatost nebo osobní předsudky (existuje předpoklad osobní nestrannosti, dokud neexistují důkazy o opaku); a (ii) tribunál musí být objektivně nestranný tím, že nabídne záruky dostatečné pro vyloučení veškerých legitimních pochybností v tomto ohledu. SDEU odmítl tvrzení o předpojatosti. Fakta neprokázala, že by složení senátu bylo protiprávní.

¹⁰⁰ SDEU, C-506/04, *Graham J. Wilson proti Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*, 19 září 2006, odst. 53.

¹⁰¹ SDEU, spojené věci C-341/06 P a C-342/06 P, *Chronopost SA a La Poste proti Union française de l'express (UFEX) a dalším*, 1 července 2008, odst. 54.

2.3. Co je to spravedlivé a veřejné projednání?

Klíčové body

- Přístup ke spravedlnosti požaduje projednání, které je procesně spravedlivé a veřejné.
- Právo na spravedlivé a veřejné projednání je zakotveno v čl. 6 odst. 1 EÚLP a článku 47 Listiny základních práv EU. Zvláštní pojistky spravedlivého procesu v trestním řízení jsou navíc uvedeny v čl. 6 odst. 2 a odst. 3 EÚLP a v článku 48 Listiny.
- Právo na spravedlivý proces v podstatě zahrnuje právo na rovnost zbraní, právo na kontradiktorní charakter řízení a právo na odůvodněné rozhodnutí, jakož i právo na zajištění výkonu pravomocného rozsudku.
- Veřejné projednání zajišťuje kontrolu soudnictví. Právo na veřejné projednání rovněž požaduje, aby jednotlivec měl právo se ho zúčastnit a být přítomen provedení důkazů.

V rámci práva Rady Evropy právo na spravedlivé a veřejné projednání podle článku 6 EÚLP platí ve vztahu k obviněním z trestných činů a ke sporům týkajícím se občanských práv a závazků (viz [oddíl 2.1](#)). **V rámci práva EU** se podle článku 47 Listiny základních práv EU toto právo vztahuje na všechna práva a svobody vyplývající z práva EU.

Množství judikatury týkající se práva na spravedlivý proces je obrovské. Tato část popisuje několik základních rysů tohoto práva, mezi něž patří: právo na rovnost zbraní, právo na kontradiktorní charakter řízení a právo na odůvodněné rozhodnutí. Jak bylo zmíněno v [kapitole 1](#), judikatura ESLP je relevantní pro interpretaci práv stanovených v Listině, pokud si tato práva odpovídají. Článek 47 Listiny základních práv EU v tomto ohledu odpovídá článku 6 EÚLP.

2.3.1. Spravedlivé projednání

Podle práva Rady Evropy, to, zda je projednání považováno za spravedlivé, závisí na všech okolnostech případu, včetně možnosti jedince mít přístup ke spravedlnosti. Je třeba brát do úvahy řízení jako celek (tj. od zahájení řízení – včetně policejního výslechu v trestních věcech – až po konečné rozhodnutí

o odvolání).¹⁰² Článek 6 EÚLP platí také pro výkon rozsudku, protože, v konečném důsledku, pokud by jednotlivec neměl zajištěn výkon rozsudku na konci řízení, mělo by právo na spravedlivý proces malou hodnotu.¹⁰³

Slibný postup

Zajištění spravedlivého procesu prostřednictvím spoluúčasti na jednání

Ve francouzském Tarasconu byla vytvořena speciální praxe zvaná „spoluúčast na jednání“ s cílem posílit účast dětí. Umožňuje sociálním pracovníkům, aby doprovázeli děti během jednání u soudu v občanskoprávních věcech. Přítomnost sociálního pracovníka pomáhá dítěti při vyjádření jeho názoru. Vytváří také přátelštější prostředí pro děti. Tato praxe také zaručuje, že odpovědi dítěte mohou být interpretovány ze dvou pohledů (soudce a sociální pracovník), takže projednávání je pak spravedlivější. Tento projekt získal pozornost ve spojení s oceněním Crystal Scales of Justice 2012.

Zdroj: *Ocenění Crystal Scales of Justice 2012 organizované společně Radou Evropy a Evropskou komisí*, www.coe.int/cepej.

Podle práva Rady Evropy i práva EU, jedním z klíčových požadavků práva na spravedlivý proces je „rovnost zbraní“ obou stran. Rovnost zbraní zahrnuje zajištění toho, že každá strana dostane přiměřenou možnost prezentovat svůj případ za podmínek, které nezávážně jednu nebo druhou stranu. Jakákoliv stížnost týkající se absence rovnosti zbraní „bude posuzována z hlediska celého čl. 6 odst. 1, protože princip rovnosti zbraní je pouze jedním rysem širší zásady spravedlivého procesu, jejíž součástí je i základní právo, že řízení by mělo být konkurenční“.¹⁰⁴ SDEU definoval zásadu podobně.¹⁰⁵

V trestních věcech je zásada rovnosti zbraní zajištěna prostřednictvím zvláštních práv na obhajobu uvedených v čl. 6 odst. 3 písm. d), a sice „práva vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslechu

¹⁰² ESLP, *Edwards proti Spojenému království*, č. 13071/87, 16 prosince 1992, odst. 34.

¹⁰³ ESLP, *Hornsby proti Řecku*, č. 18357/91, 19 března 1997, odst. 40. Viz také OSN, HRC (2005), věc č. 823/1998, *Czernin proti České republice*, 29 března 2005 (kde je uvedeno, že nečinnost a nadměrné zdržení ve výkonu rozhodnutí jsou porušením článku 14 ICCPR).

¹⁰⁴ ESLP, *Ruiz-Mateos proti Španělsku*, č. 12952/87, 23 června 1993, odst. 63; viz také odst. 63-68.

¹⁰⁵ SDEU, C-199/11, *Europese Gemeenschap proti Otis NV a dalším*, 6 listopadu 2012, odst. 71.

svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě“. Čl. 6 odst. 2 a 3 ÚLP a článek 48 Listiny základních práv EU nastiňují další konkrétní pojistky spravedlivého procesu v trestních věcech. Patří mezi ně právo být neprodleně informován o povaze a důvodu vzneseného obvinění a právo na přiměřený čas a možnosti na přípravu vlastní obhajoby.

V rámci práva EU sekundární právní předpisy dále podrobně popisují rozsah práv na spravedlivý proces. Například směrnice 2012/13/EU o právu na informace v trestním řízení stanoví, že členské státy musí informovat podezřelé a obviněné osoby o jejich právech, včetně práva na přístup k právníkovi a práva nevypovídat.¹⁰⁶ Podle této směrnice musí být podezřelým a obviněným osobám, které byly zatčeny, rovněž poskytnuto „poučení o právech“ obsahující informace o dalších právech, včetně jejich práva na přístup k dokumentům týkajícím se jejich konkrétního případu, které jsou v držení příslušných orgánů - například důkazům - a jejich práva na přístup k naléhavé lékařské pomoci. Tato směrnice je součástí „cestovní mapy“ pro posílení procesních práv podezřelých a obviněných osob v trestním řízení.¹⁰⁷ Tato cestovní mapa byla přijata, aby posílila práva jednotlivců v trestním řízení v rámci EU, a také aby zajistila vzájemnou důvěru v ostatní systémy trestního soudnictví a podpořila soudní spolupráci mezi členskými státy EU. Cestovní mapa také zahrnuje směrnici o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení,¹⁰⁸ směrnici o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení o evropském zatýkacím rozkazu,¹⁰⁹ doporučení Evropské komise k právu podezřelých nebo obviněných osob na právní pomoc¹¹⁰ a doporučení Evropské komise o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení.¹¹¹ Také je zde návrh směrnice

106 **Směrnice 2012/13/EU** Evropského parlamentu a Rady ze dne 22 května 2012 o právu na informace v trestním řízení, Úř. věst. 2012 L 142.

107 **Rozhodnutí** Rady ze dne 30 listopadu 2009 o cestovní mapě pro posílení procesních práv podezřelých a obviněných osob v trestním řízení, Úř. věst. 2009 C 295.

108 **Směrnice 2010/64/EU** Evropského parlamentu a Rady ze dne 20 října 2010 o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení, Úř. věst. 2010 L 280.

109 **Směrnice 2013/48/EU** Evropského parlamentu a Rady ze dne 22 října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení o evropském zatýkacím rozkazu a o právu informovat třetí stranu při odnětí svobody a komunikovat s třetími osobami a s konzulárními úřady při zbavení svobody, Úř. věst. 2013 L 294/1. Spojené království a Irsko se nerozhodly pro tuto směrnici a také neplatí pro Dánsko.

110 Evropská komise (2013), **Doporučení ze dne 27 listopadu 2013 o právu na právní pomoc osob podezřelých nebo obviněných v trestním řízení**, Úř. věst. 2013 C 378.

111 Evropská komise (2013), **Doporučení ze dne 27 listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení**, Úř. věst. 2013 378.

o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení¹¹² a návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o prozatímní právní pomoci a právní pomoci v řízení o evropském zatýkacím rozkazu.¹¹³

V rámci práva Rady Evropy i EU je další nezbytnou složkou práva na spravedlivé projednání i právo na kontradiktorní charakter řízení.¹¹⁴ Požadavky tohoto práva jsou v zásadě stejné v netrestních i trestních věcech.¹¹⁵ v praxi právo na kontradiktorní charakter řízení zahrnuje:

- právo seznámit se se všemi důkazy předloženými za účelem ovlivnění rozhodnutí soudu a vyjádřit se k nim;¹¹⁶
- právo na dostatek času na seznámení se s důkazy před soudem;¹¹⁷
- právo na předložení důkazů.¹¹⁸

Soudy musí zvážit, zda postup použitý jako celek splnil požadavky práva na kontradiktorní charakter řízení.¹¹⁹

Příklad: Ve věci *Užukauskas proti Litvě*¹²⁰ litevské orgány zrušily zbrojní příkaz stěžovatele, protože informace v policejních záznamech tvrdily, že je nebezpečný pro společnost. Bylo po něm požadováno, aby odevzdal své zbraně na policii za úplatu. Zpochybnil uvedení svého jména v operativních záznamech, ale tato žaloba byla zamítnuta na základě utajovaných

112 Evropská komise (2013), Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení COM(2013)822.

113 Evropská komise (2013), Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o poskytování právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby zbavené svobody a o právní pomoci v řízení o evropském zatýkacím rozkazu, COM(2013) 824.

114 ESLP, *Ruiz-Mateos proti Španělsku*, č. 12952/87, 23 června 1993, odst. 63; SDEU, C-300/11, *ZZ proti státní tajemník ministerstva vnitra*, 4 června 2013, odst. 55. Ve vztahu k trestnímu řízení, viz ESLP, *Brandstetter proti Rakousku*, č. 11170/84, 12876/87 a 13468/87, 28 srpna 1991, odst. 66-67.

115 ESLP, *Werner proti Rakousku*, č. 21835/93, 24 listopadu 1997, odst. 66.

116 ESLP, *Vermeulen proti Belgii*, č. 19075/91, 20 února 1996, odst. 33.

117 ESLP, *Krčmář proti České republice*, č. 35376/97 3 března 2000, odst. 42.

118 ESLP, *Clinique des Acacias a další proti Francii*, č. 65399/01, 65406/01, 65405/01 a 65407/01, 13 října 2005, odst. 37.

119 ESLP, *Rowe a Davis proti Spojenému království*, č. 28901/95, 16 února 2000, odst. 62.

120 ESLP, *Užukauskas proti Litvě*, č. 16965/04, 6 července 2010, odst. 45-51.

materiálů předložených ze strany policie. Tyto informace nebyly sděleny stěžovateli.

Údaje v záznamech měly rozhodující význam ve věci stěžovatele, protože soudci je museli zvážit, aby určili, zda se podílel na trestné činnosti. Policejní záznamy byly jediným důkazem o údajné nebezpečnosti stěžovatele pro společnost. Vzhledem k tomu, že stěžovatel nebyl seznámen s důkazy proti sobě a neměl možnost na ně reagovat (na rozdíl od policie), rozhodovací postup nebyl v souladu s požadavky na kontradiktorní charakter řízení nebo na rovnost zbraní a neposkytl dostatečné záruky ochrany zájmů stěžovatele. ESLP shledal, že tím došlo porušení článku 6 EÚLP.

Právo na odůvodněné rozhodnutí je dalším klíčovým aspektem práva na spravedlivé projednání.¹²¹ Odůvodněné rozhodnutí prokazuje, že věc byla řádně vyslyšena a umožňuje stranám, aby se vhodně a účinně odvolaly.¹²² Soudy nejsou povinny poskytnout podrobné odpovědi na všechny argumenty a povinnost uvést odůvodnění se liší v závislosti na povaze rozhodnutí a na okolnostech dané věci.¹²³ V trestním řízení musí proces před porotou zahrnovat dostatečné záruky, aby obžalovaný pochopil, proč byl shledán vinným. Ty mohou zahrnovat poučení ze strany soudce o právních otázkách a důkazech a přesné, jednoznačné otázky položené soudcem porotě.¹²⁴

V občanskoprávním řízení jsou soudy povinny poskytnout dostatečné důvody pro svá rozhodnutí, jež umožní jednotlivcům podat účinnou žádost o odvolání.¹²⁵ Odvolací soud může napravit nedostatečné odůvodnění nižšího soudu. V zásadě je přijatelné, když odvolací orgán jednoduše odsouhlasí důvody pro rozhodnutí nižšího orgánu. To však bylo shledáno nedostatečným, když hlavním důvodem pro odvolání byla nedostatečnost odůvodnění nižšího soudu.¹²⁶

121 Viz Rada Evropy, CCEJ (2008), *Opinion N°11 on „the quality of judicial decisions*, 18 prosince 2008.

122 ESLP, *Hadjianastassiou proti Řecku*, č. 12945/87, 16 prosince 1992, odst. 33. Srovnej s ESLP, *Jodko proti Litvě (roz.)*, č. 39350/98, 7 září 1999. O právu EU viz SDEU, C-619/10, *Trade Agency Ltd proti Seramico Investments Ltd*, 6 září 2012, odst. 53.

123 ESLP, *García Ruiz proti Španělsku*, č. 30544/96, 21 ledna 1999, odst. 26.

124 ESLP, *Taxquet proti Belgii*, č. 926/05, 16 listopadu 2010, odst. 93-100.

125 ESLP, *Suominen proti Finsku*, č. 37801/97, 1 července 2003, odst. 36-38.

126 ESLP, *Hirvisaari proti Finsku*, č. 49684/99, 27 září 2001, odst. 32.

Důvody uvedené odvolacím soudem musí řešit podstatu problému, který má být rozhodnut, a to způsobem, který přiměřeně odráží jeho roli.¹²⁷

Právo na odvolání

Podle práva Rady Evropy, ačkoliv Protokol č. 7 k EÚLP (závazný pouze pro její smluvní státy) stanoví právo na odvolání v trestních věcech,¹²⁸ EÚLP nezaručuje právo na odvolání v občanskoprávním řízení. ESLP však potvrdil, že pokud odvolací řízení v rámci občanskoprávního nebo trestního řízení probíhá, článek 6 se na něj vztahuje.¹²⁹ **Podle práva EU** neexistuje konkrétní právo na odvolání v Listině základních práv EU, ale judikatura ESLP se bere do úvahy při interpretaci článku 47.

2.3.2. Veřejné projednání

Podle práva Rady Evropy i práva EU koncept přístupu ke spravedlnosti také zahrnuje právo na veřejné projednání. To podporuje důvěru v soudy, protože zviditelňuje a ztransparentňuje výkon spravedlnosti.¹³⁰ Článek 47 Listiny základních práv EU v tomto ohledu odpovídá článku 6 EÚLP.

V právu na veřejné projednání je zahrnuto právo na ústní slyšení.¹³¹ Například v trestním řízení by obviněný měl obecně mít právo účastnit se jednání u soudu prvního stupně.¹³² Právo na ústní slyšení je důležité, protože člověk nemůže uplatnit další práva podle čl. 6 odst. 3 EÚLP, pokud není přítomen. Nicméně osobní přítomnost obžalovaného nemá stejně zásadní význam pro odvolací řízení jako pro soudní přelíčení. Způsob, jakým se článek 6 použije na řízení před odvolacími soudy závisí na zvláštních rysech konkrétního řízení, a musí být zohledněn plný rozsah řízení ve vnitrostátním právním řádu

¹²⁷ ESLP, *Hansen proti Norsku*, č. 15319/09, 2 října 2014, odst. 71 a násled.

¹²⁸ Rada Evropy, *Protokol č. 7 k EÚLP*, CETS č. 117, 1984, článek 2.

¹²⁹ Viz například ESLP, *Monnell a Morris proti Spojenému království*, č. 9562/81 a 9818/82, 2 března 1987, odst. 54.

¹³⁰ ESLP, *Pretto proti Itálii*, č. 7984/77, 8 prosince 1983, odst. 21.

¹³¹ ESLP, *Allan Jacobsson proti Švédsku (č. 2)*, č. 16970/90, 19 února 1998, odst. 46. Viz také SDEU, C-399/11, *Stefano Melloni proti Ministerio Fiscal*, 26 února 2013, odst. 49.

¹³² ESLP, *Tierce a další proti San Marinu*, č. 24954/94, 24971/94, 24972/94, 25 července 2000, odst. 94; ESLP, *Jussila proti Finsku* [GC], č. 73053/01, 23 listopadu 2006, odst. 40.

i role odvolacího soudu v něm¹³³ Právo na ústní slyšení navíc není absolutní a některé okolnosti mohou ospravedlnit jeho obejítí, a to v závislosti na povaze otázek, které má soud rozhodnout.¹³⁴ Například nemusí být nutné ústní slyšení tam, kde nejsou žádné problémy s důvěryhodností nebo napadenými fakty, které by si vyžádaly ústní prezentaci důkazů nebo křížový výslech svědků.¹³⁵ Pokud trestní řízení probíhá v nepřítomnosti a obžalovaný o řízení neví, musí mít možnost získat od soudu nové rozhodnutí o podstatě obvinění, jakmile se o řízení dozví. V občanskoprávním řízení může být možné pokračovat bez slyšení ve věcech týkajících se právních problémů omezené povahy¹³⁶ nebo tam, kde řízení je výlučně právní či technické povahy.¹³⁷ V zásadě však jednotlivec má nárok na veřejné ústní slyšení před prvním a jediným tribunálem zkoumajícím jeho případ.¹³⁸

Čl. 6 odst. 1 EÚLP výslovně umožňuje vyloučení tisku a veřejnosti:

- v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti;
- kde to vyžadují zájmy mladistvých nebo ochrana soukromého života účastníků; nebo
- kde by veřejnost řízení byla na újmu zájmům spravedlnosti.

Potřeba chránit služební tajemství může rovněž být důvodem rozhodnutí o omezení.¹³⁹ Dětem je poskytována explicitní ochrana a může být možné vyloučit celou kategorii řízení z důvodu potřeby jejich ochrany.¹⁴⁰

133 ESJP, *Kremzow proti Rakousku*, č. 12350/86, 21 září 1993, odst. 58-59; ESJP, *Hermi proti Itálii* [GC], č. 18114/02, 18 října 2006, odst. 60. Pokud jde o řízení v nepřítomnosti v EU, viz Rada Evropské unie, (2009), *Rámcové rozhodnutí rady 2009/299/JHA* ze dne 26 února 2009, kterým se mění rámcová rozhodnutí 2002/584/JHA, 2005/214/JHA, 2006/783/JHA, 2008/909/JHA a 2008/947/JHA a posilují procesní práva osob a podporuje uplatňování zásady vzájemného uznávání rozhodnutí vynesených v nepřítomnosti osob, kterých se řízení týká, Úř. věst. 2009 L 81/24.

134 ESJP, *Kremzow proti Rakousku*, č. 12350/86, 21 září 1993, odst. 59.

135 ESJP, *Jussila proti Finsku* [GC], č. 73053/01, 23 listopadu 2006, odst. 41-42 a 47-48.

136 ESJP, *Valová, Slezák a Slezák proti Slovensku*, č. 44925/98, 1 června 2004, odst. 65-68.

137 ESJP, *Koottummel proti Rakousku*, č. 49616/06, 10 prosince 2009, odst. 19.

138 ESJP, *Becker proti Rakousku*, č. 19844/08, 11 června 2015, odst. 39.

139 ESJP, *Diennet proti Francii*, č. 18160/91, 26 září 1995, odst. 34-35.

140 ESJP, *B. a P. proti Spojenému království*, č. 36337/97 a 35974/97, 24 dubna 2001, odst. 37-38.

Příklad: Ve věci *Khrabrova proti Rusku*¹⁴¹ stěžovatelka byla učitelkou v Moskvě, dokud nebyla v únoru 2002 propuštěna poté, co se při hodině dostala do sporu se studentem. Podala občanskoprávní žalobu na školu, ve které požadovala náhradu a zrušení výpovědi, a později si stěžovala ESLP, že řízení nebylo spravedlivé. Zejména si stěžovala na to, že vnitrostátní soud neprovedl veřejné projednání v zájmu dotčených mladistvých.

ESLP shledal vágními důvody, které vnitrostátní soud uvedl pro rozhodnutí o uskutečnění jednání za zavřenými dveřmi. Ty naznačovaly, že veřejné projednání by mělo nepříznivý vliv na výchovu blíže neurčené skupiny mladistvých. Soud konstatoval, že vnitrostátní soudy musí uvést dostatečné důvody pro ospravedlnění odsunutí výkonu spravedlnosti mimo veřejný dohled, který je nezbytnou ochranou proti svévoli. To zde nebylo důkladně provedeno. Veřejné projednání, které se následně konalo před odvolacím soudem, toto porušení nenapravilo, protože nemělo požadovaný rozsah; konkrétně proto, že odvolací soud nevyslechl znovu svědky. Soud shledal, že tím bylo porušeno právo na veřejné projednání podle článku 6 EÚLP.

Je možné se vzdát práva na veřejné projednání; vzdání se musí být provedeno ze svobodné vůle, jednoznačným způsobem a nesmí být v rozporu s důležitým veřejným zájmem. Například i v případě, kdy se obviněný nedostaví k soudu osobně, nedošlo k porušení práva, jestliže byl obviněný informován o datu a místě konání jednání soudu nebo byl hájen právním zástupcem, kterému udělil příslušný mandát.¹⁴²

141 ESLP, *Khrabrova proti Rusku*, č. 18498/04, 2 října 2012, odst. 50-53.

142 ESLP, *Håkansson a Sturesson proti Švédsku*, č. 11855/85, 21 února 1990, odst. 66; SDEU, C-399/11, *Stefano Melloni proti Ministerio Fiscal*, 26 února 2013, odst. 49.

2.4. Jiné cesty ke spravedlnosti

Klíčové body

- Mechanismy přístupu ke spravedlnosti mohou zahrnovat mimosoudní orgány, jako například národní instituce pro lidská práva, subjekty zabývající se rovností, orgány pro ochranu údajů nebo úřady ombudsmana.
- Administrativní, mimosoudní orgány mohou podpořit přístup ke spravedlnosti tím, že nabídnou rychlejší cesty k dosažení nápravy, nebo tím, že umožní kolektivní odškodnění. Avšak nesmí mít přednost před právem jednotlivce na přístup k soudu a zpravidla by měly podléhat soudnímu dohledu.
- Postupy alternativního řešení sporů (ADR), jako například mediace a arbitráž, představují alternativy k dosažení spravedlnosti prostřednictvím formálních soudních cest.
- Pokud zákon nutí strany jít k arbitráži, rozhodčí tribunál musí být v souladu s článkem 6 EÚLP a článkem 47 Listiny základních práv EU.
- EU povzbuzuje využití ADR právními předpisy, jako je směrnice EU o mediaci, a různými iniciativami v oblasti ochrany spotřebitele.

2.4.1. Mimosoudní orgány

Mnohé soudní systémy čelí rostoucímu pracovnímu zatížení a přístup k soudům může být drahý. Širší pohled na přístup ke spravedlnosti zahrnuje soudy jakož i mimosoudní orgány.¹⁴³ Těmi mohou být subjekty zabývající se rovností, správní a mimosoudní instituce, které se zabývají případy diskriminace, národní instituce pro lidská práva (NHRI), úřady ombudsmana, orgány pro ochranu údajů, inspektoráty práce a specializované tribunály.¹⁴⁴ Členské státy EU vytvořily některé z těchto subjektů na základě konkrétních legislativních požadavků EU – například orgány pro rasovou nebo etickou rovnost a pro rovnost žen a mužů

143 FRA (2012), *Bringing rights to life: The fundamental rights landscape of the European Union*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

144 Viz Valné shromáždění OSN (1993) *Rezoluce A/RES/48/134* o národních institucích pro podporu a ochranu lidských práv, 20 prosince 1993 (*Pařížské zásady*), Příloha.

byly zřízeny na základě směrnice o rasové rovnosti¹⁴⁵ a vnitrostátní orgány pro ochranu údajů podle směrnice o ochraně osobních údajů.¹⁴⁶

Kvazi-soudní řízení vedená před mimosoudními orgány – často ve formě mediace (viz [oddíl 2.4.2](#) o alternativním řešení sporů) – mohou nabízet rychlejší, méně formalistické a levnější alternativy pro stěžovatele. Většina mimosoudních orgánů nicméně nemá pravomoc vydávat závazná rozhodnutí (výjimky tvoří například orgány pro ochranu údajů a některé orgány zabývající se rovností) a jejich pravomoci v oblasti kompenzace jsou obecně omezené.

ESLP prohlásil, že mimosoudní orgán podle vnitrostátního práva může být považován za soud, pokud zcela jasně vykonává soudní funkce a nabízí procesní záruky požadované článkem 6 EÚLP, jako je nestrannost a nezávislost (viz [oddíl 2.1.2](#)).¹⁴⁷ Pokud tomu tak není, musí mimosoudní orgán podléhat dohledu ze strany soudního orgánu, který má plnou pravomoc a splňuje požadavky článku 6.¹⁴⁸

Administrativní, mimosoudní orgány mohou také podpořit přístup ke spravedlnosti tím, že umožní kolektivní odškodnění nebo žaloby. To umožňuje stěžovatelům spojit své síly tak, aby mnoho individuálních nároků vztahujících se ke stejné věci mohlo být spojeno do jediného soudního řízení.¹⁴⁹ To může umožnit organizacím jako jsou například nevládní organizace, aby podávaly žaloby jménem jednotlivců.

145 Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29 června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, Úř. věst. 2000 L 180 (Směrnice o rasové rovnosti).

146 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24 října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů, Úř. věst. 1995 L 281 (Směrnice o ochraně osobních údajů).

147 ESLP, *Oleksandr Volkov proti Ukrajině*, č. 21722/11, 9 ledna 2013, odst. 88-91.

148 ESLP, *Zumtobel proti Rakousku*, č. 12235/86, 21 září 1993, odst. 29-32.

149 Evropská komise (2013), *Doporučení z 11 června 2013 o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie*, Úř. věst. 2013 L 201. Viz také Evropský parlament, Generální ředitelství pro vnitřní politiky (2011), *Overview of existing collective redress schemes in EU Member States*, Brusel, červenec 2011.

Slibný postup

Zlepšení přístupu ke spravedlnosti v případech diskriminace

V Itálii orgán zabývající se diskriminací na základě rasy nebo etnického původu – Národní úřad proti rasové diskriminaci – založil antidiskriminační kanceláře a kontaktní místa v některých lokalitách ve spolupráci s místními orgány a nevládními organizacemi. Kromě toho na národní a regionální úrovni existují poradci pro rovnost, kteří se zabývají diskriminací na základě pohlaví. Mají mandát přijímat stížnosti, poskytovat poradenství a nabízet mediační služby. Spolupracují s inspektory práce, kteří mají vyšetřovací pravomoci pro zjištění skutečností v případech diskriminace. Mají také aktivní legitimaci u soudu ve věcech kolektivního dopadu, když nelze určit individuální oběť.

Zdroj: FRA (2012), Přístup ke spravedlnosti ve věcech diskriminace v EU – Kroky k další rovnosti, s. 28.

2.4.2. Alternativní řešení sporů

Alternativním řešením sporů (ADR) se rozumí postupy řešení sporů – jako je mediace a arbitráž – které nabízejí mimosoudní řešení sporů.¹⁵⁰ Postupy ADR mohou zvýšit efektivitu justice tím, že sníží zatížení soudů, a tím, že nabídnou jednotlivcům možnost řešit spory nákladově efektivním způsobem.¹⁵¹ Vedle toho, že jsou s nimi spojeny nižší náklady, mohou být také prospěšné pro jednotlivce díky omezení doby trvání a stresu spojeného s řízením. Historie a využití ADR se v celé Evropě liší. Některé z mimosoudních orgánů, které byly zmíněny v [oddíle 2.4.1](#), často používají postupy ADR.

¹⁵⁰ Například viz Evropská komise (2011), *Consultation Paper on the use of ADR as a means to resolve disputes related to commercial transactions and practices in the European Union*, odst. 6.

¹⁵¹ Rada Evropy, CEPEJ (2014), *Report on „European judicial systems – Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality of justice“*, kapitola 6, zmíněná v ESLP, *Momčilović proti Chorvatsku*, č. 11239/11, 26 března 2015, odst. 33.

Slibný postup

Využití mediace v záležitostech rodiny

Většina zemí považuje za prospěšné řešit spory vztahující se k rodinným záležitostem prostřednictvím mediace spíše než předložením soudu. V Chorvatsku musí rodiče v rozvodovém a opatrovnickém řízení povinně zkusit mediaci. Psychologové z Centra pro sociální péči uskutečňují tuto mediaci.

Mediace je někdy kombinována s jinými funkcemi. Například v Estonsku specialista na podporu dítěte pomáhá rodičům s mediací během prvních fází procesu. V Německu právní zástupce dítěte poskytuje rodičům mediační podporu.

Zdroj: FRA (2015), Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States, s. 47.

V rámci Rady Evropy byla mediace v rámci občanskoprávního řízení definována jako proces řešení sporů, ve kterém strany jednájí, aby dosáhly dohody s pomocí mediátora.¹⁵² V kontextu trestního řízení je mediace definována jako proces, ve kterém nestranný mediátor – se souhlasem obou stran – pomáhá oběti a pachateli, aby se aktivně podíleli na řešení otázek vyplývajících z trestného činu.¹⁵³ Arbitráž zahrnuje coby minimum osobu, která je na základě dohody o rozhodčím řízení povolána k tomu, aby vydala právně závazné rozhodnutí ve sporu, jenž jí předložily strany dohody.¹⁵⁴ Je třeba poznamenat, že nevykonání konečného arbitrážního rozhodnutí může představovat porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP.¹⁵⁵

152 Rada Evropy, Výbor ministrů (2002), *Doporučení Rec (2002)10 členským státům o mediaci v občanských věcech*, 18 září 2002, zásada 1. Viz také Rada Evropy, Výbor ministrů (1998), *Doporučení Rec(98)1 o rodinné mediaci*, 21 ledna 1998; Rada Evropy, Výbor ministrů (2001), *Doporučení Rec(2001)9 členským státům o alternativních způsobech řešení sporů mezi úřady a soukromými osobami*, 5 září 2001; Rada Evropy, CEPEJ (2007), *Analysis on assessment of the impact of Council of Europe recommendations concerning mediation*; Rada Evropy, CEPEJ (2007), *Guidelines for a better implementation of the existing recommendation on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties*.

153 Rada Evropy, Výbor ministrů (1999), *Doporučení Rec (99)19 členským státům o mediaci v trestních věcech*, 15 září 1999.

154 Rada Evropy, *Dodatkový protokol k Trestněprávní úmluvě o korupci*, CETS č. 191, 2003, čl. 1. Ten ještě nebyl široce ratifikován. Viz také OSN, Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo (UNCITRAL) (1985), *Vzorový zákon UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži*, 11 prosince 1985 (ve znění z roku 2006).

155 ESLP, *Regent Company proti Ukrajině*, č. 773/03, 3 dubna 2008, odst. 60.

Příklad: Ve věci *Suda proti České republice*¹⁵⁶ byl stěžovatel minoritním akcionářem veřejné akciové společnosti (C.). V listopadu 2003 valná hromada společnosti většinou hlasů rozhodla, že C. bude ukončena bez likvidace a její majetek převezme hlavní akcionář (E.). Hodnota pro zpětný odkup akcií v držení minoritních akcionářů, včetně stěžovatele, byla stanovena smlouvou. Rozhodčí doložka ve smlouvě obsahovala ustanovení, že jakýkoliv přezkum hodnoty pro zpětný odkup bude předmětem rozhodčího řízení a nikoli běžného soudního řízení; dohodu o arbitráži mezi sebou uzavřeli C. a E. Stěžovatel inicioval různá soudní řízení na vnitrostátní úrovni s cílem dosáhnout přezkoumání a zneplatnění hodnoty pro zpětný odkup, ale nebyl úspěšný.

ESLP rozhodl, že ustanovení o řešení sporů nebylo samo o sobě dostatečně jednoznačné, aby představovalo vzdání se práva na tribunál a že, pokud strany byly nuceny k arbitráži, musel být tribunál v souladu s článkem 6. Soud shledal porušení čl. 6 odst. 1, protože arbitrážní řízení nesplňovalo dva základní požadavky: (i) rozhodčí doložka dávala rozhodovací pravomoc rozhodcům na seznamu společnosti s ručením omezeným, což nebyl rozhodčí tribunál zřízený zákonem; a (ii) rozhodčí řízení neumožnilo veřejného projednání a stěžovatel se v žádném případě nevzdal tohoto práva.

Právo EU popisuje mediaci jako strukturovaný proces, v rámci něhož se strany sporu dobrovolně snaží dosáhnout dohody s pomocí mediátora.¹⁵⁷ EU přijala několik nástrojů na podporu ADR. Například směrnice EU o mediaci podporuje využití mediace v přeshraničních sporech týkajících se některých občanských a obchodních věcí.¹⁵⁸ Tato směrnice se nevztahuje na daňové, celní a správní věci nebo na spory související s odpovědností státu; ani se nevztahuje na oblasti zaměstnaneckého nebo rodinného práva, kde samotné strany nemohou volně rozhodovat o právech a povinnostech podle platných právních předpisů, například záležitostech stavu. Neukládá stranám povinnost mediace, jejím cílem je usnadnit přístup k ADR a podporovat smírné řešení sporů prostřednictvím

156 ESLP, *Suda proti České republice*, č. 1643/06, 28 října 2010.

157 Směrnice 2008/52/EK Evropského parlamentu a Rady ze dne 21 května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech (Směrnice o mediaci), Úř. věst. 2008 L 136, čl.3. Neplatí pro Dánsko.

158 *Tamtéž*. Podle č. 2 odst. 1 „přeshraniční spor“ vznikne, pokud alespoň jedna ze stran má bydliště nebo místo obvyklého pobytu v jiném členském státě než druhá strana, a to k některému z následujících termínů: (i) kdy se strany dohodnou na mediaci, kdy spor vznikl; (ii) kdy soud vyzve strany nebo jim nařídí, aby se pokusily o mediaci; nebo (iii) kdy jsou strany sporu povinny používat mediaci podle vnitrostátních právních předpisů.

mediace.¹⁵⁹ Směrnice si také klade za cíl zajistit vyvážený vztah mezi mediací a soudním řízením a potvrzuje, že stranám sporu nesmí být bráněno v uplatňování jejich práva na přístup k systému soudů.¹⁶⁰

EU také vytvořila legislativu pro ADR v oblasti ochrany spotřebitele.¹⁶¹ Směrnice a nařízení o ADR v oblasti spotřebitelských sporů požadují, aby členské státy podporovaly a vytvořily systémy, které by umožnily efektivní a rychlé řešení spotřebitelských sporů.¹⁶² Cílem směrnice je zajistit, aby byly určeny orgány na vnitrostátní úrovni, které budou udržovat a monitorovat seznam poskytovatelů ADR splňujících požadavky směrnice. Tito poskytovatelé ADR musí udržovat aktuálnost svých webových stránek a poskytovat služby zdarma nebo za nominální náklady. Členské státy byly povinny provést směrnici do července roku 2015.

Nařízení požaduje vytvoření on-line interaktivního portálu (platformy ODR), aby smluvní spory mohly být řešeny mimosoudně, například prostřednictvím e-mediace. Nařízení se vztahuje na spotřebitele a obchodníky ve vnitrostátních i přeshraničních sporech a na některé spory vznesené proti spotřebitelům ze strany obchodníků. Jakmile spotřebitel v EU předloží své spory online, jsou spojeni s vnitrostátními poskytovateli ADR, kteří jim pomohou je vyřešit.¹⁶³ Členské státy musí poskytnout kontakt pro online řešení sporů (ODR), který pomůže při sporech předložených prostřednictvím platformy ODR. Internetoví obchodníci musí informovat zákazníky o možnosti ADR a poskytnout odkaz na platformu ODR na svých internetových stránkách. Tento mechanismus vstoupil v platnost v lednu 2016. Další iniciativy v rámci elektronické justice jsou probírány v **oddíle 8.5**.

159 *Tamtéž*, článek 1. Pokud jde o diskusi o dopadu směrnice, viz Evropský parlament (2014), *'Rebooting' the Mediation Directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number of mediations in the EU*, Brusel, Evropská unie.

160 *Tamtéž*, čl. 5 odst. 2.

161 Článek 38 Listiny základních práv říká, že „unijní politika musí zajistit vysokou úroveň ochrany spotřebitele“.

162 Viz *Směrnice 2013/11/EU Evropského parlamentu a Rady ze dne 21 května 2013 o alternativním řešení spotřebitelských sporů a o změně nařízení (ES) č. 2006/2004 a směrnice 2009/22/ES*, Úř. věst. L 165 (směrnice o alternativním řešení spotřebitelských sporů) a *Nařízení (EU) č. 524/2013 Evropského parlamentu a Rady ze dne 21 května 2013 o řešení spotřebitelských sporů on-line a změně nařízení (ES) č. 2006/2004 a směrnice 2009/22/ES*, Úř. věst. L 165 (nařízení o řešení spotřebitelských sporů on-line).

163 Viz nařízení o online řešení spotřebitelských sporů.

Rostoucí obliba mediace jako potenciálně nákladově i časově efektivního mechanismu přiměla některé státy k zavedení závazných mechanismů. Níže uvedený příklad nastiňuje, jak SDEU zajistil, aby tyto závazné mechanismy byly v souladu se zásadou účinné soudní ochrany.

Příklad: Ve věci *Alassini a další proti Telecom Italia SpA*¹⁶⁴ SDEU posuzoval čtyři spojené předběžné otázky městského soudu z Ischie týkající se ustanovení, podle nichž pokus o vyřešení sporu mimosoudně je nezbytnou podmínkou pro to, aby určité spory mohly být předloženy vnitrostátním soudům. Tato ustanovení byla přijata při provedení směrnice 2002/22/ES o univerzální službě a právech uživatelů týkajících se sítí a služeb elektronických komunikací. Městský soud položil SDEU dotaz, zda zásada účinné soudní ochrany vylučuje povinnou mediaci.

SDEU shledal, že zásada účinné soudní ochrany povinnou mediaci nevylučuje, pokud jsou splněny určité požadavky: (i) postup nesmí vést k závaznému rozhodnutí; (ii) nesmí způsobit značné zdržení pro účely podání žaloby; (iii) lhůta pro promlčení nároků musí být pozastavena po dobu trvání narovnání; (iv) nesmí vést ke vzniku nákladů (nebo jen velmi nízkých nákladů) pro účastníky; (v) elektronické prostředky nesmí být jedinými prostředky pro přístup k narovnání; a (vi) předběžná opatření musí být možná ve výjimečných případech.

Mechanismy ADR jsou k dispozici také v oblasti trestního práva. Doporučení Rady Evropy poskytuje návod, jak využít mediaci v trestních věcech.¹⁶⁵ Než budou souhlasit s mediací, musí být strany plně informovány o svých právech, o povaze mediačního procesu a možných důsledcích jejich rozhodnutí.¹⁶⁶ Ani oběť, ani pachatel nesmí být nekalými prostředky nuceni k souhlasu s mediací¹⁶⁷ - například formou nátlaku ze strany státního zástupce nebo z důvodu absence právního poradenství. Nicméně platí, že mediace v trestních věcech není vždy vhodná. Například Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí

164 SDEU, spojené věci C-317/08 až C-320/08, *Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA*, 18 března 2010, odst. 67.

165 Rada Evropy, Výbor ministrů (1999), *Doporučení Rec (99)19 členským státům o mediaci v trestních věcech*, 15 září 1999.

166 *Tamtéž*, odstavec 30.

167 *Tamtéž*, odstavec 11.

vůči ženám a domácího násilí zakazuje povinné alternativní řešení konfliktů, včetně mediace a smíru, v této oblasti.¹⁶⁸

V rámci práva EU směrnice o právech obětí stanoví právo obětí na ochranu v kontextu restorativní justice.¹⁶⁹ Práva obětí trestných činů jsou dále diskutována v **oddíle 8.2.**

168 Rada Evropy, Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istambulská úmluva), CETS č. 210, 2011.

169 Směrnice 2012/29/EU Evropského parlamentu a Rady ze dne 25 října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/JHA, Úř. věst. 2012 L 315, čl. 12. Viz SDEU, spojené věci C-483/09 a C-1/10, *Trestní řízení proti Magatte Gueye a Valentin Salmerón Sánchez*, 15 září 2011, odst. 74 a SDEU, C-205/09, *Trestní řízení proti Emil Eredics a Mária Vassné Sági*, 21 října 2010, odst. 40. Viz také OSN, Divize na podporu postavení žen odboru pro hospodářské a sociální záležitosti (DAW) (2009), *Handbook for Legislation on Violence against Women*, New York, Organizace spojených národů.

3

Právní pomoc

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
Právní pomoc v jiném než trestním řízení		
Listina základních práv, článek 47 (právo na účinnou právní ochranu) SDEU, C-279/09, <i>DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland</i> , 2010 Směrnice 2002/8/ES o právní pomoci Nařízení č. 604/2013, čl. 27 odst. 5 a 6	Oblast působnosti	EÚLP, čl. 6 odst. 1 ESLP, <i>Airey proti Irsku</i> , č. 6289/73, 1979 Evropská dohoda o předávání žádostí o právní pomoc, CETS č. 92, 1977
	Přezkum majetkových poměrů a důvodnosti	ESLP, <i>McVicar proti Spojenému království</i> , č. 46311/99, 2002
Právní pomoc v trestním řízení		
Listina základních práv, čl. 48 odst. 2 (presumpce nevinny a právo na obhajobu)	Oblast působnosti	EÚLP, čl. 6 odst. 3 písm. c)
	Přezkum majetkových poměrů	ESLP, <i>Tsonyo Tsonev proti Bulharsku</i> (č. 2), č. 2376/03, 2010 ESLP, <i>Twalib proti Řecku</i> , č. 42/1997/826/1032, 1998
	Přezkum zájmu spravedlnosti	ESLP, <i>Zdravko Stanev proti Bulharsku</i> , č. 32238/04, 2012

Přístup k právní pomoci je důležitou součástí práva na spravedlivý proces podle článku 6 EÚLP a článku 47 Listiny základních práv EU. Nárok na právní pomoc zajišťuje účinný přístup ke spravedlnosti pro ty, kteří nemají dostatečné finanční prostředky na pokrytí nákladů soudních řízení, například soudních poplatků nebo nákladů na právní zastoupení (právo poradit se, být obhajován a být zastupován je analyzováno v kapitole 4).

Podle práva Rady Evropy a EU nemusí mít právní pomoc konkrétní formu; státy se mohou svobodně rozhodnout, jak splní své právní povinnosti. V důsledku toho se systémy právní pomoci často velmi liší.¹⁷⁰ Například právní pomoc může zahrnovat bezplatné zastupování nebo pomoc advokáta anebo osvobození od povinnosti platit náklady řízení, včetně soudních poplatků.¹⁷¹ Tato opatření mohou existovat vedle dalších doplňkových podpůrných programů, jako jsou *pro bono* služby, právní poradny nebo pojištění právní ochrany – které mohou být financovány státem, provozovány soukromým sektorem nebo spravovány nevládními organizacemi.¹⁷² Tato kapitola se zabývá právní pomocí v jiném než trestním řízení (oddíl 3.1) a v trestním řízení (oddíl 3.2) samostatně, protože se příslušná práva liší.

3.1. Právní pomoc v jiném než trestním řízení

Klíčové body

- Čl. 6 odst. 1 EÚLP a článek 47 Listiny základních práv EU zaručují právo na právní poradenství v občanskoprávním řízení. To poskytuje jednotlivcům přístup ke spravedlnosti bez ohledu na jejich majetkové poměry.
- Právní pomoc je obecně podmíněna přezkumem majetkových poměrů a důvodnosti. Státy mohou rozhodnout, zda je v zájmu spravedlnosti poskytnout právní pomoc s přihlédnutím k: významu věci pro jednotlivce; složitosti věci a schopnosti jednotlivce zastupovat se.
- Podle práva **Rady Evropy** a EU není poskytnutí právní pomoci právnickým osobám (například firmám) v zásadě nemožné, ale musí být posuzováno ve světle příslušných vnitrostátních právních předpisů a situace dotyčné právnické osoby.

170 ESLP, *Airey proti Irsku*, č. 6289/73, 9 října 1979, odst. 26.

171 SDEU, C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland*, 22 prosince 2010, odst. 48.

172 FRA (2011), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, s. 47.

3.1.1. Oblast působnosti

Podle práva Rady Evropy a EU se musí právo na přístup k soudu (vyplývající z práva na spravedlivý proces) vztahovat na všechny jednotlivce, bez ohledu na jejich majetkové poměry. To vyžaduje, aby státy podnikly kroky k zajištění rovného přístupu k řízení; například vytvořením vhodných systémů právní pomoci.¹⁷³ Právní pomoc může rovněž usnadnit výkon spravedlnosti, protože nezastupované strany sporu často neznají procesní pravidla a vyžadují značnou pomoc ze strany soudů, což může způsobovat zdržení.

Slibný postup

Poskytování právní pomoci zranitelným skupinám

Aby byl zajištěn přístup k bezplatné právní pomoci pro Romy v Maďarsku, Ministerstvo spravedlnosti a vymáhání práva provozuje od roku 2001 Síť antidiskriminačních služeb pro Romy (*Roma Anti-diszkriminációs Ügyfélszolgálati Hálózat*). Právníci zapojení do sítě poskytují bezplatnou právní pomoc (nabízejí právní poradenství, přípravu právních dokumentů, podání žaloby a zastupování klientů u soudu) v případech, kdy byla práva jejich klientů porušena z důvodu romského původu. Ministerstvo pokrývá finanční zdroje potřebné pro provoz sítě (advokátní tarif) a náklady na zahájení soudních sporů.

Zdroj: FRA (2011), Přístup ke spravedlnosti v Evropě: přehled výzev a příležitostí, s. 50.

Je možné, aby jednotlivec měl účinný přístup k soudům, když předstupuje před soud vyššího stupně, pokud poučení poskytované procesními pravidly a pokyny soudu, společně s určitým právním poradenstvím a pomocí, jsou dostatečné k tomu, aby mu poskytly dostatečnou příležitost přednést svoji věc.¹⁷⁴ To, co je potřeba k zajištění účinného přístupu k soudům, záleží na skutečnostech konkrétní věci (viz také [oddíl 4.3](#) o právu na samozastupování).

Podle práva Rady Evropy neexistuje žádná povinnost poskytnout právní pomoc pro všechny spory týkající se občanských práv a závazků¹⁷⁵ (k definici tohoto pojmu viz [oddíl 2.1](#)). Neposkytnutí pomoci právníka stěžovateli může

173 Rada Evropy, Výbor ministrů (1978), *Usnesení 78(8) o právní pomoci a poradenství*, 2 března 1978.

174 ESLP, *A. proti Spojenému království*, č. 35373/97, 17 prosince 2002, odst. 97.

175 ESLP, *Del Sol proti Francii*, č. 46800/99, 26 února 2002, odst. 20.

být porušením článku 6 EÚLP tam, kde je tato pomoc nezbytná pro účinný přístup k soudu, a to buď proto, že právní zastupování je povinné (jak je tomu v případě různých typů sporů), nebo proto, že procesní postup v dané věci je obzvláště složitý.¹⁷⁶ Právní systémy mohou zavést postupy pro určení, zda právní pomoc bude poskytnuta v občanskoprávních věcech, ty však nesmí fungovat svévolným nebo nepřiměřeným způsobem, ani nesmí zasahovat do podstaty práva na přístup k soudu. Například odmítnutí právní pomoci z toho důvodu, že odvolání se zdá být v okamžiku podání žádosti neopodstatněné, může za určitých okolností ohrozit samotnou podstatu práva stěžovatele na projednání soudem.¹⁷⁷

Příklad: Ve věci *Airey proti Irsku*¹⁷⁸ se stěžovatelka domáhala soudního odloučení od svého manžela, ale nemohla získat soudní příkaz, protože si nemohla dovolit právníka bez právní pomoci.

ESLP potvrdil, že ačkoliv čl. 6 odst. 1 EÚLP výslovně nezaručuje poskytnutí právní pomoci v občanskoprávním řízení, státy mohou být povinny ji poskytnout, pokud je právní poradenství nezbytné pro zajištění účinného přístupu k soudu. To neplatí pro všechny věci související s občanskými právy a závazky. Velmi záleží na konkrétních okolnostech každého případu. V projednávané věci relevantní faktory ve prospěch poskytnutí právní pomoci byly následující: složitost procesního postupu a právní otázky; potřeba zjistit skutečnosti prostřednictvím znaleckých posudků a výslechu svědků; a že se jednalo o manželský spor spojený s citovou angažovaností. Soud shledal porušení článku 6 EÚLP.

Podle práva Rady Evropy není poskytnutí právní pomoci právníckým osobám (například firmám) v zásadě nemožné, ale musí být posuzováno ve světle příslušných vnitrostátních právních předpisů a situace dotyčné společnosti. ESLP konstatoval, že panuje nedostatečná „shoda nebo dokonce ucelená tendence“ mezi státy v této otázce.¹⁷⁹ Schéma právní pomoci, jež je k dispozici pouze pro neziskové právnícké osoby, neporušuje právo na přístup ke spravedlnosti,

176 ESLP, *P., C. a S. proti Spojenému království*, č. 56547/00, 16 července 2002, odst. 88-91.

177 ESLP, *Aerts proti Belgii*, č. 25357/94, 30 července 1998. Na základě tohoto rozhodnutí Belgie změnila zákon tak, aby byla zamítnutí omezena pouze na zjevně nedůvodné žádosti.

178 ESLP, *Airey proti Irsku*, č. 6289/73, 9 října 1979, odst. 26.

179 ESLP, *Granos Organicos Nacionales S.A. proti Německu*, č. 19508/07, 22 března 2012, odst. 47 a 53.

pokud existuje objektivní a rozumné zdůvodnění pro toto omezení (například proto, že ziskové firmy si mohou odečíst právní náklady ze své daňové povinnosti).¹⁸⁰

Podle práva Rady Evropy také Evropská dohoda o předávání žádostí o právní pomoc umožňuje lidem, kteří obvykle pobývají v jedné smluvní straně, aby požádali o právní pomoc v občanských, obchodních nebo správních věcech v jiném smluvním státě dohody.¹⁸¹

V rámci práva EU článek 47 Listiny základních práv EU poskytuje právo na právní pomoc těm, kteří nemají dostatečné prostředky, pokud je to nezbytné k zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti. Článek 47 se vztahuje na řízení týkající se všech práv a svobod vyplývajících z práva EU. Vysvětlení k Listině potvrzují, že právní pomoc musí být k dispozici tam, „kde by absence takové pomoci znemožnila zajištění účinné nápravy“.¹⁸² Vysvětlení k čl. 52 odst. 3 Listiny základních práv EU také potvrzují, že článek 47 odpovídá článku 6 EÚLP. Toto explicitní spojení znamená, že případy uvedené v právu Rady Evropy budou relevantní pro právo EU (viz **kapitola 1**).¹⁸³

Je úkolem vnitrostátních soudů, aby ověřily, zda konkrétní podmínky pro poskytnutí právní pomoci nepředstavují nespravedlivé omezení práva na přístup k soudu.¹⁸⁴ Omezení nesmějí představovat „nepřiměřený a neúnosný zásah“ do práva samotného (viz také **kapitola 6** o legitímních omezeních).¹⁸⁵

Příklad: Ve věci *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland*¹⁸⁶ energetická firma DEB měla v úmyslu podat žalobu proti německému státu za zdržení při zavádění

180 ESLP, *VP Diffusion Sarl proti Francii*, č. 14565/04, 26 srpna 2008.

181 Rada Evropy, *Evropská dohoda o předávání žádostí o právní pomoc*, CETS č. 92, 1977.

182 *Vysvětlení k Listině základních práv EU*, Úř. věst. 2007 C-303/17.

183 Listina základních práv EU, čl. 52 odst. 3. Viz také SDEU, C-619/10, *Trade Agency Ltd proti Seramico Investments Ltd*, 6 září 2012, odst. 52.

184 SDEU, C-156/12, *GREP GmbH proti Freistaat Bayern*, 13 června 2012.

185 O omezení práv na obhajobu viz SDEU, C-418/11, *Texdata Software GmbH*, 26 září 2013, odst. 84. Viz také Listina základních práv EU, čl. 52 odst. 1.

186 SDEU, C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland*, 22 prosince 2010, odst. 52-54 a 62.

dvou směrnic, které podle jejího tvrzení vedlo k jejím finančním ztrátám.¹⁸⁷ Tvrdila, že kvůli těmto ztrátám nemá dostatek prostředků na zaplacení soudních poplatků nebo právníka, jak požaduje platný soudní řád. Sporné strany byly povinny zajistit si právní zastoupení, ale právní pomoc pro právnické osoby byla k dispozici pouze za „výjimečných okolností“. Německý soud předložil otázku SDEU.

SDEU vzal do úvahy judikaturu ESLP. Uvedl, že poskytnutí právní pomoci právnickým osobám není v zásadě nemožné, ale musí být posuzováno ve světle platných pravidel a situace firmy. Při posuzování žádosti o pomoci musí vnitrostátní soudy vzít do úvahy: (i) předmět uvedeného sporu; (ii) zda má žadatel rozumné vyhlídky na úspěch; (iii) důležitost toho, co je v sázce, pro žadatele; (iv) složitost příslušného práva a procesního postupu; (v) schopnost žadatele účinně se hájit sám; a (vi) zda náklady řízení by mohly představovat nepřekonatelnou překážku pro přístup k soudům. Pokud jde konkrétně o právnické osoby, soudy mohou vzít do úvahy následující: (i) forma právnické osoby a zda je zisková nebo nezisková; (ii) finanční možnosti partnerů nebo akcionářů; a (iii) schopnost těchto partnerů nebo akcionářů získat částky nezbytné k zahájení soudního řízení. V souladu se zásadou účinné soudní ochrany zakotvenou v článku 47 Lisfiny základních práv EU není vyloučeno, aby právnické osoby získaly právní pomoc.

V rámci práva EU konkrétní předpisy sekundárního práva vytváří standardy pro právní pomoc v přeshraničních občanskoprávních věcech.¹⁸⁸ Například směrnice o právní pomoci stanoví zásadu, že osoby, které nemají dostatečné prostředky, aby bránily svá zákonná práva, mají nárok na přiměřenou právní pomoc.¹⁸⁹ Nastíhuje, jaké služby musí být poskytnuty, aby právní pomoc byla

187 Směrnice Rady 98/30/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 22 června 1998 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem, Úř. věst. 1998 L 204, a Směrnice 2003/55/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 26 června 2003 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem a o zrušení směrnice 98/30/ES, Úř. věst. 2003 L 176.

188 Viz také Rozhodnutí Komise ze dne 26 srpna 2005, kterým se v souladu se směrnicí Rady 2003/8/ES zavádí formulář pro předávání žádosti o právní pomoc, Úř. věst. 2005 L 225 a Rozhodnutí Komise ze dne 9 listopadu 2004, kterým se zavádí standardní formulář pro žádosti o právní pomoc, v souladu se směrnicí Rady č. 2003/8/ES o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v těchto sporech (oznámeno pod číslem C(2004) 4285), Úř. věst. 2004 L 365.

189 Směrnice Rady 2003/8/ES ze dne 27 ledna 2003 o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v těchto sporech, Úř. věst. 2003 L 026.

považována za přiměřenou: například přístup k poradenství před zahájením řízení, právnímu poradenství a zastupování před soudem a osvobození od - nebo pomoc při úhradě - nákladů soudního řízení, včetně nákladů spojených s přeshraniční povahou věci. Právní předpisy EU také obsahují zvláštní ustanovení o právním poradenství a právní pomoci ve vztahu k azylu.¹⁹⁰ Zásada účinné soudní ochrany vyžaduje, aby členské státy zajistily, že cíle těchto nástrojů EU budou splněny.

3.1.2. Přezkum majetkových poměrů a důvodnosti

Pokud jde o přezkum majetkových poměrů, ESLP uvedl, že nedojde k porušení čl. 6 odst. 1, pokud se žadatel nequalifikuje pro právní pomoc z toho důvodu, že jeho příjem přesahuje finanční kritéria, avšak za předpokladu, že nebude narušena samotná podstata práva na přístup k soudu.¹⁹¹

Státy nejsou povinny utrácet veřejné prostředky s cílem zajistit úplnou rovnost zbraní mezi osobou, které se pomoc poskytuje, a protistranou, „pokud každá strana dostane dostatečnou příležitost přednést svůj případ za podmínek, které ji nestaví do podstatné nevýhody vůči protivníkovi“.¹⁹²

Odmítnutí poskytnout právní pomoc vzhledem k věci samé – z důvodu nedostatečných vyhlídek na úspěch nebo vzhledem k bezdůvodné nebo kverulantské povaze žaloby (například, když je žaloba podána pouze proto, aby obtěžovala) – může být také legitimní.¹⁹³ Aby se zabránilo libovůli, systém právní pomoci musí mít zavedený spravedlivý mechanismus pro výběr případů,

190 Směrnice Rady 2005/85/ES z 1 prosince 2005 o minimálních normách pro řízení v členských státech o přiznávání a odmínání postavení uprchlíka, Úř. věst. 2005 L 326 (směrnice o azylovém říze), články 10 a 15; Směrnice 2013/32/EU Evropského parlamentu a Rady z 26 června 2013 o společných řízeních pro přiznávání a odmínání statusu mezinárodní ochrany, Úř. věst. 2013 L 180 (směrnice o přepracovaných postupech), články 8, 12, 20 a 21; a Nařízení č. 604/2013 Evropského parlamentu a Rady ze dne 26 června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o poskytnutí mezinárodní ochrany podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států] (přepracované znění), Úř. věst. 2013 L 180/31, čl. 27 odst. 5 a 6. Viz také FRA (2014), *Příručka o evropských právních předpisech v oblasti azylu, hranic a přistěhovalectví*, Lucemburk, Úřad pro publikace, s. 113-114.

191 ESLP, *Glaser proti Spojenému království*, č. 32346/96, 19 září 2000, odst. 99. Viz také ESLP, *Santambrogio proti Itálii*, č. 61945/00, 21 září 2004, odst. 58 (rodina stěžovatele zaplatila za zastupování).

192 ESLP, *Steel a Morris proti Spojenému království*, č. 68416/01, 15 února 2005, odst. 62.

193 ESLP, *Staroszczyk proti Polsku*, č. 59519/00, 22. března 2007, odst. 129. Viz také ESLP, *Steel a Morris proti Spojenému království*, č. 68416/01, 15 února 2005, odst. 62.

kterým by mohl prospět.¹⁹⁴ Je na státech, aby zavedly systémy, které jsou v souladu s EÚLP.¹⁹⁵ Neschopnost vydat formální rozhodnutí k žádosti o právní pomoc může být porušením čl. 6 odst.1.¹⁹⁶

Podle práva Rady Evropy a EU to, zda zájmy spravedlnosti vyžadují poskytnutí právní pomoci jednotlivci, závisí na faktorech, jako například:

- význam případu pro jednotlivce;
- složitost případu;
- schopnost jednotlivce zastupovat se sám.

Například složitost procesních postupů nebo právních nebo věcných problémů v dané věci může vést k potřebě právní pomoci. Právní pomoc může být také požadována v případech, kdy by její absence narušila „samotnou podstatu“ práva žadatele na přístup k soudu (viz **oddíl 4.1.2** o praktickém a účinném právním poradenství).¹⁹⁷ ESLP rovněž zohledňuje zákonné požadavky na právní zastoupení.¹⁹⁸

Konkrétní okolnosti každého případu jsou důležité. Klíčovou otázkou je, zda by jednotlivec „byl schopen řádně a uspokojivě předložit svůj případ bez pomoci právníka“.¹⁹⁹ Například v případech týkajících se záležitostí zvláštního významu pro jednotlivce (například kontakt s jeho dětmi) může být vyžadována právní pomoc, a to zejména v případech, že je jednotlivec zranitelný (například má problémy s duševním zdravím).²⁰⁰ Právní pomoc může být rovněž povinná ve složitých řízeních, které si vyžadují trvalé zastupování zkušeným právníkem.²⁰¹ Existence velkých rozdílů v právním poradenství, které mají jednotlivé strany

194 ESLP, *Gnahoré proti Francii*, č. 40031/98, 19 září 2000, odst. 41.

195 ESLP, *Siałkowska proti Polsku*, č. 8932/05, 22 března 2007, odst. 107.

196 ESLP, *A.B. proti Slovensku*, č. 41784/98, 4 března 2003, odst. 61-63.

197 ESLP, *Mirosław Orzechowski proti Polsku*, č. 13526/07, 13 ledna 2009, odst. 22.

198 ESLP, *Airey proti Irsku*, č. 6289/73, 9 října 1979, odst. 26.

199 ESLP, *McVicar proti Spojenému království*, č. 46311/99, 7 května 2002, odst. 48.

200 ESLP, *Nenov proti Bulharsku*, č. 33738/02, 16 července 2009, odst. 52.

201 ESLP, *Steel a Morris proti Spojenému království*, č. 68416/01, 15 února 2005, odst. 69.

k dispozici (například když jsou jednotlivci ve sporu s nadnárodními korporacemi), může také porušovat článek 6 EÚLP.²⁰²

Příklad: Ve věci *McVicar proti Spojenému království*²⁰³ stěžovatel zveřejnil článek, ve kterém naznačoval, že velmi známý sportovec užívá prostředky na podporu výkonnosti. Atlet na něj podal žalobu pro pomluvu. Stěžovatel, který nebyl zastupován, prohrál a byla mu uložena náhrada nákladů řízení. Stěžovatel si u ESLP, že nedostupnost právní pomoci porušila jeho právo na přístup k soudu. Byl obžalovaným, proto se otázka právní pomoci vztahovala k právu na spravedlivé řízení.

ESLP rozhodl, že to, zda bylo nutné právní zastupování, závisí na konkrétních okolnostech věci a zejména na tom, zda jedinec byl schopen řádně a uspokojivě předložit svůj případ bez pomoci právníka. Zásady platné pro obžalované byly v tomto případě stejné, jako ve věci *Airey proti Irsku*. Žaloba pro pomluvu byla podána poměrně bohatým a slavným jednotlivcem k vrchnímu soudu. Po obžalovaném bylo požadováno, aby předvolal svědky a přezkoumal důkazy v soudním řízení, které trvalo více než dva týdny. Na druhou stranu, jednalo se o vzdělaného a zkušeného novináře, který by měl být schopen formulovat pádné argumenty u soudu. Za takových okolností soud neshledal žádné porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP.

Slibný postup

Nabídka on-line právní pomoci pro zajištění přístupu ke spravedlnosti

Ve Španělsku španělská advokátní komora úspěšně zavedla systém, který umožňuje žadatelům, aby si vyžádali prostřednictvím jednotného online kontaktního místa právní pomoc pro soudní výdaje a jmenování právníka. Díky tomu nemusí žadatelé shromažďovat různé dokumenty na podporu svých žádostí, což výrazně zkracuje čas potřebný ke zpracování žádostí.

Zdroj: *Cena Crystal Scales of Justice 2014, organizovaná společně Radou Evropy a Evropskou komisí, www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/events/EDCJ/Cristal/Cristal2014_en.asp*

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ ESLP, *McVicar proti Spojenému království*, č. 46311/99, 7 května 2002, odst. 48-53.

3.2. Právní pomoc v trestním řízení

Klíčové body

- Právo na právní poradenství v trestním řízení je zaručeno v čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP a článku 48 odst. 2 Listiny základních práv EU.
- Poskytnutí právní pomoci je podmíněno přezkumem majetkových poměrů a důvodnosti (zájmů spravedlnosti).
- Jednotlivci musí prokázat, že nemají dostatečné prostředky. Neexistuje žádná definice „dostatečných prostředků“. Obviněná nebo podezřelá osoba nese důkazní břemeno prokázání nedostatku prostředků.
- „Přezkum zájmu spravedlnosti“ zahrnuje posouzení závažnosti trestného činu a závažnosti možného trestu, složitosti případu a osobní situace žalovaného. Tam, kde jde o svobodu, zájmy spravedlnosti požadují právní zastupování.

3.2.1. Oblast působnosti

Podle práva Rady Evropy je výslovné právo na právní pomoc v trestním řízení stanoveno v čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP. To zaručuje každému, kdo je obviněn z trestného činu (viz [oddíl 2.1](#), kde je uveden význam pojmu obvinění), právo na bezplatnou právní pomoc v případě, že nemá „dostatečné prostředky“ k zaplacení právního poradenství (přezkum majetkových poměrů) tam, kde si to vyžadují „zájmy spravedlnosti“ (přezkum zájmu spravedlnosti). Právo na přístup k obhájci v trestním řízení se vztahuje na celé řízení od policejního výslechu až po odvolání (viz [oddíl 4.2.1](#) o rozsahu práva na právní poradenství).²⁰⁴

Čl. 6 odst.3 písm. c) EÚLP rovněž stanovuje právo na obhajobu právníkem dle vlastního výběru, které však může podléhat omezením, pokud si to zájmy spravedlnosti vyžadují (viz [oddíl 4.2.3](#) o právním poradenství dle vlastní volby). To znamená, že neexistuje absolutní právo zvolit si vlastního právníka pro právní pomoc jmenovaného soudem. Jednotlivec, který žádá o výměnu právníka poskytujícího právní pomoc, musí předložit důkaz, že ho právník

²⁰⁴ ESLP, *Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, 27 listopadu 2008.

řádně nezastupoval.²⁰⁵ Mezi přípustná omezení pro volbu právníka může patřit potřeba právníka specializovaného na konkrétní řízení.²⁰⁶

Podle práva EU, vedle práv chráněných podle článku 47, zaručuje čl. 48 odst. 2 Listiny základních práv EU respektování práva na obhajobu každého, kdo byl obviněn. Vysvětlení k Listině potvrzují, že čl. 48 odst. 2 má stejný význam jako čl. 6 odst. 3 EÚLP.²⁰⁷ Judikatura ESLP zmiňovaná níže je tedy relevantní pro účely článku 48. Pokud jde o sekundární legislativu EU, Evropská rada se dohodla na tom, posílit prostřednictvím legislativy procesní práva podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení.²⁰⁸ Patří sem i *návrh směrnice o prozatímní právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby zbavené svobody a o právní pomoci v řízení o evropském zatýkacím rozkazu*.²⁰⁹ Ten by zavazoval členské státy EU, aby bezodkladně poskytly prozatímní právní pomoc osobám zbaveným svobody, jakož i před výsledkem. Prozatímní pomoc by platila, dokud by nemohlo být přijato rozhodnutí o nároku na právní pomoc. Evropská komise také vydala doporučení o právu na právní pomoc osob podezřelých nebo obviněných.²¹⁰ To poskytuje nezávazné pokyny k přezkumu majetkových poměrů a důvodnosti a také ke kvalitě a efektivitě právní pomoci.

3.2.2. Přezkum majetkových poměrů

ESLP neposkytl definici „dostatečných prostředků“. Při rozhodování, zda finanční situace obžalovaného opravňuje poskytnutí právní pomoci, musí být posouzeny konkrétní okolnosti každého případu. Obviněná nebo podezřelá osoba nese důkazní břemeno prokázání nedostatku prostředků.²¹¹ Tato skutečnost však nemusí být prokázána nade vší pochybnost.²¹² Všechny důkazy musí být zváženy, včetně důkazů o stavu žadatele (například zda strávil

205 ESLP, *Lagerblom proti Švédsku*, č. 26891/95, 14 ledna 2003, odst. 60.

206 Například, ESLP, *Meftah a další proti Francii*, č. 32911/96, 35237/97 a 34595/97, 26 července 2002, odst. 47.

207 *Vysvětlení k Listině základních práv EU*, Úř. věst. 2007 C-303/17.

208 *Stockholmský program*, Úř. věst. 2010 C 115.

209 Viz Evropská komise (2013), *Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o poskytování právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby zbavené svobody a o právní pomoci v řízení o evropském zatýkacím rozkazu*, COM(2013) 824., COM(2013) 824 konečné znění, Brusel.

210 Viz Evropská komise, *Doporučení ze dne 27 listopadu 2013 o právu na právní pomoc osob podezřelých nebo obviněných v trestním řízení*, Úř. věst. 013 C 378.

211 ESLP, *Croissant proti Německu*, č. 13611/88, 25 září 1992, odst. 37.

212 ESLP, *Pakelli proti Německu*, č. 8398/78, 25 dubna 1983, odst. 34

nějakou dobu ve vazbě), jím poskytnutých informací i veškerých důkazů mu protirečících.²¹³

Rozhodnutí této otázky je věcí vnitrostátních soudů, které musí posoudit důkazy v souladu s požadavky čl. 6 odst. 1.²¹⁴

Příklad: Ve věci *Tsonyo Tsonev proti Bulharsku* (č. 2)²¹⁵ byl stěžovatel odsouzen za ublížení na zdraví a porušení domovní svobody. Byl odsouzen k 18 měsícům odnětí svobody. Žadatel požadoval, aby byl jmenován právní zástupce pro jeho odvolání k nejvyššímu kasačnímu soudu, ale toto bylo odmítnuto bez konkrétních důvodů. Stěžovatel tvrdil, že tím bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces.

ESLP uvedl, že bylo obtížné zhodnotit, zda stěžovateli chyběl dostatek prostředků, aby si mohl zaplatit právní poradenství. Konstatoval však, že určité náznaky ukazují, že je tomu tak: za prvé, právní zástupce byl pro stěžovatele jmenován v předcházejícím řízení, a za druhé, žadatel výslovně tvrdil, že si nemůže dovolit platit právního zástupce. Soud tedy rozhodl, že vzhledem k absenci jasných důkazů pro opak stěžovatel neměl dostatečné prostředky pro zaplacení svého právního zastupování. Došel k závěru, že tím by porušen čl. 6 odst. 1 a 3 EÚLP.

Příklad: Ve věci *Twalib proti Řecku*²¹⁶ byl stěžovatel ve vězení tři roky a byl zastoupen soudem jmenovaným právním zástupcem u soudu a humanitární organizací při odvolání. Tato fakta představovala „silné indikace“, že mu chybí finanční prostředky na zaplacení právního poradenství. Neschopnost státu poskytnout mu právní pomoc v řízeních týkajících se jeho odvolání ke kasačnímu soudu porušila jeho práva garantovaná podle článku 6 EÚLP.

3.2.3. Přezkum zájmu spravedlnosti

Určení, zda si „zájem spravedlnosti“ vyžaduje poskytnutí právní pomoci, spočívá v posouzení tří faktorů, a sice:

²¹³ *Tamtéž*.

²¹⁴ ESLP, *R. D. proti Polsku*, č. 29692/96 a 34612/97, 18 prosince 2001, odst. 45.

²¹⁵ ESLP, *Tsonyo Tsonev proti Bulharsku (č. 2)*, č. 2376/03, 14 ledna 2010.

²¹⁶ ESLP, *Twalib proti Řecku*, č. 24294/94, 9 června 1998, odst. 51.

- závažnost trestného činu a závažnost možného trestu;
- složitost případu;
- sociální a osobní situace obžalovaného.²¹⁷

Je třeba zvážit všechny tři faktory, ale nemusí být nutně posuzovány jako celek; kterýkoliv z nich může odůvodnit poskytnutí právní pomoci.

Příklad: Ve věci *Zdravko Stanev proti Bulharsku*²¹⁸ byl stěžovatel nezaměstnaný. Stěžoval si, že mu bylo odmítnuta právní pomoc v trestním řízení za padělání dokumentů v občanskoprávním řízení. Byl odsouzen za trestný čin a k pokutě 250 EUR. Také mu bylo nařízeno zaplatit náhradu škody ve výši 8 000 EUR.

ESLP uvedl, že stěžovateli zpočátku hrozilo riziko trestu odnětí svobody; ačkoliv takový trest nebyl uložen, rozhodnutí o náhradě škody bylo významné, vzhledem k jeho finanční situaci. Stěžovatel měl vysokoškolský titul, ale žádné právnické vzdělání. Řízení nebylo nejsložitější povahy, ale zahrnovalo otázky týkající se pravidel pro přípustnost důkazů, jednacího řádu a významu úmyslu. Kromě toho, trestný čin, z něhož byl stěžovatel obviněn, zahrnoval slovní napadení výše postaveného zástupce soudní moci a zpochybňoval integritu soudního řízení v Bulharsku. Kvalifikovaný právník by nepochybně byl schopen se s věcí lépe vypořádat a dokázal by čelit účinněji argumentům vzneseným obžalobou. Soud nakonec shledal porušení čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP.

Osobní situace obviněné nebo podezřelé osoby je důležitá. Přezkum zájmu spravedlnosti naznačuje, že bezplatné právní poradenství může být požadováno u osob považovaných za zranitelné, jako jsou děti, osoby s duševními poruchami a uprchlíci.²¹⁹ Tam, kde „řízení je jasně spojeno s důsledky pro žadatele“ a věc je složitá, měla by být právní pomoc poskytnuta.²²⁰ I tam, kde žadatelé jsou vzdělané osoby, které mohou rozumět řízení, je důležitou otázkou,

217 ESLP, *Quaranta proti Švýcarsku*, č. 12744/87, 24 května 1991.

218 ESLP, *Zdravko Stanev proti Bulharsku*, č. 32238/04, 6 listopadu 2012, odst. 40.

219 ESLP, *Quaranta proti Švýcarsku*, č. 12744/87, 24 května 1991, odst. 32-36.

220 ESLP, *Pham Hoang proti Francii*, č. 13191/87, 25 září 1992, odst. 40-41.

zda se mohou skutečně hájit bez právníka.²²¹ Žadatelé nemusí prokázat, že by absence právní pomoci způsobila „skutečné škody“ na jejich obhajobě; musí prokázat jen to, že se zdá „věrohodné za konkrétních okolností“, že by právník pomohl.²²²

Tam, kde jde o svobodu jednotlivce, zájmy spravedlnosti v principu požadují právní zastupování.²²³ Tato povinnost vzniká, když existuje být jen možnost trestu odnětí svobody.²²⁴

V průběhu odvolacího fáze trestního řízení jsou pro přezkum zájmu spravedlnosti důležité následující faktory:

- povaha řízení;
- schopnost nezastoupeného odvolatele přednést konkrétní právní argument;
- závažnost trestu uloženého nižšími soudy.

Vyvstanou-li podstatné právní otázky v odvolacím jednání, je bezplatné právní poradenství vyžadováno.²²⁵ Jakmile je zřejmé, že odvolání vznáší problém složitosti a důležitosti, musí být žadateli poskytnuta právní pomoc v zájmu spravedlnosti.²²⁶ ESLP však uvedl, že zájem spravedlnosti nevyžaduje automatické poskytnutí právní pomoci vždy, když se chce odsouzený, bez objektivní pravděpodobnosti úspěchu, odvolat poté, co mu byl poskytnut spravedlivý proces v prvním stupni v souladu s článkem 6 EÚLP.²²⁷

Nakonec je třeba poznamenat, že pouhé poskytnutí právního poradenství neznamená, že bude účinné. Jmenovaný právník může například onemocnět

221 ESLP, *Zdravko Stanev proti Bulharsku*, č. 32238/04, 6 listopadu 2012, odst. 40.

222 ESLP, *Artico proti Itálii*, č. 6694/74, 13 května 1980, odst. 34-35.

223 ECtHR, *Benham proti Spojenému království*, č. 19380/92, 10 června 1996, odst. 61.

224 Viz například, ESLP, *Quaranta proti Švýcarsku*, č. 12744/87, 24 května 1991, odst. 33; ESLP, *Perks a další proti Spojenému království*, č. 25277/94, 25279/94, 25280/94, 25282/94, 25285/94, 28048/95, 28192/95 a 28456/95, 12 října 1999.

225 ESLP, *Pakelli proti Německu*, č. 8398/78, 25 dubna 1983, odst. 36-38.

226 ESLP, *Granger proti Spojenému království*, č. 11932/86, 28 března 1990, odst. 47.

227 ESLP, *Monnell a Morris proti Spojenému království*, č. 9562/81 a 9818/82, 2 března 1987, odst. 67.

nebo nemusí plnit své povinnosti.²²⁸ Stát nemůže nést odpovědnost za všechny nedostatky ze strany právníka ustanoveného pro účely právní pomoci. Avšak neschopnost právníka poskytujícího právní pomoc vykonávat praktickou a účinnou obhajobu může být porušením článku 6.²²⁹ Tato situace je dále probírána v kapitole 4, která se zabývá právem poradit se, být obhajován a být zastupován.

228 ESLP, *Artico proti Itálii*, č. 6694/74, 13 května 1980.

229 ESLP, *Czekalla proti Portugalsku*, č. 38830/97, 10 října 2002, odst. 63-66.

4

Právo poradit se, být obhajován a být zastupován

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
Právo poradit se, být obhajován a být zastupován v jiném než trestním řízení		
Listina základních práv, článek 47 (právo na účinnou právní ochranu) a čl. 48 odst. 2 (presumpce nevinny a právo na obhajobu)	Oblast působnosti	EÚLP, čl. 6 odst. 1 a čl. 6 odst. 3 písm b) a c)
	„Praktický a účinný“ přístup k soudu	ESLP, <i>Bertuzzi proti Francii</i> , č. 36378/97, 2003 ESLP, <i>Anghel proti Itálii</i> , č. 5968/09, 2013
Právo poradit se, být obhajován a být zastupován v trestním řízení		
Směrnice 2013/48/EU o právu na přístup k obhájci v trestním řízení	Oblast působnosti	ESLP, <i>Salduz proti Turecku</i> , č. 36391/02, 2008
Směrnice 2013/48/EU o právu na přístup k obhájci v trestním řízení, čl. 3 odst. 3 písm. b)	Kvalita právního poradenství	ESLP, <i>Aras proti Turecku</i> (č. 2), č. 15065/07, 2014
	Právní poradenství dle vlastního výběru	ESLP, <i>Lagerblom proti Švédsku</i> , č. 26891/95, 2003
Listina základních práv, čl. 48 odst. 2 Směrnice 2013/48/EU o právu na přístup k obhájci v trestním řízení, čl. 3 odst. 1, čl. 3 odst. 3 písm. a) a článek 4 Směrnice 2012/13/EU o právu na informace v trestním řízení Směrnice 2010/64/EU o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení, čl. 2 odst. 2	Přiměřený čas a možnosti na přípravu vlastní obhajoby	EÚLP, čl. 6 odst. 3 písm. b) ESLP, <i>Lanz proti Rakousku</i> , č. 24430/94, 2002

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
Směrnice 2013/48/EU o právu na přístup k obhájci v trestním řízení, článek 9	Vzdání se	ESLP, <i>Pishchalnikov proti Rusku</i> , č. 7025/04, 2009
Právo na samozastupování		
	Oblast působnosti	EÚLP, čl. 6 odst. 3 písm. c) ESLP, <i>Galstyan proti Arménii</i> , č. 26986/03, 2007

Tato kapitola shrnuje **právo Rady Evropy a EU**, pokud jde o právo poradit se, být obhajován a být zastupován v jiném než trestním řízení (oddíl 4.1) a v trestním řízení (oddíl 4.2).²³⁰ Rozsah tohoto práva je posuzován společně s požadavkem na účinné právní poradenství. Ve vztahu k trestnímu řízení jsou rovněž probírána dodatečná a doprovodná práva, jako například právo na právní poradenství dle vlastního výběru (oddíl 4.2.3) a právo na přiměřený čas a možnosti na přípravu vlastní obhajoby (oddíl 4.2.4) –. Tato kapitola se rovněž zabývá okolnostmi, za kterých je možné vzdát se práva na právní poradenství (oddíl 4.2.5), a rozsahem práva na samozastupování (oddíl 4.3).

4.1. Právo poradit se, být obhajován a být zastupován v jiném než trestním řízení

Klíčové body

- Článek 6 EÚLP výslovně zaručuje právo poradit se, být obhajován a být zastupován v trestním řízení, ale ne v jiných než trestních řízeních. Článek 47 Listiny základních práv EU výslovně poskytuje toto právo pro situace, kdy členské státy provádějí právní předpisy EU (nebo se od nich odchyľují).
- Právo poradit se, být obhajován a být zastupován v jiném než trestním řízení není absolutní, mohou pro něj existovat rozumná omezení. To, zda je zajištění právního zastupování v jiných než trestních řízeních nutné, závisí na konkrétních okolnostech věci – zejména na povaze věci a situaci, zkušenostech a úrovni citové angažovanosti stěžovatele.

²³⁰ O právním poradenství v azylovém řízení a řízení o navrácení, viz FRA (2014), *Příručka o evropských právních předpisech v oblasti azylu, hranic a přistěhovalectví*, s. 113-114. Více o právu dítěte na právníka v trestním soudnictvím a alternativních (mimosoudních) řízeních viz FRA (2015), *Příručka o evropských právních předpisech v oblasti práv dítěte*, Lucemburk, Úřad pro publikace, č. 195-218.

4.1.1. Oblast působnosti

Slibný postup

Nabídka širokého spektra forem právní pomoci

Wikivorce poskytuje bezplatné poradenství a podporu více než 50 000 lidí ročně, což znamená, že pomáhá při jednom ze tří rozvodů ve Spojeném království. Jde o největší on-line komunitu pro podporu při rozvodu na světě, s více než 100 000 registrovaných členů. Jedná se o oceňovaný sociální podnik, který je provozován dobrovolníky, sponzorován vládou a financovaný charitou. Nabízí různé formy právních služeb, včetně následujících: diskusní fóra; bezplatné rady ohledně rozvodů, mediace, financí, styku s dítětem a pobytu; bezplatný průvodce rozvodem; bezplatné odborné poradenství prostřednictvím telefonní linky pomoci, která je v provozu sedm dní v týdnu; a chatovací místnosti pro okamžitou podporu.

Viz www.wikivorce.com/divorce, zmíněno v Smith, R. (2014), *Digital delivery of legal services to people on low incomes*, The Legal Education Foundation.

Právo poradit se, být obhajován a být zastupován pomáhá jednotlivcům dosáhnout spravedlivého procesu a prosazení jejich práv. Právo na spravedlivý proces v jiném než soudním řízení zahrnuje právo na přístup k soudu (viz [oddíl 2.1.1](#)). Jednotlivci mohou požadovat – a tedy stát může být povinen poskytovat – právní zastoupení či poradenství, aby byl zajištěn přístup k soudu a spravedlivý proces.²³¹

Podle práva Rady Evropy, ve sporech týkajících se „občanských práv a závazků“ (jak jsou definovány v [oddíle 2.1](#)), tyto požadavky vznikají podle čl. 6 odst. 1 EÚLP.²³² Mohou vzniknout v libovolném bodě řízení, na která se vztahuje článek 6 – od zahájení řízení k výkonu rozhodnutí. Ačkoli článek 6 nezaručuje právo na odvolání, platí pro odvolací řízení tam, kde existují.²³³ To znamená, že právo na právní poradenství se může rovněž vztahovat na odvolací řízení.

Podle práva EU právo poradit se, být obhajován a být zastupován v jiném než trestním řízení je konkrétně stanoveno v článku 47 Listiny základních práv

231 ESLP, *Airey proti Irsku*, č. 6289/73, 9 října 1979, odst. 26.

232 ESLP, *Ringeisen proti Rakousku*, č. 2614/65, 16 července 1971, odst. 94.

233 ESLP, *T. proti Spojenému království*, č. 24724/94, 16 prosince 1999, a *V. proti Spojenému království*, č. 24888/94, 16 prosince 1999.

EU. Toto právo je rovněž uznáváno jako obecná zásada práva EU v judikatuře SDEU.²³⁴ Více k spojení mezi článkem 6 EÚLP a článkem 47 Listiny viz **obrázek v kapitole 1**.

Podle práva Rady Evropy i práva EU toto právo není absolutní a mohou pro něj existovat rozumná omezení (viz **kapitola 6**).

4.1.2. Praktické a účinné právní poradenství

V rámci práva Rady Evropy může čl. 6 odst. 1 nutit státy, aby poskytovaly pomoc právníka tak, byl zajištěn efektivní přístup k soudu. V tomto ohledu jsou právní poradenství i právní pomoc v judikatuře ESLP těsně svázány.²³⁵ Otázka, zda článek 6 požaduje zajištění právního zastupování v jiném než trestním řízení, závisí na konkrétních okolnostech každého případu.²³⁶ Zejména bude soud posuzovat, zda by jednotlivec byl schopen řádně a uspokojivě předložit svůj případ bez pomoci právníka.²³⁷ Povaha případu, stejně jako situace stěžovatele, jeho zkušenosti a úroveň citové angažovanosti, jsou významné skutečnosti, které musí soud posoudit při rozhodování ve věcech právního poradenství.²³⁸

Příklad: Ve věci *Bertuzzi proti Francii*²³⁹ byla stěžovateli poskytnuta právní pomoc, aby mohl podat žalobu na náhradu škody proti právníkovi. Avšak všichni tři právníci, kteří byli jmenováni pro jeho případ, požadovali své odvolání kvůli osobním vazbám s právníkem, kterého chtěl stěžovatel žalovat.

ESLP rozhodl, že soud, který povolil stěžovateli, aby se zastupoval sám v řízení proti praktikujícímu právníkovi, mu neposkytl přístup k soudu za podmínek, které by zaručily účinný výkon jeho práv, a to v rozporu s čl. 6 odst. EÚLP.

234 SDEU, C-305/05, *Ordre des barreaux francophones et germanophone a další proti Conseil des ministres*, 26 června 2007, odst. 31.

235 ESLP, *Airey proti Irsku*, č. 6289/73, 9 října 1979, odst. 26.

236 ESLP, *Steel a Morris proti Spojenému království*, č. 68416/01, 15 února 2005, odst. 61.

237 ESLP, *McVicar proti Spojenému království*, č. 46311/99, 7 května 2002, odst. 48.

238 *Tamtéž*, odstavce 49-52.

239 ESLP, *Bertuzzi proti Francii*, č. 36378/97, 13 února 2003, odst. 31.

Státy musí být pečlivé při zajišťování „skutečného a účinného“ výkonu práv zakotvených v článku 6.²⁴⁰

Příklad: Ve věci *Anghel proti Itálii*,²⁴¹ stěžovatel na základě Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí žádal rumunské ministerstvo spravedlnosti, aby mu pomohlo zajistit návrat jeho syna, který byl odvezen do Itálie svojí matkou. V důsledku toho státní zástupce inicioval řízení o navrácení u italského soudu, které došlo k závěru, že dítě nebylo odvezeno neoprávněně. Stěžovatel se chtěl odvolat vůči rozsudku, ale protože mu byly opakovaně poskytovány neúplné nebo zavádějící informace o odvolacím řízení, neučinil tak ve stanovené lhůtě.

ESLP rozhodl jednomyslně, že došlo k porušení článku 6. Zdržení italských orgánů při poskytování relevantních a správných informací společně s neexistencí praktického a účinného zastupování narušily samu podstatu práva stěžovatele na přístup k soudu.

V rámci práva EU posuzoval SDEU právo vybrat si právníka v rámci směrnice týkající se pojištění právní ochrany, aniž by komentoval základní práva, a neřešil v tomto ohledu rozsah působnosti článku 47.²⁴² Nicméně před tím, než byla přijata Listina základních práv EU, SDEU stanovil, že právo na právní zastupování a důvěrná povaha korespondence mezi právníky a klienty jsou základními součástmi právního řádu EU a musí být respektována od fáze předběžného vyšetřování.²⁴³ Dále, jak již bylo poznamenáno, judikatura ESLP je relevantní pro interpretaci působnosti článku 47 (viz **obrázek v kapitole 1**).

240 ESLP, *Staroszczyk proti Polsku*, č. 59519/00, 22 března 2007, odst. 128.

241 ESLP, *Anghel proti Itálii*, č. 5968/09, 25 června 2013, odst. 64.

242 Viz SDEU, C-442/12, *Jan Sneller proti DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV*, 7 listopadu 2013, pokud jde o Směrnici 87/344/EHS ze dne 22 června 1987 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se pojištění právní ochrany, Úř. věst. 1987 L 185, čl. 4 odst. 1.

243 SDEU, spojené věci C-46/87 a C-227/88, *Hoechst AG proti Komisi Evropských společenství*, 21 září 1989, odst. 15.

4.2. Právo poradit se, být obhajován a být zastupován v trestním řízení

Klíčové body

- Čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP a čl. 48 odst. 2 Listiny základních práv EU výslovně zaručují právo na právní poradenství v trestních věcech.
- Čl. 6 odst. 3 písm. b) EÚLP stanovuje právo na přiměřený čas a možnosti na přípravu vlastní obhajoby. To je těsně spjato s čl. 6 odst. 3 písm. c), protože přiměřený čas a možnosti jsou nutné, aby právo na právní poradenství bylo účinné.
- Právo na právní poradenství se týká celého řízení, od policejního vyšetřování až po závěr odvolání. Přístup k obhájci v prvních fázích řízení je obzvláště důležitý.
- Toto právo může podléhat omezením za předpokladu, že omezení nenarušují samotnou podstatu práva.
- Právo na právní poradenství vyžaduje zajištění účinného zastupování, ne jen pouhé přítomnosti právníka.
- Vzdání se tohoto práva musí: (i) být uskutečněno jednoznačným způsobem; (ii) být doprovázeno minimálními pojistkami úměrnými jeho důležitosti; (iii) být dobrovolné a (iv) představovat znalé a inteligentní zřeknutí se práva. Musí být rovněž prokázáno, že obžalovaný mohl rozumně předvídat důsledky svého chování.

4.2.1. Oblast působnosti

V rámci práva Rady Evropy, čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP stanoví, že každý, kdo je obviněn z trestného činu, má právo „hájit se osobně nebo prostřednictvím právního poradenství dle své vlastní volby“ (k definici obvinění viz [oddíl 2.1](#)). Osoba obviněná z trestného činu se tedy může rozhodnout, zda se bude hájit sama nebo zda se rozhodne pro právní zastupování. Právo na samozastupování však může být omezeno v zájmu spravedlnosti (viz [oddíl 4.3](#)). Právo na právní poradenství je také spojeno s právem na právní pomoc (viz [oddíl 3.2.1](#) o právní pomoci v trestním řízení) a právem podle čl. 6 odst.3 písm. b) EÚLP dostat přiměřený čas a možnosti na přípravu vlastní obhajoby. Právní poradenství zkrátka nemůže být efektivní, pokud obžalovaný nedostane dostatek času a možností, aby se poradil a řádně připravil na svůj případ (viz [oddíl 4.2.4](#)).²⁴⁴

244 ESLP, *Goddi proti Itálii*, č. 8966/80, 9 dubna 1984, odst. 31.

Státy mají možnost zvolit si, jak zabezpečí právo na právní poradenství ve svých soudních systémech.²⁴⁵ Právní poradenství může mít mnoho podob - například poradenství při výslechu, zastupování před soudem a příprava odvolání - ale právo jako takové se vztahuje na celé řízení.²⁴⁶ Právo na obhájce v časných stádiích trestního řízení je obzvláště důležité, protože z mlčení obviněné nebo podezřelé osoby mohou být vyvozeny nepříznivé závěry.²⁴⁷ Přístup k obhájci v časných stádiích zahrnuje i právo na soukromou konzultaci s právníkem před zahájením jakéhokoliv výslechu.²⁴⁸

Příklad: Ve věci *Salduz proti Turecku*²⁴⁹ byl stěžovatel odsouzen za účast na nepovolené demonstraci na podporu nelegální organizace, konkrétně PKK (Dělnické strany Kurdistanu). Neměl přístup k právníkovi a učinil prohlášení, kterým připouštěl vinu, během výslechu v policejní vazbě; později tato prohlášení odvolal. Vnitrostátní soud se opíral o počáteční tvrzení, když ho uznal vinným.

ESLP potvrdil, že aby právo na spravedlivý proces bylo „praktickým a účinným“, přístup k obhájci musí být poskytnut od prvního policejního výslechu. Soud konstatoval, že podezřelí jsou obzvláště zranitelní ve fázi vyšetření a že shromážděné důkazy mohou určit výsledek jejich věci. Včasný přístup k právníkovi je prevencí sebeobvinění a je základní ochranou proti špatnému zacházení. Jakákoli výjimka z tohoto práva musí být jasně vymezena a časově omezena. I když vzniknou závažné důvody, nesmí omezení nepřiměřeně poškozovat práva obviněného. V případě stěžovatele absence právníka, když byl v policejní vazbě, nenapravitelně narušila jeho právo na obhajobu v rozporu s čl. 6 odst. 3 písm. c) ve spojení s čl. 6 odst. 1.

Přístup k obhájci musí být účinný a praktický. Například jednotlivci v policejní vazbě musí být formálně seznámeni se svým právem na obhajobu, včetně práva na bezplatné právní poradenství za určitých podmínek, ale policie jim také musí poskytnout praktický prostředek pro kontakt a komunikaci s jejich

245 ESLP, *Quaranta proti Švýcarsku*, č. 12744/87, 24 května 1991, odst. 30.

246 ESLP, *Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, 27 listopadu 2008; viz také ESLP, *Yevgeniy Petrenko proti Ukrajině*, č. 55749/08, 29 ledna 2015, odst. 89.

247 ESLP, *John Murray proti Spojenému království*, č. 18731/91, 8 února 1996, odst. 66.

248 ESLP, *A.T. proti Lucembursku*, č. 30460/13, 9 dubna 2015, odst. 86.

249 ESLP, *Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, 27 listopadu 2008, odst. 54-62.

obhájci oddíl 4.2.4). Tam, kde zákony systematicky brání osobám obviněným z trestného činu v přístupu k právnímu poradenství v policejní vazbě, je článek 6 porušen, i když si osoby obviněné z trestného činu nestěžují.²⁵⁰ Zákonnost omezení práva na právní poradenství v počátečních fázích policejního výslechu je třeba zvážit s ohledem na jejich celkový dopad na právo na spravedlivý proces.²⁵¹

Právo promluvit důvěrně s právníkem také může být omezeno, ale omezení musí mít řádné opodstatnění.²⁵² To je velmi důležitá část práva na právní poradenství – bez možnosti promluvit si a obdržet důvěrné pokyny toto právo ztrácí mnoho ze své užitečnosti.²⁵³ ESLP opakovaně rozhodl, že se požadují „závažné důvody“, aby toto právo bylo potlačeno; například dohled nad kontaktem stěžovatele s jeho právníkem může být odůvodněn, když je stěžovatel podezřelý, že je členem gangu a je to nutné pro zajištění i ostatních jeho členů.²⁵⁴

Příklad: Ve věci *Lanz proti Rakousku*²⁵⁵ byl stěžovatel zatčen kvůli podezření z podvodu a předběžně zadržen. Jeho kontakt s právníkem během pobytu ve vazbě byl pod dohledem kvůli riziku, že by stěžovatel mohl ovlivňovat svědky nebo odstranit dokumenty, které dosud nebyly zajištěny. Stěžovatel tvrdil, že tím bylo porušeno jeho právo na obhajobu.

ESLP shledal porušení čl. 6 odst. 3 písm. b) a c) EÚLP. Právo na komunikaci s obhájcem mimo doslech třetí osoby je součástí základních požadavků na spravedlivý proces v demokratické společnosti. Pokud si právník nemůže promluvit se svým klientem, ztrácí poradenství právníka mnoho ze své užitečnosti a stává se neúčinným. Dohled ze strany vyšetřujícího soudce byl vážným zásahem do práva obviněného na obhajobu a pro jeho ospravedlnění by musely existovat velmi závažné důvody.

Podle práva EU je právo na právní poradenství v trestním řízení stanoveno v čl. 48 odst. 2 Listiny základních práv EU. Zaručuje respektování práva na

250 ESLP, *Dayanan proti Turecku*, č. 7377/03, 13 října 2009, odst. 33.

251 ESLP, *Pishchalnikov proti Rusku*, č. 7025/04, 24 září 2009, odst. 67.

252 ESLP, *Sakhnovskiy proti Rusku*, č. 21272/03, 2 listopadu 2010, odst. 97.

253 ESLP, *S. proti Švýcarsku*, č. 12629/87 a 13965/88, 28 listopadu 1991, odst. 48. Viz také ESLP, *Brennan proti Spojenému království*, č. 39846/98, 16 října 2001, odst. 58-63.

254 ESLP, *George Kempers proti Rakousku*, č. 21842/93. Zpráva komise přijatá 14 ledna 1998.

255 ESLP, *Lanz proti Rakousku*, č. 24430/94, 31 ledna 2002, odst. 50-52.

obhajobu každého, kdo byl obviněn. Tak jako v rámci práva Rady Evropy není toto právo podle práva EU absolutní. Je však uznáváno jako jeden ze základních prvků spravedlivého procesu;²⁵⁶ jmenovaným právníkům musí být poskytnut přiměřený čas a možnosti, aby se připravili na obhajobu svého klienta (viz oddíl 4.2.4).

Příklad: Ve věci *Ordre des barreaux francophones et germanophone a další proti Conseil des ministres*²⁵⁷ SDEU uvedl, že právníci nemohou uspokojivě plnit svůj úkol radit, obhajovat a zastupovat své klienty, pokud jsou povinni spolupracovat s orgány tím, že jim budou poskytovat informace získané v průběhu souvisejících právních konzultací.

Právo na právní poradenství v trestním řízení je také zakotveno v sekundárním právu EU: ve směrnici o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení o evropském zatýkacím rozkazu,²⁵⁸ na kterou ESLP rovněž odkazoval.²⁵⁹ Jejím cílem je stanovit minimální pravidla týkající se práv podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení a v řízení o evropském zatýkacím rozkazu. Tato směrnice se vztahuje na podezřelé či obviněné osoby v trestním řízení od „okamžiku, kdy jsou uvědoměny příslušnými orgány členského státu, úředním sdělením nebo jiným způsobem, že jsou podezřelé nebo obviněné ze spáchání trestného činu“, až po „uzavření řízení“ (tj. do konečného rozhodnutí o trestném činu, včetně uložení trestu a odvolání).²⁶⁰ Tato směrnice se vztahuje i na jednotlivce, kteří nejsou podezřelí, ale stanou se podezřelými v průběhu výslechu.²⁶¹ Odlišné standardy ochrany nicméně platí pro jednotlivce, kteří nebyli zbaveni svobody; ačkoliv mohou svobodně kontaktovat právníka, poradit se s ním nebo získat jeho pomoc prostřednictvím svých vlastních kroků, členské státy nejsou povinny „přijmout aktivní opatření“, aby bylo zajištěno, že se jim

256 SDEU, C-7/98, *Dieter Krombach proti André Bamberski*, 28 března 2000, odst. 39.

257 SDEU, C-305/05, *Ordre des barreaux francophones et germanophone a další proti Conseil des ministres*, 26 června 2007, odst. 32.

258 Směrnice 2013/48/EU Evropského parlamentu a Rady ze dne 22 října 20143 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení o evropském zatýkacím rozkazu a o právu informovat třetí stranu při odnětí svobody a komunikovat s třetími osobami a s konzulárními úřady při zbavení svobody, Úř. věst., 2013 L 294/1. Spojené království a Irsko se nerozhodly pro tuto směrnici a také neplatí pro Dánsko.

259 ESLP, *A.T. proti Lucembursku*, č. 30460/13, 9 dubna 2015, odst. 38.

260 Směrnice 2013/48/EU, čl. 2 odst. 1.

261 *Tamtéž*, čl. 2 odst. 3.

dostane pomoci právníka.²⁶² Tato směrnice také poskytuje ochranu v rámci řízení o evropském zatýkacím rozkazu.²⁶³ Výslovně vylučuje „méně závažné trestné činy“ ze své ochrany.²⁶⁴

Podle práva EU a Rady Evropy je právo na přístup k právnímu poradenství obzvláště důležité pro zranitelné podezřelé nebo obviněné osoby, jako jsou osoby se zdravotním postižením, migranti a děti.²⁶⁵ Státy musí přijmout dodatečné kroky, aby podpořily jejich schopnost rozumět a efektivně se účastnit řízení, aby mohly – v případě potřeby za pomoci tlumočnicka, právníka, sociálního pracovníka nebo přítele – porozumět „obecné myšlence“ toho, co bylo řečeno.²⁶⁶ Musí mít rovněž možnost vysvětlit svoji verzi událostí svým právníkům. Státy musí co nejvíce omezit pocit zastrašování a zajistit, aby děti pochopily povahu vyšetřování i to, co je v sázce. Musí zajistit, aby děti a jiné zranitelné osoby byly informovány o svém právu na právní poradenství (viz také **oddíl 8.1** o osobách se zdravotním postižením).²⁶⁷ U soudu musí být obžalovaní schopni sledovat, co říkají svědci obžaloby, a mít možnost poukázat na tvrzení, s nimiž nesouhlasí.²⁶⁸

Návrh směrnice **EU** o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení navrhuje povinný přístup k právníkovi pro děti, které jsou podezřelé nebo obviněné v trestním řízení.²⁶⁹ Evropská komise také vydala *Doporučení o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení*, které doporučuje, aby podezřelá nebo obviněná osoba, jež nemůže rozumět řízení, neměla možnost vzdát se svého práva na právního zástupce (viz **oddíl 4.2.5** o vzdání se).²⁷⁰

262 Směrnice 2013/48/EU, bod odůvodnění 27.

263 *Tamtéž*, článek 10.

264 *Tamtéž*, čl. 2 odst. 4.

265 Viz FRA (2015), *Child friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States*. Viz také FRA (2015), *Příručka o evropských právních předpisech v oblasti práv dítěte*, s. 195-218.

266 ESLP, *S.C. proti Spojenému království*, č. 60958/00, 15 června 2004, odst. 29.

267 ESLP, *Panovits proti Kypru*, č. 4268/04, 11 prosince 2008, odst. 67. Pokud jde o osoby se zdravotním postižením, viz také EÚLP, čl. 5 odst. 4 a ESLP, *Megyeri proti Německu*, č. 13770/88, 12 května 1992, odst. 27.

268 ESLP, *S.C. proti Spojenému království*, č. 60958/00, 15 června 2004, odst. 29.

269 *Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení*, COM(2013) 822/2, čl. 6.

270 Evropská komise (2013), *Doporučení ze dne 27 listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení*, Úř. věst. 2013 C378.

4.2.2. Kvalita právního poradenství

Právo na právní poradenství je právo na účinné poradenství a zastupování.²⁷¹ Přítomnost právníka, který nemá žádnou možnost zasáhnout, aby zajistil dodržování práv obviněné nebo podezřelé osoby, nemá pro tuto osobu žádný přínos.²⁷²

Příklad: Ve věci *Aras proti Turecku* (č. 2)²⁷³ byl stěžovatel zatčen kvůli podezření z podvodu s přitěžujícími okolnostmi. Byl vyslýchán policií bez právníka a učinil prohlášení v souvislosti s trestným činem. Pak byl předveden před státního zástupce, kde bez přítomnosti právníka stěžovatel zopakoval svoji výpověď na policii. Když byl stěžovatel předveden před vyšetřujícího soudce, soudce povolil, aby právník stěžovatele vstoupil do jednací síně, ale nesměl vystoupit ani radit stěžovateli.

ESLP prohlásil, že „pouhá přítomnost“ právníka není dostatečná pro uplatnění práva podle čl. 6 odst. 3 písm. c). Stěžovatel měl mít přístup k právníkovi od prvního výslechu. Pasivní přítomnost stěžovatelova právníka v jednací síni nelze považovat za dostačující podle norem EÚLP.

Podle práva Rady Evropy je to, jak má být vedena obhajoba, v zásadě záležitostí mezi obviněnou nebo podezřelou osobou a jejím právníkem, avšak pokud jsou příslušné orgány upozorněny na „zjevné nedostatky“ na straně právníka, měly by jednat.²⁷⁴ Tato povinnost vzniká pouze v případě, že neschopnost poskytovat efektivní zastupování „byla zjevná nebo na ni byl [stát] dostatečně upozorněn“.²⁷⁵ Například když je odvolání považováno za nepřijatelné z důvodu opomenutí daného právníka, může představovat porušení práva na praktickou a účinnou obhajobu.²⁷⁶ Pouze nedostatky připisatelné státním orgánům mohou znamenat porušení čl. 6 odst. 3 písm. c).²⁷⁷ Odpovědnost státu například může vzniknout, když si je stát vědom, že právník nejednal ve prospěch

271 ESLP, *Imbrioscia proti Švýcarsku*, č. 13972/88, 24 listopadu 1993, odst. 43.

272 ESLP, *Aras proti Turecku (č. 2)*, č. 15065/07, 18 listopadu 2014, odst. 40.

273 *Tamtéž*.

274 ESLP, *Daud proti Portugalsku*, č. 22600/93, 21 dubna 1998, odst. 42.

275 ESLP, *Imbrioscia proti Švýcarsku*, č. 13972/88, 24 listopadu 1993, odst. 41.

276 ESLP, *Czekalla proti Portugalsku*, č. 38830/97, 10 října 2002, odst. 63-65; ESLP, *Vamvakas proti Řecku (č. 2)*, č. 2870/11, 9 dubna 2015, odst. 39-43.

277 ESLP, *Tripodi proti Itálii*, č. 13743/88, 22 února 1994, odst. 30.

obviněného.²⁷⁸ Avšak dokonce ani závažné nedostatky ve spravedlnosti řízení nemusí být shledány jako porušení, jestliže je stěžovatel neuplatní v rámci odvolání.²⁷⁹

V rámci práva EU směrnice o právu na přístup k obhájci potvrzuje, že podezřelá nebo obviněná osoba má právo, aby její právník „byl přítomen a reálně se zapojoval“.²⁸⁰ Účast právníka musí být „v souladu s postupy podle vnitrostátního práva pod podmínkou, že tyto postupy nejsou na újmu řádnému výkonu a podstatě dotčeného práva“.²⁸¹

4.2.3. Právní poradenství dle vlastního výběru

Bez ohledu na důležitost vztahu důvěry mezi právníkem a jeho klientem není právo na obhájce dle vlastního výběru absolutní. Nutně podléhá regulaci, pokud jde o bezplatnou právní pomoc, protože stát kontroluje kritéria a financování právního poradenství (viz také **kapitola 3** o právní pomoci).²⁸² Toto právo může být rovněž předmětem omezení formou profesní regulace; například mohou být požadovány různé kvalifikace pro různé stupně řízení.

Příklad: Ve věci *Lagerblom proti Švédsku*²⁸³ stěžovatel, který byl z Finska, požadoval výměnu svého právníka poskytujícího právní pomoc. Chtěl právníka, který také hovoří finsky. Vnitrostátní soudy odmítly jeho požadavek. Argumentoval, že to je v rozporu s čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP.

ESLP uvedl, že čl. 6 odst. 3 písm. c) dává obžalovanému právo být obhajován zástupcem „dle své vlastní volby“, ale že toto právo nelze považovat za absolutní. Při jmenování obhájce musí soud brát ohled na přání obviněného, ale to může být ignorováno, když existují relevantní a dostatečné důvody pro tvrzení, že je to nezbytné v zájmu spravedlnosti. Stěžovatel měl dostatečné znalosti švédštiny, aby mohl komunikovat se svým právníkem a mohl se účinně zúčastnit soudu. Soudy byly oprávněny odmítnout mu právníka podle jeho volby. Nedošlo k žádnému porušení článku 6 EÚLP.

278 ESLP, *Artico proti Itálii*, č. 6694/74, 13 května 1980, odst. 33.

279 ESLP, *Twalib proti Řecku*, č. 24294/94, 9 června 1998.

280 Směrnice 2013/48/EU, čl. 3 odst. 3 písm. b).

281 *Tamtéž*.

282 ESLP, *Croissant proti Německu*, č. 13611/88, 25 září 1992, odst. 29.

283 ESLP, *Lagerblom proti Švédsku*, č. 26891/95, 14 ledna 2003.

Jmenování profesionálních právníků spíše než laických obhájců může sloužit zájmům spravedlnosti v případě závažných a složitých obvinění.²⁸⁴ Speciální povaha řízení navíc může ospravedlnit využití specializovaných právníků.²⁸⁵

4.2.4. Přiměřený čas a možnosti na přípravu vlastní obhajoby

Podle práva Rady Evropy i práva EU má obviněná nebo podezřelá osoba nárok na přiměřený čas a možnosti na přípravu své obhajoby. Důvodem je, že schopnost právníka poskytnout účinné právní poradenství může být narušena okolnostmi, za kterých se může setkat nebo komunikovat s klientem. Toto právo je zakotveno v čl. 6 odst. 3 písm. b) EÚLP a zahrnuto v právech na obhajobu podle čl. 48 odst. 2 Listiny základních práv EU.

Podle práva Rady Evropy z práva na efektivní poradenství vyplývá právo na přístup ke spisu.²⁸⁶ Spis zahrnuje všechny dokumenty, které jsou užitečné pro určení příslušné právní kvalifikace.

To, zda jsou čas a možnosti přiměřené, se posuzuje ve světle konkrétních okolností případu.²⁸⁷ Musí být dosaženo rovnováhy mezi zajištěním, že se řízení uskuteční v rozumné lhůtě (viz kapitola 7 o délce řízení), a poskytnutím dostatečného času k provedení a přípravě obhajoby. Otázka, kterou je třeba řešit, je, zda celkový účinek jakýchkoliv obtíží byl rozporu s právem na spravedlivý proces.²⁸⁸ Například neposkytnutí času na konzultaci mezi osobou obviněnou z trestného činu a právníkem může představovat porušení čl. 6 odst. 3 písm. b), protože osobě obviněné z trestného činu bez toho nemohlo být poskytnuto řádné poradenství.²⁸⁹

284 ESLP, *Mayzit proti Rusku*, č. 63378/00, 20 ledna 2005, odst. 70-71.

285 ESLP, *Meftah a další proti Francii*, č. 32911/96, 35237/97 a 34595/97, 26 července 2002, odst. 47.

286 ESLP, *Dayanan proti Turecku*, č. 7377/03, 13 října 2009.

287 ESLP, *Iglin proti Ukrajině*, č. 39908/05, 12 ledna 2012, odst. 65.

288 ESLP, *Öcalan proti Turecku*, č. 46221/99, 12 května 2005, odst. 148.

289 ESLP, *Campbell a Fell proti Spojenému království*, č. 7819/77 a 7878/77, 28 června 1984, odst. 99.

V rámci práva EU několik směrnic ukládá zvláštní povinnosti členským státům EU (viz **oddíl 2.3.1** o právu na spravedlivé projednání).²⁹⁰ Například čl. 3 odst. 1) směrnice o právu na přístup k obhájci požaduje, aby přístup k obhájci byl poskytnut v takovém čase a takovým způsobem, aby dotčená osoba mohla uplatnit svá práva na obhajobu prakticky a účinně. Čl. 3 odst. 3 dává podezřelým a obviněným osobám právo setkat se v soukromí a komunikovat s právníkem, který je zastupuje. Článek 3 odst. 4 požaduje, aby členské státy EU zpřístupnily obecné informace usnadňující podezřelým či obviněným osobám získání právníka.

Směrnice o právu na informace v trestním řízení navíc ukládá povinnost informovat podezřelé a obviněné osoby o jejich právech v trestním řízení, včetně například jejich práva na přístup k materiálům, aby si mohly připravit svoji obhajobu.²⁹¹

Konečně čl. 2 odst. 2 směrnice o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení požaduje, aby tlumočení bylo k dispozici pro komunikaci mezi podezřelým nebo obviněným a jeho právním zástupcem v přímé souvislosti s jakýmkoliv výsledkem či soudním jednáním v rámci řízení nebo s podáním odvolání či činěním jiných procesních úkonů.²⁹²

4.2.5. Vzdání se

Právo na právní poradenství má tak zásadní význam, že obviněná nebo podezřelá osoba se ho může vzdát jen v omezených případech.²⁹³ ESLP přísně omezil vzdání se tohoto práva a zdůraznil důležitost existence příslušných pojistek.

²⁹⁰ Směrnice 2013/48/EU Evropského parlamentu a Rady ze dne 22 října 20143 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení o evropském zatýkáacím rozkazu a o právu informovat třetí stranu při odnětí svobody a komunikovat s třetími osobami a s konzulárními úřady při zbavení svobody, Úř. věst., 2013 L 294/1. Spojené království a Irsko se nepřipojily k této směrnici, neplatí také pro Dánsko.

²⁹¹ Směrnice 2012/13/EU Evropského parlamentu a Rady ze dne 22 května 2012 o právu na informace v trestním řízení, Úř. věst. 2012 L142.

²⁹² Směrnice 2010/64/EU Evropského parlamentu a Rady ze dne 20 října 2010 o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení, Úř. věst. 2010 L 280.

²⁹³ ESLP, *A.T. proti Lucembursku*, č. 30460/13, 9 dubna 2015, odst. 59. Tato věc se týkala směrnice o právu na přístup k obhájci.

Příklad: Ve věci *Pishchalnikov proti Rusku*²⁹⁴ byl stěžovatel zatčen pro podezření z loupeže s přitěžujícími okolnostmi. Byl vyslýchán bez právníka a přiznal se, že se podílel na trestné činnosti. Během následných řízení odmítl právní poradenství. V průběhu dalšího řízení mu byl přidělen obhájce v rámci právní pomoci. Když byl vyslýchán v přítomnosti právníka, svá prohlášení odvolal. Byl odsouzen za různé trestné činy na základě prohlášení, které učinil při zatčení.

ESLP uvedl, že obviněný, který nebyl právník, měl menší šanci, že si bude vědom svých práv; v důsledku toho byla menší pravděpodobnost, že byla tato práva respektována. Osoby se nicméně mohou vzdát svých záruk na spravedlivý proces ze své vlastní svobodné vůle, a to buď výslovně nebo mlčky. Aby ochrana byla účinná, vzdání musí: (i) být uskutečněno jednoznačným způsobem; (ii) být doprovázeno minimálními pojistkami úměrnými jeho důležitosti; (iii) být dobrovolné a (iv) představovat znalé a inteligentní zřeknutí se práva; a (v) pokud vyplývá z jednání obviněného, musí být prokázáno, že obžalovaný mohl rozumně předvídat důsledky tohoto svého jednání.

V tomto případě soud považoval za nepravděpodobné, že by stěžovatel mohl rozumně posoudit důsledky toho, že bude vyslýchán bez právního poradenství. Shledal porušení článku 6 EÚLP, protože nedošlo k platnému vzdání se práva.

Vyvozování vzdání se z toho, že podezřelá či obviněná osoba odmítla instruat právníka, je nepřiměřené.²⁹⁵ Navíc platné vzdání nelze usuzovat z toho, když osoba obviněná z trestného činu odpovídá na otázky vyšetřovatelů poté, co byla upozorněna na právo nevypovídat.²⁹⁶ Je nutné přijmout taková přiměřená opatření, aby bylo zajištěno, že obviněná nebo podezřelá osoba si bude plně vědoma svých práv na obhajobu a bude moci posoudit, v rámci možností daných konkrétní situací, důsledky svého vzdání se.²⁹⁷ Může být také v rozporu s čl. 6 odst. 3 písm. c), když osoba obviněná z trestného činu nemůže bez pomoci tlumočnicka přiměřeně docenit důsledky výslechu bez přítomnosti

294 ESLP, *Pishchalnikov proti Rusku*, č. 7025/04, 24 září 2009, odst. 77-78.

295 ESLP, *Sakhnovskiy proti Rusku*, č. 21272/03, 2 listopadu 2010, odst. 89-93.

296 ESLP, *Pishchalnikov proti Rusku*, č. 7025/04, 24 září 2009, odst. 79.

297 ESLP, *Panovits proti Kypru*, č. 4268/04, 11 prosince 2008, odst. 68.

právníka.²⁹⁸ Státy musí přijmout dodatečné kroky na ochranu práv zranitelných podezřelých či obviněných osob, jako jsou osoby se zdravotním postižením a děti, například tím, že umožní třetím stranám poskytovat podporu těmto jednotlivcům (viz kapitola 8).²⁹⁹

V rámci práva EU stanoví článek 9 směrnice o právu na přístup k obhájci v trestním řízení tři podmínky pro platné vzdání se:

- (i) podezřelý nebo obviněný osobě byly poskytnuty v ústní nebo písemné formě jasné a dostatečné informace v jednoduchém a srozumitelném jazyce o obsahu daného práva a možných důsledcích vzdání se ho;
- (ii) vzdání se musí být provedeno dobrovolně a jednoznačně;
- (iii) musí být zaznamenáno v souladu s právem členského státu EU.³⁰⁰

Je však třeba poznamenat, že podle návrhu směrnice o procesních zárukách pro děti podezřelý nebo obviněný v trestním řízení by se děti nemohly vzdát svého práva na právníka.³⁰¹ Dále doporučení Evropské komise o procesních zárukách pro zranitelné osoby doporučuje, aby se zranitelné osoby nemohly vzdát svého práva na obhájce.³⁰²

298 ESLP, *Şaman proti Turecku*, č. 35292/05, 5 dubna 2011, odst. 35.

299 ESLP, *Panovits proti Kypru*, č. 4268/04, 11 prosince 2008, odst. 67-68. Viz také Evropská komise (2013), *Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o procesních zárukách pro děti podezřelý nebo obviněný v trestním řízení*, COM(2013) 822/2; Evropská komise (2013), *Doporučení ze dne 27 listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelý nebo obviněný v trestním řízení*, Úř. věst. 2013 C378 a FRA (2015), *Child friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States*.

300 Viz směrnice 2013/48/EU.

301 Evropská komise (2013), *Návrh směrnice o procesních zárukách pro děti podezřelý nebo obviněný v trestním řízení*, článek 6.

302 Evropská komise (2013), *Doporučení o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelý nebo obviněný v trestním řízení*, odst. 11.

4.3. Právo na samozastupování

Klíčové body

- V trestním a jiném než trestním řízení se osoba může zastupovat sama, pokud si zájmy spravedlnosti nevyžadují jinak, například za účelem ochrany práv obviněné nebo podezřelé osoby nebo pokud je zastupování požadováno pro efektivní výkon spravedlnosti.
- Určení, zda si zájmy spravedlnosti vyžadují povinné jmenování právníka, spadá do prostoru pro uvážení vnitrostátních soudů.

Slibný postup

Pomoc stranám sporu, které se zastupují samy

Ve Spojeném království organizace Personal Support Unit (PSU) pomáhá stranám, které absolvují soudní proces bez právního zastupování. PSU poskytuje vyškolené dobrovolníky, kteří poskytují bezplatnou pomoc lidem, jež čelí řízení bez právního zastupování u občanských a rodinných soudů a tribunálů v Anglii a Walesu. PSU poskytuje praktický návod k tomu, co se děje u soudu; může pomoci při vyplňování formulářů nebo doprovázet jednotlivce k soudu; a také poskytuje citovou a morální podporu. Nezajišťuje advokátní služby nebo právní zastupování jednotlivců při řízení. Může však dotyčné zkontaktovat s jinými organizacemi, které tyto právní služby poskytují.

Zdroj: www.thepsu.org.

Již bylo uvedeno, že jednotlivci mají právo být zastupováni v jiném než trestním řízení, pokud je to nezbytné k zajištění praktického a účinného přístupu k soudu. Čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP opravňuje osobu obviněnou z trestného činu k účasti na trestním řízení prostřednictvím zastupování nebo samozastupování.

Samozastupování je přípustné, pokud si zájmy spravedlnosti nevyžadují jinak - například pro ochranu práv obviněné nebo podezřelé osoby nebo pokud je zastupování požadováno pro efektivní výkon spravedlnosti. Některé vnitrostátní právní předpisy například vyžadují, aby byli obžalovaní zastupováni jen v určitých fázích nebo při odvolání.

Právo na samozastupování v jiném než trestním řízení není absolutní.³⁰³ Určení, zda si zájmy spravedlnosti vyžadují povinné jmenování právníka, spadá do prostoru pro uvážení vnitrostátních orgánů.³⁰⁴

Omezení mohou být uložena, například aby se zabránilo narušení důstojnosti soudní síně, na ochranu zranitelných svědků před traumatem a aby se zabránilo trvalým obstrukcím ze strany podezřelých nebo obviněných osob.³⁰⁵ Měla být uplatňována s ohledem na princip přiměřenosti a s opatrností.³⁰⁶

Příklad: Ve věci *Galstyan proti Arménii*³⁰⁷ byl stěžovatel zatčen, byl poučen o svých právech a výslovně odmítl právníka.

ESLP uvedl, že čl. 6 odst. 3 písm. (c) dává obviněnému na výběr, aby se bránil „osobně nebo prostřednictvím právního poradenství“. Samozastupování je tedy přípustné, pokud si zájmy spravedlnosti nevyžadují jinak. V případě tohoto stěžovatele nebyly žádné důkazy toho, že by jeho rozhodnutí zastupovat se sám bylo výsledkem nějaké hrozby nebo fyzického násilí nebo že byl „zmanipulován“, aby odmítl právníka. Nemít právníka bylo vlastní volbou stěžovatele, stát tedy nemůže být zodpovědný za nedostatečné zastupování. Nedošlo k žádnému porušení článku 6 EÚLP.

Pokud se obviněná nebo podezřelá osoba vědomě vzdá svého práva na pomoc právníka, pak se sama ujímá povinnosti postupovat svědomitě, například obstatat si kopii rozhodnutí soudu, je-li požadována pro odvolání.³⁰⁸

303 ESLP, *Philis proti Řecku*, č. 16598/90, 1 července 1992. Viz také SDEU, C-399/11, *Stefano Melloni proti Ministerio Fiscal*, 26 února 2013, odst. 49-52.

304 ESLP, *Correia de Matos proti Portugalsku*, č. 48188/99, 15 listopadu 2001. Viz také ESLP, *Croissant proti Německu*, č. 13611/88, 25 září 1992.

305 *Tamtéž*, odstavce 12-13.

306 *Tamtéž*, odstavec 18.

307 ESLP, *Galstyan proti Arménii*, č. 26986/03, 15 listopadu 2007, odst. 91.

308 ESLP, *Melin proti Francii*, č. 12914/87, 22 června 1993, odst. 25.

5

Právo na účinnou nápravu

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
Co je to účinná náprava?		
Listina základních práv, článek 47 (právo na účinnou právní ochranu) SDEU, C-583/11 P, <i>Inuit Tapiriit Kanatami a další proti Evropskému parlamentu a Radě Evropské unie</i> , 2013 SDEU, T-49/07, <i>Sofiane Fahas proti Radě Evropské unie</i> , 2010	Věcné požadavky	EÚLP, článek 13 (právo na účinnou nápravu) ESLP, <i>McFarlane proti Irsku</i> , č. 31333/06, 2010 ESLP, <i>Rotaru proti Rumunsku</i> , č. 28341/95, 2000 ESLP, <i>Yarashonen proti Turecku</i> , č. 72710/11, 2014
SDEU, C-69/10, <i>Brahim Samba Diouf proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , 2011	Institucionální požadavky	ESLP, <i>Ramirez Sanchez proti Francii</i> , č. 59450/00, 2006
Příklady konkrétních prostředků nápravy		
SDEU, spojené věci C-6/90 a C-9/90, <i>Franco v. a další proti Itálii</i> , 1991 Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES), článek 15	Náhrada	ESLP, <i>Ananyev a další proti Rusku</i> , č. 42525/07 a 60800/08, 2012
SDEU, spojené věci C-65/09 a C-87/09, <i>Weber a Putz</i> , 2011 Směrnice o prodeji spotřebního zboží (1999/44/ES), čl. 3 odst. 2 a 3 Směrnice o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy (90/314/EHS), čl. 4 odst. 6 a 7	Přiznání plnění	

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
Listina základních práv, čl. 52 odst.1 (oblast působnosti) SDEU, C-314/12, <i>UPC Telekabel Wien GmbH</i> , 2014	Soudní příkazy	EÚLP, článek 10 (svoboda projevu) ESLP, <i>Brosa proti Německu</i> , č. 5709/09, 2014

Tato kapitola a zbytek příručky se zaměřují spíše na vnitrostátní prostředky nápravy než na postavení a prostředky nápravy před ESLP a SDEU. Nejprve jsou v kapitole shrnuty procesní a institucionální požadavky na účinnou nápravu. Poté jsou uvedeny příklady konkrétních typů prostředků nápravy. Mnohé typy prostředků nápravy mohou poskytnout účinnou nápravu porušení práv. Prostředky nápravy shrnuté v této kapitole (náhrada, přiznání plnění a soudní příkaz) představují příklady, nikoliv vyčerpávající seznam.

5.1. Co je to účinná náprava?

Klíčové body

- Článek 13 EÚLP a článek 47 Listiny základních práv EU zaručují právo na účinnou nápravu. Toto právo je nezbytnou součástí přístupu ke spravedlnosti. Umožňuje, aby jednotlivci usilovali o odškodnění za porušení jejich práv. Různé typy prostředků nápravy mohou být použity při různých typech porušení.
- Ani EÚLP ani Listina základních práv EU nedefinují pojem „prostředek nápravy“. Prvořadým požadavkem je, aby prostředek nápravy byl „účinný“ v praxi i dle práva. Neexistují žádné požadavky, pokud jde o formu účinné nápravy, a státy mají v tomto ohledu určitou volnost. Při rozhodování co je účinné se bere do úvahy celkový souhrn prostředků nápravy.
- Článek 13 EÚLP a článek 47 Listiny základních práv EU mají rozdílnou působnost. Článek 13 stanoví právo na „účinné právní prostředky nápravy před vnitrostátním orgánem“ v případě „věrohodné stížnosti“ na porušení práv zaručených EÚLP.
- Článek 47 Listiny základních práv EU vyžaduje účinnou soudní ochranu práv vyplývajících z práva EU. Vychází z článku 13 EÚLP, ale poskytuje širší ochranu. Článek 47 zakotvuje právo požadovat nápravu u soudu a vztahuje se na všechna práva a svobody vyplývající z právních předpisů EU. Neomezuje se na práva plynoucí z Listiny.
- Podle práva EU obecně platí, že prostředky nápravy musí být rovněž v souladu se zásadou rovnocennosti. To znamená, že podmínky týkající se nároků vyplývajících z práva EU nemohou být méně příznivé než ty, které se týkají obdobných nároků vyplývajících z vnitrostátních právních předpisů.

Aby prostředek nápravy byl účinný, musí vyhovovat konkrétním věcným, procesním a institucionálním požadavkům, tak jak jsou popsány v **oddílech 5.1.1 a 5.1.2**. Je třeba poznamenat, že se požadavky v rámci práva **Rady Evropy** a práva EU poněkud liší.

5.1.1. Věcné a procesní požadavky na účinnou nápravu

Jednotlivci jsou oprávněni požadovat odškodnění za porušení svých občanských práv. To znamená, že musí být schopni dosáhnout prostředku nápravy. Různé typy prostředků nápravy mohou být použity při různých typech porušení (viz **oddíl 5.2**).

Termín „prostředek nápravy“ není definován ani v právu Rady Evropy ani právu EU. Právo na účinnou nápravu je zakotveno v článku 13 EÚLP a článku 47 Listiny základních práv EU. Také je zakotveno v mezinárodních nástrojích jako je článek 8 UDHR a čl. 2 odst. 3 ICCPR.³⁰⁹

V rámci práva Rady Evropy článek 13 EÚLP nabízí ochranu pro jednotlivce, kteří si chtějí stěžovat na údajné porušení svých práv v rámci Úmluvy. Článek 13 říká: „Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít k dispozici účinné právní prostředky nápravy před vnitrostátním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností“.

Příklad: Ve věci *Rotaru proti Rumunsku*³¹⁰ stěžovatel tvrdil, že rumunská zpravodajská služba uchovávala a používala nesprávné, tajně shromážděné osobní údaje o jeho odsouzení za urážlivé chování, a to kvůli dopisům, které napsal jako student v dobách komunismu. Nemohl požádat o příkaz ke zničení nebo změně údajů a prohlašoval, že tím byl porušen článek 13.

309 Připomínáme, že ICCPR čl. 2 odst. 3 písm. b) stanoví, že právo na nápravu musí být „posouzeno příslušnými soudními, správními nebo legislativními orgány nebo jiným příslušným orgánem, který bude stanoven právním řádem státu“. Konkrétní ochrana pro zadržené se také nachází v EÚLP čl. 5 odst. 4, který zaručuje právo *habeas corpus*. Viz také Listina základních práv EU, článek 6, a ICCPR, čl. 9 odst. 4.

310 ESLP, *Rotaru proti Rumunsku*, č. 28341/95, 4 května 2000, odst. 67.

ESLP potvrdil, že článek 13 zaručuje dostupnost účinné nápravy k prosazení práv a svobod v rámci EÚLP na vnitrostátní úrovni a že tento prostředek nápravy musí být „účinný“ v praxi i dle práva. V Rumunsku v té době neexistoval žádný takový prostředek nápravy, pokud jde o stížnost stěžovatele, což představovalo porušení odstavce 13 EÚLP.

Článek 13 připouští, aby jednotlivci žádali o nápravu u vnitrostátního orgánu s věrohodnou stížností na porušení jednoho nebo více práv zakotvených v EÚLP.³¹¹ Článek 13 se proto týká stížností vycházejících z věcných porušení ustanovení EÚLP. Tím posiluje článek 35 EÚLP, který vyžaduje, aby jednotlivci vyčerpali vnitrostátní prostředky nápravy, než se obrátí na ESLP, a poskytuje dodatečnou záruku zajištění toho, že práva budou chráněna v prvé řadě na vnitrostátní úrovni.³¹²

V rámci práva EU článek 47 Listiny základních práv EU říká: „Každý, jehož práva a svobody zaručené právem Unie byly porušeny, má za podmínek stanovených tímto článkem právo na účinné prostředky nápravy před soudem“. Listina je nyní součástí primárního práva EU, ale článek 47 též odráží stávající judikaturu EU, která může poskytnout užitečný precedens.³¹³ Právo na účinnou nápravu je již dlouho klíčovým prvkem právního řádu EU, vycházejícím z právního státu.³¹⁴ SDEU rovněž zdůraznil úzkou souvislost mezi účinnou soudní ochranou podle článku 47 Listiny základních práv EU a články 6 a 13 EÚLP.

Příklad: Ve věci *Sofiane Fahas proti Radě Evropské unie*,³¹⁵ se stěžovatel – alžírský občan žijící v Německu – domáhal zrušení několika rozhodnutí Rady, jimiž byla přijata restriktivní opatření v rámci boje proti terorismu.

SDEU zopakoval, že „zásada účinné soudní ochrany představuje obecnou zásadu práva Společenství, jež vyplývá z ústavních tradic společných

311 ESLP, *Klass a další proti Německu*, č. 5029/71, 6 září 1978, odst. 64.

312 ESLP, *Kudła proti Polsku*, č. 30210/96, 26 října 2000, odst. 152.

313 SDEU, C-402/05 P a C-415/05 P, *Yassin Abdullah Kadi and Al Barakaat International Foundation proti Radě Evropské unie a Komisi Evropských společenství*, 3 září 2008, odst. 335.

314 SDEU, C-294/83, *Parti écologiste "Les Verts" proti Evropskému parlamentu*, 23 dubna 1986; SDEU, C-50/00 P, *União de Pequenos Agricultores proti Radě*, 25 července 2002; SDEU, C-222/84, *Marguerite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, 15 května 1986.

315 SDEU, T-49/07, *Sofiane Fahas proti Radě Evropské unie*, 7 prosince 2010.

členským státům, která byla zakotvena v člancích 6 a 13 EÚLP a která byla rovněž znovu stvrzena v článku 47 Listiny základních práv EU“.

Vysvětlení k Listině základních práv EU uvádějí, že právo na účinnou nápravu podle článku 47 „vychází z článku 13 EÚLP“. Judikatura ESLP je důležitá pro interpretaci významu práva na účinnou nápravu. Avšak existují některé důležité rozdíly mezi článkem 47 Listiny a článkem 6 EÚLP (viz **obrázek v kapitole 1**).

Podle práva Rady Evropy i práva EU ani článek 47 Listiny základních práv EU, ani článek 13 EÚLP nepožadují, aby byla nabízena konkrétní forma nápravy. Primárním požadavkem je, aby prostředek nápravy byl „účinný v praxi i dle práva“.³¹⁶ Účinnost prostředku nápravy nezávisí na jistotě příznivého výsledku.³¹⁷ Typ požadovaného prostředku nápravy závisí na okolnostech každé věci.

V rámci práva Rady Evropy byly stanoveny určité zásady pro posouzení účinnosti. Účinná náprava například musí:

- být dostupná;
- být schopna poskytnout zadostiučinění ve vztahu ke stížnosti stěžovatele;
- nabízet rozumné vyhlídky na úspěch.³¹⁸

Příklad: Ve věci *McFarlane proti Irsku*³¹⁹ byl stěžovatel zatčen při propuštění z vězení v Severním Irsku v roce 1998. Byl obviněn z trestných činů spáchaných v roce 1983 v Irské republice a byl propuštěn na kauci. Podal dvě žádosti o zastavení stíhání z důvodu, že jeho právo na spravedlivý proces bylo nenávratně poškozeno ztrátou původního důkazu v podobě otisků prstů a zdržením. Obě žádosti byly zamítnuty. Žadatel byl osvobozen v roce 2008.

ESLP vyjádřil pochybnosti nad účinností navrhovaného prostředku nápravy (žaloby na náhradu škody způsobené porušením ústavního práva) z následujících důvodů: (i) existovala významná nejistota, pokud jde o dostupnost

316 ESLP, *M.S.S. proti Belgii a Řecku*, č. 30696/09, 21 ledna 2011, odst. 288.

317 ESLP, *Costello-Roberts proti Spojenému království*, č. 13134/87, 25 března 1993, odst. 40.

318 ESLP, *Vučković a další proti Srbsku*, č. 17153/11 a 29 další věci, 25 března 2014, odst. 71 a 74.

319 ESLP, *McFarlane proti Irsku*, č. 31333/06, 10 září 2010.

navrhovaného ústavního prostředku nápravy, protože, i když byl k dispozici teoreticky téměř 25 let, nebyl nikdy uplatněn; (ii) navrhovaný prostředek nápravy nemusel být k dispozici na základě skutkových okolností případu z důvodu možné soudní imunity; a (iii) byl by procesně složitý a mohl by vést ke zdržení a vynaložení nákladů. Soud tedy shledal porušení článku 13 ve spojení s čl. 6 odst. 1 (délka řízení) EÚLP.

V rámci práva EU SDEU uznal povinnost členských států zajistit prostředky nápravy dostatečné pro zajištění účinné soudní ochrany práv v oblastech pokrytých právem Unie. To vychází ze zásady efektivity a rovnocennosti. Zásada efektivity vyžaduje, aby vnitrostátní právní předpisy neznemožňovaly nebo nadměrně neztěžovaly prosazení práv plynoucích z práva EU.³²⁰ Zásada rovnocennosti požaduje, aby podmínky týkající se nároků vyplývajících z práva EU nebyly méně příznivé než ty, které se týkají obdobných nároků vyplývajících z vnitrostátních právních předpisů.

Podle práva EU jsou tedy členské státy povinny zavést systémy opravných prostředků a postupů s cílem zajistit dodržování práva na účinnou soudní ochranu zaručeného právem EU.³²¹ To by bylo oslabeno vnitrostátními právními předpisy a soudními postupy, které by narušovaly účinnost práva EU.³²² To, zda je vnitrostátní právní úprava v souladu se zásadou efektivity, musí být „zkoumáno s ohledem na úlohu tohoto ustanovení v řízení, jeho průběh a jeho zvláštní prvky, posuzované jako celek, před různými vnitrostátními instancemi“.³²³ Aby bylo možné určit, zda nastal nedostatek účinné ochrany, je třeba zvážit postavení stran a okolnosti případu.³²⁴

320 SDEU, C-33/76, *Rewe-Zentralfinanz eG a Rewe-Zentral AG proti Landwirtschaftskammer für das Saarland*, 16 prosince 1976. Novější příklady viz SDEU, C-415/11, *Mohamed Aziz proti Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)*, 14 března 2013, odst. 50, a SDEU, spojené věci C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13, *Unicaja Banco SA proti José Hidalgo Rueda a dalším, Caixabank SA proti Manuel María Rueda Ledesma a dalším, Caixabank SA proti José Labella Crespo a dalším a Caixabank SA proti Alberto Galán Luna a dalším*, 21 ledna 2015.

321 SEU, čl. 4 odst. 3 a článek 19. Viz SDEU, C-50/00 P, *Unión de Pequeños Agricultores proti Radě Evropské unie*, 25 července 2002, odst. 39–41. Viz také SDEU, T-461/08, *Evropaiki Dynamiki – Proigmena Systimata Tilepikoinonion Pliroforikis kai Tilematikis AE proti Evropské investiční bance (EIB)*, 20 září 2011, odst. 46.

322 SDEU, C-213/89, *The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a dalším*, 19 června 1990, odst. 20.

323 SDEU, C-312/93, *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS proti Belgickému státu*, 14 prosince 1995, odst. 14. Novější věc viz SDEU, C-249/11, *Hristo Byankov proti Glaven sekretar na Ministerstvo na vateshnite raboti*, 4 října 2012, odst. 75.

324 SDEU, C-169/14, *Juan Carlos Sánchez Morcillo a María del Carmen Abril García proti Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA*, 17 července 2014, odst. 43–51.

Příklad: Ve věci *Inuit Tapiriit Kanatami a další proti Parlamentu a Radě*³²⁵ SDEU posuzoval *locus standi* lovců tuleňů, kteří napadli nařízení zakazující uvádět na trh produkty z tuleňů na vnitřním trhu EU.

SDEU přezkoumal systém soudní ochrany v EU. Konstatoval, že smlouvy EU nevytvořily nové prostředky nápravy před vnitrostátními soudy a že, pokud žádná pravidla EU pro tuto věc neplatí, je na vnitrostátním právním řádu každého členského státu, aby rozhodl, která procesní pravidla upravují stížnosti na ochranu práv. Členské státy musí brát při stanovení těchto pravidel ohled na zásady efektivity a rovnocennosti. SDEU rozhodl, že lovcí tuleňů nebyli v postavení, aby mohli podat přímou zrušovací žalobu.

Povaha dotčeného práva má důsledky pro typ prostředku nápravy, který musí stát poskytnout.³²⁶ **Podle práva Rady Evropy** by například náhrada za majetkovou a nemajetkovou újmu by měla být v principu k dispozici při porušení článku 2 EÚLP. Majetková újma se vztahuje na ztráty, které mohou být přesně vypočítány. Nemajetkovou újmu nelze přesně vypočítat – jedná se například o bolest a utrpení. Při posuzování, zda prostředek nápravy poskytuje účinné odškodnění, je možné vzít do úvahy souhrn prostředků nápravy, které jsou k dispozici v rámci vnitrostátního práva.³²⁷ Je-li prostředek nápravy požadován pro porušení práva plynoucího z EÚLP, které je rovněž „občanským právem“ podle článku 6, platí širší a přísnější záruky čl. 6 odst. 1.³²⁸

Státy mohou mít povinnost poskytnout důkazy o tom, že účinná náprava existuje - například tím, že poukáží na podobné případy, ve kterých bylo účinné nápravy úspěšně dosaženo.³²⁹

Příklad: Ve věci *Yarashonen proti Turecku*³³⁰ Rus čečenského původu uprchl z Turecka poté, co ruské bezpečnostní síly údajně zavraždily jeho bratra. Později se vrátil a byl zatčen za nelegální vstup. Byl zadržen navzdory

325 SDEU, C-583/11 P, *Inuit Tapiriit Kanatami a další proti Evropskému parlamentu a Radě Evropské unie*, 3 října 2013, odst. 102-103.

326 Viz ESLP, *Budayeva a další proti Rusku*, č. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 a 15343/02, 20 března 2008, odst. 191.

327 ESLP, *De Souza Ribeiro proti Francii*, č. 22689/07, 13 prosince 2012, odst. 79.

328 ESLP, *Kudła proti Polsku*, č. 30210/96, 26 října 2000, odst. 146.

329 *Tamtéž*, odstavec 159.

330 ESLP, *Yarashonen proti Turecku*, č. 72710/11, 24 června 2014, odst. 63-66.

tomu, že podal žádost o azyl, a nedostalo se mu lékařského ošetření. Jeho žádosti o azyl bylo později vyhověno. Stěžovatel napadal nezákonné zbavení svobody, podmínky svého zadržení a nedostatek účinného vnitrostátního prostředku nápravy podle článku 13, který by řešil porušení článku 3 EÚLP.

ESLP rozhodl, že nebylo dostačující, že stěžovatel mohl přednést své stížnosti v rámci obecného přezkumného soudního řízení. Vláda nebyla schopna prokázat jediné rozhodnutí, které by prokazovalo, že by osoba v imigrační detenci byla schopna využít tyto obecné přezkumné postupy k zajištění svých práv. Bez takového důkazu nebyla schopnost obecných prostředků nápravy zajistit účinné preventivní anebo kompenzační zadostiučinění prokázána s dostatečnou mírou jistoty. Soud shledal porušení čl. 13 odst. 3 EÚLP ve spojení s článkem 3 EÚLP.

Stát může zavést přiměřená omezení vztahující se na právo na účinnou nápravu, aby zajistil řádný výkon spravedlnosti (viz například [oddíl 6.2.2](#) o promlčecích lhůtách).³³¹ Pochybnosti o účinném fungování nově vytvořeného zákonného prostředku nápravy by neměly nikomu bránit ve snaze pokusit se jej použít.³³² Rada Evropy doporučila, aby při navrhování nových prostředků nápravy státy – v případě potřeby – stanovily zpětnou účinnost těchto prostředků nápravy, aby pomohly řešit systémové nebo strukturální problémy.³³³

5.1.2. Institucionální požadavky na účinnou nápravu

V rámci práva Rady Evropy článek 13 EÚLP zajišťuje právo na účinnou nápravu před „vnitrostátním orgánem“. Nemusí to být soudní orgán, ale je nesporné, že soudní prostředky nápravy poskytují silné záruky nezávislosti, přístupu pro oběti a rodinné příslušníky a vymahatelnosti rozhodnutí v souladu s požadavky článku 13 (viz [oddíl 2.4.1](#) o mimosoudních orgánech obecně).³³⁴

331 Viz ESLP, *Stubbings a další proti Spojenému království*, č. 22083/93 a 22095/93, 22 října 1996.

332 ESLP, *Krasuski proti Polsku*, č. 61444/00, 14 června 2005, odst. 71.

333 Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), *Doporučení Rec (2010)3 členským státům o účinné nápravě nepřiměřených průtahů řízení*, 24 února 2010, odst. 11.

334 ESLP, *Z a další proti Spojenému království*, č. 29392/95, 10 května 2001, odst. 110.

Při posuzování, zda je orgán schopen poskytnout účinnou nápravu, je nutno vzít v úvahu okolnosti případu, povahu dotčeného práva a pravomoci a záruky daného orgánu.³³⁵

Příklad: v případě *Ramirez Sanchez proti Francii*³³⁶ byl stěžovatel odsouzen k doživotnímu vězení za teroristické útoky ve Francii. Byl držen v samovazbě po dobu osmi let a dvou měsíců, údajně kvůli jeho nebezpečnosti, potřebě zachovat pořádek a bezpečnost ve vězení a pravděpodobnosti, že by se mohl snažit utéci. Podal žádost ke správnímu soudu, aby zrušil rozhodnutí o jeho umístění v samovazbě. Soud zamítl jeho žádost s tím, že toto opatření je vnitřní povahy, což v té době nebylo způsobilé pro předložení správním soudům.

ESLP dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 13, ale ne článku 3, z důvodu absence prostředku nápravy ve francouzském právu, který by umožnil navrhovateli napadnout rozhodnutí o prodloužení jeho držení v samovazbě. Soud konstatoval, že vzhledem k vážným dopadům samovazby na podmínky zadržení byl účinný prostředek nápravy před soudním orgánem nezbytný.

Vnitrostátní orgány zmíněné v článku 13 EÚLP musí splňovat určitá kritéria. Je nutná institucionální nezávislost. Například v případě, kdy policejní náčelník má pravomoc rozhodnout, zda záležitost předložit k šetření nezávislému orgánu řešícímu stížnosti na policii, nejsou splněny požadované normy nezávislosti.³³⁷ Pravomoc přijímat závazná rozhodnutí je také důležitá. Orgán, který ji postrádá, může být považován za neschopný poskytovat účinnou nápravu, zvláště pokud také postrádá procesní pojistky, jako je právo na právní zastupování nebo zveřejnění rozhodnutí.³³⁸ Prostředek nápravy závislý na čistě politickém rozhodnutí nepostačuje.³³⁹

335 ESLP, *Kudła proti Polsko*, č. 30210/96, 26 října 2000, odst. 157. Novější věc viz ESLP, *Ališić a další proti Bosně a Hercegovině, Chorvatsku, Srbsku, Slovinsku a Bývalé jugoslávské republice Makedonii*, č. 60642/08, 16 července 2014, odst. 131-136.

336 ESLP, *Ramirez Sanchez proti Francii*, č. 59450/00, 4 července 2006.

337 ESLP, *Khan proti Spojenému království*, č. 35394/97, 12 května 2000, odst. 47.

338 ESLP, *Chahal proti Spojenému království*, č. 22414/93, 15 listopadu 1996, odst. 154.

339 Stížnost ministru vnitra na nařízení kontrolující korespondenci vězňů je příkladem tohoto druhu prostředku nápravy. Viz ESLP, *Silver a další proti Spojenému království*, č. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75 a 7136/75, 25 března 1983, odst. 116.

Podle práva EU, jak je uvedeno v **oddíle 5.1.2**, dává **článek 47 Listiny základních práv EU jednotlivci právo požadovat účinnou nápravu před tribunálem**. Význam pojmu „tribunál“ je diskutován v **oddíle 2.1** (jak bylo uvedeno, v češtině Listina i EÚLP používají přímo termín „soud“). Tribunál musí splňovat přísné požadavky: musí být zřízen zákonem; musí být trvalý; musí být nezávislý a nestranný; musí zahrnovat postup *inter-partes*; musí mít povinnou jurisdikci a uplatňovat zásady právního státu.³⁴⁰ Avšak právo usilovat o účinnou nápravu před tribunálem není neomezené.

Příklad: Ve věci *Brahim Samba Diouf proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*³⁴¹ pan Diouf žádal o azyl v Lucembursku s tvrzením, že utekl před otroctvím v Mauretánii a že byl pronásledován svým původním zaměstnavatelem. Jeho žádost byla posouzena ve zrychleném řízení, byla zamítnuta jako nedůvodná a bylo nařízeno jeho vyhoštění. Stěžovatel se domáhal zrušení rozhodnutí u správního tribunálu, který vznesl předběžnou otázku k SDEU. V ní se tázal, zda povinnost poskytnout účinnou nápravu znemožňuje uplatnění vnitrostátních právních předpisů, které nedovolují odvolání.

SDEU uvedl, že musí být k dispozici prostředek nápravy před soudním orgánem, ale že zásada účinné soudní ochrany nevyžaduje přístup k několika stupňům řízení. Předběžné rozhodnutí o posouzení žádosti o udělení mezinárodní ochrany v rámci zrychleného řízení nemuselo být předmětem soudního přezkumu za předpokladu, že toto rozhodnutí bylo přezkoumatelné v rámci soudního projednávání závěrečného meritorního rozhodnutí o udělení či zamítnutí ochrany.

V rámci práva EU článek 47 Listiny základních práv EU nevylučuje určení jednoho typu soudu k řešení konkrétních typů případů (například případy týkající se zemědělských podpor) za předpokladu, že uplatňování práv tím není nadměrně ztíženo (například kvůli zdržení).³⁴²

340 SDEU, C-54/96, *Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH proti Bundesbaugesellschaft Berlin mbH*, 17 září 1997, odst. 23.

341 SDEU, C-69/10, *Brahim Samba Diouf proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, 28 července 2011, odst. 69.

342 SDEU, C-93/12, *ET Agroconsulting-04-Velko Stoyanov proti Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond Zemedelie - Razplashtatelna agentsia*, 27 června 2013, odst. 56-61.

5.2. Příklady konkrétních prostředků nápravy

Tato část se zabývá několika příklady typů prostředků nápravy, není však vyčerpávajícím seznamem. Mezi další příklady patří navrácení (povinnost vrátit, v penězích nebo naturáliích, něco, co bylo jedinci odebráno) nebo prostředky nápravy proti odsunu ze státu (odklad s cílem zabránit porušení lidských práv, ke kterému by mohlo dojít přesunutím jednotlivce mimo jurisdikci daného státu). Tyto příklady se týkají konkrétních věcných práv (například práva na vlastnictví) nebo specifických oblastí politiky (například azylové a imigrační politiky), a tudíž spadají mimo rámec této kapitoly. Prostředky nápravy pro případy prodlení při výkonu soudních rozhodnutí jsou diskutovány v [oddíle 5.2.1](#), zatímco prostředky nápravy při nadměrné délce řízení jsou uvedeny v [oddíle 7.3](#).

Klíčové body

- **Náhrada:** kompenzační prostředky nápravy nemusí vždy poskytnout účinné zadostiučinění – například mohlo by být lepší, kdyby bylo řízení urychleno. SDEU sestavil zásady pro povinnost státu k náhradě škod. Konkrétní směrnice EU o diskriminaci rovněž obsahují ustanovení o náhradě škody: například článek 15 směrnice o rasové rovnosti.
- **Příznání plnění:** mezi evropskými právními systémy existují značné rozdíly, pokud jde o příznání plnění. Právo EU určuje závazná ustanovení o příznání plnění na úrovni konkrétních odvětví.
- **Soudní příkazy:** ESLP a SDEU upozornily na důležitost vyvažování konkurujících si práv a povahy a proporcionality jakýchkoliv omezení při rozhodování o soudních příkazech. Některá práva mohou být omezena pouze tehdy, jsou-li splněna konkrétní kritéria.

5.2.1. Náhrada

Náhrada je forma odškodnění, která má kompenzovat škodu vzniklou v důsledku porušení zákonných práv. **Podle práva Rady Evropy** kompenzační prostředky nápravy zpravidla postačí při porušení EÚLP, ale neposkytují účinnou nápravu v každé situaci. Například v případech, kdy se porušení týká podmínek zadržení a žadatel je stále ve vězení, nemusí být odškodnění

dostatečné.³⁴³ Kompenzační prostředky nápravy v případech nevykonání rozsudku (viz **oddíl 6.3**) nadto mohou být přiměřené pouze tehdy, když splňují konkrétní podmínky:

- stížnost je řešena v přiměřeném čase;
- náhrada je vyplacena urychleně;
- postup je v souladu s článkem 6 EÚLP;
- strany sporu nečelí nadměrným nákladům;
- výše náhrady není nepřiměřená při srovnání s rozhodnutími ESLP v podobných případech.

Příklad: Ve věci *Burdov proti Rusku* (č. 2)³⁴⁴ stěžovatel dosáhl rozsudků, podle kterých mu měly být uhrazeny odměny za jeho práci během záchranných operací v Černobylu. Některé rozsudky zůstaly nevykonány léta. V předchozím případě ESLP shledal porušení článku 6 EÚLP a článku 1 Protokolu č. 1. Soud se ze svého vlastního podnětu rozhodl prozkoumat tuto záležitost podle článku 13, protože zaznamenal rostoucí počet případů nevykonání rozsudků.

Soud potvrdil, že v případech týkajících se nevykonání soudních rozhodnutí mají vnitrostátní opatření s cílem zajistit včasné vykonání „největší hodnotu“. Avšak, státy se mohou rozhodnout, že uloží čistě kompenzační prostředek nápravy v případě, že splňuje konkrétní požadavky: žaloba byla projednána v přiměřené lhůtě; náhrada byla ihned uhrazena; procesní pravidla vyhovují zásadám zaručeným článkem 6; strany sporu nečelily nadměrným nákladům a výše náhrady nebyla nepřiměřená při srovnání s ostatními rozsudky vynesenými ESLP. Existuje silná, ale vyvratitelná domněnka, že nadměrně dlouhé řízení způsobuje nemajetkovou újmu.

V tomto případě ESLP shledal porušení článku 13 EÚLP, protože dlouhé nevykonání soudních rozhodnutí zbavilo stěžovatele jakéhokoliv druhu nápravy.

343 ESLP, *Torreggiani a další proti Itálii*, č. 43517/09, 8 ledna 2013, odst. 96.

344 ESLP, *Burdov proti Rusku* (č. 2), č. 33509/04, 15 ledna 2009, odst. 98-100.

ESLP také stanovil klíčová kritéria pro ověření účinnosti kompenzačního prostředku s ohledem na nepřiměřenou délku soudního řízení (viz [oddíl 7.3](#)).³⁴⁵ Je-li uvažováno o náhradě jako o prostředku nápravy, soudy se musí vyhnout nadměrnému formalismu, zejména ve vztahu k prokázání újmy.³⁴⁶ Procesní pravidla, kterými se řídí posuzování nároku na náhradu, musí být v souladu se zásadou spravedlnosti zakotvenou v článku 6 EÚLP. To zahrnuje i požadavky, aby věc byla projednána v přiměřené lhůtě a aby pravidla upravující náklady neznamenala nadměrnou zátěž pro strany sporu.

Příklad: Věc *Ananyev a další proti Rusku*³⁴⁷ se týkala podmínek zadržování stěžovatele v různých vazebných věznicích v letech 2005 až 2008.

ESLP shledal porušení článku 3 (zákaz nelidského a ponižujícího zacházení) a článku 13 EÚLP. Pokud jde o právo na účinnou nápravu, ESLP potvrdil, že státy mají povinnost zavést účinné preventivní a kompenzační vnitrostátní prostředky nápravy. Soud také uvedl, že každý, kdo je vystaven zacházení v rozporu s článkem 3, by měl mít nárok na finanční odškodnění a že důkazní břemeno spočívající na stěžovateli by nemělo být přehnané.

Pokračující neposkytnutí přiznané náhrady může představovat zásah do práva stěžovatele na pokojné užívání jeho majetku v souladu s článkem 1 Protokolu 1 k EÚLP.³⁴⁸ V případech týkajících se odnětí majetku musí být každý, kdo byl zbaven svého majetku, v zásadě schopen získat náhradu „rozumně odpovídající jeho hodnotě“, i když „legitimní cíle“ „veřejného zájmu“ mohou vyžadovat méně než úhradu plné tržní hodnoty.³⁴⁹

V rámci práva EU, Listina základních práv EU neobsahuje žádné ustanovení, které by výslovně ukládalo členským státům povinnost poskytnout náhradu za porušování práv vyplývajících z práva EU. Jednotlivci se nicméně mohou

345 ESLP, *Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajině*, č. 40450/04, 15 října 2009, odst. 65.

346 ESLP, *Radkov proti Bulharsku (č. 2)*, č. 18382/05, 10 února 2011, odst. 38-40.

347 ESLP, *Ananyev a další proti Rusku*, č. 42525/07 a 60800/08, 10 ledna 2012.

348 ESLP, *Kirilova a další proti Bulharsku*, čs. 42908/98, 44038/98, 44816/98 a 7319/02, 9 června 2005, odst. 123-124.

349 ESLP, *Pincová a Pinc proti České republice*, č. 36548/97, 5 listopadu 2002, odst. 53.

dovolávat práv vyplývajících z práva EU u vnitrostátních soudů a členské státy mohou být odpovědné za újmy za konkrétních okolností.³⁵⁰

Příklad: Ve věci *Francovich a další proti Itálii*³⁵¹ podle směrnice o ochraně zaměstnanců v případě platební neschopnosti 80/987/ES měli pan Francovich a paní Bonifaci (a 33 dalších jejich kolegů) právo na dlužné peníze poté, co jejich příslušní zaměstnavatelé vstoupili do likvidace. Směrnice měla být provedena do roku 1983, což Itálie nedodržela; o pět let později tak pracovníci nedostali zaplacené nic. Likvidátoři firmy je informovali, že nezbyly žádné peníze. Podali žalobu na stát, ve které argumentovali, že musí zaplatit škodu, aby jim nahradil ztráty vzniklé v důsledku jeho neprovedení směrnice.

SDEU potvrdil, že Smlouva o EHS (platná v té době) vytvořila svůj vlastní právní systém, který musely soudy členských států uplatňovat. Právo Společenství dále také dalo vzniknout právům na základě povinností, které Smlouva uložila jasně definovaným způsobem jednotlivcům, členským státům a orgánům Společenství. Princip, že členské státy musí nést odpovědnost za škody způsobené jednotlivcům v důsledku porušení práva EU, za které mohou být státy volány k zodpovědnosti, byl „obsažen v systému Smlouvy“.

Odpovědnost státu vzniká, když došlo k porušení smluv EU, které lze přičíst státu³⁵² nebo nerespektování judikatury SDEU.³⁵³ Odpovědnost členského státu může vzniknout rovněž ve věcech mezi jednotlivci, jsou-li předmětem sporu práva vyplývající z práva EU.³⁵⁴

Neschopnost provést směrnici může také vést k odpovědnosti státu za škodu. Aby tato odpovědnost vznikla:

350 SDEU, C-26/62, *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Netherlands Inland Revenue Administration*, 5 února 1963.

351 SDEU, spojené věci C-6/90 a C-9/90, *Andrea Francovich a Danila Bonifaci a další proti Italské republice*, 19 listopadu 1991.

352 SDEU, spojené věci C-46/93 a C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a dalším*, 5 března 1996, odst. 34.

353 Viz také SDEU, C-224/01, *Gerhard Köbler proti Republik Österreich*, 30 září 2003, odst. 56.

354 SDEU, C-453/99, *Courage Ltd proti Bernard Crehan a Bernard Crehan proti Courage Ltd a dalším*, 20 září 2001.

- směrnice musí přiznávat práva jednotlivcům;
- práva musí být jasně definována;
- musí existovat příčinná souvislost mezi neprovedením směrnice ze strany členského státu a utrpěnou škodou.

Tato zásada byla rozšířena na situace, kdy členské státy nezměnily stávající vnitrostátní právní předpisy nebo nesprávně provedly směrnici. Také byla rozšířena, aby zahrnovala porušení práva EU jakýmkoliv orgánem státu (včetně soudních orgánů).³⁵⁵ Avšak v takových případech musí být také prokázáno, že došlo k dostatečně závažnému porušení zákona. Při rozhodování o tom, zda došlo k „dostatečně závažnému porušení“, je třeba zvážit následující faktory:

- jasnost a přesnost porušené normy;
- míra volnosti poskytovaná členskému státu normou;
- zda porušení bylo úmyslné;
- zda porušení bylo omluvitelné;
- rozsah, v jakém mohl k porušení přispět postup institucí EU;
- míra, v jaké členský stát přijal nebo zachoval vnitrostátní opatření v rozporu s právem EU.³⁵⁶

Konkrétní směrnice EU o diskriminaci rovněž obsahují ustanovení o náhradě škody: například článek 15 směrnice o rasové rovnosti.³⁵⁷ Tam, kde jsou přijata opatření pro poskytnutí finanční náhrady, musí být přiměřená a schopná

355 SDEU, spojené věci C-46/93 a C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a dalším*, 5 března 1996, odst. 34.

356 *Tamtéž*, odst. 56. Viz také SDEU, C-224/01, *Gerhard Köbler proti Republik Österreich*, 30 září 2003, odst. 59.

357 *Směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29 června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ*, Úř. věst. 2000 L 180 (Směrnice o rasové rovnosti).

vyrovnat utrpěnou ztrátu či újmu.³⁵⁸ Zastropování částky vyplatitelné náhrady může rovněž způsobovat neúčinnost prostředku nápravy.³⁵⁹ Prostředky nápravy musí být v souladu se zásadou rovnocennosti.³⁶⁰

5.2.2. Přiznání plnění

Přiznání plnění vynucuje podmínky smlouvy a umožňuje smluvní straně, aby dostala to, na co uzavřela smlouvu, neboť ji uvede do pozice, ve které by byla, kdyby smlouva byla naplněna. Mezi evropskými právními systémy existují značné rozdíly, pokud jde o přiznání plnění.³⁶¹

V rámci práva Rady Evropy není dána konkrétní úprava zásady přiznání plnění.

V rámci práva EU však byly určeny přesně stanovené povinnosti týkající se přiznání plnění na úrovni konkrétních odvětví, viz například čl. 3 odst. 2 a 3 směrnice 1999/44/ES (směrnice o prodeji spotřebního zboží) a čl. 4 odst.6 a 7 směrnice 90/314/EHS (směrnice o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy).³⁶²

Příklad: Ve věci *Weber a Putz*³⁶³ byla k SDEU německými soudy vznesena předběžná otázka, zda článek 3 směrnice 1999/44/ES požaduje, aby prodávající nesl náklady na odstranění zboží, které není v souladu se smlouvou, a na instalaci náhradního zboží.

358 SDEU, C-271/91, *M. Helen Marshall proti Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority*, 2 srpna 1993, odst. 26.

359 SDEU, C-180/95, *Nils Draehmpaehl proti Urania Immobilienservice OHG*, 22 dubna 1997, odst. 43.

360 SDEU, C-78/98, *Shirley Preston a další proti Wolverhampton Healthcare NHS Trust a dalším a Dorothy Fletcher a další proti Midland Bank plc*, 16 května 2000, odst. 55.

361 Celoevropské prohlášení o zásadách práva soukromého poskytuje určité vodítko: Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (2009), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR)*.

362 Například, *Směrnice 1999/44/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 25 května 1999 o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží*, Úř. věst. 1999 L 171 a *Směrnice 90/314/EHS ze dne 13 června 1990 o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy*, Úř. věst. 1990 L 158.

363 SDEU, spojené věci C-65/09 a C-87/09, *Gebr. Weber GmbH proti Jürgen Wittmer a Ingrid Putz proti Medianess Electronics GmbH*, 16 června 2011.

SDEU potvrdil, že směrnice vyžaduje, aby prodávající – zdarma – opravil nebo vyměnil zboží, pokud to není nemožné nebo nepřiměřené.

SDEU rovněž potvrdil, že prodávající nemůže vznášet finanční nároky, pokud jde o povinnost uvést zboží do souladu se smlouvou. Například prodávající nemůže požadovat, aby spotřebitel zaplatil náhradu za užívání vadného zboží až do jeho výměny.³⁶⁴

5.2.3. Soudní příkazy

Soudní příkaz je příkaz soudu, který požaduje, aby osoba něco udělala nebo dělat přestala. **Právo Rady Evropy i právo EU** připouští soudní příkaz v řadě situací. Může chránit práva jednotlivce, přičemž může zároveň omezit práva ostatních. To znamená, že je třeba opatření pečlivě vyvážit, aby byla zajištěna proporcionalita a spravedlnost.³⁶⁵

V rámci práva Rady Evropy jsou soudní příkazy často posuzovány ve vztahu k právu na svobodu projevu, které je zaručeno článkem 10 EÚLP.³⁶⁶ V takových případech soud opakovaně konstatoval, že článek 10 nevylučuje použití předem stanovených omezení zveřejnění nebo zákazů šíření jako takových.³⁶⁷ Nicméně nebezpečí, že omezení tohoto druhu s sebou přinášejí ohrožení demokratické společnosti, vede k požadavku na co nejpečlivější zkoumání. Tak jako v jakémkoliv jiném případě, který souvisí se zásahem do svobody projevu jednotlivce, je úkolem ESLP je přezkoumat, zda omezení v konkrétním případě bylo předepsáno zákonem, sledovalo legitimní cíl³⁶⁸ a bylo přiměřené.

Pokud jde o požadavek na předchozí oznámení, EÚLP nepožaduje, aby média předem upozorňovala na zamýšlené zveřejnění informací ty, kterých se týkají.

364 SDEU, C-404/06, *Quelle AG proti Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände*, 17 dubna 2008, odst. 41-43.

365 SDEU, C-70/10, *Scarlet Extended SA proti Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)*, 24 listopadu 2011, odst. 49.

366 Na nadnárodní úrovni, v případě žádosti předložených ELSP, ve kterých je požadován odklad vyhoštění nebo vydání ze státu, může ESLP vydat předběžné opatření požadující, aby stát pozastavil vyhoštění nebo vydání stěžovatele po dobu, kdy bude jeho žádost zkoumat soud. Viz např. ESLP, *Abdollahi proti Turecku*, č. 23980/08, 3 listopadu 2009.

367 Viz například ESLP, *Éditions Plon proti Francii*, č. 58148/00, 18 srpna 2004.

368 Mezi tyto cíle patří: zájem národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti; pro předcházení nepokojům a zločinu; pro ochranu zdraví nebo morálky; pro ochranu pověsti nebo práv druhých; pro zabránění úniku důvěrných informací; nebo pro zachování autority a nestrannosti soudnictví.

Takový požadavek – který by umožnil jednotlivcům žádat o soudní příkaz směřující k zabránění zveřejnění v rámci jejich práva na respektování soukromého života – by mohl mít „odrazující účinek“ na svobodu projevu.³⁶⁹

Příklad: Ve věci *Brosa proti Německu*³⁷⁰ stěžovatel tvrdil, že soudní příkaz, který mu bránil v rozšiřování letáku, ve kterém uváděl, že kandidát v místních volbách „kryje“ neonacistickou organizaci, porušil jeho právo na svobodu projevu podle článku 10 EÚLP.

Tento leták byl distribuován před volbami a vyjadřoval názory stěžovatele na vhodnost kandidáta pro daný úřad. Protože byl politické povahy a týkal se otázky veřejného zájmu, byl zde malý prostor pro omezení svobody projevu stěžovatele. Názor stěžovatele nepostrádal faktický základ, ale vnitrostátní soud požadoval „přesvědčivý důkaz“, tj. neúměrně vysoký stupeň faktického důkazu. Tuzemskému soudu se nepodařilo dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi příslušnými zájmy a naprokováal naléhavou společenskou potřebu postavit ochranu osobnostních práv kandidáta nad právo na svobodu projevu. ESLP tudíž shledal porušení článku 10 EÚLP.

Podle práva EU je právo na svobodu projevu zaručeno článkem 11 Listiny základních práv EU. Čl. 52 odst. 1 Listiny popisuje přípustná omezení práv zaručených Listinou a upřesňuje, že musí:

- být stanovena zákonem;
- respektovat podstatu práv;
- být přiměřená;
- být nezbytná;
- skutečně sledovat cíle obecného zájmu uznané EU nebo potřebu ochrany práv a svobod druhých.

369 ESLP, *Mosley proti Spojenému království*, č. 48009/08, 10 května 2011, odst. 132.

370 ESLP, *Brosa proti Německu*, č. 5709/09, 17 dubna 2014, odst.

Příklad: Ve věci *UPC Telekabel Wien GmbH proti Constantin Film*³⁷¹ se filmová produkční společnost pokoušela zastavit neoprávněné streamování svých filmů z konkrétní webové stránky. Poskytovatel internetových služeb (ISP) odmítl žádost o zablokování stránky, takže společnost usilovala o soudní příkaz soudní cestou.

SDEU musel najít rovnováhu mezi zájmy držitelů autorských práv a svobodou podnikání ISP. Členské státy musí při provádění směrnice zajistit, aby se opíraly o výklad směrnice, který umožňuje spravedlivou rovnováhu mezi příslušnými základními právy chráněnými právním řádem EU. Členské státy musí vykládat své vnitrostátní právo v souladu s touto směrnicí a se základními právy. Soudní příkaz omezuje svobodu podnikání, ale v tomto případě neporušil „samotnou podstatu svobody“.

³⁷¹ SDEU, C-314/12, *UPC Telekabel Wien GmbH proti Constantin Film Verleih GmbH a Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH*, 27 března 2014, odst. 46-51.

6

Omezení přístupu ke spravedlnosti obecně

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
Legitimní cíl a proporcionalita		
Listina základních práv, článek 47 (právo na účinnou právní ochranu) Listina základních práv, článek 48 (presumpce nevinny a právo na obhajobu) Listina základních práv, čl. 52 odst.1 (oblast působnosti) SDEU, spojené věci C-317/08 až C-320/08, <i>Alassini a další proti Telecom Italia SpA</i> , 2010	Přípustná omezení	EÚLP, článek 6 (právo na spravedlivý proces) EÚLP, článek 13 (právo na účinnou nápravu) ESLP, <i>Harrison Mckee proti Maďarsku</i> , č. 22840/07, 2014
Příklady omezení před přijetím konečného rozsudku nebo rozhodnutí		
SDEU, C-530/11, <i>Evropská komise proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku</i> , 2014	Soudní poplatky	ESLP, <i>Stankov proti Bulharsku</i> , č. 68490/01, 2007
	Nadměrný formalismus	ESLP, <i>Poirot proti Francii</i> , č. 29938/07, 2011 ESLP, <i>Maširević proti Srbsku</i> , č. 30671/08, 2014

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
<p>SDEU, C-415/10, <i>Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH</i>, 2012</p> <p>Směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES), článek 8</p> <p>Směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám (2004/113/ES), článek 9</p> <p>Směrnice o rovnosti pohlaví (2006/54/ES), článek 18</p> <p>Rámcová směrnice o zaměstnanosti (2000/78/EC), článek 10</p>	<p>Překážky související s důkazní povinností</p>	<p>ESLP, <i>Klouvi proti Francii</i>, č. 30754/03, 2011</p>
<p>SDEU, spojené věci C-89/10 a C-96/10, <i>Q-Beef a Frans Bosschaert proti Belgii</i>, 2011</p>	<p>Promlčecí lhůty</p>	<p>ESLP, <i>Bogdel proti Litvě</i>, č. 41248/06, 2013</p>
	<p>Imunita</p>	<p>ESLP, <i>C.G.I.L. a Cofferati (č. 2) proti Itálii</i>, č. 2/08, 2010</p>
<p>Prodlevy ve výkonu konečného rozhodnutí</p>		
<p>SEU, čl. 4 odst. 3 a článek 19</p> <p>Evropský exekuční titul (Nařízení (ES) č. 805/2004)</p> <p>Bruselské nařízení (Nařízení Rady (ES) č. 44/2001)</p> <p>Nařízení č. 1215/2012</p> <p>Nařízení č. 650/2012/EU</p> <p>Nařízení Rady č. 2201/2003</p> <p>Nařízení Rady č. 4/2009</p>		<p>ESLP, <i>Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajině</i>, č. 40450/04, 2009</p> <p>ESLP, <i>Burdov proti Rusku (č. 2)</i>, č. 33509/04, 2009</p>

Tato kapitola se zabývá právem týkajícím se omezení přístupu ke spravedlnosti; je relevantní i pro všechna ostatní práva uvedená v této příručce. Omezení jsou přípustná, pokud mají legitimní cíl, jsou přiměřená a nenarušují samotnou podstatu konkrétního práva. **Oddíl 6.2** poskytuje příklady běžných omezení v rámci Rady Evropy a EU. Seznam těchto omezení je ilustrativní a nikoliv vyčerpávající. Zahrnuje soudní výlohy, nadměrný formalismus, překážky související s důkazní povinností, promlčecí lhůty a imunitu. Poslední část (**oddíl 6.3**) se zabývá prodlevami ve výkonu rozhodnutí jako další formou omezení přístupu ke spravedlnosti. Shrnuje také právní mechanismy na úrovni EU

zaměřené na usnadnění výkonu soudních rozhodnutí v rámci EU, jako je evropský exekuční titul.³⁷²

6.1. Legitimní cíl a proporcionalita

Klíčové body

- Omezení jsou přípustná, pokud mají legitimní cíl a jsou přiměřená. Nesmí narušovat samotnou podstatu práva.
- Mezi příklady legitimních cílů patří řádný výkon spravedlnosti (například uložení povinnosti uhradit náklady) a ochrana svobody projevu.
- Proporcionalita vyžaduje dosažení spravedlivé rovnováhy mezi cílem, který má být dosažen, a použitými prostředky.

Práva podle článků 6 a 13 EÚLP a článků 47 a 48 Listiny základních práv EU nejsou absolutní a mohou být omezena za konkrétních okolností. Kromě toho derogační klauzule v mezinárodních normách o lidských právech umožňují státům, aby dočasně upravily některé ze svých povinností ve výjimečných případech – například v době mimořádné situace, která ohrožuje existenci státu (viz například článek 15 EÚLP).

Podle práva Rady Evropy zohledňuje ELSP při posuzování zákonitosti omezení význam přístupu ke spravedlnosti coby demokratického principu.³⁷³ Zákonná omezení musí:

- mít legitimní cíl;
- být přiměřená;
- zaručovat, že samotná podstata práv není narušena.

Článek 6 EÚLP nedefinuje pojem „legitimní cíl“, ale judikatura ESLP poskytuje příklady takových legitimních cílů. Patří mezi ně omezení práva na

³⁷² Nařízení č. 805/2004 Evropského parlamentu a Rady ze dne 21 dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky, Úř. věst. 2004 L143. Neplatí pro Dánsko.

³⁷³ ESLP, *Kijewska proti Polsku*, č. 73002/01, 6 září 2007, odst. 46.

přístup k soudu, aby byly ochráněny osoby odpovědné za péči o pacienty před nespravedlivým obtěžováním žalobami,³⁷⁴ aby byl zajištěn řádný výkon spravedlnosti³⁷⁵ nebo aby byla zajištěna svoboda projevu poslanců a zachováno oddělení pravomocí mezi mocí soudní a mocí zákonodárnou.³⁷⁶

Proporcionalita je klíčovou zásadou v judikatuře ESLP. Vyžaduje dosažení spravedlivé rovnováhy mezi legitimními cíli státu a prostředky, které stát k dosažení těchto cílů použije. Proporcionalita také vyžaduje spravedlivou rovnováhu mezi právy jednotlivce a veřejným zájmem.³⁷⁷ Čím podstatnější je zásah do práva, tím větší musí být ospravedlnění.³⁷⁸ Například bylo shledáno, že povinnost nastoupit do vazby před odvolacím řízením je nepřiměřeným zásahem do práva na přístup k soudu.³⁷⁹ Stát nese břemeno odůvodnění přiměřenosti zásahu a měl by zvážit použití nejšetrnějšího opatření.³⁸⁰

Příklad: Ve věci *Harrison Mckee proti Maďarsku*³⁸¹ stěžovatel, který byl zastoupen právníkem, zahájil občanskoprávní řízení proti státnímu zástupci s tvrzením, že dopis, který poslal v průběhu trestního řízení, o něm obsahoval nepravdivé informace. Krajský soud v Budapešti rozhodl, že jeho právo na dobrou pověst bylo porušeno, ale zamítl jeho požadavek na náhradu s tím, že byl přehnaný a že stěžovatel nemohl prokázat, že by utrpěl skutečnou újmu. Stěžovateli byla uložena povinnost uhradit přibližně 2900 EUR za soudní poplatky. Stěžovatel se odvolal k budapeštskému odvolacímu soudu, který potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně, že stěžovatel by měl zaplatit soudní poplatky vypočítané jako procento zamítnuté části jeho nároků.

ESLP zopakoval, že právo na přístup k soudu není absolutní a může být omezeno. Omezení nesmí omezit nebo zúžit přístup osoby takovým způsobem nebo do takové míry, že by byla narušena samotná podstata tohoto

374 ESLP, *Ashingdane proti Spojenému království*, č. 8225/78, 28 května 1985, odst. 57.

375 ESLP, *Harrison Mckee proti Maďarsku*, č. 22840/07, 3 června 2014.

376 ESLP, *A. proti Spojenému království*, č. 35373/97, 17 prosince 2002, odst. 77.

377 Příklad k nalezení rovnováhy mezi ochranou svědků a právy na obhajobu viz např. ESLP, *Van Mechelen a další proti Nizozemsku*, č. 21363/93, 21364/93, 21427/93 a 22056/93, 23 dubna 1997, odst. 59-65.

378 *Tamtéž*, v odst. 60.

379 ESLP, *Papon proti Francii (č.2)*, č. 54210/00, 25 července 2002, odst. 100.

380 ESLP, *Saint-Paul Luxembourg S.A. proti Lucembursku*, č. 26419/10, 18 dubna 2013, odst. 44.

381 ESLP, *Harrison Mckee proti Maďarsku*, č. 22840/07, 3 června 2014.

práva. V tomto případě soud neviděl žádný důvod pochybovat o tom, že stěžovatel za pomoci svého právníka mohl určit, jaký by byl „přiměřený“ nárok a tedy že výše soudních poplatků hrazených v případě neúspěchu žaloby byla předvídatelná. Cíle zavedení soudních poplatků byly slučitelné s řádným výkonem spravedlnosti a řízení poskytlo dostatečné pojistky pro zajištění, aby tento požadavek nepředstavoval nepřiměřenou finanční zátěž pro žadatele v dobré víře. Soud shledal, že článek 6 EÚLP nebyl porušen.

Podobný přístup je použit v **rámci práva EU**. Omezení musí být přiměřená a musí respektovat podstatu daného práva. To znamená, že omezení nesmí jít nad rámec toho, co je vhodné a nezbytné ke splnění „cílů obecného zájmu, které uznává Unie“ nebo pro ochranu práv a svobod druhých.³⁸² Stát by měl použít nejméně omezující opatření, které je k dispozici.³⁸³

Příklad: Ve věci *Alassini a další proti Telecom Italia SpA*³⁸⁴ SDEU posuzoval čtyři spojené předběžné otázky soudu *Giudice di Pace di Ischia* týkající se ustanovení, podle nichž je pokus o vyřešení sporu mimosoudně nezbytnou podmínkou pro to, aby určité spory mohly být předloženy vnitrostátním soudům. Tato ustanovení byla přijata v rámci provádění směrnice 2002/22/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 7 března 2002 o univerzální službě a právech uživatelů týkajících se sítí a služeb elektronických komunikací.

SDEU potvrdil, že většina základních práv nepředstavuje „nedotknutelné výsady“ a může být omezena. Odkázal na judikaturu ESLP a zdůraznil, že omezení měla odpovídat cílům obecného zájmu. Nesmí být nepřiměřená ani nesmí zasahovat do samotné podstaty takto zaručených práv. Cíle dotčených vnitrostátních právních předpisů – rychlejší a levnější řešení sporů a snížení zátěže soudního systému – byly legitimní a nařízení

382 **Vysvětlení** k Listině základních práv EU potvrzuje, že „odkaz na obecné zájmy uznávané Uníí zahrnuje jak cíle uvedené v čl. 3 Smlouvy o Evropské unii, tak další zájmy chráněné zvláštními ustanoveními Smluv, jako je čl. 4 odst. 1 Smlouvy o Evropské unii a čl. 35 odst. 3, články 36 a 346 Smlouvy o fungování Evropské unie“. SDEU, C-92/09 a C-93/09, *Volker und Markus Schecke GbR a Hartmut Eifert proti Land Hessen*, 9 listopadu 2010, odst. 74.

383 Příklad týkající se postihů viz C-443/13, *Ute Reindl proti Bezirkshauptmannschaft Innsbruck*, 13 listopadu 2014, odst.40.

384 SDEU, spojené věci C-317/08 až C-320/08, *Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA*, 18 března 2010, odst. 63-65.

mimosoudního postupu řešení sporů se na základě skutkových okolností nejevilo být nepřiměřené ve vztahu ke sledovaným cílům.

6.2. Příklady omezení před přijetím konečného rozsudku nebo rozhodnutí

Klíčové body

- Soudní poplatky a náklady mohou představovat protiprávní omezení přístupu ke spravedlnosti v případech, že jsou příliš vysoké, protože by pak mohly jednotlivce připravit o jeho právo na přístup k soudu. Přiměřenost konkrétního poplatku závisí na okolnostech každého případu, včetně finančních poměrů stěžovatele.
- Nadměrný formalismus (restriktivní výklad procesních pravidel) může připravit stěžovatele o jejich právo na přístup k soudu.
- Příliš přísné požadavky kladené na důkazy mohou vytvářet překážky v přístupu k spravedlnosti. Skutkové nebo právní domněnky (např. domněnky diskriminace) mohou pomoci jednotlivcům při prosazování jejich případů.
- Promlčecí lhůty musí být přiměřené a musí sloužit legitimnímu cíli – například řádnému výkonu spravedlnosti nebo prevenci nespravedlnosti vyplývající ze starých pohledávek.
- Imunita může být přípustná, pokud slouží legitimnímu cíli – například ochraně projevů v parlamentu nebo veřejných činitelů vykonávajících své povinnosti.

Tato část se zabývá některými omezeními, které byly předmětem rozhodnutí ze strany ESLP nebo SDEU. Některé překážky lze popsat jako faktické okolnosti, například prodlevy nebo nadměrný formalismus, zatímco jiné vyplývají z právních předpisů, například promlčecí lhůty, imunita a překážky související s důkazní povinností. To však není vyčerpávající seznam. Mezi další bariéry patří aktivní legitimace (viz další diskuse v [oddíle 8.4](#) o legislativě na ochranu životního prostředí) a nadměrná délka řízení (viz [kapitola 7](#)).³⁸⁵

385 FRA (2011), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, s. 38.

6.2.1. Soudní poplatky

Soudní poplatky mohou napomáhat účinnému výkonu spravedlnosti (například tím, že odrazují obtěžující strany nebo snižují administrativní náklady), ale mohou také omezit přístup ke spravedlnosti. Nadměrné soudní poplatky, které brání jednotlivcům v podání občanskoprávní žaloby, mohou představovat porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP.³⁸⁶

Podle práva Rady Evropy i práva EU nejsou soudní poplatky automaticky neslučitelné s čl. 6 odst. 1 EÚLP nebo článkem 47 Listiny základních práv EU. Pokud jsou však soudní poplatky příliš vysoké, mohou připravit jednotlivce o jejich právo na přístup k soudu.³⁸⁷ ESLP například shledal nepřiměřenými poplatky, které se rovnaly přibližně čtyřnásobku měsíčního příjmu stěžovatele.³⁸⁸

Příklad: Ve věci *Stankov proti Bulharsku*³⁸⁹ stěžovatel úspěšně žaloval stát za nezákonné zbavení svobody a bylo mu přiznáno odškodnění. Bylo mu ovšem uloženo zaplatit soudní poplatky, které se rovnaly téměř 90 % náhrady, jež mu měl vyplatit stát. V důsledku toho stěžovatel reálně přišel o svoji náhradu, přestože bulharské soudy jednoznačně uznaly, že na ni má nárok.

ESLP uvedl, že v řízeních o náhradu škody proti státu nesmí pravidla týkající se soudních nákladů příliš zatěžovat strany sporu. Náklady by neměly být nadměrné a nesmí představovat nepřiměřené omezení práva na přístup k soudu. Ačkoliv uvalení soudních poplatků bylo slučitelné s řádným výkonem spravedlnosti, relativně vysoká a zcela rigidní výše soudních poplatků v tomto případě představovala nepřiměřené omezení práva stěžovatele na přístup k soudu. Různá procesní řešení používaná v jiných členských státech – jako je snížení nebo prominutí soudních poplatků v žalobách o náhradu škody proti státu nebo poskytující soudu možnost uvážení ve věcinákladů – chyběly. Soud shledal porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP.

386 ESLP, *Kreuz proti Polsku*, č. 28249/95, 19 června 2001, odst. 61-67.

387 ESLP, *Perdigão proti Portugalsku*, č. 24768/06, 16 listopadu 2010, odst. 74. Viz také Organizace spojených národů (OSN), Výbor pro lidská práva (HRC) (2008), *Věc č. 1514/2006, Casanovas proti Francii*, 28 října 2008, odst. 11.3.

388 ESLP, *Kijewska proti Polsku*, č. 73002/01, 6 září 2007, odst. 47.

389 ESLP, *Stankov proti Bulharsku*, č. 68490/01, 12 července 2007.

V rámci práva EU byla otázka nákladů posuzována v souvislosti s požadavky na přístup ke spravedlnosti v rámci směrnice provádějící Aarhuskou úmluvu (viz **oddíl 8.4** o legislativě v oblasti ochrany životního prostředí).³⁹⁰

Příklad: Ve věci *Evropská komise proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku*³⁹¹ skupina nevládních ekologických organizací podala stížnost u Evropské komise, ve které uvedla, že jednotlivci a skupiny občanské společnosti nemohou předkládat věci k posouzení soudům ve Spojeném království kvůli „nepřiměřeně vysokým nákladům“ na právní kroky a zejména použití pravidla, že „poražený platí“, které vyžaduje, aby neúspěšná strana sporu uhradila soudní náklady strany vítězné. Argumentovali, že to představuje porušení ustanovení o přístupu ke spravedlnosti (čl. 3 odst. 7 a čl. 4 odst.4) směrnice provádějící Aarhuskou úmluvu, které mimo jiné zakazují, aby postupy pro přezkum byly „nepřiměřeně nákladné“. Evropská komise předala věc SDEU.

SDEU zvažoval, obsah pojmu „nepřiměřeně nákladné“ ve směrnici. Toto hodnocení vyžaduje objektivní i subjektivní zvážení. Náklady nesmí být „objektivně nerozumné“, ale také nesmí přesáhnout finanční prostředky dotyčné osoby. Při posuzování toho, co je objektivně rozumné, může být vzata do úvahy celá řada faktorů, včetně: (i) zda má daný případ přiměřené vyhlídky na úspěch; (ii) co je v sázce pro stěžovatele a ochranu životního prostředí; a (iii) složitosti zákona a příslušného procesního postupu. Toto hodnocení se neliší v prvním stupni a při odvolání. Spojené království neprovedlo směrnici správně.

Poplatky musí být posuzovány ve světle konkrétních okolností případu včetně schopnosti jedince zaplatit, aby bylo možné určit, zda jednotlivci bylo zachováno právo na přístup k soudu.³⁹² Toto právo může být porušeno odmítnutím

390 OSN, Evropská hospodářská komise (UNECE) (1998), *Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí*, 25 června 1998.

391 SDEU, C-530/11, *Evropská komise proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku*, 13 února 2014. Viz také SDEU, C-260/11, *The Queen, na žádost David Edwards a Lilian Pallikaropoulos proti Environment Agency a dalším*, 11 dubna 2013.

392 Viz také ESLP, *Tolstoy Miloslavsky proti Spojenému království*, č. 18139/91, 13 července 1995, odst. 61-67 (považující za rozumný požadavek uhradit významnou kauci vzhledem k soudním výlohám procesního odpůrce, protože odvolání nebylo považováno za meritorní).

uhradit náklady vítězné strany.³⁹³ Státy by měly zajistit, aby potřeba financovat výkon spravedlnosti nevyločila právo na přístup k soudu. Vnitrostátní právní předpisy často poskytují možnost požádat o právní pomoc na úhradu soudních poplatků (viz kapitola 3 o právní pomoci). Pomoci mohou i zjednodušené procesní postupy; mohou být podobné povahy jako evropské řízení o drobných nárocích diskutované v oddíle 8.5, a jsou často méně nákladné a rychlejší.

Slibný postup

Snížení nákladů a zjednodušení procesních postupů

Ve Spojeném království (Anglii a Walesu) vláda zavedla *Money Claim Online (MCOL)* jako řešení pro dlouhé a nákladné postupy při drobných nárocích. Nároky musí být na částku nižší než 100 000 GBP a musí být proti někomu, kdo má adresu v Anglii nebo ve Walesu.

Zdroj: Rada Evropy, CEPEJ (2014), Report on 'European judicial systems – Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality of justice', s. 260. Viz také www.gov.uk/make-money-claim-online a www.inbrief.co.uk/preparing-for-trial/problems-with-small-claims.htm.

6.2.2. Nadměrný formalismus

Nadměrný formalismus se týká zejména přísné interpretace procesních předpisů, které mohou zbavit stěžovatele jejich práva na přístup k soudu. Ty mohou zahrnovat přísnou interpretaci lhůt, jednacího řádu a důkazů.

Příklad: Ve věci *Poirot proti Francii*³⁹⁴ stěžovatelka, žena se zdravotním postižením, podala trestní oznámení kvůli údajnému sexuálnímu napadení a znásilnění v domě s pečovatelskou službou. Soudní vyšetřování obvinění bylo zahájeno v roce 2002. V roce 2006 vyšetřující soudce změnil obvinění pouze na sexuální napadení a předal obviněného místnímu trestnímu soudu. Stěžovatelka se odvolala proti překlasifikování údajných činů a rozhodnutí o předání případu, protože považovala čin za natolik závažný, aby se jím zabýval vyšší *Cour d'Assise*. Její odvolání bylo zamítnuto. V rozhodnutí bylo uvedeno, že její odvolání výslovně neobsahovalo odvolací důvody. Stěžovatelka se pak odvolala proti tomuto rozhodnutí z právních

393 ESLP, *Stankiewicz proti Polsku*, č. 46917/99, 6 dubna 2006, odst. 60 a 75.

394 ESLP, *Poirot proti Francii*, č. 29938/07, 15 prosince 2011, odst. 46.

důvodů, ale bez úspěchu. Pachatel byl později osvobozen. Stěžovatelka tvrdila, že zamítnutí jejího odvolání ji zbavilo práva na přístup k soudu.

ESLP uvedl, že trestní řád nepožaduje formálně od stěžovatele, aby výslovně uvedl důvody svého odvolání. Příslušné ustanovení trestního řádu bylo jediným, které umožňovalo stěžovateli napadnout předání případu vydané vyšetřujícím soudcem. Soud uznal, že vnitrostátní orgány měly nejlepší předpoklady pro interpretaci vnitrostátních právních předpisů. Soudní orgány nicméně uplatnily relevantní procesní pravidla příliš formalistickým způsobem a tím porušily právo stěžovatelky na přístup k soudu. Soud proto shledal porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP.

Role soudu a alternativní cesty k nápravě dostupné stěžovateli také mohou být relevantní při posuzování otázky formalismu. Pokud má například soud jedinečnou úlohu při přezkoumávání správních rozhodnutí a působí jako soud prvního i posledního stupně, jeho postup by neměl být příliš formalistický, neboť by se tím jedincům uzavírala cesta k nápravě.³⁹⁵

Zvláště přísný výklad procesních pravidel ústavními soudy může připravit stěžovatele o jejich právo na přístup k soudu.³⁹⁶ Pokud je kupříkladu procesní pravidlo, například časový limit, konstruováno tak, že brání meritornímu posouzení žaloby, podkopává to právo na přístup k soudu.³⁹⁷

Příklad: Ve sporu *Maširević proti Srbsku*³⁹⁸ stěžovatel, praktikující právník, podal soukromoprávní žalobu u městského soudu proti soukromé pojišťovně, která mu neuhradila služby poskytnuté podle dohody o poplatcích za právní služby. Soud nejprve nařídil platbu, ale poté, co pojišťovna podala protižalobu, zrušil rozhodnutí a prohlásil, že smlouva byla od samého počátku neplatná. Odvolací soud potvrdil tento rozsudek, a stěžovatel podal odvolání z právních důvodů k Nejvyššímu soudu. Nejvyšší soud odvolání zamítl s tím, že stěžovatel nebyl oprávněn ji podat, protože článek 84 srbského občanského soudního řádu stanoví, že odvolání

395 Viz například ESLP, *Sotiris a Nikos Koutras ATTEE proti Řecku*, č. 39442/98, 16 listopadu 2000, odst. 22 a ESLP, *Shulgín proti Ukrajině*, č. 29912/05, 8 prosince 2011, odst. 65.

396 ESLP, *Běleš a další proti České republice*, č. 47273/99, 12 listopadu 2002, odst. 69.

397 ESLP, *Miragall Escolano a další proti Španělsku*, č. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 a 41509/98, 25 května 2000, odst. 33 a 36.

398 ESLP, *Maširević proti Srbsku*, č. 30671/08, 11 února 2014.

z právních důvodů může podat pouze advokát a nikoliv žalobce osobně. Nejvyšší soud uvedl, že podle tohoto zákona účastníci řízení nemají způsobilost k právním úkonům, aby mohli podat odvolání z právních důvodů individuálně, a to i kdyby byli sami právníci.

ESLP rozhodl, že tento obzvláště striktní výklad procesního pravidla podkopává právo na přístup k soudu. Soud uvedl, že v případech jako je tento je jeho úkolem bylo rozhodnout, zda měla procesní pravidla v dané věci za účel zajistit řádný výkon spravedlnosti a zásadu právní jistoty. Výklad daného pravidla Nejvyšším soudem nesloužil těmto cílům a zbavil stěžovatele úplného přezkoumání skutkové podstaty jeho tvrzení. Soud tedy shledal porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP.

O nadměrném formalismu lze také hovořit, pokud soud přikládá prvořadý význam faktickým okolnostem (jako je například nelegální pobyt stěžovatele), aniž by je dostatečně uvedl v rovnováhu se základními právy stěžovatelů (například jejich právem na rodinný život podle článku 8).³⁹⁹ Reflexe může soudům pomoci vyvarovat se postupů, které mohou podkopávat přístup ke spravedlnosti.

Slibný postup

Podpora přístupu ke spravedlnosti prostřednictvím omezení nadměrného formalismu

Správní soud v Jambolu (Bulharsko) získal ceny Crystal Scales of Justice 2010 za svoji snahu poskytovat jasné a otevřené informace o svých službách za účelem podpořit důvěru v soudní proces. Soud realizoval akční plán zaměřený na občany a sdělovací prostředky a vyžaduje, aby personál soudu používal běžný jazyk při komunikaci s občany. Mezi další aktivity patří přijetí „Klientské charty“ – písemného závazku soudu, že bude prezentovat své služby srozumitelným, otevřeným a přesným stylem. Taková opatření mohou zlepšit přístup jednotlivce k soudu, protože pomáhají omezovat nadměrně složité formy komunikace. Průzkumy potvrdily, že se vnímání činnosti soudu ze strany veřejnosti značně zlepšilo.

Zdroj: Cena Crystal Scales of Justice 2010, organizovaná společně Radou Evropy a Evropskou komisí, www.coe.int/cepej.

399 ESLP, *Rodrigues Da Silva a Hoogkamer proti Nizozemsku*, č. 50435/99, 31 ledna 2006, odst. 44.

6.2.3. Překážky související s důkazní povinností

Aby jednotlivci dosáhli u soudů přiměřené nápravy, musí přednést dostatek důkazů na podporu své věci. Jsou-li požadavky na důkazy příliš přísné, mohou být žaloby odsouzeny k nezdaru a zákonem garantovaná práva jednotlivců pak mohou být v praxi nevymahatelná.⁴⁰⁰

V některých případech mohou být překážky související s důkazy omezeny zavedením zvláštních požadavků na to, která strana musí dokázat skutkovou podstatu věci (požadavek důkazního břemene). Například v trestních věcech leží důkazní břemeno na obžalobě. Obžaloba má tedy povinnost dokázat spáchání trestného činu obviněnou osobou. To je vázáno na presumpci nevinu podle čl. 6 odst. 2 písm. EÚLP a článku 48 odst. 1 Listiny základních práv EU. Obrácení důkazního břemene může oslabit presumpci nevinu.

Ve velmi specifických a omezených případech nicméně může být **podle práva Rady Evropy** důkazní břemeno přesunuto na obhajobu. Při rozhodování, zda je obrácené důkazní břemeno přijatelné, je třeba zohlednit význam toho, co je v sázce, i pojistky, které existují na ochranu práv na obhajobu.⁴⁰¹

Příklad: Ve věci *Klouvi proti Francii*⁴⁰² stěžovatelka podala v roce 1994 trestní oznámení na svého bývalého nadřízeného P pro údajné znásilnění a sexuální obtěžování. V roce 1998 vyšetřující soudce rozhodl o zastavení případu pro nedostatek důkazů. Mezitím P. inicioval trestní řízení proti stěžovatelce pro křivé obvinění. Stěžovatelka dostala podmíněný trest odnětí svobody a bylo jí nařízeno zaplatit náhradu škody. Její odvolání bylo zamítnuto. Stěžovala si, že byla porušena presumpce nevinu.

ESLP uznal, že každý vnitrostátní systém používá právní domněnky. Rozhodnutí v dané věci však bylo založeno na striktním uplatňování trestního zákoníku. Zprvce, pokud nebylo možné čin prokázat, nutně to znamenalo, že obvinění stěžovatelky bylo falešné. Zadruhé, jelikož stěžovatelka podala trestní oznámení pro opakované znásilnění a sexuální obtěžování, musela vědět, že její tvrzení jsou nepravdivá a zakládají tak úmyslné křivé

400 FRA (2011), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, s. 62.

401 ESLP, *Salabiaku proti Francii*, č. 10519/83, 7 října 1988.

402 ESLP, *Klouvi proti Francii*, č. 30754/03, 30 června 2011.

obvinění. Tyto domněnky ovšem znamenaly, že neměla žádnou možnost hájit se proti obvinění z krivého obvinění. Tím byl porušen čl. 6 odst. 2 EÚLP.

Jiné skutkové domněnky mohou vznikat za konkrétních okolností. Například v případech týkajících se článku 3 EÚLP (mučení či nelidské a ponižující zacházení), kdy se příslušné události odehrávají pod státní kontrolou (například ve vězení), může být důkazní břemeno přeneseno na stát. To znamená, že orgány musí poskytnout uspokojivé a přesvědčivé vysvětlení pro zranění, k nimž došlo v průběhu zadržení.⁴⁰³

V rámci EU si návrh Evropské komise na směrnici Evropského parlamentu a Rady klade za cíl posílit některé aspekty presumpce nevinoty v rámci EU.⁴⁰⁴ Článek 5 stávajícího návrhu kompromisního znění potvrzuje presumpci nevinoty a žádá členské státy, aby zajistily, že důkazní břemeno při určení viny podezřelých a obviněných osob je na žalobě.⁴⁰⁵

Dále, se **podle práva EU** nyní vztahuje zvláštní režim na jednotlivce, kteří se snaží prokázat diskriminaci, tedy osoby, které tradičně čelily obzvláště složitým překážkám souvisejícím s důkazní povinností.⁴⁰⁶ Podle práva EU, Jakmile stěžovatel poskytne výchozí skutečnosti pro zahájení případu, vzniká domněnka diskriminace a napadená strana musí prokázat, že k diskriminaci nedošlo. Toto přenesení důkazního břemene je nyní zakotveno v legislativě EU o zákazu diskriminace, jako je směrnice o rasové rovnosti a směrnice o rovnosti pohlaví.⁴⁰⁷ Tyto směrnice jsou výjimky z běžných důkazních požadavků ukládajících, aby skutkovou podstatu své věci doložili stěžovatelé.

403 ESLP, *Gurgurov proti Moldavsku*, č. 7045/08, 16 června 2009, odst. 56.

404 Evropská komise (2013), *Návrh na posílení určitých aspektů presumpce nevinoty a právo být přítomen u soudu v trestním řízení*, COM(2013) 821 konečné znění, Brusel, 27 listopadu 2013, čl. 5 odst. 2.

405 Viz <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13471-2015-INIT/en/pdf>.

406 SDEU, C-127/92, *Dr. Pamela Mary Enderby proti Frenchay Health Authority a Secretary of State for Health*, 27 října 1993. Viz také FRA (2011), *Příručka evropského antidiskriminačního práva*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

407 Pokud jde o právní předpisy EU zahrnující přesunutí důkazního břemene viz směrnice o rasové rovnosti, článek 8; směrnice o rovném zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám, článek 9; směrnice o rovnosti pohlaví, článek 18 a rámcová směrnice o zaměstnanosti, článek 10.

Příklad: Ve věci *Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH*⁴⁰⁸ se ruská občanka přihlásila na volné pracovní místo „zkušeného vývojáře softwaru“ a byla zamítnuta. Zanedlouho poté stejná společnost zveřejnila druhý inzerát se stejným obsahem. Opakovaná přihláška stěžovatelky byla opět zamítnuta. Tvrdila, že se stala obětí diskriminace na základě svého pohlaví, věku a etnického původu. Podala žalobu, ve které požadovala náhradu za diskriminaci v zaměstnání a zveřejnění své složky. Její žaloba byla zamítnuta, stejně jako její odvolání proti tomuto rozhodnutí. Obrátila se tedy na Spolkový pracovní soud, který předložil SDEU otázku, zda stěžovatelka mohla prosazovat právo na informace na základě několika směrnic.

SDEU uvedl, že osoby, kteří se považují za diskriminované, musí nejprve předložit skutečnosti nasvědčující tomu, že došlo k diskriminaci. Teprve po předložení těchto skutečností musí žalovaný prokázat, že k diskriminaci nedošlo. SDEU rozhodl, že odepření poskytnutí informací ze strany obžalovaného mohlo zabránit stěžovatelce v předložení relevantních skutečností. Předkládající soud se měl ujistit, že toto odmítnutí nezabránilo stěžovatelce prokázat její věc.

6.2.4. Promlčecí lhůty

Promlčecí lhůty stanoví časovou lhůtu, během níž musí strana podat žalobu nebo oznámit nárok jiné straně. Stanovení přiměřených časových lhůt a procesních podmínek pro podávání žalob může podpořit řádný výkon spravedlnosti tím, že zajistí právní jistotu a konečnost a ochrání potenciální žalované strany před starými nároky a žalobami, kterým by mohlo být obtížné se bránit kvůli uběhnuvšímu času.⁴⁰⁹ **Podle práva Rady Evropy** i práva EU časové lhůty v zásadě neporušují čl. 6 odst. 1 EÚLP respektive článek 47 Listiny základních práv EU.

Podle práva Rady Evropy platí, že ačkoliv jsou promlčecí lhůty běžným rysem vnitrostátních právních systémů a slouží několika důležitým účelům, musí

408 SDEU, C-415/10, *Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH*, 19 dubna 2012. Viz také SDEU, C-83/14, *CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD proti Komisija za zashtita ot diskriminatsia*, 16 července 2015.

409 ESPL, *MPP Golub proti Ukrajině*, č. 6778/05, 18 října 2005.

k tomu, aby byly v souladu s právem, sledovat legitimní cíl a být tomuto cíli přiměřené.⁴¹⁰

Příklad: Ve věci *Bogdel proti Litvě*⁴¹¹ stěžovatelé zdělili pozemek, který byl zakoupen od státu. O deset let později soud rozhodl, že počáteční prodej byl nezákonný a že pozemek by měl být bezúplatně vrácen vládě. Stěžovatelé se odvolali a odvolací soud rozhodl, že částka původně zaplacená za tento pozemek by měla být vrácena, ale vlastnictví bylo zamítnuto. Stěžovatelé tvrdili, že nárok státu na pozemek by měl být promlčen.

ESLP zopakoval, že promlčecí lhůty jsou „běžným rysem vnitrostátních právních řádů smluvních států“. Zajišťují právní jistotu, chrání potenciálně obžalované a brání nespravedlnosti, která by mohla nastat, pokud soudy musely rozhodovat o událostech, které se odehrály v minulosti, na základě důkazů, které již nemusí být spolehlivé a úplné. V tomto případě stěžovatelé argumentovali před ESLP, že bylo diskriminační používat různá pravidla pro určení data zahájení promlčecích lhůt pro státní orgány a soukromé subjekty, ale tento problém nevznesly u vnitrostátních soudů. I přesto ESLP dospěl k závěru, že účinek tohoto rozdílu je slučitelný s právem stěžovatelů na soudní řízení, a že čl. 6 odst. 1 EÚLP nebyl porušen.

Podobně ani **podle práva EU** nejsou zákonem stanovené promlčecí lhůty pro podání žaloby u vnitrostátních soudů nezbytně protiprávní.⁴¹²

Příklad: Ve věci *Q-Beef a Frans Bosschaert proti Belgii*⁴¹³ stěžovatelé dne 2 dubna 2007 podali žalobu proti belgickému státu a požadovali vrácení příspěvků zaplacených mezi lednem 1993 a dubnem 1998. Podle předkládajícího soudu uplynula pětiletá promlčecí lhůta platná pro nárok stěžovatelů.

410 ESLP, *Stubbings a další proti Spojenému království*, č. 22083/93 a 22095/93, 22 října 1996, odst. 50-56.

411 ESLP, *Bogdel proti Litvě*, č. 41248/06, 26 listopadu 2013.

412 SDEU, C-231/96, *Edilizia Industriale Siderurgica Srl (Edis) proti Ministero delle Finanze*, 15 září 1998, odst. 34-36.

413 SDEU, spojené věci C-89/10 a C-96/10, *Q-Beef NV proti Belgische Staat a Frans Bosschaert proti Belgische Staat, Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV a Slachthuizen Goossens NV*, 8 září 2011.

SDEU rozhodl, že s ohledem na zásadu účinnosti bylo v souladu s právem EU, aby byly v zájmu právní jistoty stanoveny přiměřené lhůty pro podání žaloby. Tyto promlčecí lhůty nesmí prakticky znemožňovat nebo nadměrně ztěžovat výkon práv přiznaných právním řádem EU.

Navíc podle práva EU nesmí být lhůty méně příznivé než ty, které se týkají obdobných vnitrostátních nároků.⁴¹⁴ Některé nástroje sekundárního práva EU obsahují v tomto ohledu zvláštní pravidla, například směrnice o mediaci (viz oddíl 2.4.2) od států požaduje zajistit, aby promlčecí lhůty neběžely v průběhu mediace sporu.⁴¹⁵

6.2.5. Imunita

Imunita je velmi specifickým druhem procesní překážky. Státy mohou zavést imunitu i proto, aby zabránily vznášení žalob či nároků. Právní imunita představuje osvobození od právního procesu jako celku nebo jeho části – například od zákonné povinnosti, trestu nebo stíhání.⁴¹⁶ Některé typy imunity jsou konstruovány v reakci na závazky vyplývající z mezinárodního práva veřejného, například státní imunita nebo diplomatická imunita. Jiné mohou být poskytovány na vnitrostátní úrovni, například pro ochranu veřejných činitelů před odpovědností za rozhodnutí učiněná v rámci jejich úředních povinností, nebo k ochraně svobody projevu poslanců.

Poslanecká imunita může být v souladu s článkem 6, pokud sleduje legitimní cíle ochrany svobody projevu v parlamentu nebo zachování oddělení moci zákonodárné a moci soudní.⁴¹⁷ Imunitu je snazší ospravedlnit, pokud je úzce spojena s parlamentní činností.⁴¹⁸

414 SDEU, C-261/95, *Rosalba Palmisani proti Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)*, 10 července 1997, odst. 27-28.

415 *Směrnice 2008/52/EK Evropského parlamentu a Rady ze dne 21 května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech* (Směrnice o mediaci), Úř. věst. 2008 L 136, čl. 8.

416 Kloth, M. (2010), *Immunities and the right of access to the court under Art. 6 of the European Convention on Human Rights*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, s.1.

417 ESLP, *A. proti Spojenému království*, č. 35373/97, 17 prosince 2002, odst. 75-77.

418 ESLP, *Cordova proti Itálii (č.2)*, č. 45649/99, 30 ledna 2003, odst. 64.

Příklad: Ve věci *C.G.I.L. a Cofferati (č. 2) proti Itálii*⁴¹⁹ stěžovateli byli Italská odborová federace a její generální tajemník. V roce 2002 byl poradce ministra práce zavražděn Rudými brigádami. Během debaty v parlamentu byly zmiňovány údajné vazby mezi terorismem a kampaněmi odborů. Člen parlamentu prezentoval tato tvrzení tisku. Stěžovatelé na něj podali žalobu na náhradu škody s tím, že svými výroky poškodil jejich pověst. Poslanecká sněmovna prohlásila, že se na výroky vztahuje poslanecká imunita. Stěžovatelé tvrdili, že tím bylo narušeno jejich právo na přístup k soudu.

ESLP shledal porušení článku 6 EÚLP. Poslanecká imunita je dlouhodobou praxí zaměřenou na ochranu svobody projevu poslanců. Zásah do práv stěžovatelů sledoval legitimní cíl, ale nebyl přiměřený. Tyto výroky nesouvisely, přísně vzato, s výkonem poslaneckého mandátu. Orgány nenašly spravedlivou rovnováhu mezi obecnými zájmy a požadavkem ochrany základních práv jednotlivce.

Má se za to, že státní imunita sleduje legitimní cíl odůvodňující omezení přístupu k soudu, protože je uznávaným pojmem mezinárodního práva, který podporuje dorozumění (vzájemnou úctu) a dobré vztahy mezi státy.⁴²⁰ Státní imunita může platit i ve věcech týkajících se údajného mučení. EÚLP nicméně uvedl, že v kontextu současného vývoje v této oblasti mezinárodního práva veřejného by tato otázka měla být státy pravidelně přezkoumávána.⁴²¹

Mezi další typy imunity mohou patřit omezení možnosti jedince vést soudní řízení napadající prohlášení a závěry učiněné státními úředníky. Taková omezení mohou být přijatelná v případě, že sledují legitimní cíl, například efektivní fungování vyšetřování.⁴²² Musí nicméně existovat vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovanými legitimními cíli.⁴²³

419 ESLP, *C.G.I.L. a Cofferati (č. 2) proti Itálii*, č. 2/08, 6 dubna 2010, odst. 44.

420 ESLP, *Al-Adsani proti Spojenému království*, č. 35763/97, 21 listopadu 2001, odst. 56.

421 ESLP, *Jones a další proti Spojenému království*, č. 34356/06 a 40528/06, 14 ledna 2014, odst. 215.

422 ESLP, *Fayed proti Spojenému království*, č. 17101/90, 21 září 1994, odst. 70.

423 *Tamtéž*, odstavce 75-82.

6.3. Prodlevy ve výkonu konečného rozhodnutí

Klíčové body

- Právo na přístup k soudu zahrnuje právo na vykonání soudního rozhodnutí. Nevykonání rozsudku může nepřiměřeně bránit přístupu ke spravedlnosti a být v rozporu s článkem 13 EÚLP.
- Judikatura ESLP identifikuje několik relevantních kritérií pro stanovení přiměřenosti zdržení, jako je složitost vykonávacího řízení; chování stěžovatele a postup příslušných orgánů a částka a povaha soudního nálezu.
- Podle práva EU nevykonání rozhodnutí porušuje povinnosti členských států podle čl. 4 odst. 3) článku 19 Smlouvy o fungování EU a Listiny základních práv EU. SDEU (zatím) v této záležitosti podle článku 47 nerozhodoval.

Nevykonání soudních rozsudků omezuje přístup ke spravedlnosti. Může podkopat ochranu základních práv a odepřít jednotlivci účinnou soudní ochranu. Vzhledem k tomu nevykonání soudních rozhodnutí rovněž podkopává právní stát.⁴²⁴

Podle práva Rady Evropy zahrnuje právo na přístup k soudu rovněž právo na vykonání soudního rozhodnutí bez zbytečného prodlení. Nevykonání vnitrostátních rozsudků tudíž spadá do působnosti článku 6 EÚLP.⁴²⁵ Průtahy ve vykonání rozsudku mohou rovněž vést k porušení.⁴²⁶ Státy mají povinnost zajistit, aby konečná a závazná soudní rozhodnutí byla vykonána. Pokud prodlení nebo nevykonání rozsudku lze přičíst státu, pak vzniká nárok podle článku 13 EÚLP.

424 Rada Evropy, CCJE (2010), *Opinion n°13 (2010) on the role of Judges in the enforcement of judicial decisions*, Štrasburk, odst. 7; Rada Evropy, CEPEJ (2007), *Enforcement of court decisions in Europe, Studie CEPEJ č. 8*, Štrasburk; CEPEJ (2010), *Access to justice in Europe*, Štrasburk; Rada Evropy, CEPEJ (2008), *Checklist for promoting the quality of justice and the court*, Štrasburk, např. s.16.

425 ESLP, *Hornsby proti Řecku*, č. 18357/91, 19 března 1997, odst. 40. Viz také OSN, Výbor pro lidská práva (HRC) (2005), Věc č. 823/1998, *Czernin proti České republice*, 29 března 2005 (nečinnost a nadměrné zdržení ve výkonu rozhodnutí jsou porušením článku 14 ICCPR).

426 Rada Evropy, Výbor ministrů (2003), *Doporučení Rec (2003)17 členským státům o výkonu rozhodnutí*, 9 září 2003. Viz také Rada Evropy, CEPEJ (2009), *Guidelines for a better implementation of the existing Council of Europe Recommendation on enforcement*.

Příklad: Ve věci *Ivanov proti Ukrajině*⁴²⁷ stěžovatel napadal nevykonání soudních rozsudků v jeho prospěch a na neexistenci účinné nápravy na vnitrostátní úrovni.

ESLP potvrdil, že stát je odpovědný za vymáhání konečných rozhodnutí v případě, že faktory, které brání jejich úplnému a včasnému vykonání nebo jej blokuji, jsou pod kontrolou úřadů. Soud přezkoumal výkon soudních rozhodnutí v souladu s článkem 6 a identifikoval následující faktory jako relevantní pro stanovení přiměřenosti zdržení: (i) složitost vykonávacího řízení; (ii) chování stěžovatele a postup příslušných orgánů; a (iii) částka a povaha soudního nálezu. Soud shledal porušení článků 6 a 13 EÚLP.

Je nepřiměřené požadovat, aby se jednotlivec, který vyhrál soudní řízení proti státu, musel domáhat příslušného odškodnění v rámci vykonávacího řízení.⁴²⁸ Je povinností státu, aby jednal. Veřejný orgán se nemůže odvolávat na nedostatek prostředků, aby ospravedlnil neuhrazení dluhu nařízeného rozhodnutím soudu.⁴²⁹ Opožděná platba následující po vykonávacím řízení navíc neposkytuje přiměřené zadostiučnění.⁴³⁰ ESLP konstatoval, že „největší hodnotu“ v případech týkajících se nevykonání soudních rozhodnutí mají vnitrostátní opatření s cílem zajistit včasné vykonání. Státy se však mohou rozhodnout poskytnout čistě kompenzační prostředek nápravy, pokud takový prostředek splňuje konkrétní požadavky (další diskuze o náhradě jako prostředku nápravy v případech nevykonání rozsudku viz [oddíl 5.2.1](#)).

Podle práva EU se článek 47 Listiny základních práv EU vztahuje na všechna práva a svobody vyplývající z práva EU a zaručuje jedincům právo na účinnou soudní ochranu těchto práv. Nevykonání rozhodnutí porušuje povinnosti členských států podle čl. 4 odst. 3 a článku 19 SEU (viz [Kapitola 1](#)) a Listiny základních práv. SDEU (zatím) v této záležitosti podle článku 47 nerozhodoval.

427 ESLP, *Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajině*, č. 40450/04, 15 října 2009, odst. 53-57.

428 ESLP, *Scordino proti Itálii (č.1)*, č. 36813/97, 29 března 2006, odst. 198.

429 ESLP, *Sacaleanu proti Rumunsku*, č. 73970/01, 6 září 2005.

430 ESLP, *Karahalios proti Řecku*, č. 62503/00, 11 prosince 2003, odst. 23.

Pokud jde o otázku vynucování rozsudků obecně, EU přijala sekundární legislativu, která řeší přeshraniční uznávání a výkon soudních rozhodnutí, například:⁴³¹

- Evropský exekuční titul (EEO) lze použít k vynucení nesporných rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních v jiných členských státech EU.⁴³² Nesporný znamená, že dlužník s nárokem souhlasil, že soud schválil smír nebo že se dlužník nedostavil k soudnímu jednání o nároku. Jednotlivci mohou získat prohlášení o vykonatelnosti. EEO je pak odeslán donucovacímu orgánu příslušného členského státu EU. Jsou dány výslovné výjimky, jako jsou případy týkající se závětí a dědictví nebo jmění manželů.
- Nemůže-li být EEO použit, jednotlivci mohou být schopni dosáhnout vykonání rozsudku pomocí nařízení Brusel I z roku 2001.⁴³³ Mezi vyloučená řízení patří arbitráž, konkurz a řízení ve věcech manželských. Nové přepracované znění nařízení Brusel I – které nahradilo nařízení Brusel I – vstoupilo v platnost 10 ledna 2015.⁴³⁴ Nařízení Brusel však stále platí pro rozsudky v řízeních, která byla zahájena před tímto datem.

431 Mezi další příklady patří Nařízení č. 650/2012/EU Evropského parlamentu a Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení, Úř. věst. L 201/107; Nařízení Rady č. 2201/2003 ze dne 27 listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, Úř. věst. L 338/1 a Nařízení Rady č. 4/2009 ze dne 18 prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností, Úř. věst. L 7/1.

432 Nařízení č. 805/2004 Evropského parlamentu a Rady ze dne 21 dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky, Úř. věst. 2004 L143. Neplatí pro Dánsko.

433 Nařízení č. 44/2001 Evropského parlamentu a Rady ze dne 22 prosince 2001 o soudní příslušnosti, uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních, Úř. věst. 2001 L12. Ustanovení byla rozšířena na Dánsko prostřednictvím Rozhodnutí Rady 2006/325/ES ze dne 27 dubna 2006 o uzavření Dohody mezi Evropským společenstvím a Dánským královstvím o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, Úř. věst. 2006 120. Viz také Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Luganská úmluva), Úř. věst. 2007 L339, 30 října 2007, podepsaná EU, Dánskem, Islandem, Norskem a Švýcarskem.

434 Nařízení č. 1215/2012 Evropského parlamentu a Rady ze dne 12 prosince 2012 o soudní příslušnosti, uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (přepracované znění), Úř. věst. 2012 L351. Dánsko se nepřipojilo.

Slibný postup

Efektivní výkon soudních rozhodnutí

Ve Švédsku dluhy vymáhá Švédský exekuční úřad (SEA). Věřitel požádá o výkon. Pokud jsou předloženy všechny nezbytné dokumenty, SEA upozorní dlužníka na dluh a poskytne mu dva týdny, aby jej zaplatil nebo vznesl námitku. Pokud dlužník nezaplatí, může začít vymáhání. SEA dohledává majetek, který by mohl být použit k zaplacení dluhu (například prostřednictvím katastru nemovitostí, obchodního rejstříku a daňových účtů). Dlužník musí poskytnout informace o svém majetku a může na něj být dotazován. Třetí strany jsou povinny poskytnout informace o majetku, který patří dlužníkovi, ale je v péči třetích stran. SEA vyhodnotí informace a zvolí majetek, který může pokrýt dluh s nejmenší újmou pro dlužníka. Jedná-li se o peníze na bankovním účtu, jsou převedeny na SEA během několika dní a poté předány dlužníkovi.

Zdroj: Švédský exekuční úřad, www.kronofogden.se.

7

Omezení přístupu ke spravedlnosti: délka řízení

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
Délka řízení		
Listina základních práv, článek 47 (právo na účinnou právní ochranu)	Určení délky řízení	EÚLP, čl. 6 odst. 1 (právo na spravedlivý proces)
Listina základních práv, článek 41 (právo na řádnou správu)	Jiná než trestní řízení	ESLP, <i>Oršuš a další proti Chorvatsku</i> , č. 15766/03, 2010
	Trestní řízení	ESLP, <i>Malkov proti Estonsku</i> , č. 31407/07, 2010
Přiměřenost délky řízení		
SDEU, C-500/10, <i>Ufficio IVA di Piacenza proti Belvedere Costruzioni Srl</i> , 2012	Kritéria pro určení přiměřenosti	ESLP, <i>Starokadomskiy proti Rusku</i> (č. 2), č. 27455/06, 2014
	Složitost případu	ESLP, <i>Matoń proti Polsku</i> , č. 30279/07, 2009
	Chování stěžovatele	ESLP, <i>Veliyev proti Rusku</i> , č. 24202/05, 2010
	Postup vnitrostátních orgánů	ESLP, <i>Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. a další proti Portugalsku</i> , č. 56637/10 a další, 2014

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
	Důležitost dotčného práva	ESLP, <i>Mikulić proti Chorvatsku</i> , č. 53176/99, 2002
Prostředky nápravy nepřiměřené délky řízení		
SDEU, C-58/12 P, <i>Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi</i> , 2013		ESLP, <i>Scordino proti Itálii</i> (č. 1), č. 36813/97, 2006

Uzavření soudního řízení v rozumné době je základním lidským právem v trestním i v jiném než trestním řízení. Tato kapitola popisuje právo Rady Evropy a EU týkající se určení délky řízení a posouzení, zda je délka přiměřená. **Oddíl 7.3** popisuje dostupné prostředky nápravy za nadměrně dlouhé řízení.

7.1. Určení délky řízení

Klíčové body

- Právo na soudní proces v přiměřené lhůtě je zaručeno článkem 6 EÚLP a článkem 47 Listiny základních práv EU.
- Při rozhodování, zda bylo řízení uzavřeno v přiměřené lhůtě, je posuzována jeho celková délka.
- V jiných než trestních věcech doba obvykle začíná běžet od okamžiku, kdy je zahájeno řízení před soudem.
- V trestních věcech začíná doba obvykle běžet v okamžiku, kdy je člověk „obviněn“. To znamená od okamžiku, kdy je „podstatným způsobem zasaženo“ do postavení jednotlivce.
- V trestních i jiných než trestních věcech doba končí, když rozhodnutí nabude právní moci (nelze se proti němu odvolat).

Slibný postup

Urychlení rodinných věcí

Soudy pro rodinné záležitosti a berlínská advokátní komora v Německu zavedly v Berlíně úspěšně společný projekt s cílem urychlit soudní řízení týkající se rodinných věcí. Projekt řeší například délku řízení a možný konflikt mezi rodiči. Vytváří konzistentní, multidisciplinární přístup mezi odborníky (právníky, sociální pracovníky a soudci), přičemž společné intervence pomáhají rodičům, aby nezávisle identifikovali a uspokojovali potřeby svých dětí a efektivněji řešili řízení.

Zdroj: Cena Crystal Scales of Justice 2014 organizovaná společně Radou Evropy a Evropskou komisí, www.coe.int/cepej.

Právo na soudní proces v přiměřené lhůtě je zakotveno v článku 6 EÚLP a článku 47 Listiny základních práv EU. Přes důležitost tohoto práva je nadměrná délka řízení zdaleka nejběžnější otázkou vznášenou v podáních k EÚLP.⁴³⁵

Požadavek na to, aby řízení skončilo v rozumné lhůtě, „platí pro všechny strany soudního řízení a jeho cílem je ochránit je před nadměrnými procesními průtahy“.⁴³⁶ Nadměrné průtahy mohou podkopat dodržování zásad právního státu a bránit přístupu ke spravedlnosti. Průtahy při získání a vykonání soudních rozhodnutí mohou představovat procesní překážku v přístupu ke spravedlnosti (viz [oddíl 6.3](#)). Státy musí organizovat své právní systémy tak, aby jejich soudy byly schopny vyhovět povinnosti rozhodovat případy v přiměřené lhůtě.⁴³⁷ Neschopnost rozhodnout v přiměřené době vede ke vzniku nároku na účinnou nápravu (viz [oddíl 7.3](#)).⁴³⁸ Státy by měly zaručit konkrétní možnosti, jejichž prostřednictvím jednotlivci mohou žádat nápravu za nadměrně dlouhé řízení; pokud tak neučiní, představuje to samo o sobě porušení článku 13.⁴³⁹

435 Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), [Doporučení Rec \(2010\)3 členským státům o účinné nápravě nepřiměřených průtahů řízení](#), 24 února 2010. Viz také Rada Evropy, kancelář Evropského soudu pro lidská práva, [Výroční zpráva 2014](#), s.174-175.

436 ESLP, [Stögmüller proti Rakousku](#), č. 1602/62, 10 listopadu 1969, odst. 5.

437 ESLP, [Scuderí proti Itálii](#), č. 12986/87, 24 srpna 1993, odst. 16. ESLP, [Jama proti Slovinsku](#), č. 48163/08, 19 července 2012, odst. 36.

438 Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), [Doporučení Rec\(2010\)3](#). Viz také Rada Evropy, CEPEJ (2012), [Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights](#). Tyto zprávy identifikují a vyhodnocují klíčové principy z judikatury týkající se „přiměřené doby“.

439 ESLP, [Kudła proti Polsku](#), č. 30210/96, 26 října 2000, odst. 159-160.

Právo Rady Evropy ani EU nestanovují konkrétní časový rámec pro to, co představuje „přiměřenou dobu“. Případy se posuzují individuálně a ve světle všech individuálních okolností. Toto hodnocení se provádí na základě kritérií stanovených ESLP v jeho judikatuře a rovněž uplatňovaných SDEU. ESLP nejprve identifikuje období, které je třeba vzít do úvahy při stanovení délky řízení. Potom posoudí, zda je doba přiměřená (viz dále **oddíl 7.2**).⁴⁴⁰ **Kapitola 1** (zejména **obrázek**) nastiňuje spojení mezi právy v Listině základních práv a v EÚLP – v důsledku této souvislosti platí níže uvedené právo **Rady Evropy** také pro právní předpisy EU ve smyslu článku 47.

Zásada jednání v přiměřené době také platí v kontextu správních postupů v rámci EU.⁴⁴¹ To je také uvedeno v článku 41 Listiny základních práv EU, který dává všem občanům právo na to, aby jejich záležitosti byly řešeny nestranně, spravedlivě a v přiměřené lhůtě ze strany orgánů a institucí EU.

7.1.1. Určení délky jiného než trestního řízení

V jiných než trestních případech čas normálně začíná běžet od okamžiku, kdy je jednání zahájeno před soudem.⁴⁴² Někdy však začíná běžet již před zahájením soudního řízení.⁴⁴³ K tomu dochází pouze za výjimečných okolností, například když jsou některé přípravné kroky jsou nezbytným úvodem řízení.⁴⁴⁴ Pokud se například musí stěžovatel před zahájením soudního řízení obrátit na správní orgán, zvažovaná doba může zahrnovat i toto období.⁴⁴⁵ Období zahrnuje celé řízení včetně odvolacího řízení.⁴⁴⁶

Doba končí, když rozhodnutí nabude právní moci (**to** zahrnuje posouzení otázky náhrady škody po vydání rozhodnutí).⁴⁴⁷ Při určování, zda je délka přiměřená, bere ESLP v úvahu řízení jako celek.⁴⁴⁸ Co se týče závěru řízení, výkon

440 ESLP, *Kudła proti Polsku*, č. 30210/96, 26 října 2000, odst. 124.

441 Viz také SDEU, T-214/06, *Imperial Chemical Industries Ltd proti Evropské komisi*, 5 června 2012, odst. 284.

442 ESLP, *Poiss proti Rakousku*, č. 9816/82, 23 dubna 1987, odst. 50.

443 ESLP, *Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, 21 února 1975, odst. 32.

444 ESLP, *Blake proti Spojenému království*, č. 68890/01, 26 září 2006, odst. 40.

445 ESLP, *König proti Německu*, č. 6232/73, 28 června 1978, odst. 98.

446 ESLP, *Poiss proti Rakousku*, č. 9816/82, 23 dubna 1987, odst. 50.

447 ESLP, *Guincho proti Portugalsku*, č. 8990/80, 10 července 1984.

448 ESLP, *Dobbertin proti Francii*, č. 13089/87, 25 února 1993, odst. 44.

rozhodnutí nebo vykonávací řízení se považují za nedílnou součást věci pro účely výpočtu příslušného období.⁴⁴⁹

Příklad: Ve věci *Oršuš a další proti Chorvatsku*⁴⁵⁰ bylo stěžovateli 15 žáků romského původu, kteří navštěvovali dvě základní školy v letech 1996 až 2000. Po část docházky navštěvovali třídy jen pro romské žáky. Dne 19 dubna 2002 podali žalobu proti školám pro diskriminaci na základě rasy a porušení práva na vzdělání. V září 2002 soud zamítl stížnost a toto rozhodnutí bylo potvrzeno na základě odvolání. Dne 7 února 2007 zamítl stížnost stěžovatelů Ústavní soud. Stěžovali si na délku řízení.

ESLP uvedl, že řízení bylo zahájeno dne 19 dubna 2002 a skončilo, po řízení u obecních a krajských soudů, rozhodnutím Ústavního soudu dne 7 února 2007. Měl za to, že zatímco řízení u trestních a odvolacích soudů byla rychle rozhodnuta, řízení před Ústavním soudem trvalo čtyři roky, jeden měsíc a 18 dní. ESLP došel k závěru, že čl. 6 odst. 1 EÚLP byl porušen.

Pokud jde o délku řízení před ústavními soudy, ESLP zohledňuje jejich zvláštní úlohu „strážce ústavy“.⁴⁵¹ Příslušným kritériem pro určení, zda řízení u ústavního soudu mohou být vzata do úvahy při posuzování přiměřenosti délky řízení je, zda je výsledek řízení způsobilý ovlivnit výsledek sporu před obecními soudy.⁴⁵²

Když stěžovatel zemře a jiná osoba prohlásí svůj úmysl pokračovat v řízení jako dědic původního stěžovatele, celé řízení může být vzato do úvahy při posuzování délky řízení.⁴⁵³ Naproti tomu, pokud jedinec zasáhne do případu jako třetí strana pouze svým vlastním jménem, doba se počítá ode dne tohoto zásahu.⁴⁵⁴

7.1.2. Určení délky trestního řízení

Cílem požadavku na přiměřenou délku trestního řízení je zajistit, aby „obviněné osoby nemusely setrvávat příliš dlouho ve stavu nejistoty, pokud jde

449 ESLP, *Martins Moreira proti Portugalsku*, č. 11371/85, 26 října 1988, odst. 44.

450 ESLP, *Oršuš a další proti Chorvatsku*, č. 15766/03, 16 března 2010.

451 *Tamtéž*, odstavec 109.

452 ESLP, *Süssmann proti Německu*, č. 20024/92, 16 září 1996, odst. 39.

453 ESLP, *Scordino proti Itálii (č.1)*, č. 36813/97, 29 března 2006, odst. 220.

454 *Tamtéž*.

o výsledek trestního obvinění proti nim“.⁴⁵⁵ V trestních věcech začíná doba běžet v okamžiku, kdy je člověk „obviněn“.⁴⁵⁶ To znamená od okamžiku, kdy je „podstatným způsobem zasaženo“ do situace jednotlivce.⁴⁵⁷ Je třeba poznamenat, že čas může začít běžet předtím, než případ přijde před soud – například od okamžiku zatčení⁴⁵⁸ nebo zahájení předběžného šetření.⁴⁵⁹

Příklad: Ve věci *Malkov proti Estonsku*⁴⁶⁰ byl stěžovatel usvědčen z vraždy taxikáře v roce 2008. Trestní vyšetřování bylo zahájeno dne 6 srpna 1998. Stěžovatel napadal nadměrnou délku řízení.

ESLP zopakoval, že v trestních věcech začíná čas běžet, jakmile je člověk „obviněn“, což může nastat dříve, než případ přijde před soud. Pojem „obviněn“ odpovídá testu toho, zda do situace podezřelého bylo podstatným způsobem zasaženo. Soud určil den 17 dubna 2001 jako počáteční datum, tedy den, kdy policejní vyšetřovatel vyhotovil obvinění proti stěžovateli, a ten byl prohlášen za uprchlého. Datum ukončení řízení bylo 22 dubna 2009, kdy Nejvyšší soud odmítl odvolání stěžovatele. Celkově řízení trvalo sedm let a osm měsíců na třech stupních řízení. Toto řízení trvalo příliš dlouhou dobu, čímž porušilo čl. 6 odst. 1 EÚLP. To bylo napraveno snížením trestu stěžovatele.

Požadavek na přiměřenou lhůtu se vztahuje na celé dotčené řízení, včetně odvolacího řízení.⁴⁶¹ Doba tak trvá do rozsudku, kterým se stanoví trest; to může být rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé.⁴⁶² Obvinění je „rozhodnuto“ pouze tehdy, když je rozsudek konečně potvrzen.⁴⁶³ Vykonání soudního rozsudku je považováno za nedílnou součást procesu pro účely článku 6; zahrnuje rovněž realizaci rozhodnutí o osvobození.⁴⁶⁴

455 ESLP, *Wemhoff proti Německu*, č. 2122/64, 27 června 1968, odst. 18.

456 ESLP, *Tychko proti Rusku*, č. 56097/07, 11 června 2015, odst. 63.

457 ESLP, *Eckle proti Německu*, č. 8130/78, 15 července 1982.

458 ESLP, *Wemhoff proti Německu*, č. 2122/64, 27 června 1968, odst. 19.

459 ESLP, *Ringeisen proti Rakousku*, č. 2614/65, 16 července 1971, odst. 110.

460 ESLP, *Malkov proti Estonsku*, č. 31407/07, 4 února 2010.

461 ESLP, *König proti Německu*, č. 6232/73, 28 června 1978, odst. 98.

462 ESLP, *Neumeister proti Rakousku*, č. 1936/63, 27 června 1968, odst. 19.

463 ESLP, *Eckle proti Německu*, č. 8130/78, 15 července 1982, odst. 77.

464 ESLP, *Assanidze proti Gruzii*, č. 71503/01, 8 dubna 2004, odst. 181-182.

7.2. Kritéria pro určení přiměřenosti délky řízení

Klíčové body

- Přiměřenost délky trestního i jiného než trestního řízení závisí na konkrétních okolnostech každého případu.
- Následující čtyři kritéria se používají k posouzení přiměřenosti v trestních a jiných než trestních řízeních: složitost případu; chování stěžovatele; postup vnitrostátních orgánů; a význam toho, co je v sázce, pro stěžovatele.

Přístup k určení, zda řízení bylo nepřiměřeně dlouhé, byl popsán jako „spíše pragmatický než vědecký“.⁴⁶⁵ **Podle práva Rady Evropy a EU**, v trestních i jiných než trestních řízeních, přiměřenost délky řízení závisí na konkrétních okolnostech každého případu.⁴⁶⁶

Pro posouzení přiměřenosti v trestním a jiném než trestním řízení se používají čtyři kritéria:

- (i) složitost případu;
- (ii) chování stěžovatele;
- (iii) postup příslušných orgánů;
- (iv) co je v sázce pro stěžovatele (viz oddíl 7.2.1 až 7.2.4).⁴⁶⁷

Při uplatnění těchto kritérií ESLP například považoval 10 let⁴⁶⁸ a 13 let⁴⁶⁹ za nepřiměřeně pro trestní řízení. Podobně shledal nepřiměřených 10 let pro

465 Stanovisko generální advokátky Sharpstonové u SDEU, C-58/12, *Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi*, 30 května 2013, odst. 72-73.

466 ESLP, *König proti Německu*, č. 6232/73, 28 června 1978, odst. 110.

467 Například, ESLP, *Frydlander proti Francii*, č. 30979/96, 27 června 2000, odst. 43 (zaměstnání).

468 ESLP, *Milasi proti Itálii*, č. 10527/83, 25 června 1987.

469 ESLP, *Baggetta proti Itálii*, č. 10256/83, 25 června 1987.

občanskoprávní řízení⁴⁷⁰ a 7 let pro disciplinární řízení.⁴⁷¹ Případy mohou projít přes řadu stupňů řízení (například formou odvolání), což se bere v úvahu při posuzování přiměřenosti. Kumulativní efekt zdržení na jednotlivých úrovních je zvažován při určování toho, co je přiměřené.⁴⁷²

Musí být nicméně dosaženo rovnováhy mezi urychlením řízení a řádným výkonem spravedlnosti. Platí například, že nutnost urychleného vyřešení případu nesmí zbavovat obviněného práva na obhajobu (viz [oddíl 4.2.4](#) o přiměřeném času a možnostech na přípravu vlastní obhajoby).⁴⁷³

Příklad: Ve věci *Starokadomskiy proti Rusku* (č. 2)⁴⁷⁴ byl stěžovatel v únoru 1998 obviněn z vraždy s přitěžujícími okolnostmi. Následně byl obviněn z dalších násilných trestných činů společně s několika dalšími podezřelými. V listopadu 2004 byl usvědčen z řady trestných činů, včetně spiknutí za účelem vraždy. Jeho odsouzení bylo potvrzeno v odvolacím řízení a v listopadu 2005 byl nakonec odsouzen k deseti letům vězení. Stěžovatel tvrdil, že délka trestního řízení byla nepřiměřená.

Nic nenasvědčovalo tomu, že by požadavek na „přiměřenou dobu“ byl součástí úvah vnitrostátního soudu. Článek 6 ukládá, aby soudní řízení bylo dokončeno v přiměřené lhůtě, ale rovněž stanoví obecnější zásadu řádného výkonu spravedlnosti. V tomto případě nebyl soud přesvědčen, že se úřadům podařilo udržet spravedlivou rovnováhu mezi různými aspekty tohoto základního požadavku. Stěžovatel byl ve vazbě, takže byl zapotřebí zvláště pečlivý přístup. Soud shledal porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP.

SDEU použil stejná kritéria na řízení u Tribunálu EU.⁴⁷⁵ SDEU rovněž rozhodl, že ani závazky vyplývající z práva EU neposkytují ospravedlnění, aby členské státy nedodržovaly zásadu přiměřené délky řízení.

470 ESLP, *Capuano proti Itálii*, č. 9381/81, 25 června 1987.

471 ESLP, *Kincses proti Maďarsku*, č. 66232/10, 27 ledna 2015.

472 ESLP, *Deumeland proti Německu*, č. 9384/81, 29 května 1986, odst. 90.

473 ESLP, *Boddaert proti Belgii*, č. 12919/87, 12 října 1992, odst. 39.

474 ESLP, *Starokadomskiy proti Rusku* (č. 2), č. 27455/06, 13 března 2014.

475 SDEU, C-58/12 P, *Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi*, 26 listopadu 2013, odst. 82-88.

Příklad: Ve věci *Ufficio IVA di Piacenza proti Belvedere Costruzioni Srl*⁴⁷⁶ italské právo předpokládalo automatické ukončení určitých daňových řízení probíhajících před daňovým soudem třetího stupně v případě, že uplynulo více než deset let od zahájení jejich projednávání soudem prvního stupně. To bylo považováno za slučitelné s právem EU.

SDEU uvedl, že povinnost zajistit efektivní výběr finančních zdrojů Evropské unie nemůže jít proti zásadě odvozené z článku 47 Listiny základních práv EU a čl. 6 odst. 1 EÚLP, že rozsudek musí být vydán v přiměřené lhůtě.

7.2.1. Složitost případu

Složitost se týká jak skutečností, tak práva. Složitý případ může souviset například se zdravotním stavem stěžovatele,⁴⁷⁷ velkým objemem důkazů,⁴⁷⁸ složitostí právních otázek,⁴⁷⁹ potřebou vyslechnout velký počet svědků⁴⁸⁰ nebo s velkým počtem dotčených osob.⁴⁸¹ Některé případy se mohou jevit složitější svou podstatou, například v případě, že proti sobě staví společenský zájem a zájem jedince.⁴⁸² Nicméně to, že případ je považován za velmi složitý, samo o sobě neznamená, že všechna zdržení budou považována za přiměřená.⁴⁸³

Příklad: Ve věci *Matoń proti Polsku*⁴⁸⁴ byl stěžovatel dne 19 června 2000 obviněn z obchodování s drogami, nezákonného držení zbraní a členství v organizované zločinné skupině. Věc zahrnovala 36 obžalovaných a 147 svědků. Žadatel byl odsouzen v roce 2008. Odvolal se ke krajskému soudu, který v okamžiku řízení před EÚLP dosud nerozhodl o jeho odvolání. Také

476 SDEU, C-500/10, *Ufficio IVA di Piacenza proti Belvedere Costruzioni Srl.*, 29 března 2012, odst. 23.

477 ESLP, *Yaikov proti Rusku*, č. 39317/05, 18 června 2015, odst. 76.

478 ESLP, *Eckle proti Německu*, č. 8130/78, 15 července 1982.

479 ESLP, *Breinesberger a Wenzelhuemer proti Rakousku*, č. 46601/07, 27 listopadu 2012, odst. 30-33.

480 ESLP, *Mitev proti Bulharsku*, č. 40063/98, 22 prosince 2004, odst. 99.

481 ESLP, *Papachelas proti Řecku*, č. 31423/96, 25 března 1999, odst. 39 (komplexní povaha skutečností).

482 ESLP, *Wiesinger proti Rakousku*, č. 11796/85, 30 října 1991, odst. 55.

483 ESLP, *Ferrantelli a Santangelo proti Itálii*, č. 19874/92, 7 srpna 1996, odst. 42. Viz také ESLP, *Ringeisen proti Rakousku*, č. 2614/65, 16 července 1971, odst. 110.

484 ESLP, *Matoń proti Polsku*, č. 30279/07, 9 června 2009.

podal stížnost k odvolacímu soudu pro porušení práva na soudní proces v přiměřené lhůtě. Tento soud zamítl jeho stížnost.

ESLP uznal, že případ byl velmi složitý, zahrnoval řadu obžalovaných a velký objem důkazů. Konstatoval nicméně, že to samo o sobě nemůže ospravedlnit celkovou délku trestního řízení. I když vzal v úvahu značné obtíže, s nimiž se vnitrostátní orgány musely vypořádat, byly povinny zorganizovat proces efektivně a zajistit dodržování záruk podle EÚLP. Trestní řízení, které trvalo více než osm let, nerespektovalo požadavek na přiměřenou délku řízení. Článek 6 EÚLP byl porušen.

Platí tedy, že ačkoli dokončení složitých případů může vyžadovat více času, složitost nemusí nutně ospravedlňovat zdlouhavé řízení.⁴⁸⁵

7.2.2. Chování stěžovatele

Chování stěžovatele je objektivním rysem řízení, nad nimž stát nemá kontrolu. Proto musí být vzato do úvahy při rozhodování, zda byla či nebyla překročena přiměřená délka řízení.⁴⁸⁶

Jednotlivci nesmí být viněni za to, že uplatňují svá práva nebo že využívají všechny prostředky pro odvolání, které mají k dispozici.⁴⁸⁷ Nejsou povinni aktivně spolupracovat na urychlení řízení vedeného proti nim.⁴⁸⁸ Povinností stěžovatele je být pečlivý při projednávání svého případu, zdržet se užití zdržovací taktiky a využít příležitosti ke zkrácení řízení.⁴⁸⁹

Příklad: Ve věci *Veliyev proti Rusku*⁴⁹⁰ byl stěžovatel zatčen a zadržen ve vazbě dne 26 února 2004 kvůli podezření z podílu na několika organizovaných ozbrojených loupežích. Rozsudek první instance byl vynesen 21 června 2006. Vina byla potvrzena při odvolání. Vláda tvrdila, že řízení

485 Rada Evropy, CEPEJ (2012), *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights*, s. 20.

486 ESLP, *Wiesinger proti Rakousku*, č. 11796/85, 30 října 1991, odst. 57.

487 ESLP, *Gubkin proti Rusku*, č. 36941/02, 23 dubna 2009, odst. 167. Viz také ESLP, *Moiseyev proti Rusku*, č. 62936/00, 9 října 2008, odst. 192.

488 ESLP, *Eckle proti Německu*, č. 8130/78, 15 července 1982, odst. 82.

489 ESLP, *Unión Alimentaria Sanders SA proti Španělsku*, č. 11681/85, 7 července 1989, odst. 35.

490 ESLP, *Veliyev proti Rusku*, č. 24202/05, 24 června 2010.

bylo prodlouženo v důsledku úmyslného jednání spoluobviněných, kvůli překladu z ruštiny do azerštiny a občasným onemocněním stěžovatele, spoluobviněných a právníků.

ESLP zopakoval, že stěžovatel nemůže mít povinnost aktivně spolupracovat s justičními orgány a nemůže být kritizován za plné využití dostupných vnitrostátních prostředků nápravy. V tomto případě stěžovatel nijak významně nepřispěl k délce řízení a určité zdržení mohlo být připsáno vnitrostátním orgánům. Článek 6 požaduje, aby soudní řízení bylo provedeno bez prodlev, ale rovněž stanoví obecnou zásadu řádného výkonu spravedlnosti. Vnitrostátní orgány nenalezly spravedlivou rovnováhu mezi různými aspekty tohoto základního požadavku a porušily článek 6 EÚLP.

Chování jednotlivce, které může způsobit průtahy, zahrnuje vyhýbání se soudu. Obecným pravidlem je, že si obviněný nemůže stěžovat na nepřiměřenou délku řízení poté, co uprchl, pokud neměl dostatečný důvod.⁴⁹¹ Chování stěžovatele nesmí být použito k ospravedlnění období nečinnosti ze strany orgánů.

7.2.3. Postup vnitrostátních orgánů

Zdržení připsatelná státu musí být vzata v potaz,⁴⁹² avšak připsání zodpovědnosti musí být pečlivě zváženo. Například zdržení v řízeních, které vyplývá z postoupení předběžné otázky SDEU, není selháním státu.⁴⁹³

Státy musí organizovat své právní systémy tak, aby jejich soudy mohly zaručit právo obdržet pravomocné rozhodnutí v přiměřené lhůtě.⁴⁹⁴ Hlavní odpovědnost za přípravu řízení a za rychlé jednání soudu nicméně nese soudce.⁴⁹⁵ ESLP shledal, že opakované změny soudce „nemohou vyvinít stát z jeho zodpovědnosti za to, že výkon spravedlnosti je řádně organizován“.⁴⁹⁶ Podobně ani

491 ESLP, *Vayıç proti Turecku*, č. 18078/02, 20 června 2006, odst. 44.

492 ESLP, *Buchholz proti Německu*, č. 7759/77, 6 května 1981, odst. 49. Viz také ESLP, *Yagtzilar a další proti Řecku*, č. 41727/98, 6 prosince 2001.

493 ESLP, *Pafitis a další proti Řecku*, č. 20323/92, 26 února 1998, odst. 95.

494 ESLP, *Cocchiarella proti Itálii*, č. 64886/01, 29 března 2006, odst. 119. Pro trestní věc viz ESLP, *Dobbertin proti Francii*, č. 13089/87, 25 února 1993, odst. 44.

495 ESLP, *Capuano proti Itálii*, č. 9381/81, 25 června 1987, odst. 30-31.

496 ESLP, *Lechner a Hess proti Rakousku*, č. 9316/81, 23 dubna 1987, odst. 58.

„chronické přetížení“ soudů neospravedlňuje nadměrně dlouhé řízení.⁴⁹⁷ Stát nese zodpovědnost za všechny státní orgány, nejen soudy.⁴⁹⁸

Příklad: Ve věci *Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. and Others proti Portugalsku*⁴⁹⁹ státní zastupitelství v Portu zahájilo vyšetřování předchozích daňových záležitostí stěžovatele dne 17 září 1999. Následně byla zahájena dvě oddělená trestní řízení před trestními soudy v Portu a Barcelos. V době projednávání před ESLP ještě stále nebyla uzavřena.

ESLP uvedl, že řízení již trvají více než 14 let. Byla také pozastavena na téměř čtyři roky mezi prosincem 1999, kdy se stěžovatelé stali obviněnými, a dubnem a listopadem 2003, kdy proti nim byla vznesena žaloba. Další zdržení v trvání dvou let následovalo v letech 2003 až 2005, kdy byl stanoven termín jednání. Ukázalo se, že vnitrostátní soudy od začátku nevykazovaly náležitou péči při rozhodování věci stěžovatele. Soud uvedl, že mohlo být odůvodněné, aby vnitrostátní soudy vyčkaly na výsledek souběžně probíhajících řízení vzhledem k hospodárnosti řízení, ale muselo by to být zároveň přiměřené, jelikož by to pro obviněného znamenalo prodlužovaný stav nejistoty. Shledal porušení článku 6 EÚLP.

Dočasné nahromadění nevyřízených věcí u soudu nevyvolává zodpovědnost státu, pokud přijme rychlá a přiměřená opatření ve snaze problém vyřešit.⁵⁰⁰ Pro vyřešení takových restů mohou státy přijmout dočasná opatření, jako například rozhodnout o řešení případů v určitém pořadí.⁵⁰¹ Pokud ovšem taková dočasná opatření nevedou ke zlepšení, musí státy přijmout účinnější kroky k řešení problému.⁵⁰² Státy by měly vždy hledat cesty, jak zajistit, aby v jejich soudních systémech nedocházelo k průtahům v řízení.

497 ESLP, *Probstmeier proti Německu*, č. 20950/92, 1 července 1997, odst. 64.

498 ESLP, *Martins Moreira proti Portugalsku*, č. 11371/85, 26 října 1988, odst. 60.

499 ESLP, *Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. a další proti Portugalsku*, č. 56637/10, 59856/10, 72525/10, 7646/11 a 12592/11, 30 října 2014.

500 ESLP, *Probstmeier proti Německu*, č. 20950/92, 1 července 1997, odst. 64. Viz také Rada Evropy, CEPEJ (2012), *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights*, s. 3.

501 ESLP, *Zimmermann a Steiner proti Švýcarsku*, č. 8737/79, 13 července 1983, odst. 29. Viz také ESLP, *Rutkowski a další proti Polsku*, č. 72287/10, 13927/11 a 46187/11, 7 července 2015, odst. 207-210. Pro trestní věc viz ESLP, *Milasi proti Itálii*, č. 10527/83, 25 června 1987, odst. 18.

502 ESLP, *Zimmermann a Steiner proti Švýcarsku*, č. 8737/79, 13 července 1983, odst. 29.

Slibný postup

Zkrácení délky řízení díky naslouchání uživatelům soudu

Ve Švédsku se projektu Quality Court Management podařilo zkrátit délku řízení u odvolacích a okresních soudů. Projekt vycházel z vnitřní zpětné vazby v podobě názorů soudců a soudního personálu na řízení soudu. Také využil vnější zpětné vazby od obžalovaných, svědků a právníků. Tento dialog probíhal prostřednictvím průzkumů, dotazníků a práce v malých skupinách. Návrhy na zlepšení projednávání věcí u soudů byly promítnuty do praxe a vedly ke zkrácení času potřebného k rozhodnutí věci.

Carboni, N. (2014), „From quality to access to justice: Improving the functioning of European judicial systems”, Civil and Legal Sciences, svazek 3, vydání 4, s. 4.

7.2.4. Co je v sázce pro stěžovatele

Důležitost toho, co je v sázce pro stěžovatele, je dalším kritériem, které je třeba brát v úvahu při posuzování délky řízení. Přísnější standardy platí, pokud je obviněný ve vazbě – v takovém případě je vyžadována „zvláštní péče“ ze strany úřadů.⁵⁰³ Případy týkající se dětí nebo život ohrožujícího onemocnění si také zaslouží rychlejší rozhodnutí.⁵⁰⁴

Slibný postup

Zrychlení řízení

Ve finské oblasti Espoo trestní soudy zavedly tak zvané „Jouko-days“, kdy mají věci týkající se dětí prioritu a jsou automaticky přesunuty na začátek pořadníku. Výsledkem jsou kratší řízení a méně stresu pro dotčené děti.

Zdroj: FRA (2015), Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States, s. 35.

503 ESLP, *Jabłoński proti Polsku*, č. 33492/96, 21 prosince 2000, odst. 102. Viz také ESLP, *Chudun proti Rusku*, č. 20641/04, 21 června 2011, odst. 112.

504 ESLP, *Hokkanen proti Finsku*, č. 19823/92, 23 září 1994, odst. 72 (je „nezbytné, aby případy vazby [dětí] byly řešeny urychleně“). Viz také ESLP, *X proti Francii*, č. 18020/91, 31 března 1992, odst. 45 (věc měla být projednávána jako naléhavá z důvodu očekávané délky života dotčených osob).

Například v případě žádosti navrácení dětí do Norska na základě Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ESLP zdůraznil „zásadní význam“ plynutí času v těchto druzích řízení, kdy zdržení může v podstatě určit výsledek věci.⁵⁰⁵ Zvláštní péče je rovněž nutná v řízeních o určení náhrady pro oběti dopravních nehod⁵⁰⁶ a v pracovních sporech.⁵⁰⁷

Příklad: Ve věci *Mikulić proti Chorvatsku*⁵⁰⁸ stěžovatel se svou matkou podal žalobu o určení otcovství na H.P. To vedlo k 15 plánovaným jednáním, z nichž šest bylo odročeno, protože se H. P. nedostavil. Také se opakovaně nedostavil k testu DNA. V době, kdy případ dostal k EÚLP, trvalo řízení už čtyři roky a stále pokračovalo.

Věc se zaměřila na údajné porušení článku 8, ale ESLP zopakoval, že je zapotřebí zvláštní péče v případech týkajících se občanského stavu a způsobilosti osob. Zde, ve světle toho, co bylo v sázce pro stěžovatelku, a že bylo jejím právem potvrdit nebo vyvrátit otcovství a zbavit se nejistoty ohledně identity jejího biologického otce, článek 6 požaduje, aby příslušné vnitrostátní orgány jednaly se zvláštní péčí. Došlo k porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP.

7.3. Prostředky nápravy při nadměrné délce řízení

Kapitola 7 popisuje právo na dokončení řízení v přiměřené lhůtě.⁵⁰⁹ Tento oddíl se zabývá přístupem ESLP k zajištění účinné nápravy při nadměrné délce řízení. Je třeba poznamenat, že státy jsou vedeny k tomu, aby předcházely příliš zdlouhavým řízením – například reorganizací soudních systémů – spíše než aby

505 ESLP, *Hoholm proti Slovensku*, č. 35632/13, 13 ledna 2015, odst. 51.

506 ESLP, *Martins Moreira proti Portugalsku*, č. 11371/85, 26 října 1988.

507 ESLP, *Vocaturu proti Itálii*, č. 11891/85, 24 května 1991, odst. 17; ESLP, *Bauer proti Slovinsku*, č. 75402/01, 9 března 2006, odst. 19. Pro podrobnosti o případech, které si vyžadují výjimečnou péči viz také Rada Evropy, (CEPEJ) (2012), *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights*, s. 3. Viz také Rada Evropy, (CEPEJ) (2013), *States appeal and supreme courts' lengths of proceedings*.

508 ESLP, *Mikulić proti Chorvatsku*, č. 53176/99, 7 února 2002.

509 Faktory určující přiměřenost jsou stanoveny v judikatuře ESLP, viz například ESLP, *Kemmache proti Francii*, č. 12325/86 a 14992/89, 27 listopadu 1991, odst. 60. SDEU použil stejný přístup. Viz SDEU, C-185/95 P, *Baustahlgewebe GmbH proti Komisi Evropských společenství*, 17 prosince 1998, odst. 29.

je následně odškodňovaly. ESLP uvedl, že opatření, která mají urychlit řízení a zabránit tak jeho nadměrné délce, jsou vhodnější, protože předcházejí následnému zjištění porušení ve vztahu k danému řízení.⁵¹⁰

Příklad: *Scordino proti Itálii (č.1)*⁵¹¹ se týkal nároku na náhradu za vyvlastnění půdy. Stížnost byla také podána na délku řízení, které na dvou stupních trvalo více než osm a půl roku.

Pokud jde o účinnou nápravu, ESLP konstatoval, že porušení mohou být řešena různými typy prostředků nápravy. Některé státy se rozhodly kombinovat prostředky nápravy urychlující řízení a kompenzaci. Státům je poskytnuta určitá volnost; zavedení pouze kompenzačního prostředku nápravy není považováno za neúčinné, pokud je prostředek nápravy v souladu s EÚLP. Existuje silná, ale vyvratitelná domněnka, že nadměrně dlouhé řízení způsobuje nemajetkovou újmu. Výše náhrady však závisí na povaze a účinnosti vnitrostátního prostředku nápravy.

Podle práva Rady Evropy je upřednostňován preventivní prostředek – například takový, který urychluje řízení tím, že nařídí okamžité jednání. Nicméně kompenzační prostředek nápravy může být efektivní, pokud řízení je již příliš dlouhé a preventivní prostředek neexistuje.⁵¹² V trestních věcech může ESLP shledat, že účinným prostředkem nápravy je zmírnění trestu.⁵¹³

V rámci práva EU SDEU nerozhodoval o délce vnitrostátních řízení podle článku 47 Listiny základních práv EU, ale akceptoval náhradu jako účinnou formu nápravy pro taková řízení před Tribunálem EU, která porušují článek 47.

Příklad: Ve věci *Groupe Gascogne proti Komisi*⁵¹⁴ SDEU posuzoval záležitost nepřiměřené délky řízení a přiměřeného prostředku nápravy ve vztahu k řízení před Tribunálem (Velkým senátem).

510 ESLP, *Scordino proti Itálii (č. 1)*, č. 36813/97, 29 března 2006, odst. 183, ESLP, *Kudła proti Polsku*, č. 30210/96, 26 října 2000, odst. 152.

511 ESLP, *Scordino proti Itálii (č. 1)*, č. 36813/97, 29 března 2006, odst. 106-108 a 201-205.

512 ESLP, *McFarlane proti Irsku*, č. 31333/06, 10 září 2010, odst. 108.

513 ESLP, *Orchowski proti Polsku*, č. 17885/04, 22 října 2009 a *Norbert Sikorski proti Polsku*, č. 17559/05, 22 října 2009.

514 SDEU, C-58/12 P, *Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi*, 26 listopadu 2013, odst. 82-88.

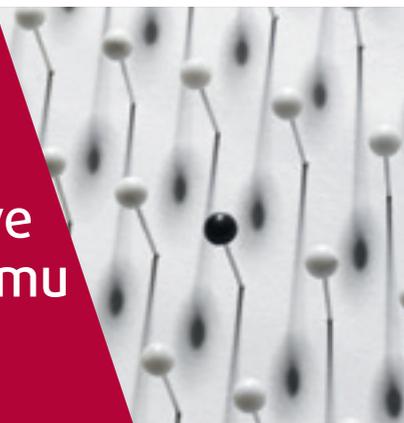
SDEU dospěl k závěru, že pokud soud Evropské unie poruší svou povinnost podle článku 47 Listiny základních práv EU rozhodnout případ mu předložený v přiměřené lhůtě, sankcí musí být žaloba na náhradu škody podaná u GC. To je účinná náprava.

V roce 2010 Výbor ministrů Rady Evropy vydal doporučení nabízející státům praktické pokyny v této otázce z hlediska nápravy.⁵¹⁵ Zaměřuje se na zrychlení řízení.

515 Rada Evropy, Výbor ministrů (2010), *Doporučení Rec (2010)3 členským státům o účinné nápravě nepřiměřených průtahů řízení*, 24 února 2010.

8

Přístup k spravedlnosti ve vybraných oblastech zájmu

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
Osoby se zdravotním postižením		
<p>Listina základních práv, článek 6 (právo na svobodu a bezpečnost), 20 (rovnost před zákonem), 21 (zákaz diskriminace) a 47 (právo na účinnou právní ochranu)</p> <p>Směrnice 2012/29/EU o právech obětí</p> <p>Směrnice 2010/64/EU o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení</p> <p>Směrnice 2012/13/EU o právu na informace v trestním řízení</p> <p>Směrnice 2013/48/EU o právu na přístup k obhájci v trestním řízení</p>	<p>Přístup k spravedlnosti</p>	<p>ESLP, článek 5 (právo na svobodu a osobní bezpečnost), 6 (právo na spravedlivý proces) a 14 (zákaz diskriminace)</p> <p>ESLP, <i>A.K. a L. proti Chorvatsku</i>, č. 37956/11, 2013</p>
Oběti trestných činů		
<p>Listina základních práv, článek 47</p> <p>SDEU, C-105/03, <i>Trestní řízení proti Maria Pupino</i>, 2005</p> <p>Rámcové rozhodnutí o postavení obětí (2001/220/JHA)</p> <p>Směrnice o právech obětí (2012/29/EU)</p> <p>Směrnice o odškodnění (2004/80/ES)</p>	<p>Způsobilost k právním úkonům</p>	<p>EÚLP, článek 13 (právo na účinnou nápravu)</p> <p>ESLP, <i>Dink proti Turecku</i>, č. 2668/07 a další, 2010</p> <p>Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů (CETS 116)</p>

EU	Řešené problémy	Rada Evropy
Věžňové a osoby ve vyšetřovací vazbě		
<p>Listina základních práv, článek 6</p> <p>Směrnice 2010/64/EU o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení</p> <p>Směrnice 2012/13/EU o právu na informace v trestním řízení</p> <p>Směrnice 2013/48/EU o právu na přístup k obhájci v trestním řízení</p>	<p>Přístup k soudu a k obhájci</p>	<p>EÚLP, článek 5</p>
<p>Listina základních práv, článek 6</p>	<p>Právo napadnout zbavení osobní svobody</p>	<p>EÚLP, čl. 5 odst. 1, 3 a 4</p> <p>ESLP, <i>Stanev proti Bulharsku</i>, č. 36760/06, 2012</p> <p>ESLP, <i>Hassan a další proti Francii</i>, č. 46695/10 a 54588/10, 2014</p>
<p>Listina základních práv, článek 6</p>	<p>Odškodnění za nezákonné zbavení osobní svobody</p>	<p>EÚLP, čl. 5 odst. 5</p>
Právní předpisy v oblasti životního prostředí		
<p>SDEU, C-115/09, <i>Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV proti Bezirksregierung Arnsberg</i>, 2011</p> <p>Směrnice o přístupu veřejnosti k informacím o životním prostředí (2003/4/ES)</p> <p>Směrnice o účasti veřejnosti (2003/35/ES)</p> <p>Nařízení (ES) č. 1367/2006 o použití ustanovení Aarhuské úmluvy</p>		<p>ESLP, <i>Tătar proti Rumunsku</i>, č. 67021/01, 2009</p> <p>Evropská sociální charta, článek 11 (právo na ochranu zdraví)</p>
Elektronická justice		
<p>SDEU, spojené věci C-317/08 až C-320/08, <i>Alasini a další proti Telecom Italia SpA</i>, 2010</p> <p>Nařízení Rady (ES) č. 1896/2006 o evropském platebním rozkazu</p> <p>Nařízení Rady (ES) č. 861/2007 o evropském řízení o drobných nárocích</p>		<p>ESLP, <i>Lawyer Partners a.s. proti Slovensku</i>, č. 54252/07 a další, 2009</p>

Tato kapitola se zabývá přístupem ke spravedlnosti pro vybrané skupiny a ve vybraných oblastech zájmu, pro něž byly v rámci práva Rady Evropy a EU stanoveny speciální zásady: osoby se zdravotním postižením (oddíl 8.1), oběti trestných činů (oddíl 8.2), vězni a osoby zadržené ve vyšetřovací vazbě (oddíl 8.3), legislativa na ochranu životního prostředí (oddíl 8.4) a elektronická justice (oddíl 8.5). Jinými skupinami (zejména dětmi a nelegálními migranty) se zabývají existující příručky FRA a ESLP o evropských právních předpisech v oblasti azylu, hranic a přistěhovalectví a o evropských právních předpisech v oblasti práv dítěte.⁵¹⁶ Je třeba poznamenat, že právní předpisy uvedené v kapitolách 1 až 7 se vztahují i na kapitolu 8. Kapitola 8 se zabývá dodatečnými opatřeními, která mohou být k dispozici pro zajištění, aby jednotlivci mohli plně využívat přístup ke spravedlnosti.

8.1. Osoby se zdravotním postižením

Klíčové body

- Právo Rady Evropy i EU vychází z Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (CRPD) a jejích zásad.
- Článek 20 Listiny základních práv EU, který potvrzuje, že všichni jsou si před zákonem rovni, a článek 21, který zakazuje diskriminaci na základě zdravotního postižení, posilují právo osob s postižením na přístup ke spravedlnosti. V rámci práva Rady Evropy článek 14 EÚLP zakazuje diskriminaci z různých důvodů ve vztahu k právům plynoucím z EÚLP. Nezmiňuje přímo zdravotní postižení, ale ESLP zahrnul zdravotní postižení do svého výkladu pojmu „jiných“ důvodů pro ochranu plynoucí z tohoto článku.
- Dostupnost je klíčovým principem CRPD. Strany CRPD musí zajistit, aby osoby se zdravotním postižením měly přístup, na rovnoprávném základě s ostatními – do fyzického prostředí, k informacím a komunikaci i ke službám a zařízením. CRPD také požaduje zavedení odpovídajících opatření, aby bylo zajištěno, že osoby se zdravotním postižením budou mít přístup k soudu a budou se moci účastnit soudních řízení na rovnoprávném základě s ostatními.
- CRPD, EÚLP i Listina základních práv EU obsahují procesní pojistky pro osoby zadržené kvůli problémům s duševním zdravím a pro zajištění, aby jedinci nezpůsobilí k právním úkonům měli přístup ke spravedlnosti.

Osoby s postižením čelí specifickým překážkám při snaze o přístup ke spravedlnosti. Státy proto mají dodatečné povinnosti, aby zajistily, že osoby se

⁵¹⁶ FRA (2014), *Příručka o evropských právních předpisech v oblasti azylu, hranic a přistěhovalectví* a FRA (2015), *Příručka o evropských právních předpisech v oblasti práv dítěte*.

zdravotním postižením budou moci plně využívat svého práva na přístup k spravedlnosti.⁵¹⁷ Tento oddíl zkoumá několik relevantních klíčových otázek, včetně dostupnosti a způsobilosti k právním úkonům. **Oddíl 8.3** se zabývá nedobrovolným zbavením osobní svobody osob s psychosociálním postižením – což je časté téma řešené před ESLP.⁵¹⁸

Článek 1 CRPD definuje zdravotní postižení tak, že zahrnuje osoby, které mají dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, „jež v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními“. CRPD potvrzuje, že osoby se zdravotním postižením jsou držiteli stejných práv, nikoliv příjemci dobročinnosti. EU a 25 jejich členských států ratifikovaly CRPD.⁵¹⁹

8.1.1. Přístup k spravedlnosti

Slibný postup

Návod pro policii, jak pomáhat osobám se zdravotním postižením

Ve Španělsku Guardia Civil vypracovala speciální návod pro policisty, který jim pomáhá poskytovat lepší služby osobám s mentálním postižením.

Viz Carrasco, A. a kol. (2013), Guía de intervención policial con personas con discapacidad intelectual, Madrid, Fundación Carmen Pardo-Valcarce.

Přístupnost je klíčovým principem CRPD a „zásadním předpokladem pro účinné a rovné užívání různých občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv ze strany osob se zdravotním postižením“. Podle článku 9 musí strany úmluvy zajistit, aby osoby se zdravotním postižením měly přístup, na rovnoprávném základě s ostatními, do fyzického prostředí (například do budov), k informacím a komunikaci a k dalším zařízením a službám, které jsou k dispozici pro veřejnost. Strany CRPD musí poskytovat vhodné formy

517 Viz například Rada Evropy, komisař pro lidská práva (2008), *Human rights and disability: equal rights for all*, odst. 3.4 a doporučení č. 4. Viz také Rada Evropy, CEPEJ (2010), *Access to justice in Europe, Studie CEPEJ* č. 9.

518 ESLP, *Gorshkov proti Ukrajině*, č. 67531/01, 8 listopadu 2005, odst. 44. FRA (2012), *Involuntary placement and involuntary treatment of persons with mental health problems*, s. 18-19.

519 FRA *on-line tabulka* ukazuje, které sáty ji ratifikovaly. Další *on-line tabulka* obsahuje orgány podle č. 33 UN CRPD (orgány pro sledování provádění úmluvy).

asistence (včetně průvodců, předčítačů a profesionálních tlumočnicků znakového jazyka) aby zajistily dostupnost. Za porušení práva na přístup k soudu lze považovat, pokud je nemožné, aby do něj stěžovatel fyzicky získal přístup, například z důvodu snížené pohyblivosti.⁵²⁰

Právo účastnit se jednání je nezbytnou součástí práva na přístup ke spravedlnosti.⁵²¹ CRPD zaručuje právo na účinný přístup k spravedlnosti v článku 13. Ten uvádí, že osoby se zdravotním postižením mají stejná práva jako ostatní uživatelé soudu jít k soudu, přizvat další lidi k soudu, svědčit u soudu a podílet se na všem, co se děje u soudu. Musí být přijata odpovídající opatření, aby bylo zajištěno, že osoby se zdravotním postižením mohou uplatňovat tato práva na rovnoprávném základě s ostatními. Tam, kde je to zapotřebí, proto musí strany CRPD přijmout vhodná opatření s cílem umožnit osobě se zdravotním postižením přístup na soudní řízení i účast na něm. Podpora může zahrnovat tlumočení do znakové řeči, použití dokumentů v přístupných formátech, Braillovo písmo nebo obrázkové příručky atd.⁵²² Článek 13 vyžaduje také odpovídající školení pro pracovníky soudů, policie a vězeňské služby.

V rámci práva Rady Evropy mají osoby se zdravotním postižením právo na přístup ke spravedlnosti podle článku 6 EÚLP. Článek 14 se svými odkazy na „další“ důvody je také chrání před jakoukoliv diskriminací při uplatňování jejich práv.⁵²³ Článek 14 ovšem nepředstavuje samostatné právo: zakazuje diskriminaci na základě zdravotního postižení pouze ve vztahu k věcným právům obsaženým v EÚLP. Oproti tomu protokol č. 12 k EÚLP rozšiřuje ochranu před diskriminací na veškerá práva zaručená podle vnitrostátního práva nebo v jakémkoliv aktu veřejné moci. Má tedy širší působnost než článek 14⁵²⁴, platí však pouze pro státy, které jej ratifikovaly.⁵²⁵

520 ESLP, *Farcaș proti Rumunsku*, č. 32596/04, 14 září 2010, odst. 48.

521 Zpráva FRA o přístupu ke spravedlnosti ve věcech diskriminace poskytuje doporučení ohledně struktur, postupů a podpůrných mechanismů, které usnadňují přístup ke spravedlnosti. Viz FRA (2012), *Access to justice in cases of discrimination in the EU Steps to further equality*.

522 Například viz Směrnice 2010/64/EU Evropského parlamentu a Rady ze dne 20 října 2010 o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení, Úř. věst. 2010 L 280, a Evropská komise (2013), *Doporučení ze dne 27 listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení*, Úř. věst. 2013 C 378.

523 ESLP, *Glor proti Švýcarsku*, č. 13444/04, 30 dubna 2009.

524 Rada Evropy, protokol č.12 k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, CETS č.: 177, Řím, 4.11.2000, s. 1-3.

525 Aktuální seznam států, které ratifikovaly protokol č. 12 k EÚLP, viz: http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/177/signatures?p_auth=w7ZQNTfu

V rámci práva EU stanoví článek 47 Listiny základních práv obecné právo na přístup ke spravedlnosti. Osoby se zdravotním postižením jsou také chráněny před diskriminací článkem 20 Listiny, který potvrzuje, že všichni jsou si před zákonem rovni, a článkem 21, který zakazuje diskriminaci na základě zdravotního postižení.

V rámci práva Rady Evropy i EU zákazy diskriminace znamenají, že státy musí přijmout pozitivní kroky k zajištění toho, aby osoby se zdravotním postižením měly v praxi přístup ke svým právům. Požadované kroky závisí na okolnostech. Například poskytnutí bezplatného právního zástupce pro osoby se zdravotním postižením může být nutné, aby bylo zaručeno právo na spravedlivý proces, pokud jedinci mají potíže s porozuměním složitosti řízení (viz [oddíly 3.1.2 a 3.2.3](#)).⁵²⁶

Příklad: Ve věci *A.K. a L. proti Chorvatsku*⁵²⁷ bylo dítě umístěno do pěstounské péče brzy po narození se souhlasem jeho matky. Rodičovská práva pak byla matce odebrána z toho důvodu, že trpěla lehkým mentálním postižením a nebyla schopna správně pečovat o svého syna. Byla podána žádost o obnovení jejích rodičovských práv, ta ale byla zamítnuta, protože již jejího syna adoptovala třetí strana. Matka nebyla informována o adopčním řízení a nebyla jejím účastníkem.

ESLP rozhodl, že vnitrostátní orgány měly zajistit, aby zájmy matky byly v rámci řízení dostatečně chráněny. S ohledem na osobní situaci bylo zřejmé, že matka nemůže správně pochopit plný právní účinek takového řízení nebo náležitě argumentovat ve své věci, přesto vnitrostátní soud umožnil, aby zůstala bez zastoupení. Soud shledal, že je obtížné akceptovat, že by matka, jejíž vada řeči a omezená slovní zásoba byly důvodem k obavám, že nebude schopna naučit své dítě správně mluvit, měla být schopna argumentovat ve své věci v rámci řízení o jejích rodičovských právech. To bylo porušením článku 8.

V rámci práva EU navíc sekundární právní předpisy stanovují konkrétní práva pro osoby se zdravotním postižením. Směrnice o právech obětí (viz [oddíl 8.2](#)) stanoví, že oběti se zdravotním postižením by měly mít přístup k plným

⁵²⁶ ESLP, *Nenov proti Bulharsku*, č. 33738/02, 16 července 2009, odst. 52.

⁵²⁷ ESLP, *A.K. a L. proti Chorvatsku*, č. 37956/11, 8 ledna 2013.

právům obsaženým ve směrnici.⁵²⁸ Právo EU také obsahuje specifická ustanovení na ochranu osob se zdravotním postižením v trestním řízení. Například směrnice o právu na informace v trestním řízení ukládá členským státům povinnost, aby zajistily, že informace jsou poskytovány srozumitelnou a přístupnou formou, s přihlédnutím ke konkrétním potřebám zranitelných podezřelých či obviněných osob.⁵²⁹ Směrnice o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení vyžaduje poskytování vhodné pomoci osobám s poruchou sluchu nebo řeči.⁵³⁰ Dále pak směrnice o právu na přístup k obhájci vyžaduje, aby členské státy zajistily, že při jejím uplatňování budou zohledněny zvláštní potřeby zranitelných podezřelých a obviněných osob.⁵³¹ Evropská komise rovněž přijala doporučení, ve kterém doporučuje procesní záruky pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení.⁵³²

8.1.2. Způsobilost

Způsobilost k právním úkonům může také být významným problémem pro mnohé osoby s mentálním a psychosociálním postižením. Článek 12 CRPD uznává, že osoby se zdravotním postižením jsou „subjekty práva“ a mají způsobilost k právním úkonům na rovnoprávném základě s ostatními. Neexistuje žádná mezinárodně uznávaná definice způsobilosti k právním úkonům. Je popisována jako „uznání rozhodnutí, které osoba činí, zákonem: dělá z člověka subjekt práva a nositele zákonných práv a povinností“.⁵³³ Toto uznání je nezbytné, aby bylo zajištěno, že rozhodnutí jednotlivce mají právní účinek. Z hlediska přístupu ke spravedlnosti může nezpůsobilost k právním úkonům zabránit osobě v zahájení soudního sporu nebo najmutí právníka za účelem získání přístupu ke spravedlnosti.

Státy jsou povinny zajistit, aby se osoby, které nejsou způsobilé k právním úkonům, mohly účinně podílet na řízení.⁵³⁴ Článek 6 EÚLP vyžaduje přítomnost

528 Směrnice 2012/29/EU, odůvodnění 15.

529 Směrnice 2012/13/EU, čl. 3 odst. 2.

530 Směrnice 2010/64/EU, čl. 2 odst. 3.

531 Směrnice 2013/48/EU, článek 13.

532 Doporučení Komise ze dne 27 listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení, Úř. věst. 2013 378.

533 Viz FRA (2013), *Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems*, s. 9.

534 ESLP, *Zehentner proti Rakousku*, č. 20082/02, 16 července 2009, odst. 65 a 78.

stěžovatele během řízení, ve kterém má být rozhodnuto o jeho způsobilosti k právním úkonům.

Příklad: Ve věci *Shtukaturov proti Rusku*⁵³⁵ stěžovatel v minulosti trpěl duševním onemocněním. Jeho matka požádala o soudní příkaz, který by ho zbavil způsobilosti k právním úkonům z důvodu, že není schopen vést nezávislý život a potřebuje opatrovníka. Stěžovateli nebylo řízení oficiálně oznámeno. Soud zkoumal žádost při jednání za účasti okresního státního zástupce a zástupce psychiatrické léčebny, ve které byl stěžovatel umístěn na začátku roku. Stěžovatel nebyl o jednání informován a nezúčastnil se. Stěžovatel byl prohlášen za nezpůsobilého k právním úkonům a jeho matka byla jmenována jeho opatrovníkem. Stěžovatel později kontaktoval právníka, který se domníval, že stěžovatel byl plně schopen pochopit složité právní problémy. Bylo podáno odvolání, to však bylo zamítnuto bez přezkoumání z toho důvodu, že stěžovatel nebyl způsobilý k právním úkonům a mohl podat odvolání pouze prostřednictvím svého oficiálního opatrovníka. Matka stěžovatele zařídila jeho umístění do psychiatrické léčebny, kde mu bylo znemožněno setkání s jeho právníkem a následně veškerý kontakt s okolním světem. Pokusy jeho právníka o propuštění z léčebny byly neúspěšné. Byla podána stížnost u ESLP, který rozhodl v souladu s článkem 39 Jednacího řádu Soudu, že stěžovateli i jeho právníkovi má být poskytnut dostatečný čas a prostředky, aby se setkali a připravili se na projednávání případu. Ruské úřady odmítly vyhovět. Stěžovatel byl propuštěn z léčebny v květnu 2006, ale zřejmě tam byl později opět umístěn na žádost své matky.

Soud shledal porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP. Řízení o způsobilosti k právním úkonům bylo pro stěžovatele důležité, protože ovlivnilo jeho osobní autonomii téměř ve všech oblastech života a znamenalo potenciální omezení jeho osobní svobody. Jeho účast byla nutná jak proto, aby mohl vyjádřit své stanovisko, tak proto, aby si soudce mohl vytvořit svůj osobní názor na jeho duševní schopnosti. Rozhodnutí soudce, že rozhodne věc na základě listinných důkazů, aniž by viděl nebo slyšel stěžovatele, který i přes svůj zdravotní stav byl relativně nezávislý, proto bylo nepřiměřené a v rozporu se zásadou kontradiktornosti. Přítomnost zástupce léčebny a okresní státního zástupce, kteří zůstali pasivní v průběhu celého deseti-minutového jednání, nemohlo zajistit skutečně kontradiktorní charakter

535 ESLP, *Shtukaturov proti Rusku*, č. 44009/05, 27 března 2008.

řízení. Stěžovatel ani nemohl napadnout rozhodnutí, protože jeho odvolání bylo zamítnuto bez prošetření. Celkově bylo řízení před okresním soudem nespravedlivé.

Přítomnost osoby při jednání o způsobilosti k právním úkonům je zásadní ze dvou důvodů: za prvé aby mohla prezentovat své stanovisko a za druhé, aby si soudce mohl vytvořit svůj osobní názor na duševní způsobilost stěžovatele.⁵³⁶ Omezení způsobilosti je možné pouze v případech, že je to nezbytné pro ochranu dotčené osoby.⁵³⁷

8.2. Oběti trestných činů

Klíčové body

- V rámci práva Rady Evropy jsou procesní práva obětí chráněna podle článku 13 EÚLP. Oběti trestných činů nemohou požadovat právo na spravedlivý proces v souladu s článkem 6 EÚLP, pokud se nepřipojí k trestnímu řízení k prosazení občanskoprávních nároků v jeho rámci.
- Článek 47 Listiny základních práv EU chrání všechna práva vyplývající z práva EU. Oběti trestných činů mají právo na účinnou nápravu ve formě trestního řízení. Podle Listiny tedy oběti trestného činu mají jak právo na účinnou nápravu (článek 13 EÚLP), tak i právo na spravedlivý proces (čl. 6 odst.1 EÚLP). Článek 47 Listiny dává obětem trestného činu právo na spravedlivé a veřejné projednání u nezávislého soudu, právo poradit se, být obhajován a být zastupován, právo na právní pomoc a právo na účinnou nápravu.
- Směrnice o právech obětí vkládá do práva EU důležité aspekty práva oběti na spravedlivý proces, včetně práva na poradenství a emoční podporu.
- Státy musí přijmout pozitivní opatření s cílem zabránit porušování lidských práv ze strany zástupců státu, jakož i soukromých osob. To vyžaduje, aby státy kriminalizovaly závažná porušování lidských práv a přijaly opatření s cílem zamezit a prošetřit porušení článků 2 a 3 EÚLP a článků 2 a 4 Listiny základních práv EU.
- Některé oběti trestných činů, například oběti obchodování s lidmi, požívají dodatečně konkrétní ochrany v rámci EÚLP i Listiny základních práv EU a na základě sekundárního práva EU.

536 ESLP, *X a Y proti Chorvatsku*, č. 5193/09, 3 listopadu 2011, odst. 84-85.

537 Rada Evropy, Výbor ministrů (1999), *Doporučení R (99)4 členským státům k zásadám právní ochrany nezpůsobilých dospělých*, 23 února 1999, zásada 3. Omezení by měla být přezkoumána po určité době, zejména pokud o to požádá dotčená osoba, viz ESLP, *Matter proti Slovensku*, č. 31534/96, 5 července 1999, odst. 68.

Tato část se zabývá přístupem ke spravedlnosti pro oběti trestných činů. Právo obětí na přístup k spravedlnosti nebylo vždy vnímáno jako slučitelné se zajištěním práv obžalovaných a tomuto právu bylo teprve nedávno poskytnuto stejné postavení jako právům obžalovaných.⁵³⁸ Tato část popisuje evropské právo týkající se obětí obecně. Je však důležité poznamenat, že konkrétní skupiny obětí (jako oběti zločinů z nenávisti, oběti obchodování s lidmi⁵³⁹ a dětské oběti sexuálního zneužívání⁵⁴⁰) jsou předmětem speciálních právních opatření a konkrétní judikatury.⁵⁴¹

V rámci práva Rady Evropy článek 1 EÚLP zavazuje státy, aby zajistily lidská práva těch, kteří spadají do jejich jurisdikce. Ve spojení s dalšími články – například článkem 2 (právo na život) a článkem 3 (zákaz mučení a nelidského a ponižujícího zacházení) – tato povinnost vyžaduje od států přijetí pozitivních kroků k zajištění toho, aby práva jednotlivců nebyla porušována zástupci státu.⁵⁴²

Mezi tyto pozitivní povinnosti patří i prevence závažného porušování lidských práv soukromými osobami.⁵⁴³ Vyžadují, aby státy zajistily účinnou ochranu, zejména pro děti a další zranitelné osoby, a aby předcházely špatnému zacházení, o kterém vědí nebo by měli vědět.⁵⁴⁴

Klíčovým úkolem států je kriminalizovat závažné porušování lidských práv.⁵⁴⁵ Je to proto, že státy mají povinnost vymýtit beztrestnost takových trestných činů.⁵⁴⁶ Státy musí například zajistit právo na život tím, že zavedou účinná ustanovení trestního práva, která budou odrazovat páchání trestných činů

538 Goodey, J. (2005), *Victims And Victimology: Research, Policy and Practice*.

539 Rada Evropy, *Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi*, CETS č. 197, 2005. Česká republika je jedinou členskou zemí EU, která dosud neratifikovala tuto úmluvu.

540 Rada Evropy, *Úmluva o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání*, CETS č. 201, 2007.

541 Například viz ESLP, *Giorcan a další proti Rumunsku*, č. 29414/09 a 44841/09, 27 ledna 2015 (rasově motivovaný zločin); ESLP, *Rantsev proti Kypru a Rusku*, č. 25965/04, 7 ledna 2010 (obchodování s lidmi); ESLP, *P. a S. proti Polsku*, č. 57375/08, 30 října 2012 (dětské oběti sexuálního zneužívání).

542 ESLP, *Nachova a další proti Bulharsku*, č. 43577/98 a 43579/98, 6 července 2005, odst. 93-97.

543 ESLP, *M. a další proti Itálii a Bulharsku*, č. 40020/03, 31 července 2012, odst. 99-100.

544 ESLP, *Z a další proti Spojenému království*, č. 29392/95, 10 května 2001, odst. 73.

545 ESLP, *X a Y proti Nizozemsku*, č. 8978/80, 26, března 1985.

546 Rada Evropy, Výbor ministrů (2011), *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy k vymýcení beztrestnosti závažných porušení lidských práv*, 30 března 2011.

proti druhým osobám a která se budou opírat o mechanismus vymáhání práva s cílem předcházet, potlačovat a trestat porušení takových ustanovení.⁵⁴⁷ Podobné povinnosti vyplývají z článku 3.⁵⁴⁸ To zahrnuje i špatné zacházení ze strany soukromých osob.⁵⁴⁹ Takové zacházení nicméně musí dosáhnout minimální úroveň závažnosti, aby spadalo do působnosti článku 3.⁵⁵⁰ Pozitivní povinnosti států se také týkají případů závažného porušování osobní integrity a důstojnosti, například sexuálních trestných činů.⁵⁵¹ Aby byla možná ochrana těchto práv, musí státy navíc zajistit účinné vyšetřování jakýchkoliv porušení článků 2 a 3 EÚLP.⁵⁵² Stát musí zahájit vyšetřování ze svého vlastního podnětu a nesmí spoléhat na iniciativu oběti.⁵⁵³

Neschopnost sledovat zřejmé stopy v průběhu vyšetřování může být rovněž v rozporu s článkem 2.⁵⁵⁴ ESLP doslova rozhodl, že „jakýkoli nedostatek při vyšetřování, jež oslabuje jeho schopnost odhalit pachatele, přináší riziko konfliktu s tímto standardem“.⁵⁵⁵

Příklad: Ve věci *Dink proti Turecku*⁵⁵⁶ byli stěžovateli rodinní příslušníci tureckého občana arménského původu, který byl šéfredaktorem turecko-arménského týdeníku. Napsal sérii článků o arménské identitě. Extrémní turečtí nacionalisté reagovali na články pořádáním demonstrací, psaním výhružných dopisů a trestním oznámením. Pan Dink byl shledán vinným z očeřňování „tureckosti“ a dostal podmíněčný trest odnětí svobody. Později se stal obětí atentátu. Několik vyšetřování a řízení zahájených za účelem zjištění, zda policie věděla o chystaném atentátu, bylo odloženo.

547 ESLP, *Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94, 28 října 1998, odst. 115. Viz také *Menson proti Spojenému království*, č. 47916/99, 6 května 2003, odst. 1.

548 ESLP, *Valiulienė proti Litvě*, č. 33234/07, 26 března 2013, odst. 74.

549 ESLP, *Mehmet Ümit Erdem proti Turecku*, č. 42234/02, 17 července 2008, odst. 26.

550 ESLP, *Costello Roberts proti Spojenému království*, č. 13134/87, 25 března 1993, odst. 30. Novější věc viz ESLP, *Rumour proti Itálii*, č. 72964/10, 27 května 2014, odst. 57.

551 ESLP, *X a Y proti Nizozemsku*, č. 8978/80, 26, března 1985.

552 ESLP, *Gäfgen proti Německu*, č. 22978/05, 1 června 2010, odst. 117.

553 ESLP, *Cadiroğlu proti Turecku*, č. 15762/10, 3 září 2013, odst. 30.

554 ESLP, *Kolevi proti Bulharsku*, č. 1108/02, 5 listopadu 2009, odst. 201.

555 ESLP, *Ramsahai a další proti Nizozemsku*, č. 52391/99, 15 května 2007, odst. 324.

556 ESL, *Dink proti Turecku*, č. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 a 7124/09, 14 září 2010, odst. 64.

S ohledem na reakce na články pana Dinka bylo možné se důvodně domnívat, že bezpečnostní síly si byly vědomy intenzivního nepřátelství vůči němu. Navíc se zdálo, že policejní útvary byly informovány o pravděpodobnosti pokusu o atentát, a dokonce i o totožnosti údajných iniciátorů. Stát přesto nepodnikl přiměřená opatření, aby zabránil skutečnému a bezprostřednímu ohrožení života, a tím porušil článek 2 EÚLP.

Oběti trestných činů mají právo na účinnou nápravu ve formě trestního řízení. Absence trestního řízení může být v rozporu s článkem 13 EÚLP.⁵⁵⁷ Přístup k systému trestní justice nestačí; stát musí také zajistit, aby byl systém efektivní.⁵⁵⁸ Jsou-li například možnosti obhajoby, kterou má obviněný k dispozici, příliš široké, nemusí být trestní právo účinné při ochraně práv obětí.⁵⁵⁹ Kromě toho, ačkoliv se článek 6 EÚLP výslovně nezabývá situací obětí, zásady spravedlivého procesu požadují, aby v příslušných případech byla práva obětí uznávána a uvedena v rovnováhu vůči právům obhajoby.⁵⁶⁰

Slibný postup

Podpora obětí s poruchami učení

Portugalská asociace pro podporu obětí (APAV) podporuje oběti trestných činů a jejich rodiny a přátele. Kromě obecné podpory APAV poskytuje také specializované služby, jako je právní, psychologická a sociální pomoc. APAV také hraje roli v prevenci kriminality tím, že realizuje osvětové a preventivní kampaně zaměřené na různé publikum, hlavně na školách. Také zajišťuje *pro bono* právní aktivity, i když posláním APAV není zastupovat oběti v soudním řízení.

Zdroj: FRA (2015), *Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims*, s. 114.

Právo EU poskytuje stejnou ochranu. Práva EÚLP uvedená výše jsou také stanovena v Listině základních práv EU: článek 2 (právo na život), článek 4 (zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání) a článek 7 (respektování soukromého a rodinného života). Vysvětlení k čl. 52 odst. 3

557 ESLP, *A. proti Chorvatsku*, č. 55164/08, 14 října 2010, odst. 78 a 87.

558 ESLP, *M.C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, 4 prosince 2003, odst. 150-151.

559 ESLP, *A. proti Spojenému království*, č. 100/1997/884/1096, 23 září 1998, odst. 24.

560 ESLP, *Doorson proti Nizozemsku*, č. 20524/92, 26 března 1996, odst. 70; ESLP, *Y. proti Slovinsku*, č. 41107/10, 28 května 2015.

Listiny základních práv EU potvrzují, že tato práva odpovídají právům v EÚLP a je třeba jim připisovat stejný význam i působnost (viz [kapitola 1](#) a [obrázek](#)).

Článek 47 Listiny základních práv EU však také poskytuje práva na spravedlivý proces obětem trestných činů. Článek 47 se vztahuje na všechna práva vyplývající z právních předpisů EU. To znamená, že tam, kde jde o práva vyplývající z Listiny nebo kde jsou práva stanovená v primárních či sekundárních právních předpisech EU (například ve směrnici), použijí se práva uvedená v článku 47. Podle článku 47 práva na spravedlivý proces zahrnují právo na spravedlivé a veřejné projednání u nezávislého soudu, právo poradit se, být obhajován a být zastupován, právo na právní pomoc a právo na účinnou nápravu. Členské státy EU jsou povinny poskytnout účinnou soudní ochranu těchto práv na vnitrostátní úrovni (viz [kapitola 1](#) a [oddíl 5.1](#) o významu účinné nápravy). Zásada efektivity znamená, že vnitrostátní právní předpisy nesmí znemožňovat nebo nadměrně ztěžovat prosazení práv plynoucích z práva EU.⁵⁶¹

V rámci práva EU jsou práva obětí trestných činů dále zakotvena ve směrnici 2012/29/EU (Směrnice o právech obětí), která nahradila Rámcové rozhodnutí o postavení obětí (ačkoliv toto rozhodnutí stále platí pro Dánsko).⁵⁶² Směrnice o právech obětí stanoví minimální standardy pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Uvádí, že „[t]restný čin je škodlivý pro společnost a zároveň představuje porušení individuálních práv obětí“ (bod 9 odůvodnění). Článek 2 definuje pojem „oběť“ široce: (i) fyzická osoba, která utrpěla újmu, včetně fyzické, duševní či citové újmy nebo hmotné ztráty, jež byla přímo způsobena trestným činem; (ii) rodinní příslušníci osoby, jejíž smrt byla přímo způsobena trestným činem, a kteří utrpěli újmu v důsledku smrti dané osoby.⁵⁶³

Směrnice o právech obětí ukládá členským státům povinnost poskytovat obětem podpůrné služby (články 8 a 9) a určitá práva na spravedlivý proces

561 SDEU, C-33/76, *Rewe-Zentralfinanz eG a Rewe-Zentral AG proti Landwirtschaftskammer für das Saarland*, 16 prosince 1976. Novější případ viz SDEU, C-415/11, *Mohamed Aziz proti Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)*, 14 března 2013, odst. 50, a SDEU, spojené věci C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13, *Unicaja Banco SA proti José Hidalgo Rueda a dalším, Caixabank SA proti Manuel María Rueda Ledesma a dalším, Caixabank SA proti José Labella Crespo a dalším a Caixabank SA proti Alberto Galán Luna a dalším*, 21 ledna 2015.

562 Směrnice 2012/29/EU; Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/JHA ze dne 15 března 2001 o postavení obětí v trestním řízení, Úř. věst. L 82, 22 března 2001.

563 Rámcové rozhodnutí nezahrnovalo rodinné příslušníky v případě úmrtí oběti. Definice ve směrnici je podobná jako v dokumentu Rady Evropy, Výboru ministrů (2006), *Doporučení Rec(2006)8 členským státům o pomoci obětem trestného činu*, 14 června 2006, odst. 11.

– právo být slyšen (článek 10) a právo na právní pomoc (článek 13). Obsahuje také nová ustanovení o právu na přezkoumání v případě rozhodnutí o zastavení trestního stíhání (článek 11) a rozšířená ustanovení o potřebách zvláštní ochrany (články 22-24).

Obětem musí být poskytnuta praktická podpora, která jim umožní přístup k spravedlnosti.⁵⁶⁴ To zahrnuje poskytování podpory obětem, zlepšování informovanosti obětí o jejich právech a dostatečnou odbornou přípravu pracovníků donucovacích orgánů.

SDEU zatím nezkoumal případy práv obětí podle Listiny základních práv EU nebo směrnice o právech obětí, ale řešil případy týkající se rámcového rozhodnutí o postavení obětí.

Příklad: v rámci *trestního řízení proti Maria Pupino*⁵⁶⁵ byla paní Pupino, učitelka mateřské školy, obviněna, že způsobila závažná zranění svým žákům. Článek 8 rámcového rozhodnutí obsahoval zvláštní ochranu pro „zranitelné“ oběti. Na SDEU byla vznesena předběžná otázka o použití tohoto ustanovení.

SDEU rozhodl, že malé děti údajně týrané jejich učitelkou jsou „zranitelné“ oběti ve smyslu rámcového rozhodnutí. Proto měly nárok na zvláštní ochranu jím poskytovanou. Vnitrostátní soud musel vykládat vnitrostátní právo „v rámci možností ve světle znění a účelu rámcového rozhodnutí“.

Právo Rady Evropy a EU také upravuje otázku odškodnění pro oběti trestných činů. Tato povinnost vyplývá z „újm plynoucí z porušení práv, která měl stát povinnost chránit, ale která nebyl schopen garantovat“.⁵⁶⁶ **Oddíl 5.2.1** podrobně popisuje judikaturu ESLP a SDEU o náhradě obecně, ale obětí trestných činů se týkají dodatečná zvláštní ustanovení. Článek 16 směrnice o právech obětí se kupříkladu rovněž zabývá odškodněním a směrnice EU o odškodnění zavádí systém spolupráce pro usnadnění přístupu k odškodnění pro oběti trestných

564 Podrobnější diskuse o právech obětí na podporu viz dokument FRA (2015), *Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims*.

565 SDEU, C-105/03, *Trestní řízení proti Maria Pupino*, 2005.

566 Stanovisko generálního advokáta Lenze ze dne 6 prosince 1988 v SDEU, C-186/87, *Ian William Cowan proti Trésor public*, 2 února 1989. Příklad se týkal mnohem širších zásad než práv obětí.

činů v přeshraničních situacích.⁵⁶⁷ Navíc Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů obsahuje minimální standardy pro odškodnění obětí trestných činů státem.⁵⁶⁸ Výbor ministrů Rady Evropy pak rovněž vydal několik doporučení týkajících se obětí trestných činů.⁵⁶⁹

8.3. Vězni a osoby ve vyšetřovací vazbě

Klíčové body

- Vězni a osoby ve vyšetřovací vazbě potřebují přístup k soudu, aby se mohli hájit v trestním řízení nebo se účastnit občanskoprávních řízení. Mají také právo na právní zastupování při jednání o podmíněném propuštění a kárném řízení.
- Čl. 5 odst. 1, 3 a 4 EÚLP a článek 6 Listiny základních práv EU poskytují specifickou ochranu pro vězně. Čl. 5 odst. 1 zaručuje právo na svobodu; čl. 5 odst. 3 vyžaduje, aby byl zadržený neprodleně předveden před soudce; a čl. 5 odst. 4 dává zadrženým právo iniciovat řízení na přezkum zákonnosti jejich zadržení. I když to není výslovně uvedeno v textu článku 6 Listiny základních práv EU, Vysvětlení k Listině potvrzují, že článek 6 zaručuje všechna práva stanovená v článku 5 EÚLP.
- Čl. 5 odst. 5 EÚLP a článek 6 Listiny základních práv EU zaručují právo na odškodnění za nezákonné zatčení nebo zbavení svobody.

Vězni a osoby ve vyšetřovací vazbě mohou potřebovat možnost napadnout své zadržení, uložený trest nebo podmínky zadržení. Mají také právo na právní poradenství při jednání o podmíněném propuštění a kárném řízení. Vězni a osoby ve vyšetřovací vazbě mohou také potřebovat přístup k soudu, aby mohli řešit řadu občanskoprávních věcí a povinností spojených s jejich životem mimo vězení - například zaměstnání, pokuty, dluhy nebo rodinné problémy. Protože jsou však ve vězení, mohou vězni a osoby ve vyšetřovací vazbě mít omezenou praktický přístup k právní informacím, poradenství nebo zastupování. Kvůli

567 *Směrnice Rady 2004/80/ES* ze dne 29 dubna 2004 týkající se odškodnění obětí trestných činů, Úř. věst. 2004 L 26.

568 Rada Evropy, *Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů*, CETS No. 116, 1983.

569 Rada Evropy, Výbor ministrů (2006), *Doporučení Rec(2006)8 členským státům o pomoci obětem trestného činu*, 14 června 2006; Rada Evropy, Výbor ministrů (2005), *Doporučení Rec(2005)9 členským státům o ochraně svědků a osob spolupracujících s justicí*, 20 dubna 2005. Viz také Rada Evropy, CEPEJ (2008), *Checklist for promoting the quality of justice and the court*, s. 19-21 (přístup k soudům).

dalším komplikacím mohou být navíc vězni ještě zranitelnější: mohou mít zdravotní postižení, problémy s duševním zdravím nebo „naprosto nedostačující vzdělání“.⁵⁷⁰ Tento oddíl popisuje část evropského právního rámce týkajícího se práva na přístup ke spravedlnosti pro osoby ve vazbě nebo zbavené svobody po odsouzení.⁵⁷¹

Je třeba poznamenat, že OSN rovněž vypracovala nezávazné pokyny s ohledem na osoby v jakékoliv formě vazby: návrh Základních standardů pro osoby zbavené svobody.⁵⁷² Tyto pokyny opět potvrzují, že podání *habeas corpus* (podání k soudům osobami, které vznášejí námitky proti svému vlastnímu zadržení nebo zadržení někoho jiného), musí řešit příslušný, nezávislý a nestranný soud.⁵⁷³ Tento dokument rovněž poskytuje vodítka týkající se právního zastupování a právní pomoci⁵⁷⁴ a práva zadržených na kontakt s právníky, rodinnými příslušníky a dalšími zúčastněnými stranami.⁵⁷⁵

8.3.1. Přístup k soudu a k obhájci

Právo na právní pomoc a právo poradit se, být obhajován a být zastupován je popsáno v **kapitolách 3 a 4**. Práva jsou také diskutována v tomto oddíle vzhledem ke specifickým obtížím, kterým čelí vězni a osoby ve vyšetřovací vazbě.

570 Rada Evropy, Výbor ministrů (1989), **Doporučení Rec (89)12 členským státům ke vzdělávání ve věznicích**, 13 října 1989.

571 To vychází z definice „vězně“ uvedené v pravidle 10.1 dokumentu Rady Evropy, Výboru ministrů (2006), **Doporučení Rec(2006)2 k Evropským vězeňským pravidlům**, 11 ledna 2006. K detenci pacientů s duševním onemocněním viz oddíl 8.1.

572 OSN, **Draft basic principles and guidelines on remedies and procedures on the right of anyone deprived of his or her liberty by arrest or detention to bring proceedings before the court**.

573 Zásada 6 a pokyn 4. Viz také pokyn 14 o povinnosti orgánů odůvodnit potřebu a přiměřenost zadržení.

574 Zásada 9 a pokyn 8.

575 Zásada 10.

Slibný postup

Podpora přístupu ke spravedlnosti pro vězně s poruchami učení

Ve Walesu skupina zahrnující více agentur - včetně velkých charit pro postižené, Prison Reform Trust, policie, vězeňské služby a prokuratury a welské vlády - vytvořila průvodce pro přístup ke spravedlnosti. Jejím cílem je podporovat citlivé a přiměřené zacházení s dospělými s poruchami učení v systému trestního soudnictví ve Walesu. Jejím cílem je také podporovat komisaře, plánovače i praktiky ve zdravotnictví, sociální péči i službách trestní justice při zlepšování poskytovaných služeb.

Zdroj: Access to justice: A Guidebook supporting the responsive and appropriate management of adults with a learning disability in the criminal justice system in Wales (2013).

Podle práva Rady Evropy mají vězni právo na přístup k soudům v jiných než trestních věcech a prostřednictvím toho i právo na přístup k právníkovi (viz **oddíl 2.1**).⁵⁷⁶ Veškerá omezení přístupu vězně k právníkovi musí být „přiměřená sledovanému cíli“ a neměla by být taková, že „by byla narušena samotná podstata tohoto práva“.⁵⁷⁷ Účinný přístup k právnímu poradenství vyžaduje důvěrnou komunikaci; to může způsobit praktické obtíže pro jednotlivce ve vězení (viz **oddíly 4.2.1 a 4.2.4**). Je třeba poznamenat, že článek 8 EÚLP (právo na respektování soukromého a rodinného života, obydli a korespondence) může být čtením právní korespondence porušen, s výjimkou mimořádných okolností - například tam, kde existuje rozumný důvod se domnívat, že obsah dopisu by mohl ohrozit zabezpečení vězení nebo bezpečí ostatních.⁵⁷⁸

Článek 6 EÚLP byl také citován ve vztahu ke kárnému řízení.⁵⁷⁹ **To je podpořeno čl. 59 písm. c) Evropských vězeňských pravidel**, který stanoví, že se vězni obvinění z disciplinárních přestupků mohou hájit sami osobně nebo prostřednictvím právního poradenství, pokud si to vyžadují zájmy spravedlnosti.

Podle práva EU odpovídají práva podle článku 47 Listiny základních práv EU právům stanoveným v článku 6 EÚLP.⁵⁸⁰ Sekundární právní předpisy EU navíc

576 ESLP, *Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, 21 února 1975.

577 ESLP, *Ashingdane proti Spojenému království*, č. 8225/78, 28 května 1985, odst. 57.

578 ESLP, *Piechowicz proti Polsku*, č. 20071/07, 17 dubna 2012, odst. 239-40.

579 ESLP, *Gülmez proti Turecku*, č. 16330/02, 20 května 2008, odst. 37-39.

580 Listina základních práv EU, čl. 52 odst. 3.

stanoví specifická práva podezřelých nebo obviněných osob v trestním řízení, například právo na informace, na překlad a tlumočení a přístup k obhájci.⁵⁸¹

8.3.2. Právo napadnout zbavení osobní svobody

Zákonnost zbavení svobody je častým problémem řešeným u ESLP. Detence zahrnuje nedobrovolné zadržení osob s psychosociálním postižením.⁵⁸² V takových případech jsou nutné objektivní lékařské důkazy jakož i procesní pojistky, včetně právního zastupování, které jsou účinné v praxi i dle práva.⁵⁸³

Příklad: Ve věci *Stanev proti Bulharsku*⁵⁸⁴ v roce 2000 soud částečně omezil způsobilost stěžovatele k právním úkonům, protože trpěl schizofrenií. V roce 2002 byl stěžovatel proti své vůli předán do částečného opatrovnictví a přijat do ústavu sociální péče pro osoby s „duševními poruchami“ na odlehlém místě. V návaznosti na oficiální návštěvy v letech 2003 a 2004 Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) dospěl k závěru, že se podmínky v ústavu rovnaly nelidskému a ponižujícímu zacházení. Stěžovatel prostřednictvím svého právníka požádal státního zástupce a starostu, aby zahájili řízení o ukončení částečného opatrovnictví, ale jeho žádost byla zamítnuta. Jeho opatrovník rovněž odmítl přijmout takový krok. V roce 2006 byl stěžovatel z podnětu svého právníka vyšetřen nezávislým psychiatrem, který došel k závěru, že diagnóza schizofrenie byla nepřesná. Dle názoru psychiatra byl pobyt stěžovatele v ústavu sociální péče velmi škodlivý pro jeho zdraví.

ESLP dospěl k závěru, že rozhodnutí o umístění stěžovatele do ústavu bez jeho předchozího souhlasu bylo neplatné podle bulharského práva. To bylo samo o sobě postačující, aby soud rozhodl, že odnětí svobody stěžovatele bylo v rozporu s čl. 5 odst. 1 EÚLP. Ve vztahu k čl. 5 odst. 4 EÚLP vláda neprokázala, že existuje nějaký vnitrostátní prostředek nápravy schopný poskytnout stěžovateli přímou možnost, jak napadnout zákonnost svého umístění v ústavu sociální péče a pokračující realizaci tohoto opatření.

581 Směrnice 2010/64/EU (neplatí pro Dánsko); Směrnice 2012/13/EU (neplatí pro Dánsko); Směrnice 2013/48/EU (neplatí pro Irsko, Spojené království a Dánsko).

582 ESLP, *Gorshkov proti Ukrajině*, č. 67531/01, 8 listopadu 2005, odst. 44. FRA (2012), *Involuntary placement and involuntary treatment of persons with mental health problems*, s. 18-19.

583 ESLP, *Winterwerp proti Nizozemsku*, č. 6301/73, 24 října 1979, odst. 39, a ESLP, *Megyeri proti Německu*, č. 13770/88, 12 května 1992, odst. 23.

584 ESLP, *Stanev proti Bulharsku*, č. 36760/06, 17 ledna 2012.

Soudy nebyly nijak zapojeny a vnitrostátní právní úprava neposkytovala automatický pravidelný soudní přezkum umístění v takových ústavech. Protože navíc umístění stěžovatele v ústavu nebylo podle bulharského práva chápáno jako zbavení svobody, nebyl dán ani jakýkoliv vnitrostátní prostředek nápravy, kterým by bylo možné napadnout jeho zákonnost, pokud jde o zbavení svobody. Čl. 5 odst. 4 byl tedy porušen. Protože stěžovatel neměl žádné právo na odškodnění za nezákonné zbavení svobody, ESLP navíc také shledal porušení čl. 5 odst. 5.

Právo Rady Evropy i právo EU poskytují právní ochranu proti zbavení osobní svobody. Čl. 5 odst. 1 EÚLP a článek 6 Listiny základních práv EU zaručují svobodu člověka a podle vysvětlení k Listině obsahují stejná práva.⁵⁸⁵ Podle práva Rady Evropy i práva EU musí být rozhodnutí zbavit někoho svobody vždy provedeno v „souladu s postupem stanoveným zákonem“.⁵⁸⁶ Zbavení svobody musí být vždy slučitelné s účely stanovenými v čl. 5 odst. 1 EÚLP a článku 6 Listiny základních práv EU.⁵⁸⁷

Vězni mají právo na přístup k soudu, aby mohli napadnout své odnětí svobody. Aby bylo zajištěno, že přístup k soudu je praktický a účinný, mohou mít vězni právo na právní poradenství a právní pomoc. V **rámci práva Rady Evropy** čl. 5 odst. 3 EÚLP pro osoby ve vyšetřovací vazbě požaduje, aby osoby obviněné z trestních činů byly „neprodleně předvedeny před soudce nebo jiného úředníka“, aby rozhodl o jejich vzetí do vazby nebo propuštění před zahájením soudního řízení a zajistil, že proces proběhne v přiměřené lhůtě. Cílem tohoto ustanovení je ochrana proti špatnému zacházení a neoprávněným zásahům do svobody jednotlivce.

Pokud jde o slovo „neprodleně“, ESLP uvedl, že jakékoliv zdržení delší než čtyři dny je příliš dlouhé.⁵⁸⁸ Nicméně ani lhůta kratší než čtyři dny nemusí být

585 Vysvětlení k Listině základních práv, Úř. věst. 2007, C-303/17.

586 ESLP, *Tsarenko proti Rusku*, č. 5235/09, 3 března 2011, odst. 62.

587 ESLP, *L.B. proti Belgii*, č. 22831/08, 2 října 2012, odst. 92, 101. Viz také Rada Evropy, Výbor ministrů (2006), *Doporučení Rec(2006)2 k Evropským vězeňským pravidlům* a Rada Evropy, Výbor ministrů (2006), *Doporučení Rec(2006)13 členským státům o výkonu vazby, podmínkách jejího výkonu a zárukách proti jejímu zneužití*.

588 ESLP, *McKay proti Spojenému království*, č. 543/03, 3 října 2006, odst. 47. Srov. OSN, Výbor pro lidská práva (2014), *Obecný komentář č. 35 k čl. 9 (svoboda a bezpečnost)*, 16 prosince 2014, odst. 33 (uvádějící, že zdržení delší než 48 hodin by mělo být „absolutně výjimečné“).

slučitelná s požadavkem na dostatečnou rychlost, pokud zvláštní okolnosti případu odůvodňují rychlejší projednání před soudem.⁵⁸⁹

Příklad: Ve věci *Hassan a další proti Francii*⁵⁹⁰ bylo devět stěžovatelů údajně zapojeno do pirátství. Stěžovatelé byli zatčeni a drženi ve vazbě francouzským vojenským personálem, než byli převezeni do Francie ve vojenském letadle. Byli pod kontrolou francouzských orgánů po dobu čtyř dní a zhruba dvaceti hodin v jednom případě a po dobu šesti dní a šestnácti hodin ve druhém, než byli na 48 hodin umístěni do policejní vazby a poté předvedeni před vyšetřujícího soudce, který proti nim zahájil soudní vyšetřování. Šest stěžovatelů následně dostalo tresty odnětí svobody.

Ve vztahu k čl. 5 odst. 3 EÚLP ESLP uvedl, že kontext, v němž byli stěžovatelé zatčeni, byl „neobvyklý“: 6000 km od pevninské Francie, v situaci, kdy somálské úřady nebyly schopny zajistit jejich předvedení před soud. Nic nenaznačovalo, že by převoz trval déle, než bylo nezbytné. „Zcela výjimečné okolnosti“ vysvětlovaly délku odnětí svobody stěžovatelů od jejich zadržení do příjezdu na francouzskou půdu. Po převozu do Francie byli ovšem stěžovatelé ponecháni dalších 48 hodin v policejní vazbě místo toho, aby byli okamžitě předvedeni před vyšetřujícího soudce. Pro takové další zdržení nebylo žádné ospravedlnění. Smyslem čl. 5 odst. 3 není poskytnout úřadům „příležitost zintenzivnit vyšetřování za účelem podání formálního obvinění podezřelých“. Čl. 5 odst. 3 EÚLP byl porušen.

Když osoba ve vyšetřovací vazbě předstoupí před soud, musí proběhnout skutečné přezkoumání skutkové podstaty.⁵⁹¹ Když soudce rozhoduje o vazbě nebo kauci, musí brát náležitý ohled na presumpci nevinny, zkoumat všechny důvody pro a proti propuštění a zformulovat své rozhodnutí jasně.⁵⁹² To, zda je přiměřené, aby obviněný zůstal ve vazbě, musí být posouzeno na základě skutkových okolností daného případu.⁵⁹³ Není na zadržované osobě, aby prokázala, že má být propuštěna.⁵⁹⁴

589 ESLP, *Gutsanovi proti Bulharsku*, č. 34529/10, 15 října 2013, odst. 154 a 159.

590 ESLP, *Hassan a další proti Francii*, č. 46695/10 a 54588/10, 4 prosince 2014.

591 ESLP, *Aquilina proti Maltě*, č. 25642/94, 29 dubna 1999, odst. 47.

592 ESLP, *Bykov proti Rusku*, č. 4378/02, 10 března 2009, odst. 63.

593 ESLP, *Idalov proti Rusku*, č. 5826/03, 22 května 2012, odst.

594 ESLP, *Bykov proti Rusku*, č. 4378/02, 10 března 2009, odst. 64.

Další prvek ochrany spočívá v požadavku na „rychlost“ podle čl. 5 odst. 4 EÚLP a článku 6 Listiny základních práv EU.⁵⁹⁵ Podle čl. 5 odst. 4 EÚLP jsou státy povinny zřídit nezávislé právní procesy, aby byly zadržené osoby předvedeny před soudce, kteří musí „urychleně“ rozhodnout o zákonnosti pokračujícího zbavení svobody. Státy jsou povinny zajistit, že budou splněny následující požadavky:

- rozhodnutí o právní pomoci a právním zastupování by měla být přijata rychle;⁵⁹⁶
- zadržaná osoba má právo na pravidelné přezkoumání;⁵⁹⁷
- je pravděpodobné, že stěžovatel má za účelem přístupu k soudu právo na právní zastupování;⁵⁹⁸
- právní poradenství musí být účinné a pokud je to nutné, mělo by být hrazeno státem (viz kapitola 4 o právu poradit se, být obhajován a být zastupován).⁵⁹⁹

Čl. 5 odst. 4 EÚLP je ustanovením *habeas corpus*. Vyžaduje pravidelný přezkum pokračujícího zadržení a umožňuje, aby zadržovaný požadoval po soudu, aby posoudil, zda nadále existují důvody pro zadržení. Zákonnost zadržení podle čl. 5 odst. 1 nezbavuje státy povinnosti provést urychlené posouzení podle čl. 5 odst. 4.⁶⁰⁰ Otázka rychlosti musí být vyhodnocena s ohledem na okolnosti každého případu.⁶⁰¹ Platí zde stejná kritéria jako ta, uplatňovaná ve vztahu k požadavku na přiměřenou délku řízení podle čl. 6 odst. 1 EÚLP a článku 47 Listiny základních práv EU (viz také oddíl 7.2 o kritériích pro určení přiměřenosti).⁶⁰² Čas obvykle začíná běžet podáním žádosti o propuštění/zahájením řízení a končí s konečným rozhodnutím o zákonnosti zadržení žadatele.⁶⁰³ Výji-

595 Vysvětlení k Listině základních práv, Úř. věst. 2007, C-303/17.

596 ESPL, *L.R. proti Francii*, č. 33395/96, 27 června 2002, odst. 38.

597 ESPL, *M.H. proti Spojenému království*, č. 11577/09, 22 října 2013, odst. 97-99.

598 ESPL, *Megyer proti Německu*, č. 13770/88, 12 května 1992, odst. 23.

599 ESPL, *Magalhães Pereira proti Portugalsku*, č. 44872/98, 26 února 2002, odst. 54-63.

600 ESPL, *Douiyeb proti Nizozemsku*, č. 31464/96, 4 srpna 1999, odst. 57.

601 ESPL, *Moore proti Německu*, č. 11364/03, 9 července 2009, odst. 106.

602 Tamtéž, odstavec 106.

603 ESPL, *Rehbock proti Slovinsku*, č. 29462/95, 28 listopadu 2000, odst. 85.

mečná složitost případu (například kvůli složitým lékařským nebo důkazním otázkám) nezbavuje vnitrostátní orgány jejich povinnosti vyhovět požadavku na přiměřenost lhůty.⁶⁰⁴ Čl. 5 odst. 4 platí také pro řízení, které by neskončilo zadržením stěžovatele, nýbrž by mělo za následek jeho umístění do jiné formy zajištění, například z nemocnice do vězení.⁶⁰⁵

Podle práva EU, i když to není výslovně uvedeno v textu článku 6 Listiny základních práv EU, Vysvětlení k Listině potvrzují, že článek 6 zaručuje všechna práva zahrnutá v článku 5 EÚLP. To znamená, že judikatura ESLP je důležitá pro interpretaci článku 6, neboť tento článek má stejný smysl a rozsah jako článek 5 EÚLP.

Rada Evropy a Evropská unie vytvořily nástroje s cílem usnadnit vězňům, aby si trest vykonali v zemích svého původu.⁶⁰⁶ Také byly stanoveny standardy na podporu a usnadnění převodu alternativních trestů.⁶⁰⁷ Vězni by nikdy neměli být bráni do vazby jen proto, že jsou cizinci.⁶⁰⁸ V rámci práva EU mohou být jednotlivci na základě rámcového rozhodnutí o evropském zatýkáacím rozkazu

604 ESLP, *Frasik proti Polsku*, č. 22933/02, 5 ledna 2010, odst. 63.

605 ESLP, *Kuttner proti Rakousku*, č. 7997/08, 16 července 2015, odst. 36-38.

606 Rada Evropy, *Úmluva o předávání odsouzených osob*, CETS č. 112, 1983; Rada Evropy, *Dodatkový protokol k Úmluvě o předávání odsouzených osob*, CETS č. 167, 1997; *Rámcové rozhodnutí Rady 2008/909/JHA ze dne 27 listopadu 2008 o uplatňování zásady vzájemného uznávání rozsudků v trestních věcech, které ukládají trest odnětí svobody nebo opatření spojená se zbavením svobody, za účelem jejich výkonu v Evropské unii*, Úř. věst. L 327 ze dne 5.12.2008, ve znění rámcového rozhodnutí 2009/299/JHA Úř. věst. 2009 L 81. Viz také ESLP, *Somogyi proti Maďarsku*, č. 5770/05, 11 ledna 2011, odst. 22 (stěžovatel strávil déle, než měl, ve vězení po přenesení jeho trestu).

607 Rada Evropy, *Evropská úmluva o dohledu nad podmíněně odsouzenými nebo podmíněně propuštěnými pachateli*, CETS č. 51, 1964; *Rámcové rozhodnutí Rady 2009/829/JHA ze dne 23 října 2009 o uplatňování mezi členskými státy Evropské unie, zásady vzájemného uznávání na rozhodnutí o opatřeních dohledu jakožto alternativy zajišťovací vazby*, Úř. věst. 2009 L 294; *Rámcové rozhodnutí Rady 2008/947/JHA ze dne 27 listopadu 2008 o uplatňování zásady vzájemného uznávání na rozsudky a rozhodnutí o probaci za účelem dohledu nad probačními opatřeními a alternativními tresty*, Úř. věst. 2008 L 337/102. Rada Evropy, *Výbor ministrů (2010), Doporučení Rec(2010)1 členským státům k evropským probačním pravidlům*, 20 ledna 2010; Rada Evropy, *Výbor ministrů (2000), Doporučení Rec(2000)22 členským státům o zdokonalování implementace evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních*, 29 listopadu 2000; Rada Evropy, *Výbor ministrů (1992), Doporučení Rec(92)16 členským státům o evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních*, 19 října 1992.

608 Rada Evropy, *Výbor ministrů (2012), Doporučení Rec(2012)12 členským státům týkající se zahraničních vězňů*, 10 října 2012, odst. 13.2.b (zabývá se potížemi, kterým tyto vězni mohou čelit a stanoví základní zásady pro zacházení s nimi).

předání do jiného státu prakticky automaticky.⁶⁰⁹ Z tohoto důvodu EU zakotvila ve směrnících práva posilující právo na spravedlivý proces v členských státech (viz výše).

8.3.3. Odškodnění za nezákonné zbavení svobody

Čl. 5 odst. 5 EÚLP stanovuje nárok na odškodnění pro jednotlivce zatčené nebo zadržené v rozporu s článkem 5.⁶¹⁰ Podle Vysvětlení k Listině základních práv EU jsou práva zaručená článkem 5 EÚLP chráněna prostřednictvím článku 6 Listiny.

Neexistuje žádné právo na konkrétní výši odškodnění.⁶¹¹ Státy mají široký prostor pro uvážení, pokud jde o částky, které mají být uhrazeny, a mohou požadovat důkaz o utrpěné újmě.⁶¹² Automatické započtení celkové délky pobytu jednotlivce ve vyšetřovací vazbě vůči jinému trestu uloženému za nesouvisející trestný čin není v souladu s právem na odškodnění obsaženým v čl. 5 odst.5.⁶¹³ Přiznaná částka také nemůže být podstatně nižší než částky, které EÚLP přiznal za obdobná porušení článku 5.⁶¹⁴

609 *Rámcové rozhodnutí 2002/584/JHA* o evropském zatýkáacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy Úř. věst. 2002 L 190/1.

610 Viz také Protokol 7 k EÚLP, čl. 3 (týkající se odškodnění v případech justičního omylu).

611 ESLP, *Damian-Burueana a Damian proti Rumunsku*, č. 6773/02, 26 května 2009, odst. 89.

612 ESLP, *Wassink proti Nizozemsku*, č. 12535/86, 27 září 1990, odst. 38.

613 ESLP, *Wloch proti Polsku (č.2)*, č. 33475/08, 10 května 2011, odst. 32.

614 ESLP, *Cristina Boicenco proti Moldavsku*, č. 25688/09, 27 září 2011, odst. 43.

8.4. Právní předpisy v oblasti životního prostředí

Klíčové body

- EÚLP nezaručuje právo na zdravé životní prostředí, ale práva vyplývající z EÚLP, například právo na respektování soukromého a rodinného života, mohou být dotčena ve věcech životního prostředí. EÚLP nepředpokládá *actio popularis* (soudní spory ve veřejném zájmu) na ochranu životního prostředí.
- EU přijala Aarhuskou úmluvu. Ta zapojuje veřejnost do rozhodovacího procesu v otázkách životního prostředí a zaručuje přístup ke spravedlnosti pro jednotlivce i nevládní organizace, dojde-li k porušení právních předpisů v oblasti životního prostředí anebo ustanovení úmluvy.
- Vnitrostátní pravidla, která omezují procesní postavení některých nevládních organizací, mohou být v rozporu s právem EU.

Podle definice životní prostředí zahrnuje přírodní zdroje, jako je vzduch, voda, půda, fauna a flóra; majetek, který je součástí kulturního dědictví; a charakteristické aspekty krajiny.⁶¹⁵ Otázky životního prostředí se mohou týkat občanských, politických, sociálních a ekonomických práv. Právo na zdravé životní prostředí je také kolektivním právem, protože zdravé prostředí ovlivňuje společnost – a to jak přítomnou, tak budoucí.

Například článek 1 Aarhuské úmluvy OSN stanovuje právo současných i budoucích generací žít v životním prostředí přiměřeném pro jejich zdraví a životní pohodu.⁶¹⁶ Úmluva uznává, že dosažení tohoto cíle vyžaduje tzv. „tři pilíře“: přístup k informacím, účast veřejnosti a přístup k spravedlnosti – tj. odstranění překážek bránících spravedlnosti jako jsou nadměrné náklady na napačení rozhodnutí. **Oddíl 6.2** zmiňuje, že přísná pravidla aktivní legitimace mohou představovat procesní překážku v přístupu k spravedlnosti. Článek 9 Aarhuské úmluvy nastiňuje konkrétní práva na přístup k spravedlnosti v záležitostech životního prostředí (třetí pilíř).

615 Rada Evropy, **Úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za škody vyplývající z činnosti nebezpečných pro životní prostředí**, CETS č. 150, 1993, čl. 2 odst. 10.

616 OSN, Evropská hospodářská komise (UNECE) (1998), **Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí**, 25 června 1998. Byla ratifikována Evropskou unií kromě jednoho členského státu EU (Irsko).

V rámci práva Rady Evropy EÚLP nezakotvuje právo na zdravé životní prostředí, ale judikatura ESLP potvrzuje, že určitá práva z EÚLP jsou dotčena ve věcech ochrany životního prostředí, například článek 2 (právo na život)⁶¹⁷ a článek 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života).⁶¹⁸ Závažné znečištění životního prostředí může mít vliv na životní pohodu jednotlivců a bránit jim v pokojném užívání jejich domovů, což nepříznivě ovlivňuje jejich soukromý a rodinný život.⁶¹⁹

Příklad: Ve věci *Tătar proti Rumunsku*⁶²⁰ stěžovatelé bydleli v obytné oblasti v blízkosti závodu na zpracování vytěžené zlaté rudy. Podali několik stížností kvůli rizikům, kterým byli vystaveni v důsledku toho, že společnost používala technický postup zahrnující kyanid sodný. Přestože úřady ujišťovaly stěžovatele o existenci dostatečných bezpečnostních mechanismů, uniklo v roce 2000 velké množství znečištěné vody do různých řek a přes několik hranic a ovlivnilo životní prostředí v několika zemích. Stěžovatelé tvrdili, že znečištění mělo nepříznivý dopad na jejich zdraví.

ESLP rozhodl, že článek 8 je použitelný v případech poškození životního prostředí, kdy je znečištění přímo způsobeno státem nebo když je odpovědnost státu vyvolána nedostatečnou regulací soukromého sektoru. Soud rozhodl, že rumunské orgány neprovedly uspokojivé předběžné hodnocení možných rizik, neposkytly dostatečné informace dotčeným lidem a po nehodě nenařídily zastavení průmyslové činnosti. Proto byl porušen článek 8. Ačkoliv článek 8 neobsahuje výslovné procesní požadavky, rozhodovací proces, který povede k opatřením znamenajícím zásah do jím chráněných práv, musí být spravedlivý a umožňovat řádné respektování zájmů jednotlivce zaručených v článku.

617 Příklad, viz ESLP, *Öneriyildiz proti Turecku*, č. 48939/99, 30 listopadu 2004, odst. 111-118 (o procesních aspektech článku 2).

618 Například viz ESLP, *Lopez Ostra proti Španělsku*, č. 16798/90, 9 prosince 1994, odst. 58, ESLP, *Taşkin a další proti Turecku*, č. 46117/99, 10 listopadu 2004, odst. 126. Viz také Rada Evropy (2012), *Příručka k lidským právům v oblasti životního prostředí*. Viz také Rada Evropy, *Úmluva o ochraně životního prostředí prostřednictvím trestního práva*, CETS č. 172, 1998 (požadující, aby strany úmluvy kriminalizovaly závažná poškození životního prostředí a spolupracovaly při jejich prosazování).

619 ESLP, *Guerra a další proti Itálii*, č. 14967/89, 19 února 1998, odst. 60.

620 ESLP, *Tătar proti Rumunsku*, č. 67021/01, 27 ledna 2009.

Pouze ti, kdo jsou konkrétně dotčeni, mají právo podílet se na rozhodování ve věcech ochrany životního prostředí. *Actio popularis* – právní kroky k ochraně nebo vymáhání práv náležejících veřejnosti (soudní spor ve veřejném zájmu) – na ochranu životního prostředí se nepředpokládá.⁶²¹

Slibný postup

Podpora environmentální demokracie v praxi

Litva úspěšně bodovala v jednotlivých pilířích Indexu environmentální demokracie (EDI), který hodnotí země na základě uznávaných standardů v oblasti životního prostředí, a získala nejvyšší skóre celkově v právním pilíři. Veřejnost má právo se odvolat proti odmítnutí poskytnout informace o životním prostředí a vznést širokou škálu nároků v případě porušení práv nebo způsobení újmy. Litva učinila několik kroků k zákonnému zakotvení práv, která podporují environmentální demokracii. Další podrobnosti jsou k dispozici na stránkách EDI.

Zdroj: www.environmentaldemocracyindex.org/country/ltu.

Rozsudky ESLP odkazují na mezinárodní standardy v oblasti životního prostředí a práva plynoucí z Aarhuské úmluvy.⁶²² Soud také potvrdil důležitost práva na přístup k informacím od vlády, když existuje možnost závažných dopadů na zdraví.⁶²³ Pokud je vláda zapojena do nebezpečné činnosti, která může mít skryté nepříznivé následky na zdraví dotčených osob, článek 8 skutečně vyžaduje, aby byl zaveden efektivní a přístupný postup umožňující těmto dotčeným osobám dožadovat se relevantních a náležitých informací.⁶²⁴ ESLP rovněž připouští přístup k spravedlnosti pro sdružení, když si stěžuje na konkrétní a přímé ohrožení svého vlastního majetku a způsobu života svých členů.⁶²⁵

621 ESLP, *Ilhan proti Turecku*, č. 22277/93, 27 června 2000, odst. 52-53.

622 ESLP, *Tătar proti Rumunsku*, č. 67021/01, 27 ledna 2009, odst. 93, 101, 113-116 a 118.

623 ESLP, *McGinley a Egan proti Spojenému království*, č. 21825/93 a 23414/94, 9 června 1998, odst. 101.

624 ESLP, *Giacomelli proti Itálii*, č. 59909/00, 2 listopadu 2006.

625 ESLP, *Gorraiz Lizarraga a další proti Španělsku*, č. 62543/00, 27 dubna 2004.

Právo na ochranu zdraví je rovněž obsaženo v článku 11 Evropské sociální charty a Revidované sociální charty Rady Evropy.⁶²⁶ Podle Dodatkového protokolu k této chartě, který vstoupil v platnost v roce 1998, jsou vnitrostátní odbory a organizace zaměstnavatelů, stejně jako některé evropské odbory, zaměstnavatelské organizace a mezinárodní nevládní organizace, oprávněny podávat stížnosti na porušení smluvními státy Dodatkového protokolu u Evropského výboru pro sociální práva. Kromě toho mohou podávat stížnosti i vnitrostátní nevládní organizace, pokud dotčený stát učiní prohlášení v tomto smyslu.

V rámci práva EU stanoví článek 37 Listiny základních práv EU, že vysoká úroveň ochrany životního prostředí a zlepšování kvality životního prostředí musí být začleněny do politik Unie.⁶²⁷ A jak je zmiňováno napříč touto příručkou, článek 47 Listiny základních práv EU poskytuje právo na přístup ke spravedlnosti pro všechna práva vyplývající z práva EU.

Sekundární právní předpisy EU navíc obsahují právo na přístup k spravedlnosti. Některá ustanovení Aarhuské úmluvy lze nalézt ve směrnici 2003/4/ES (pilíř přístupu k informacím), ve směrnici 2003/35/ES (pilíř účasti veřejnosti a pilíř přístupu ke spravedlnosti) a nařízení (ES) č. 1367/2006 (které aplikuje ustanovení Aarhuské úmluvy na orgány a instituce EU).⁶²⁸ Pravidla pro přístup ke spravedlnosti jsou nyní zapracována do článku 10 směrnice o vlivu na životní prostředí (EIA),⁶²⁹ která se vztahuje na širokou škálu definovaných veřejných a soukromých záměrů, a článku 25 směrnice o průmyslových emisích.⁶³⁰

626 Rada Evropy, *Evropská sociální charta*, CETS č. 35, 1961, a Rada Evropy, *Revidovaná sociální charta*, CETS č. 163, 1996.

627 Viz také SEU, čl. 3 odst. 3 a SFEU, články 11 a 191.

628 *Směrnice 2003/4/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 28 ledna 2003 o přístupu veřejnosti k informacím o životním prostředí a o zrušení směrnice Rady 90/313/EHS*, Úř. věst. 2003 L 41; *Směrnice 2003/35/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 26 května 2003 o účasti veřejnosti na vypracovávání některých plánů a programů týkajících se životního prostředí a o změně směrnic Rady 85/337/EHS a 96/61/ES, pokud jde o účast veřejnosti a přístup k právní ochraně*, Úř. věst. 2003 L 156; *Nařízení (ES) č. 1367/2006 Evropského parlamentu a Rady ze dne 6 září 2006 o použití ustanovení Aarhuské úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí na orgány a subjekty Společenství*, Úř. věst. 2006 L 264. Viz také, SDEU, C-240/09, *Lesoochrannárske zoskupenie VLK proti Ministerstvu životného prostredia Slovenskej republiky*, 8 března 2011.

629 *Směrnice 2011/92/EU Evropského parlamentu a Rady ze dne 13 prosince 2011 o posuzování vlivů některých veřejných a soukromých záměrů na životní prostředí*, Úř. věst. 2012 L 26, ve znění *Směrnice 2014/52/EU Evropského parlamentu a Rady ze dne 16 dubna 2014, kterou se mění směrnice 2011/92/EU o posuzování vlivů některých veřejných a soukromých záměrů na životní prostředí*, Úř. věst. 2014 L 124.

630 *Směrnice 2010/75/EU Evropského parlamentu a Rady ze dne 24 listopadu 2010 o průmyslových emisích (integrovaná prevence a omezování znečištění)*, Úř. věst. 2010 L 334.

Článek 11 EIA požaduje, aby členské státy zajistily přístup k přezkumnému řízení tak, aby „dotčená veřejnost“ mohla napadnout „věcnou nebo procesní zákonnost“ rozhodnutí, která podléhají požadavkům na účast uvedeným v EIA. Podle čl. 1 odst. 2 EIA se „dotčenou veřejností“ rozumí „veřejnost, která je nebo by mohla být ovlivněna rozhodovacími řízeními týkajícími se životního prostředí, nebo která má na těchto řízeních určitý zájem“. Patří sem i nevládní organizace. To, že Aarhuská úmluva a platné směrnice EU vyžadují, aby vnitrostátní soudy přijímaly podání ze strany nevládních organizací, odráží kolektivní důležitost práva.⁶³¹ Vnitrostátní pravidla, která omezují postavení nevládních organizací, mohou být v rozporu s cíli směrnice EIA.⁶³²

Příklad: Ve věci *Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV proti Bezirksregierung Arnsberg* (případ Trianel)⁶³³ firma Trianel dostala povolení postavit a provozovat uhelnou elektrárnu v Lünenu v Německu. Navrhovaný závod se měl nacházet v blízkosti pěti oblastí zvláštní ochrany podle směrnice o stanovištích. Nevládní organizace usilovala o zrušení tohoto povolení s tím, že porušuje ustanovení německého práva provádějícího tuto směrnici. Německý soud konstatoval, že podle německého práva nemohla nevládní organizace podat žalobu pro porušení práva. Její vlastní práva by musela být porušena, aby se mohla předložit věc soudu. Soud položil SDEU otázku, zda jsou tím podkopána ustanovení směrnice EIA týkající se přístupu ke spravedlnosti.

SDEU dospěl k závěru, že vzhledem k právním předpisům odvozeným z práva EU, které stanoví jasné povinnosti v této oblasti, členský stát nemůže požadovat, aby procesní postavení ekologických organizací záviselo na konceptu práv jednotlivce.

631 SDEU, spojené věci C-128/09, C-129/09, C-130/09, C-131/09, C-134/09 a C-135/09, *Antoine Boxus a Willy Roua, Guido Durllet a další, Paul Fastrez a Henriette Fastrez, Philippe Daras, Association des riverains et habitants des communes proches de l'aéroport BSCA (Brussels South Charleroi Airport) (ARACH), Bernard Page a Léon L'Hoir a Nadine Dartois proti Région wallonne*, 18 října 2011, odst. 44/-46, 51. O aktivní legitimaci obecně viz Evropský parlament, Generální ředitelství pro vnitřní politiky (2012), *Standing up for your right(s) in Europe: A Comparative study on Legal Standing (Locus Standi) before the EU and Member States' Courts*.

632 SDEU, C-263/08, *Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsforening proti Stockholms kommun genom dess marknämnd*, 15 října 2009.

633 SDEU, C-115/09, *Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV proti Bezirksregierung Arnsberg*, 12 května 2011.

Náklady na právní úkony jsou častou překážkou pro přístup k spravedlnosti. Jak právo EU, tak Aarhuská úmluva zavazují členské státy a strany úmluvy, aby zajistily, že soudní řízení týkající se životního prostředí „nebudou nepřiměřeně nákladná“.⁶³⁴ Vnitrostátní soudy se nemohou dívat výhradně na finanční prostředky jednotlivých žadatelů; musí vzít do úvahy řadu dalších faktorů včetně toho, zda stěžovatel má přiměřené vyhlídky na úspěch, důležitost toho, co je v sázce pro stěžovatele a pro ochranu životního prostředí, složitosti příslušného zákona a zda je k dispozici veřejné financování nebo jiné systémy ochrany před náklady.⁶³⁵ Spoléhání se na soudy, že využijí soudcovského uvážení a odmítnou nařídit neúspěšné straně hradit náklady řízení, vytváří právní nejistotu a není účinným provedením požadavků práva EU.⁶³⁶

8.5. Elektronická justice

Klíčový bod

- Technologie mohou zvýšit účinnost a transparentnost soudního řízení a usnadnit přístup jednotlivců ke spravedlnosti. Je však s nimi spojeno riziko ohrožení přístupu ke spravedlnosti pro některé jednotlivce (například ty bez přístupu k internetu), pokud by zcela nahradily tradiční postupy.
- SDEU konstatoval, že „elektronické prostředky“ nemohou být jedinými prostředky pro přístup k řízení, protože by to mohlo některým lidem znemožnit, aby uplatňovali svá práva.

Technologie mohou zvýšit účinnost a transparentnost soudního řízení a usnadnit přístup jednotlivců ke spravedlnosti. Pojem „elektronická justice“ zahrnuje širokou škálu iniciativ, včetně využití e-mailu, podávání on-line nároků, poskytování informací on-line (včetně judikatury), použití video slyšení a konferencí, online sledování registrace a vývoje případu a možnost soudců nebo jiných osob s rozhodovací pravomocí přistupovat k informacím v elektronické

634 OSN, UNECE (1998), *Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí*, 25 června 1998, čl. 9 odst. 4 (ustanovení o přístupu ke spravedlnosti).

635 SDEU, C-260/11, *The Queen, na žádost David Edwards a Lilian Pallikaropoulos proti Environment Agency a dalším*, 11 dubna 2013, odst. 46.

636 SDEU, C-427/07, *Komise Evropských společenství proti Irsku*, 16 července 2009, odst. 94. Viz také SDEU, C-530/11, *Evropská komise proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku*, 13 února 2014, odst. 54-58.

podobě. Tento oddíl popisuje požadavky na elektronickou justici a poskytuje konkrétní příklady takových iniciativ fungujících v rámci práva EU.

V rámci práva Rady Evropy EÚLP nestanoví žádné zvláštní požadavky ve vztahu k elektronické justici, na zavádění iniciativ v této oblasti se však vztahují předpisy o přístupu k soudu a právu na spravedlivý proces podle článku 6 EÚLP.

Příklad: Ve věci *Lawyer Partners a.s. proti Slovensku*⁶³⁷ chtěl stěžovatel, společnost s ručením omezeným, podat více než 70 000 občanskoprávních žalob na vymáhání pohledávek. Vzhledem k obrovskému počtu žalob je zaznamenal na DVD a poslal k soudu s vysvětlujícím dopisem. Ačkoli vnitrostátní právo povoluje podávání žalob tímto způsobem, soud je odmítl zaregistrovat z toho důvodu, že neměl k dispozici potřebné vybavení. Stížnost k Ústavnímu soudu byla zamítnuta, protože byla podána mimo zákonnou dvouměsíční lhůtu.

ESLP uvedl, že po vytištění by žaloby společnosti a doprovodné dokumenty měly více než 40 milionů stránek. Za takových okolností tato volba prostředků podání nemohla být považována za nevhodnou. Vnitrostátní právní předpisy umožňovaly elektronické podání žalob a stěžující si společnosti nelze vytýkat, že této možnosti využila. Odmítnutí soudu zaregistrovat její žaloby bylo nepřiměřeným omezením jejího práva na přístup k soudu.

Portál evropské e-justice, jako „elektronické centrum pro oblast justice“ EU, v současné době umožňuje jednotlivcům, aby zadávali přeshraniční drobné pohledávky nebo platební příkazy on-line, v souladu s příslušným sekundárním právem EU. Nařízení č. 1896/2006 stanovilo postup pro Evropský platební rozkaz (EPO).⁶³⁸ Tento postup zjednodušuje přeshraniční případy týkající se nesporných peněžních nároků v občanských a obchodních věcech. Evropský platební rozkaz je uznáván a vykonáván ve všech členských státech EU s výjimkou Dánska, aniž by bylo nutné prohlášení o vykonatelnosti. Umož-

637 ESLP, *Lawyer Partners a.s. proti Slovensku*, č. 54252/07, 3274/08, 3377/08, 3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548/08, 29551/08, 29552/08, 29555/08 a 29557/08, 16 června 2009.

638 Nařízení (ES) č. 1896/2006 Evropského parlamentu a Rady ze dne 12 prosince 2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu, Úř. věst. 2006 L 399.

ňuje věřitelům uplatňovat pohledávky, aniž by předstoupili před soud, za použití standardizovaných formulářů, které mohou být předloženy a zaslány příslušnému soudu.

V souladu s nařízením (ES) č. 861/2007 mohou být nároky podávány také prostřednictvím Portálu evropské e-justice v rámci evropského řízení o drobných nárocích. Jeho cílem je zlepšit a zjednodušit postupy v občanských a obchodních věcech týkajících se nároků, které nepřekračují 2000 EUR.⁶³⁹ Řízení o drobných nárocích platí mezi všemi členskými státy EU s výjimkou Dánska. Jedná se o písemné řízení, pokud soud nepovažuje za nutné nařídit ústní jednání.⁶⁴⁰ Stanovuje lhůty pro strany a pro soud, aby urychlilo spory, a vztahuje se na peněžní i nepeněžní nároky. Soudní rozhodnutí získané v tomto řízení musí být zpravidla automaticky uznáno a vykonáno v jiném členském státě.

Rozvoj videokonferencí a slyšení může také pomoci usnadnit spravedlnost. Například Evropský příkaz k výkonu dohledu umožňuje členským státům EU, aby vydaly příkaz k výkonu dohledu, kterým se podezřelý nebo obviněný osoby před zahájením soudního řízení svěří dohledu ve svých státech bydliště.⁶⁴¹ Čl. 19 odst. 4 stanoví, že telekonference a videokonference lze použít, pokud vnitrostátní právní předpisy požadují, aby vydávající členský stát vyslechl obžalovaného před změnou v opatření dohledu nebo vydáním příkazu k zatčení. Využívání videokonferencí pro slyšení je podporováno jinými nástroji EU.⁶⁴²

639 Nařízení (ES) č. 861/2007 Evropského parlamentu a Rady ze dne 11 července 2007, kterým se zavádí evropské řízení o drobných nárocích, Úř. věst. 2007 L 199.

640 Nařízení (ES) č. 861/2007, čl. 5 odst. 1.

641 Bude se jím dále zabývat FRA ve své nadcházející zprávě o tom, jak je v praxi prováděno právo EU týkající se předávání osob čekajících na soudní proces.

642 Rámcové rozhodnutí Rady 2009/829/JHA ze dne 23 října 2009 o uplatňování mezi členskými státy Evropské unie, zásady vzájemného uznávání na rozhodnutí o opatřeních dohledu jakožto alternativy zajišťovací vazby, Úř. věst. 2009 L 294. Viz také Směrnice 2012/29/EU, Art. 17; Akt Rady ze dne 29 května 2000, kterým se stanoví úmluva o vzájemné pomoci v trestních věcech mezi členskými státy Evropské unie, Úř. věst. 2000 C 197, článek 10; Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001 ze dne 28 května 2001 o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech, Úř. věst. 2001 L 174, čl. 10 odst. 4 a čl. 17 odst. 4 (usilující o zlepšení, zjednodušení a urychlení spolupráce mezi soudy při dokazování); Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29 dubna 2004 o odškodnění obětí trestných činů, Úř. věst. 2004 L 261, Art. 9 (1); a Nařízení (ES) č. 861/2007 Evropského parlamentu a Rady ze dne 11 července 2007, kterým se zavádí evropské řízení o drobných nárocích, články 8 a 9 (1).

Slibný postup

Vizualizace vynesení rozsudku: on-line nástroj pro usnadnění přístupu ke spravedlnosti

Ministerstvo spravedlnosti Spojeného království získalo uznání na International Visual Communications Awards za interaktivní příručku, která pomáhá lidem porozumět ukládání trestů – „staňte se soudcem“. Tento nástroj usnadňuje přístup ke spravedlnosti tím, že seznamuje lidi s postupy soudů mimo skutečnou soudní síň.

Zdroj: FRA (2012), *Fundamental rights: challenges and achievements in 2011 – FRA Annual Report*, s. 207.

Ne každý nicméně může mít přístup k technologickým novinkám, a proto je důležité, aby existovaly vedle tradičních systémů. SDEU potvrdil, že postupy přístupné výhradně „elektronickými prostředky“ mohou znemožnit některým lidem, aby uplatňovali svá práva.⁶⁴³

Příklad: Ve věci *Alassini a další proti Telecom Italia SpA*⁶⁴⁴ SDEU posuzoval čtyři spojené předběžné otázky soudu *Giudice di Pace di Ischia* týkající se ustanovení, podle nichž je pokus o vyřešení sporu mimosoudně je nezbytnou podmínkou pro to, aby určité spory mohly být předloženy vnitrostátním soudům. Tato ustanovení byla přijata v rámci provádění směrnice o univerzální službě.⁶⁴⁵ SDEU posuzoval, zda je toto povinné předložení v souladu se zásadou účinné právní ochrany.

Rozhodnutí týkající se povinného předložení je podrobněji rozebráno v [oddíle 2.4.2](#). Při posuzování tohoto bodu SDEU také uvedl, že výkon práv priznaných směrnicí o univerzální službě by mohl být v praxi nemožný nebo nadměrně obtížný pro některé jednotlivce – zejména pro ty, kteří nemají přístup k internetu – v případě, že by přístup k narovnání byl možný pouze elektronickými prostředky.

643 SDEU, spojené věci, C-317/08 až C-320/08, *Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA*, 18 března 2010, odst. 58.

644 *Tamtéž*, odst. 67.

645 *Směrnice 2002/22/ES Evropského parlamentu a Rady ze dne 7 března 2002 o univerzální službě a právech uživatelů týkajících se sítí a služeb elektronických komunikací*, Úř. věst. 2002 L 108.

Další literatura

Kapitola 1

Anagnostou, D. (2013), *EÚLP; Implementing Strasbourg's judgment on domestic policy*, Edinburgh, Edinburgh University Press.

Brillat, R. (2009), The European Social Charter, in Alfredsson, G. a kol. (ed.), *International Human Rights Monitoring Mechanisms*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Bratza, N. (2013), The European Convention on Human Rights and the Charter of Fundamental Rights of the European Union: a process of mutual enrichment, in Rosas, A. a kol. (ed.), *Court of Justice and construction of Europe: analyses and perspectives on sixty years of case-law*, Haag, T.M.C. Asser Press.

Carrera, S., De Somer, M. a Petkova, B. (2012) The Court of Justice of the European Union as a Fundamental Rights Tribunal – Challenges for the Effective Delivery of Fundamental Rights in the Area of Freedom, Security and Justice, *Liberty and Security in Europe Papers*, Centre for European Policy Studies, č. 49.

SDEU, Reflets, k dispozici na: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7063/.

Coutron, L. a Picheral, C. (ed.) (2012), *Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne et Convention européenne des droits de l'homme*, Brusel, Bruylant.

Craig, P. (2010), *The Lisbon Treaty. Law, Politics, and Treaty Reform*, Oxford, Oxford University Press.

Francioni, F. (2007), *Access to Justice as a Human Right*, New York, Oxford University Press.

Klamert, M. (2014), *The Principle of Loyalty in EU Law*, Oxford, Oxford University Press.

Lavranos, N. (2013), 'The ECJ's Judgments in Melloni and Åkerberg Fransson: „Un ménage à trois difficulté“', *European Law Reporter*, č. 4, s. 133–141.

Meyer, J. (ed.) (2014), *Charta der Grundrechte der Europäischen Union*, 4. vydání, Baden-Baden, Nomos.

Pech, L. (2010), A Union founded on the Rule of Law: Meaning and Reality of the Rule of Law as Constitutional Principle of EU Law, *European Constitutional Law Review*, sv.6, č. 3, s. 359–396.

Stricker, A. (2010), *Die Bedeutung der Europäischen Menschenrechtskonvention und der gemeinsamen Verfassungsüberlieferungen für den Grundrechtsschutz der Europäischen Union*, Frankfurt am Main, Peter Lang.

Timmermans, C. (2013), Fundamental rights protection in Europe before and after accession of the European Union to the European Convention on Human Rights, in van Dijk, P. and van Roosmalen, M. a kol. (ed.), *Fundamental Rights and Principles*, Antwerp, Intersentia.

Rozvojový program OSN (2005), *Programming for Justice: Access for All: A Practitioner's Guide to a Human Rights-Based Approach to Access to Justice*, Bangkok, UNDP.

Kapitola 2

Adams, S. a Parras, F.J. (2013), The European Stability Mechanism through the legal meanderings of Union's constitutionalism: Comment on Pringle, *European Law Review*, sv. 8, č. 6, s. 848–865.

Benöhr, I. (2014), Collective Redress in the Field of European Consumer Law, *Legal Issues of Economic Integration*, sv. 14, č. 3, s. 243–256.

De Palo, G. a Trevor, M. (2012), *EU Mediation Law and Practice*, Oxford, Oxford University Press.

Doobay, A. (2013), The right to a fair trial in light of the recent ESLP and SDEU case-law, *ERA Forum*, sv. 14, č. 2, s. 251–262.

Flattery, J. (2010), Balancing efficiency and justice in EU competition law: elements of procedural fairness and their impact on the right to a fair hearing, *Competition Law Review*, sv. 7, č. 1, s. 53–58.

FRA, *Charterpedia* k dispozici na: http://infoportal.fra.europa.eu/InfoPortal/infobaseFrontEndCountryHome.do?btnCountryLinkHome_1.

FRA (2012), *Uvádění práv do života: Situace v oblasti ochrany základních práv v rámci Evropské unie*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

Galetta, D. (2010), *Procedural Autonomy of EU Member States: Paradise Lost?*, Heidelberg, Springer.

Gilliaux, P. (2012), *Droit(s) européen(s) à un procès équitable*, Brusel, Bruylant.

Hodges, S. (2014), Consumer ombudsmen: better regulation and dispute resolution, *ERA Forum*, sv. 15, č. 4, s. 593–608.

Luzak, J. (2014), Online consumer contracts, *ERA Forum*, sv. 15, č. 3, s. 381–392.

Müller, L. F. (2015), *Richterliche Unabhängigkeit und Unparteilichkeit nach Art. 6 EMRK.: Anforderungen der Europäischen Menschenrechtskonvention und spezifische Probleme in den östlichen Europaratsstaaten*, Berlin, Duncker & Humblot.

Peers, S. a Ward, A. (ed.) a kol. (2013), *Commentary on Charter of Fundamental Rights*, Oxford, Hart Publishing.

Polakiewicz, J. (2009–2010), European Union action on procedural rights and the European Convention on Human Rights, *Human Rights Law Journal*, sv. 30, č. 1–2, s. 12–16.

Stürner, M., Inchausti Gascón, F., Caponi, R. (ed.) (2014), *The Role of Consumer ADR in the Administration of Justice. New Trends in Access to Justice under EU Directive 2013/11*, Munich, Sellier.

Vitkauskas, D. a Dikov, G. (2012), *Protecting the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights*, Štrasburk, Rada Evropy.

Wrba, S. (2014), *European Consumer Access to Justice Revisited*, Cambridge, Cambridge University Press.

Kapitoly 3 a 4

Cape, E., Namoradze, N., Smith, R. a Spronken, T. (2010), *Effective Criminal Defence in Europe* Cambridge, Intersentia.

Mole, N. a Harby, C., Council of Europe (2007), *Le droit à un procès équitable: Un guide sur la mise en œuvre de l'Article 6 de la Convention européenne des Droits de l'Homme, Précis sur les droits de l'homme*, č. 3.

Rada Evropy (2013), *Guide to a fair trial: civil limb*, Štrasburk, Rada Evropy.

Rada Evropy (2014), *Guide to a fair trial: criminal limb*, Štrasburk, Rada Evropy.

Engström, J. (2011), *The Principle of Effective Judicial Protection after the Lisbon Treaty: Reflection in the light of case C-279/09 DEB*, *Review of European Administrative Law*, sv. 4, č. 2, s. 53–68.

FRA (2015), *Justice vstřícná k dětem – Perspektivy a zkušenosti odborníků na účast dětí v občanskoprávních a trestních soudních řízeních v 10 členských státech EU*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

Grabenwarter, C. a Pabel, K. (2012), *Europäische Menschenrechtskonvention*, 5. Vydání, Mnichov, C.H. Beck.

Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C. a Bates, E. (2014), *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford, Oxford University Press.

Kiraly, L. a Squires, N. (2011), Legal aid in the EU: from the Brussels Convention of 1968 to the Legal Aid Directive of 2003, *Coventry Law Journal*, sv. 16, č. 2, s. 28–47.

Oliver, P. (2011), Case C-279/09 DEB proti Německu, *Common Market Law Review*, sv. 48, s. 2023–2040.

Rainey, B., Wicks, E. a Ovey, C. (2014), *The European Convention on Human Rights*, Oxford, Oxford University Publishing.

Sayers, D. (2014), Protecting Fair Trial Rights in Criminal Cases in the European Union: Where does the Roadmap take Us?, *Human Rights Law Review*, sv. 14, č. 4, s. 733–760.

Trechsel, S. (2005), *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford, Oxford University Press.

Kapitola 5

Biondi, A. a Farley, P. (2009), *The Right to Damages in European Law*, Alphen on the Rhine, Kluwer Law International.

Buyse, A. (2009), Lost and Regained? Restitution as a remedy for human rights, *Heidelberg Journal of International Law*, sv. 68, s. 129–153.

Rada Evropy (2013), *Guide to good practice in respect of domestic remedies*, Štrasburk, Rada Evropy.

De Hert, P. a Korenica, F. (2012), The doctrine of equivalent protection: its life and legitimacy before and after the European Union's accession to the European Convention on Human Rights, *German Law Journal*, sv. 13, č. 7, s. 874–895.

Gutman, K. (2011), The evolution of the action for damages against the European Union and its place in the system of judicial protection, *Common Market Law Review*, sv. 48, č. 3, s. 695–750.

Karpenstein, U. a Mayer, C. F. (2012), *Konvention zum Schutz der Menschenrechte und Grundfreiheiten : Kommentar*, Mnichov, C.H. Beck.

Keller, H. a Marti, C. (2013), Interim Relief Compared: Use of Interim Measures by the UN Human Rights Committee and the European Court of Human Rights, *Heidelberg Journal of International Law*, sv. 73, s. 325–372.

Kuijjer, M. (2014), *Effective remedies as a fundamental right*, Barcelona, Escuela Judicial Española & European Judicial Training Network.

Lenaerts, K., Maselis, I. a Gutman, K. (2014), *EU procedural law*, Oxford, Oxford University Press.

Le Sueur, A. (2012), Designing Redress: Who Does it, How and Why?, *Asia Pacific Law Review*, sv. 20, č. 1, s. 17–44.

Mak, C. (2012), Rights and Remedies – Article 47 EUCFR and Effective Judicial Protection in European Private Law Matters, *Amsterdam Law school Research Paper*, č. 2012–88.

Marguénaud, J.-P. (2012), *La cour européenne des droits de l’homme*, 6. vydání, Paříž, Dalloz.

McBride, J. (2009), *Access to justice for migrants and asylum-seekers in Europe*, Evropský výbor pro právní spolupráci, Štrasburk, Rada Evropy.

Peers, S. (2012), Sanctions for infringement of EU law after the Treaty of Lisbon, *European Public Law*, sv. 18, s. 33.

Peers, S. (2014), Reconciling the Dublin system with European fundamental rights and the Charter, *ERA Forum*, sv. 15, č. 4, s. 485–494.

Schlote, M. (2014), The San Giorgio “cause of action”, *British Tax Review*, č. 2, s. 103–113.

Van Gerven, W. (2000), ‘Of Rights, Remedies and Procedures’, *Common Market Law Review*, sv. 37, vydání 3, s. 501–36.

Wakefield, J. (2010), Retrench and Reform: The Action for Damages, v Eeckhout, P. and Tridimas, T. (ed), *Yearbook of European Law*, sv. 28.

Ward, A. (2011), *National and EC Remedies under the EU Treaty; Limits and the Role of the ECHR*, in Barnard, C. and Odudu, O., *The Outer Limits of the Treaty*, Oxford, Hart Publishing.

Ward, A. (2012), *Damages under the EU Charter of Fundamental Rights*, sv. 12, č. 4, *ERA Forum*, s. 589–611.

Kapitola 6

Balthasarv, S. (2010), *Locus Standi Rules for Challenge to Regulatory Acts by Private Applicants: the new Article 263(4)*, *European Law Review* sv. 35, č. 4, s. 542–550.

Carboni, N. (2014), *From Quality to Access to Justice: Improving the Functioning of European Judicial Systems*, *Civil and Legal Sciences*, sv. 3, č. 4.

FRA (2011), *Přístup ke spravedlnosti v Evropě: přehled výzev a příležitostí*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

Kloth, M. (2010), *Immunities and the right of access to the court under Article 6 of the European Convention on Human Rights*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers.

Nascimbene, B. (2009), *European judicial cooperation in criminal matters: what protection for individuals under the Lisbon Treaty?*, *ERA Forum*, sv. 10, č. 3, s. 397–407.

Reich, N. (2013), *General Principles of EU Civil Law*, Antwerp, Intersentia.

Kapitola 7

Edel, F. (2007), *The length of civil and criminal proceedings in the case law of the European Court of Human Rights*, Štrasburk, Rada Evrop.

Evropská komise pro efektivitu justice (CEPEJ) (2012), *Délka soudního řízení v členských státech Rady Evropy na základě judikatury Evropského soudu pro lidská práva*, Strasbourg, Council of Europe.

Greer, S. (2006), *The European Convention on Human Rights: Achievements, Problems and Prospects*, Cambridge, Cambridge University Press.

Henzelin, M. a Rordorf, H. (2014), When Does the Length of Criminal Proceedings Become Unreasonable According to the European Court of Human Rights?, *New Journal of European Criminal Law*, sv. 5, č. 1, 2014, s. 78–109.

Mahoney, P. (2004), The right to a fair trial in criminal matters under Article 6 ECHR, *Judicial Studies Institute Journal*, sv. 4, č. 2, s. 107–129.

Meyer-Ladewig, J. (2011), *EMRK Europäische Menschenrechtskonvention – Handkommentar*, 3. Vydání, Baden-Baden, Nomos.

Nicolas, M. (2012), *Le droit au délai raisonnable devant les juridictions pénales internationales*, Frankfurt am Main, Peter Lang. Van Dijk, P., Van Hoof, G.J.H., Van Rijn, A. a Zwaak, L. (ed.) (2006), *Theory and Practice of the European Convention on Human rights*, Antverpy, Intersentia.

Kapitola 8

Bartlett, P. a kol. (ed.) (2006), *Mental Disability and the European Convention on Human Rights*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Cojocariu, C. (2011), Handicapping rules: The overly restrictive application of admissibility criteria by the European Court of Human Rights to complaints concerning disabled people, *European Human Rights Law Review*, č. 6, s. 686.

Contini, F. a Lanzara, G. (2014), *The Circulation of Agency in e-Justice*, Dordrecht, Springer.

Rada Evropy (2012), *Příručka k lidským právům v oblasti životního prostředí*, Štrasburk, Rada Evropy.

Easton, S. (2011), *Prisoners' rights: principles and practice*, Abingdon, Taylor & Francis.

FRA (2012), *Přístup ke spravedlnosti ve věcech diskriminace v EU: Kroky k další rovnosti*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

FRA (2012), *Nedobrovolné umístění a nedobrovolná léčba osob s duševními poruchami*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

FRA (2013), *Právní způsobilost osob s mentálním postižením a osob s duševními poruchami*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

FRA (2015), *Oběti trestné činnosti v EU: rozsah a povaha podpory obětem*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

FRA-ESLP (2014), *Příručka o evropských právních předpisech v oblasti azylu, hranic a přistěhovalectví*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

FRA-ESLP (2015), *Příručka o evropských právních předpisech v oblasti práv dítěte*, Lucemburk, Úřad pro publikace.

Gavrielidis, T. (ed). (2014), *A victim-led criminal justice system: addressing the paradox*, Londýn, IARS Publications.

Gramatikov, M. a Klaming, L. (2011), Getting divorced online: Procedural and outcome justice in online divorce mediation, *Journal of Law and Family Studies*, sv. 13, č. 2, s. 1–30.

Harding, A. (2007), *Access to environmental justice: a comparative study*, Londýn, Brill.

Lindsay, W.R., Taylor J.L. a Sturmey, P. (2004), *Offenders with Developmental Disabilities*, Chichester, Wiley.

Londono, P. (2007), Positive obligations, criminal procedure and rape cases, *European Human Rights Law Review*, č. 2, s.158–171.

Lupo, G. a Bailey, J. (2014), Designing and Implementing e-Justice Systems: Some Lessons Learned from EU and Canadian Examples, *Laws*, sv. 3, č. 2, s. 353–387.

Ng, G. (2013), 'Experimenting with European Payment Order and of European Small Claims Procedure', in Contini, F. a G. Lanzara (2013), *Building Interoperability for European Civil Proceedings online*, CLUEB Bologna.

Ochoa, J.C., (2013), *The Rights of Victims in Criminal Justice Proceedings for Serious Human Rights Violations*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Pallemaerts, M. (2009), *The Aarhus Convention at ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*, Groningen, Europa Law Publishing.

Perlin, M. (2011), *International human rights and mental disability law: when the silenced are heard*, New York, Oxford University Press.

Smith, R. (2014), *Digital delivery of legal services to people on low incomes*, Londýn, The Legal Education Foundation.

Starmer, K. (2014), Human rights, victims and the prosecution of crime in the 21st century, *Criminal Law Review*, č. 11, s. 777-787.

Taylor, J.L. a Lindsay, W.R. (2010), Understanding and treating offenders with learning disabilities: a review of recent developments, *Journal of Learning Disabilities and Offending Behaviour*, sv. 1, č. 1, s. 6.

The Harris Review (2015), *Changing prisons, saving lives: report of the independent review into self-inflicted deaths in custody of 18-24 year olds*, Command Paper 9087.

Van Zyl Smit, D. a Snacken, S. (2011), *Principles of European Prison Law and Policy: Penology and Human Rights Paperback*, Oxford, Oxford University Press.

Velicogna, M. Errera, A. and Derlange, S. (2013), Building e-Justice in Continental Europe: The TéléRecours Experience in France, *Utrecht Law Review*, sv. 9, č. 1, s. 38-59.

Young, L. (2014), *The Young Review: Improving outcomes for young black and/or Muslim men in the Criminal Justice System*, Londýn, Barrow Cadbury Trust.

Judikatura

Vybraná judikatura Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie

Právo na přístup k soudu

ESLP

Golder proti Spojenému království, č. 4451/70, 21 února 1975

Julius Kloiber Schlachthof GmbH a další proti Rakousku, č. 21565/07, 21572/07, 21575/07 a 21580/07, 4 dubna 2013

SDEU

Antoine Boxus, Willy Roua, Guido Durllet a další, Paul Fastrez, Henriette Fastrez, Philippe Daras, Association des riverains et habitants des communes proches de l'aéroport BSCA (Brussels South Charleroi Airport) (ARACH), Bernard Page, Léon L'Hoir, Nadine Dartois proti Région wallonne, spojené věci C-128/09 až C-131/09, C-134/09 a C-135/09, 18 října 2011

Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgio Politismou kai Tourismou proti Ypourgio Politismou kai Tourismou - Ypiresia Dimosionomikou Elenchou, C-363/11, 16 února 2013

Valeri Hariev Belov proti CHEZ Elektro Bulgaria AD a dalším (Bulharsko a Evropská komise jako vedlejší účastníci), C-394/11, 31 ledna 2013

Nezávislost a nestrannost tribunálů

ESLP

Ibrahim Gürkan proti Turecku, č. 10987/10, 3 července 2012

Maktouf and Damjanović proti Bosně a Hercegovině, č. 2312/08 a 34179/08, 18 července 2013

SDEU

Chronopost SA a La Poste proti Union française de l'express (UFEX) a dalším, spojené věci, C-341/06 P a C-342/06 P, 1 července 2008

Graham J. Wilson proti Ordre des avocats du barreau de Luxembourg, C-506/04, 19 září 2006

Spravedlivé a veřejné projednání

ESLP

Khrabrova proti Rusku, č. 18498/04, 2 října 2012

Užkauskas proti Litvě, č. 16965/04, 6 července 2010

Mimosoudní orgány a alternativní řešení sporů

ESLP

Suda proti České republice, č. 1643/06, 28 října 2010

SDEU

Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA, spojené věci C-317/08 až C-320/08, 18 března 2010

Právní pomoc v jiném než trestním řízení

ESLP

Airey proti Irsku, č. 6289/73, 9 října 1979

McVicar proti Spojenému království, č. 46311/99, 7 května 2002

SDEU

DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland, C-279/09, 22 prosince 2010

Právní pomoc v trestním řízení**ESLP**

Tsonyo Tzonev proti Bulharsku (č. 2), č. 2376/03, 14 ledna 2010

Twalib proti Řecku, č. 24294/94, 9 června 1998

Zdravko Stanev proti Bulharsku, č. 32238/04, 6 listopadu 2012

Právo poradit se, být obhajován a být zastupován v jiném než trestním řízení**ESLP**

Anghel proti Itálii, č. 5968/09, 25 června 2013

Bertuzzi proti Francii, č. 36378/97, 13 února 2003

Právo poradit se, být obhajován a být zastupován v trestním řízení**ESLP**

Aras proti Turecku (č. 2), č. 15065/07), 18 listopadu 2014

Lagerblom proti Švédsku, č. 26891/95, 14 ledna 2003

Lanz proti Rakousku, č. 24430/94, 31 ledna 2002

Pishchalnikov proti Rusku, č. 7025/04, 24 září 2009

Salduz proti Turecku, č. 36391/02, 27 listopadu 2008

SDEU

Ordre des barreaux francophones et germanophone a další proti Conseil des ministres, C-305/05, 26 června 2007

Právo na samozastupování

ESLP

Galstyan proti Arménii, č. 26986/03, 15 listopadu 2007

Požadavky na účinnou nápravu

ESLP

McFarlane proti Irsku, č. 31333/06, 10 září 2010

Ramirez Sanchez proti Francii, č. 59450/00, 4 července 2006

Rotaru proti Rumunsku, č. 28341/95, 4 května 2000

Yarashonen proti Turecku, č. 72710/11, 24 června 2014

SDEU

Brahim Samba Diouf proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration, C-69/10, 28 července 2011

Inuit Tapiriit Kanatami a další proti Evropskému parlamentu a Radě Evropské unie, C-583/11 P, 3 října 2013

Sofiane Fahas proti Radě Evropské unie, T-49/07, 7 prosince 2010

Příklady konkrétních prostředků nápravy

ESLP

Ananyev a další proti Rusku, č. 42525/07 a 60800/08, 10 října 2012 (náhrada)

Brosa proti Německu, č. 5709/09, 17 dubna 2014 (soudní příkaz)

Burdov proti Rusku (č. 2), č. 33509/04, 15 ledna 2009 (náhrada)

SDEU

Andrea Francovich a Danila Bonifaci a další proti Italské republice, spojené věci C-6/90 a C-9/90, 19 listopadu 1991 (náhrada)

Gebr. Weber GmbH proti Jürgen Wittmer a Ingrid Putz proti Medianess Electronics GmbH, spojené věci, C-65/09 a C-87/09, 16 června 2011 (příznání plnění)

UPC Telekabel Wien GmbH proti Constantin Film Verleih GmbH a Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH, C-314/12, 27 března 2014 (soudní příkaz)

Omezení přístupu ke spravedlnosti

ESLP

Bogdel proti Litvě, č. 41248/06, 26 listopadu 2013 (promlčecí lhůty)

C.G.I.L. a Cofferati (č. 2) proti Itálii, č. 2/08, 6 dubna 2010 (imunity)

Harrison Mckee proti Maďarsku, č. 22840/07, 3 června 2014 (legitimní cíl a proporcionalita)

Klouvi proti Francii, č. 30754/03, 30 června 2011 (překážky související s důkazní povinností)

Maširević proti Srbsku, č. 30671/08, 11 února 2014 (nadměrný formalismus)

Poirot proti Francii, č. 29938/07, 15 prosince 2011 (nadměrný formalismus)

Stankov proti Bulharsku, č. 68490/01, 12 července 2007 (soudní poplatky)

Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajině, č. 40450/04, 15 října 2009 (průtahy při výkonu pravomocných rozsudků)

SDEU

Evropská komise proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku, C-530/11, 13 února 2014 (soudní poplatky)

Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH, C-415/10, 19 dubna 2012 (související s důkazní povinností)

Q-Beef NV proti Belgische Staat a Frans Bosschaert proti Belgische Staat, Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV a Slachthuizen Goossens NV, spojené věci C-89/10 a C-96/10, 8 září 2011 (promlčecí lhůty)

Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA, spojené věci C-317/08 až C-320/08, 18 března 2010 (legitimní cíl a proporcionalita)

Určení celkové délky řízení

ESLP

Malkov proti Estonsku, č. 31407/07, 4 února 2010 (trestní)

Oršuš a další proti Chorvatsku, č. 15766/03, 16 března 2010 (jiné než trestní)

Kritéria pro určení přiměřenosti délky řízení

ESLP

Matoń proti Polsku, č. 30279/07, 9 června 2009 (složitost případu)

Mikulić proti Chorvatsku, č. 53176/99, 7 února 2002 (co je v sázce pro stěžovatele)

Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. a další proti Portugalsku, č. 56637/10 a další, 30 října 2014 (postup vnitrostátních orgánů)

Starokadomskiy proti Rusku (č. 2), č. 27455/06, 13 března 2014 (obecná pravidla)

Veliyev proti Rusku, č. 24202/05, 24 června 2010 (chování stěžovatele)

SDEU

Ufficio IVA di Piacenza proti Belvedere Costruzioni Srl., C-500/10, 29 března 2012 (obecná pravidla)

Prostředky nápravy nepřiměřené délky řízení

ESLP

Scordino proti Itálii (č. 1), č. 36813/97, 29 března 2006

SDEU

Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi, C-58/12 P, 26 listopadu 2013

Osoby se zdravotním postižením

ESLP

A.K. a L. proti Chorvatsku, č. 37956/11, 8 ledna 2013

Shtukaturov proti Rusku, č. 44009/05, 27 března 2008

Oběti trestných činů

ESLP

Dink proti Turecku, č. 2668/07 a další, 14 září 2010

SDEU

Trestní řízení proti Maria Pupino, C-105/03, 16 června 2005

Věžňové a osoby ve vyšetřovací vazbě**ESLP**

Hassan a další proti Francii, č. 46695/10 a 54588/10, 4 prosince 2014

Stanev proti Bulharsku, č. 36760/06, 17 ledna 2012

Právní předpisy v oblasti životního prostředí**ESLP**

Tătar proti Rumunsku, č. 67021/01, 27 ledna 2009

SDEU

Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV proti Bezirksregierung Arnsberg, C-115/09, 12 May 2011

Elektronická justice**ESLP**

Lawyer Partners a.s. proti Slovensku, č. 54252/07 a další, 16 června 2009

SDEU

Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA, spojené věci C-317/08 až C-320/08, 18 března 2010

Rejstřík

Judikatura Soudního dvora Evropské unie

<i>Åklagaren proti Hans Åkerberg Fransson</i> , C-617/10 REC, 7 května 2013	20
<i>Andrea Francovich a Danila Bonifaci a další proti Italské republice</i> , spojené věci C-6/90 a C-9/90, 19 listopadu 1991	91, 104
<i>Antoine Boxus, Willy Roua, Guido Durllet a další, Paul Fastrez, Henriette Fastrez, Philippe Daras, Association des riverains et habitants des communes proches de l'aéroport BSCA (Brussels South Charleroi Airport) (ARACH), Bernard Page, Léon L'Hoir, Nadine Dartois proti Région wallonne</i> , spojené věci C-128/09 až C-131/09, C-134/09 a C-135/09, 18 října 2011	23, 29, 176
<i>Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León proti Anuntis Segundamano España SL</i> , C-413/12, 5 prosince 2013	25
<i>Association de médiation sociale proti Union locale des syndicats CGT a dalším</i> , C-176/12, 15 ledna 2014	20
<i>Baustahlgewebe GmbH proti Komisi Evropských společenství</i> , C-185/95, 17 prosince 1998	146
<i>Brahim Samba Diouf proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , C-69/10, 28 července 2011	91, 100
<i>Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a dalším</i> , spojené věci C-46/93 a C-48/93, 5 března 1996	104, 105
<i>Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV proti Bezirksregierung Arnsberg</i> , C-115/09, 12 května 2011	150, 176

<i>Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura (CCIAA) di Cosenza proti Grillo Star Srl., C-443/09, 19 dubna 2012</i>	33
<i>CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD proti Komisia za zashtita ot diskriminatsia, C-83/14, 16 července 2015</i>	124
<i>Chronopost SA a La Poste proti Union française de l'express (UFEX) a dalším, spojené věci C-341/06 P a C-342/06 P, 1 července 2008</i>	23, 39
<i>Courage Ltd proti Bernard Crehan a Bernard Crehan proti Courage Ltd a dalším, C-453/99, 20 září 2001</i>	104
<i>Cruciano Siragusa proti Regione Sicilia - Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo, C-206/13, 6 března 2014</i>	20
<i>DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH proti Bundesrepublik Deutschland, C-279/09, 22 prosince 2010</i>	29, 57, 58, 61
<i>Dieter Krombach proti André Bamberski, C-7/98, 28 března 2000</i>	81
<i>Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsörening proti Stockholms kommun genom dess marknämnd, C-263/08, 15 října 2009</i>	176
<i>Dorsch Consult Ingenieuresellschaft mbH proti Bundesbaugesellschaft Berlin mbH, C-54/96, 17 září 1997</i>	32, 100
<i>Dr. Pamela Mary Enderby proti Frenchay Health Authority a Secretary of State for Health, C-127/92, 27 října 1993</i>	123
<i>Edilizia Industriale Siderurgica Srl (Edis) proti Ministero delle Finanze, C-231/96, 15 září 1998</i>	125
<i>Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgeo Politismou kai Tourismou proti Ypourgeo Politismou kai Tourismou - Ypiresia Dimosionomikou Elenchou, C-363/11, 19 prosince 2012</i>	23, 33
<i>ET Agrokonsulting-04-Velko Stoyanov proti Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond Zemedelie - Razplashtatelna agentsia, C-93/12, 27 června 2013</i>	100
<i>Evropaiki Dynamiki – Proigmena Systimata Tilepikoinonion Pliroforikis kai Tilematikis AE proti Evropské investiční bance (EIB), T-461/08, 20 září 2011</i>	96
<i>Evropská komise proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irska, C-530/11, 13 února 2014</i>	111, 118, 177
<i>Flaminio Costa proti E.N.E.L., C-6/64, 15 července 1964</i>	19
<i>Galina Meister proti Speech Design Carrier Systems GmbH, C-415/10, 19 dubna 2012</i>	112, 124

<i>Gebr. Weber GmbH proti Jürgen Wittmer a Ingrid Putz proti Medianess Electronics GmbH, spojené věci C-65/09 a C-87/09, 16 června 2011</i>	91, 106
<i>Gerhard Köbler proti Republik Österreich, C-224/01, 30 září 2003</i>	104, 105
<i>Graham J. Wilson proti Ordre des avocats du barreau de Luxembourg, C-506/04, 19 září 2006</i>	23, 36, 39
<i>GREP GmbH proti Freistaat Bayern, C-156/12, 13 června 2012</i>	61
<i>Groupe Gascogne SA proti Evropské komisi, C-58/12 P, 26 listopadu 2013</i>	134, 139, 140, 147
<i>Guy Denuit a Betty Cordenier proti Transorient - Mosaïque Voyages et Culture SA., C-125/04, 27 ledna 2005</i>	33
<i>Hoechst AG proti Komisi Evropských společenství, spojené věci C-46/87 a C-227/88, 21 září 1989</i>	77
<i>Hristo Byankov proti Glaven sekretar na Ministerstvo na vatrešnite raboti, C-249/11, 4 října 2012</i>	96
<i>Ian William Cowan proti Trésor public, C-186/87, 2 února 1989</i>	162
<i>Imperial Chemical Industries Ltd proti Evropské komisi, T-214/06, 5 června 2012</i>	136
<i>Inuit Tapiriit Kanatami a další proti Evropskému parlamentu a Radě Evropské unie, C-583/11 P, 3 října 2013</i>	19, 91, 97
<i>Jan Sneller proti DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV, C-442/12, 7 listopadu 2013</i>	77
<i>Josef Köllensperger GmbH & Co. KG a Atzwanger AG proti Gemeindeverband Bezirkskrankenhaus Schwaz, C-103/97, 4 února 1999</i>	37
<i>Juan Carlos Sánchez Morcillo a María del Carmen Abril García proti Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA, C-169/14, 17 července 2014</i>	96
<i>Katarina Abrahamsson a Leif Anderson proti Elisabet Fogelqvist, C-407/98, 6 července 2000</i>	37
<i>Komise Evropských společenství proti Irsku, C-427/07, 16 července 2009</i>	177
<i>Küçükdeveci proti Swedex GmbH & Co. KG, C-555/07, 19 ledna 2010</i>	20
<i>Lesoochránárske zoskopenie VLK proti Ministerstvu životného prostredia Slovenskej republiky, C-240/09, 8 března 2011</i>	175
<i>M. Helen Marshall proti Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority, C-271/91, 2 srpna 1993</i>	106
<i>Margeurite Johnston proti Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary, C-222/84, 15 května 1986</i>	94
<i>Merck Canada Inc. proti Accord Healthcare Ltd a dalším, C-555/13, 13 února 2014</i>	33

<i>Mohamed Aziz proti Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)</i> , C-415/11, 14 března 2013.....	96, 161
<i>Niils Draehmpaehl proti Urania Immobilienservice OHG</i> , C-180/95, 22 dubna 1997	106
<i>Nóra Baczó a János István Vizsnyiczai proti Raiffeisen Bank Zrt</i> , C-567/13, 12 února 2015.....	25
<i>NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nizozemské berní správě</i> , C-26/62, 5 února 1963.....	104
<i>Ordre des barreaux francophones et germanophone a další proti Conseil des ministres</i> , C-305/05, 26 června 2007	76, 81
<i>Parti écologiste "Les Verts" proti Evropskému parlamentu</i> , C-294/83, 23 dubna 1986	94
<i>Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS proti Belgickému státu</i> , C-312/93, 14 prosince 1995	96
<i>Pierre Corbiau proti Administration des contributions</i> , C-24/92, 30 března 1993	36
<i>Q-Beef NV proti Belgische Staat a Frans Bosschaert proti Belgische Staat, Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV a Slachthuizen Goossens NV</i> , spojené věci C-89/10 a C-96/10, 8 září 2011.....	112, 125
<i>Quelle AG proti Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände</i> , C-404/06, 17 dubna 2008	107
<i>Rewe-Zentralfinanz eG a Rewe-Zentral AG proti Landwirtschaftskammer für das Saarland</i> , C-33/76, 16 prosince 1976.....	96, 161
<i>Rosalba Alassini proti Telecom Italia SpA, Filomena Califano proti Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono proti Telecom Italia SpA a Multiservice Srl proti Telecom Italia SpA</i> , spojené věci C-317/08 až C-320/08, 18 března 2010	24, 54, 111, 115, 150, 180
<i>Rosalba Palmisani proti Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)</i> , C-261/95, 10 července 1997	126
<i>Scarlet Extended SA proti Sociétés belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)</i> , C-70/10, 24 listopadu 2011	107
<i>Shirley Preston a další proti Wolverhampton Healthcare NHS Trust a dalším a Dorothy Fletcher a další proti Midland Bank plc</i> , C-78/98, 16 května 2000.....	106
<i>Sofiane Fahas proti Radě Evropské unie</i> , T-49/07, 7 prosince 2010	91, 94
<i>Stefano Melloni proti Ministerio Fiscal</i> , C-399/11, 26 února 2013	45, 47, 90
<i>Texdata Software GmbH</i> , C-418/11, 26 září 2013	61

<i>The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a dalším</i> , C-213/89, 19 června 1990	96
<i>The Queen, na žádost David Edwards a Lilian Pallikaropoulos proti Environment Agency a dalším</i> , C-260/11, 11 dubna 2013.....	118
<i>Thomas Pringle proti Government of Ireland, Ireland a The Attorney General</i> , C-370/12, 27 listopadu 2012.....	28
<i>Trade Agency Ltd proti Seramico Investments Ltd</i> , C-619/10, 6 září 2012	28, 44, 61
<i>Trestní řízení proti Emil Eredics a Maria Vassne Sapi</i> , C-205/09, 21 října 2010.....	55
<i>Trestní řízení proti Magatte Gueye a Valentin Salmerón Sánchez</i> , spojené věci C-483/09 a C-1/10, 15 září 2011.....	55
<i>Trestní řízení proti Maria Pupino</i> , C-105/03, 16 června 2005	149, 162
<i>Ufficio IVA di Piacenza proti Belvedere Costruzioni Srl</i> , C-500/10, 29 března 2012	133, 141
<i>Unibet (London) Ltd a Unibet (International) Ltd proti Justitiekanslern</i> , C-432/05, 13 března 2007	29
<i>Unicaja Banco SA proti José Hidalgo Rueda a dalším, Caixabank SA proti Manuel María Rueda Ledesma a dalším, Caixabank SA proti José Labella Crespo a dalším a Caixabank SA proti Albert Galán Luna a dalším</i> , spojené věci C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13, 21 ledna 2015	96, 161
<i>Unión de Pequeños Agricultores proti Radě Evropské unie</i> , C-50/00, 25 července 2002.....	94, 96
<i>UPC Telekabel Wien GmbH proti Constantin Film Verleih GmbH a Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH</i> , C-314/12, 27 března 2014	92, 109
<i>Ute Reindl proti Bezirkshauptmannschaft Innsbruck</i> , C-443/13, 13 listopadu 2014.....	115
<i>Valeri Hariev Belov proti CHEZ Elektro Bulgaria AD a dalším (Bulharsko a Evropská komise jako vedlejší účastníci)</i> , C-394/11, 31 ledna 2013	23, 33
<i>Volker und Markus Schecke GbR a Hartmut Eifert proti Land Hessen</i> , C-92/09 a C-93/09, 9 listopadu 2010.....	115
<i>Yassin Abdullah Kadi a Al Barakaat International Foundation proti Radě Evropské unie a Komisi Evropských společenství</i> , spojené věci C-402/05 P a C-415/05 P, 3 září 2008.....	94
<i>ZZ proti Secretary of State for the Home Department</i> , C-300/11, 4 června 2013.....	43

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

<i>A proti Chorvatsku</i> , č. 55164/08, 14 října 2010.....	160
<i>A. proti Spojenému království</i> , č. 100/1997/884/1096, 23 září 1998.....	160
<i>A. proti Spojenému království</i> , č. 35373/97, 17 prosince 2002.....	59, 114, 126
<i>A.B. proti Slovensku</i> , č. 41784/98, 4 března 2003.....	64
<i>A.K. a L. proti Chorvatsku</i> , č. 37956/11, 8 ledna 2013.....	149, 154
<i>A.K. proti Lichtenštejnsku</i> , č. 38191/12, 9 července 2015.....	38
<i>A.T. proti Lucembursku</i> , č. 30460/13, 9 dubna 2015.....	79, 81, 86
<i>Abdollahi proti Turecku</i> , č. 23980/08, 3 listopadu 2009.....	107
<i>Aerts proti Belgii</i> , 25357/94, 30 července 1998.....	60
<i>Airey proti Irsku</i> , č. 6289/73, 9 října 1979.....	57, 58, 60, 64, 75, 76
<i>Al-Adsani proti Spojenému království</i> , č. 35763/97, 21 listopadu 2001.....	127
<i>Albert a Le Compte proti Belgii</i> , č. 7299/75 a 7496/76, 10 února 1983.....	31
<i>Ališić a další proti Bosně a Hercegovině, Chorvatsku, Srbsku, Slovinsku a Bývalé jugoslávské republice Makedonii</i> , č. 60642/08, 16 července 2014....	99
<i>Allan Jacobsson proti Švédsku (č. 2)</i> , č. 16970/90, 19 února 1998.....	45
<i>Al-Skeini a další proti Spojenému království</i> , č. 55721/07, 7 července 2011.....	18
<i>Ananyev a další proti Rusku</i> , č. 42525/07 a 60800/08, 10 ledna 2012.....	91, 103
<i>Anghel proti Itálii</i> , č. 5968/09, 25 června 2013.....	73, 77
<i>Aquilina proti Maltě</i> , č. 25642/94, 29 dubna 1999.....	168
<i>Aras proti Turecku (č. 2)</i> , č. 15065/07, 18 listopadu 2014.....	73, 83
<i>Artico proti Itálii</i> , č. 6694/74, 13 května 1980.....	26, 70, 71, 84
<i>Ashingdane proti Spojenému království</i> , č. 8225/78, 28 května 1985.....	28, 114, 165
<i>Assanidze proti Gruzii</i> , č. 71503/01, 8 dubna 2004.....	138
<i>B. a P. proti Spojenému království</i> , č. 36337/97 a 35974/97, 24 dubna 2001.....	46
<i>Baggetta proti Itálii</i> , č. 10256/83, 25 června 1987.....	139
<i>Bauer proti Slovinsku</i> , č. 75402/01, 9 března 2006.....	146
<i>Beaumont proti Francii</i> , č. 15287/89, 24 listopadu 1994.....	35
<i>Becker proti Rakousku</i> , č. 19844/08, 11 června 2015.....	46
<i>Běleš a další proti České republice</i> , č. 47273/99, 12 listopadu 2002.....	26, 120
<i>Belilos proti Švýcarsku</i> , č. 10328/83, 29 dubna 1988.....	30
<i>Benham proti Spojenému království</i> , č. 19380/92, 10 června 1996.....	70
<i>Bentham proti Nizozemsku</i> , č. 8848/80, 23 října 1985.....	31, 32
<i>Bertuzzi proti Francii</i> , č. 36378/97, 13 února 2003.....	73, 76

<i>Blake proti Spojenému království</i> , č. 68890/01, 26 září 2006	136
<i>Boddaert proti Belgii</i> , č. 12919/87, 12 října 1992	140
<i>Bogdel proti Litvě</i> , č. 41248/06, 26 listopadu 2013	112, 125
<i>Boulois proti Lucembursku</i> , č. 37575/04, 3 dubna 2012	27
<i>Brandstetter proti Rakousku</i> , č. 11170/84, 12876/87 a 13468/87, 28 srpna 1991	43
<i>Breinesberger a Wenzelhuemer proti Rakousku</i> , č. 46601/07, 27 listopadu 2012	141
<i>Brennan proti Spojenému království</i> , č. 39846/98, 16 října 2001	80
<i>Brosa proti Německu</i> , č. 5709/09, 17 dubna 2014	92, 108
<i>Buchholz proti Německu</i> , č. 7759/77, 6. květen 1981	143
<i>Budayeva a další proti Rusku</i> , č. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 a 15343/02, 20 března 2008	97
<i>Burdov proti Rusku (č. 2)</i> , č. 33509/04, 15 ledna 2009	102, 112
<i>Bykov proti Rusku</i> , č. 4378/02, 10 března 2009	168
<i>C.G.I.L. a Cofferati (č. 2) proti Itálii</i> , č. 2/08, 6 dubna 2010	112, 127
<i>Cadiroğlu proti Turecku</i> , č. 15762/10, 3 září 2013	159
<i>Campbell a Fell proti Spojenému království</i> , č. 7819/77 a 7878/77, 28 června 1984	30, 32, 35, 36, 85
<i>Capuano proti Itálii</i> , č. 9381/81, 25 června 1987	140, 143
<i>Chahal proti Spojenému království</i> , č. 22414/93, 15 listopadu 1996	99
<i>Chudun v. Rusko</i> , č. 20641/04, 21 června 2011	145
<i>Ciorcan a další proti Rumunsku</i> , č. 29414/09 a 44841/09, 27 ledna 2015	158
<i>Clinique des Acacias a další proti Francii</i> , č. 65399/01, 65406/01, 65405/01 a 65407/01, 13 října 2005	43
<i>Cocchiarella proti Itálii</i> , č. 64886/01, 29 března 2006	143
<i>Cordova proti Itálii (č. 2)</i> , č. 45649/99, 30 ledna 2003	126
<i>Correia de Matos proti Portugalsku</i> , č. 48188/99, 15 listopadu 2001	90
<i>Costello-Roberts proti Spojenému království</i> , č. 13134/87, 25 března 1993	95, 159
<i>Cristina Boicenco proti Moldavsku</i> , č. 25688/09, 27 září 2011	171
<i>Croissant proti Německu</i> , č. 13611/88, 25 září 1992	67, 84, 90
<i>Czekalla proti Portugalsku</i> , č. 38830/97, 10 října 2002	71, 83
<i>Damian-Burueana a Damian proti Rumunsku</i> , č. 6773/02, 26 května 2009	171
<i>Daud proti Portugalsku</i> , č. 22600/93, 21 dubna 1998	83
<i>Dayanan proti Turecku</i> , č. 7377/03, 13 října 2009	80, 85

<i>De Souza Ribeiro proti Francii</i> , č. 22689/07, 13 prosince 2012	97
<i>Del Sol proti Francii</i> , č. 46800/99, 26 února 2002.....	59
<i>Deumeland proti Německu</i> , č. 9384/81, 29 května 1986	140
<i>Diennet proti Francii</i> , č. 18160/91, 26 září 1995.....	46
<i>Dink proti Turecku</i> , č. 2668/07 a další, 14 září 2010	149, 159
<i>Dobbertin proti Francii</i> , č. 13089/87, 25 února 1993	136, 143
<i>Doorson proti Nizozemsku</i> , č. 20524/92, 26 března 1996.....	160
<i>Douiyeb proti Nizozemsku</i> , č. 31464/96, 4 srpna 1999.....	169
<i>DRAFT - OVA a.s. proti Slovensku</i> , č. 72493/10, 9 června 2015	35
<i>Eckle proti Německu</i> , č. 8130/78, 15 července 1982	138, 141, 142
<i>Éditions Plon proti Francii</i> , č. 58148/00, 18 srpna 2004	107
<i>Edwards proti Spojenému království</i> , č. 13071/87, 16 prosince 1992	41
<i>Engel a další proti Nizozemsku</i> , č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72, 8 června 1976.....	27
<i>Er a další proti Turecku</i> , č. 23016/04, 31 července 2012	18
<i>Ezeh a Connors proti Spojenému království</i> , č. 39665/98 a 40086/98, 9 října 2003	27
<i>Farçaş proti Rumunsku</i> , č. 32596/04, 14 září 2010	153
<i>Fayed proti Spojenému království</i> , č. 17101/90, 21 září 1994.....	127
<i>Ferrantelli a Santangelo proti Itálii</i> , č. 19874/92, 7 srpna 1996.....	141
<i>Ferrazzini proti Itálii</i> , č. 44759/98, 12 července 2001	28
<i>Fey proti Rakousku</i> , č. 14396/88, 24 února 1993.....	38
<i>Findlay proti Spojenému království</i> , č. 22107/93, 25 února 1997	34
<i>Frasik proti Polsku</i> , č. 22933/02, 5 ledna 2010.....	170
<i>Fruni proti Slovensku</i> , č. 8014/07, 21 června 2011	36
<i>Frydlender proti Francii</i> , č. 30979/96, 27 června 2000	139
<i>Gäfgen proti Německu</i> , č. 22978/05, 1 června 2010	159
<i>Galina Kostova proti Bulharsku</i> , č. 36181/05, 12 listopadu 2013	31
<i>Galstyan proti Arménii</i> , č. 26986/03, 15 listopadu 2007.....	74, 90
<i>García Ruiz proti Španělsku</i> , č. 30544/96, 21 ledna 1999	44
<i>Gautrin a další proti Francii</i> , č. 21257/93, 20 května 1998	38
<i>George Kempers proti Rakousku</i> , č. 21842/93, Zpráva komise přijata 14 ledna 1998	80
<i>Giacomelli proti Itálii</i> , č. 59909/00, 2 listopadu 2006.....	174
<i>Glaser proti Spojenému království</i> , č. 32346/96, 19 září 2000	63
<i>Glor proti Švýcarsku</i> , č. 13444/04, 30 dubna 2009.....	153

<i>Gnahoré proti Francii</i> , č. 40031/98, 19 září 2000	64
<i>Goddi proti Itálii</i> , č. 8966/80, 9 dubna 1984	78
<i>Golder proti Spojenému království</i> , č. 4451/70, 21 února 1975	23, 26, 136, 165
<i>Gorraiz Lizarraga a další proti Španělsku</i> , č. 62543/00, 27 dubna 2004	174
<i>Gorshkov proti Ukrajině</i> , č. 67531/01, 8 listopadu 2005	152, 166
<i>Granger proti Spojenému království</i> , č. 11932/86, 28 března 1990	70
<i>Granos Organicos Nacionales S.A. proti Německu</i> , č. 19508/07, 22 března 2012	60
<i>Gubkin proti Rusku</i> , č. 36941/02, 23 dubna 2009	142
<i>Guerra a další proti Itálii</i> , č. 14967/89, 19 února 1998	173
<i>Guincho proti Portugalsku</i> , č. 8990/80, 10 července 1984	136
<i>Gülmez proti Turecku</i> , č. 16330/02, 20 května 2008	165
<i>Gurgurov proti Moldavsku</i> , č. 7045/08, 16 června 2009	123
<i>Gutsanovi proti Bulharsku</i> , č. 34529/10, 15 října 2013	168
<i>Hadjianastassiou proti Řecku</i> , č. 12945/87, 16 prosince 1992	44
<i>Håkansson a Stuesson proti Švédsku</i> , č. 11855/85, 21 února 1990	47
<i>Hansen proti Norsku</i> , č. 15319/09, 2 října 2014	45
<i>Harrison Mckee proti Maďarsku</i> , č. 22840/07, 3 června 2014	111, 114
<i>Hassan a další proti Francii</i> , č. 46695/10 a 54588/10, 4 prosince 2014	150, 168
<i>Henryk Urban a Ryszard Urban proti Polsku</i> , č. 23614/08, 30 listopadu 2010	36
<i>Hermi proti Itálii [GC]</i> , č. 18114/02, 18 října 2006	46
<i>Hirvisaari proti Finsku</i> , č. 49684/99, 27 září 2001	44
<i>Hoholm proti Slovensku</i> , č. 35632/13, 13 ledna 2015	146
<i>Hokkanen proti Finsku</i> , č. 19823/92, 23 září 1994	145
<i>Hornsby proti Řecku</i> , č. 18357/91, 19 března 1997	41, 128
<i>Ibrahim Gürkan proti Turecku</i> , č. 10987/10, 3 července 2012	23, 32, 37
<i>Idalov proti Rusku</i> , č. 5826/03, 22 května 2012	168
<i>Iglin proti Ukrajině</i> , č. 39908/05, 12 ledna 2012	85
<i>Ilhan proti Turecku</i> , č. 22277/93, 27 června 2000	174
<i>Imbrioscia proti Švýcarsku</i> , č. 13972/88, 24 listopadu 1993	83
<i>Jabłoński proti Polsku</i> , č. 33492/96, 21 prosince 2000	145
<i>Jama proti Slovinsku</i> , č. 48163/08, 19 července 2012	135
<i>Janosevic proti Švédsku</i> , č. 34619/97, 23 července 2002	26
<i>Jodko proti Litvě</i> , č. 39350/98, 7 září 1999	44

<i>John Murray proti Spojenému království</i> , č. 18731/91, 8 února 1996.....	79
<i>Jones a další proti Spojenému království</i> , č. 34356/06 a 40528/06, 14 ledna 2014.....	127
<i>Julius Kloiber Schlachthof GmbH a další proti Rakousku</i> , č. 21565/07, 21572/07, 21575/07 a 21580/07, 4 dubna 2013	23, 30
<i>Jussila proti Finsku</i> [GC], č. 73053/01, 23 listopadu 2006	45, 46
<i>Karahalios proti Řecku</i> , č. 62503/00, 11 prosince 2003.....	129
<i>Kemmache proti Francii</i> , č. 12325/86 a 14992/89, 27 listopadu 1991.....	146
<i>Khalfaoui proti Francii</i> , č. 34791/97, 14 prosince 1999.....	26
<i>Khan proti Spojenému království</i> , č. 35394/97, 12 května 2000.....	99
<i>Khrabrova proti Rusku</i> , č. 18498/04, 2 října 2012.....	24, 47
<i>Kijewska proti Polsku</i> , č. 73002/01, 6 září 2007.....	113, 117
<i>Kinces proti Maďarsku</i> , č. 66232/10, 27 ledna 2015.....	140
<i>Kirilova a další proti Bulharsku</i> , č. 42908/98, 44038/98, 44816/98 a 7319/02, 9 června 2005.....	103
<i>Klass a další proti Německu</i> , č. 5029/71, 6 září 1978.....	94
<i>Kleyn a další proti Nizozemsku</i> , č. 39343/98, 39651/98, 43147/98 a 46664/99, 6 května 2003	38
<i>Klouvi proti Francii</i> , č. 30754/03, 30 června 2011.....	112, 122
<i>Kolevi proti Bulharsku</i> , č. 1108/02, 5 listopadu 2009	159
<i>König proti Německu</i> , č. 6232/73, 28 června 1978.....	27, 136, 138, 139
<i>Koottummel proti Rakousku</i> , č. 49616/06, 10 prosince 2009	46
<i>Krasuski proti Polsku</i> , č. 61444/00, 14 června 2005	98
<i>Krčmář proti České republice</i> , č. 35376/97, 3 března 2000.....	43
<i>Kremzow proti Rakousku</i> , č. 12350/86, 21 září 1993.....	46
<i>Kreuz proti Polsku</i> , č. 28249/95, 19 června 2001.....	117
<i>Kudła proti Polsku</i> , č. 30210/96, 26 října 2000.....	94, 97, 99, 135, 136, 147
<i>Kutic proti Chorvatsku</i> , č. 48778/99, 1 března 2002	28
<i>Kuttner proti Rakousku</i> , č. 7997/08, 16 července 2015.....	170
<i>Kyprianou proti Kypru</i> , č. 73797/01, 15 prosince 2005.....	38
<i>L.B. proti Belgii</i> , č. 22831/08, 2 října 2012	167
<i>L.R. proti Francii</i> , č. 33395/96, 27 června 2002.....	169
<i>Lagerblom proti Švédsku</i> , č. 26891/95, 14 ledna 2003	67, 73, 84
<i>Langborger proti Švédsku</i> , č. 11179/84, 22 června 1989.....	36
<i>Lanz proti Rakousku</i> , č. 24430/94, 31 ledna 2002	73, 80

<i>Lawyer Partners a.s. proti Slovensku</i> , č. 54252/07 a dal., 16 června 2009	150, 178
<i>Lechner a Hess proti Rakousku</i> , č. 9316/81, 23 dubna 1987	143
<i>Lithgow a další proti Spojenému království</i> , č. 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 a 9405/81, 8 července 1986	30, 31, 32
<i>Lopez Ostra proti Španělsku</i> , č. 16798/90, 9 prosince 1994	173
<i>M. a další proti Itálii a Bulharsku</i> , č. 40020/03, 31 července 2012	158
<i>M.C. proti Bulharsku</i> , č. 39272/98, 4 prosince 2003	160
<i>M.H. proti Spojenému království</i> , č. 11577/09, 22 října 2013	169
<i>M.S.S. proti Belgii a Řecku</i> , č. 30696/09, 21 ledna 2011	95
<i>Maaouia proti Francii</i> , č. 39652/98, 5 října 2000	28
<i>Maktouf a Damjanović proti Bosně a Hercegovině</i> , č. 2312/08 a 34179/08, 18 července 2013	23, 35
<i>Malgalhães Pereira proti Portugalsku</i> , č. 44872/98, 26 února 2002	169
<i>Malkov proti Estonsku</i> , č. 31407/07, 4 února 2010	133, 138
<i>Martinie proti Francii</i> , č. 58675/00, 12 dubna 2006	38
<i>Martins Moreira proti Portugalsku</i> , č. 11371/85, 26 října 1988	137, 144, 146
<i>Maširević proti Srbsku</i> , č. 30671/08, 11 února 2014	111, 120
<i>Matoń proti Polsku</i> , č. 30279/07, 9 června 2009	133, 141
<i>Matter proti Slovensku</i> , č. 31534/96, 5 července 1999	157
<i>Mayzit proti Rusku</i> , č. 63378/00, 20 ledna 2005	85
<i>McFarlane proti Irsku</i> , č. 31333/06, 10 září 2010	91, 95, 147
<i>McGinley a Egan proti Spojenému království</i> , č. 21825/93 a 23414/94, 9 června 1998	174
<i>McKay proti Spojenému království</i> , č. 543/03, 3 října 2006	167
<i>McVicar proti Spojenému království</i> , č. 46311/99, 7 května 2002	57, 64, 65, 76
<i>Meftah a další proti Francii</i> , č. 32911/96, 35237/97 a 34595/97, 26 července 2002	67, 85
<i>Megyeri proti Německu</i> , č. 13770/88, 12 května 1992	82, 166, 169
<i>Mehmet Ümit Erdem proti Turecku</i> , č. 42234/02, 17 července 2008	159
<i>Melin proti Francii</i> , č. 12914/87, 22 června 1993	90
<i>Menson proti Spojenému království</i> , č. 47916/99, 6 května 2003	159
<i>Micallef proti Maltě</i> , č. 17056/06, 15 října 2009	38
<i>Mikuljić proti Chorvatsku</i> , č. 53176/99, 7 února 2002	134, 146
<i>Milasi proti Itálii</i> , č. 10527/83, 25 června 1987	139, 144

<i>Miragall Escolano a další proti Španělsku</i> , č. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 a 41509/98, 25 května 2000.....	120
<i>Miroslaw Orzechowski proti Polsku</i> , č. 13526/07, 13 ledna 2009	64
<i>Mitev proti Bulharsku</i> , č. 40063/98, 22 prosince 2004.....	141
<i>Moiseyev proti Rusku</i> , č. 62936/00, 9 října 2008.....	142
<i>Momčilović proti Chorvatsku</i> , č. 11239/11, 26 března 2015	50
<i>Monnell a Morris proti Spojenému království</i> , č. 9562/81 a 9818/82, 2 března 1987.....	45, 70
<i>Mooren proti Německu</i> , č. 11364/03, 9 července 2009	169
<i>Morice proti Francii</i> , č. 29369/10, 23 dubna 2015	38
<i>Mosley proti Spojenému království</i> , č. 48009/08, 10 května 2011.....	108
<i>MPP Golub proti Ukrajině</i> , č. 6778/05, 18 října 2005	124
<i>Nachova a další proti Bulharsku</i> , č. 43577/98 a 43579/98, 6 července 2005.....	158
<i>Nenov proti Bulharsku</i> , č. 33738/02, 16 července 2009	64, 154
<i>Neumeister proti Rakousku</i> , č. 1936/63, 27 června 1968	138
<i>Norbert Sikorski proti Polsku</i> , č. 17559/05, 22 října 2009	147
<i>Öcalan proti Turecku</i> , č. 46221/99, 12 května 2005.....	85
<i>Oleksandr Volkov proti Ukrajině</i> , č. 21722/11, 9 ledna 2013.....	49
<i>Öneryıldız proti Turecku</i> , č. 48939/99, 30 listopadu 2004	173
<i>Orchowski proti Polsku</i> , č. 17885/04, 22 října 2009	147
<i>Oršuš a další proti Chorvatsku</i> , č. 15766/03, 16 března 2010	133, 137
<i>Osman proti Spojenému království</i> , č. 23452/94, 28 října 1998.....	159
<i>Öztürk proti Německu</i> , č. 8544/79, 21 února 1984	27
<i>P. a S. proti Polsku</i> , č. 57375/08, 30 října 2012	158
<i>P. C. a S. proti Spojenému království</i> , č. 56547/00, 16 července 2002	60
<i>Pafitis a další proti Řecku</i> , č. 20323/92, 26 února 1998.....	143
<i>Pakelli proti Německu</i> , č. 8398/78, 25 dubna 1983.....	67, 70
<i>Panovits proti Kypru</i> , č. 4268/04, 11 prosince 2008	82, 87, 88
<i>Papachelas proti Řecku</i> , č. 31423/96, 25 března 1999.....	141
<i>Papon proti Francii (č. 2)</i> , č. 54210/00, 25 července 2002.....	114
<i>Parlov-Tkalčić proti Chorvatsku</i> , č. 24810/06, 22 prosince 2009.....	34
<i>Perdigão proti Portugalsku</i> , č. 24768/06, 16 listopadu 2010	117
<i>Perks a další proti Spojenému království</i> , č. 25277/94, 25279/94, 25280/94, 25282/94, 25285/94, 28048/95, 28192/95 a 28456/95, 12 října 1999.....	70
<i>Pescador Valero proti Španělsku</i> , č. 62435/00, 17 června 2003	38

<i>Pham Hoang proti Francii</i> , č. 13191/87, 25 září 1992.....	69
<i>Philis proti Řecku</i> , č. 16598/90, 1 července 1992.....	90
<i>Piechowicz proti Polsku</i> , č. 20071/07, 17 dubna 2012.....	165
<i>Pierre-Bloch proti Francii</i> , č. 24194/94, 21 října 1997.....	28
<i>Pincová a Pinc proti České republice</i> , č. 36548/97, 5 listopadu 2002.....	103
<i>Pishchalnikov proti Rusku</i> , č. 7025/04, 24 září 2009.....	74, 80, 87
<i>Poirot proti Francii</i> , č. 29938/07, 15 prosince 2011.....	111, 119
<i>Poiss proti Rakousku</i> , č. 9816/82, 23 dubna 1987.....	136
<i>Pretto a další proti Itálii</i> , č. 7984/77, 8 prosince 1983.....	45
<i>Probstmeier proti Německu</i> , č. 20950/92, 1 července 1997.....	144
<i>Procola proti Lucembursku</i> , č. 14570/89, 28 září 1995.....	38
<i>Quaranta proti Švýcarsku</i> , č. 12744/87, 24 května 1991.....	69, 70, 79
<i>R. D. proti Polsku</i> , č. 29692/96 a 34612/97, 18 prosince 2001.....	68
<i>Radkov proti Bulharsku (č. 2)</i> , č. 18382/05, 10 února 2011.....	103
<i>Ramirez Sanchez proti Francii</i> , č. 59450/00, 4 července 2006.....	91, 99
<i>Ramsahai a další proti Nizozemsku</i> , č. 52391/99, 15 května 2007.....	159
<i>Rantsev proti Kypru a Rusku</i> , č. 25965/04, 7 ledna 2010.....	158
<i>Regent Company proti Ukrajině</i> , č. 773/03, 3 dubna 2008.....	51
<i>Rehbock proti Slovinsku</i> , č. 29462/95, 28 listopadu 2000.....	169
<i>Ringeisen proti Rakousku</i> , č. 2614/65, 16 července 1971.....	75, 138, 141
<i>Rodrigues Da Silva a Hoogkamer proti Nizozemsku</i> , č. 50435/99, 31 ledna 2006.....	121
<i>Rotaru proti Rumunsku</i> , č. 28341/95, 4 května 2000.....	91, 93
<i>Rowe a Davis proti Spojenému království</i> , č. 28901/95, 16 února 2000.....	43
<i>Ruiz-Mateo proti Španělsku</i> , č. 12952/87, 23 června 1993.....	41, 43
<i>Rumour proti Itálii</i> , č. 72964/10, 27 května 2014.....	159
<i>Rutkowski a další proti Polsku</i> , č. 72287/07, 13927/11 a 46187/11, 7 července 2015.....	144
<i>S. proti Švýcarsku</i> , č. 12629/87 a 13965/88, 28 listopadu 1991.....	80
<i>S.C. proti Spojenému království</i> , č. 60958/00, 15 června 2004.....	82
<i>Sacaleanu proti Rumunsku</i> , č. 73970/01, 6 září 2005.....	129
<i>Saint-Paul Luxembourg S.A. proti Lucembursku</i> , č. 26419/10, 18 dubna 2013.....	114
<i>Sakhnovskiy proti Rusku</i> , č. 21272/03, 2 listopadu 2010.....	80, 87
<i>Salabiaku proti Francii</i> , č. 10519/83, 10519/83, 7 října 1988.....	122
<i>Salduz proti Turecku</i> , č. 36391/02, 27 listopadu 2008.....	66, 73, 79

<i>Şaman proti Turecku</i> , č. 35292/05, 5 dubna 2011.....	88
<i>Santambrogio proti Itálii</i> , č. 61945/00, 21 září 2004.....	63
<i>Scordino proti Itálii (č. 1)</i> , č. 36813/97, 29 března 2006.....	18, 129, 134, 137, 147
<i>Scuderi proti Itálii</i> , č. 12986/87, 24 srpna 1993.....	135
<i>Shtukaturov proti Rusku</i> , č. 44009/05, 27 března 2008.....	149, 156
<i>Shulgin proti Ukrajině</i> , č. 29912/05, 8 prosince 2011.....	120
<i>Siałkowska proti Polsku</i> , č. 8932/05, 22 března 2007.....	64
<i>Silver a další proti Spojenému království</i> , č. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75 a 7136/75, 25 března 1983.....	99
<i>Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. a další proti Portugalsku</i> , č. 56637/10 a další, 30 října 2014.....	133, 144
<i>Somogyi proti Maďarsku</i> , č. 5770/05, 11 ledna 2011.....	170
<i>Sotiris a Nikos Koutras ATTEE proti Řecku</i> , č. 39442/98, 16 listopadu 2000.....	120
<i>Sramek proti Rakousku</i> , č. 8790/79, 22 října 1984.....	31
<i>Stanev proti Bulharsku</i> , č. 36760/06, 17 ledna 2012.....	150, 166
<i>Stankiewicz proti Polsku</i> , č. 46917/99, 6 dubna 2006.....	119
<i>Stankov proti Bulharsku</i> , č. 68490/01, 12 července 2007.....	111, 117
<i>Starokadomskiy proti Rusku (č. 2)</i> , č. 27455/06, 13 března 2014.....	133, 140
<i>Staroszczyk proti Polsku</i> , č. 59519/00, 22 března 2007.....	63, 77
<i>Steel a Morris proti Spojenému království</i> , č. 68416/01, 15 února 2005.....	63, 64, 76
<i>Stögmüller proti Rakousku</i> , č. 1602/62, 10 listopadu 1969.....	135
<i>Stubbings a další proti Spojenému království</i> , č. 22083/93 a 22095/93, 22 října 1996.....	98, 125
<i>Suda proti České republice</i> , č. 1643/06, 28 října 2010.....	24, 52
<i>Suominen proti Finsku</i> , č. 37801/97, 1 července 2003.....	44
<i>Süssmann proti Německu</i> , č. 20024/92, 16 září 1996.....	137
<i>T. proti Spojenému království</i> , č. 24724/94, 16 prosince 1999.....	75
<i>Taşkin a další proti Turecku</i> , č. 46117/99, 10 listopadu 2004.....	173
<i>Tătar proti Rumunsku</i> , č. 67021/01, 27 ledna 2009.....	150, 173, 174
<i>Taxquet proti Belgii</i> , č. 926/05, 16 listopadu 2010.....	44
<i>Tierce a ostatní proti San Marinu</i> , č. 24954/94, 24971/94, 24972/94, 25 července 2000.....	45
<i>Tolstoy Miloslavsky proti Spojenému království</i> , č. 18139/91, 13 července 1995.....	118
<i>Torreggiani a další proti Itálii</i> , č. 43517/09, 8 ledna 2013.....	102

<i>Tripodi proti Itálii</i> , č. 13743/88, 22 února 1994	83
<i>Tsarenko proti Rusku</i> , č. 5235/09, 3 března 2011	167
<i>Tsonyo Tsonev proti Bulharsku (č. 2)</i> , č. 2376/03, 14 ledna 2010	57, 68
<i>Twalib proti Řecku</i> , č. 24294/94, 9 června 1998	57, 68, 84
<i>Tychko proti Rusku</i> , č. 56097/07, 11 června 2015	138
<i>Unión Alimentaria Sanders SA proti Španělsku</i> , č. 11681/85, 7 července 1989	142
<i>Užukauskas proti Litvě</i> , č. 16965/04, 6 července 2010	24, 43
<i>V. proti Spojenému království</i> , č. 24888/94, 16 prosince 1999	75
<i>Valiulienė proti Litvě</i> , č. 33234/07, 26 března 2013	159
<i>Valová, Slezák a Slezák proti Slovensku</i> , č. 44925/98, 1 června 2004	46
<i>Vamvakas proti Řecku (č. 2)</i> , č. 2870/11, 9 dubna 2015	83
<i>Van Mechelen a další proti Nizozemsku</i> , č. 21363/93, 21364/93, 21427/93 a 22056/93, 23 dubna 1997	114
<i>Vayıç proti Turecku</i> , č. 18078/02, 20 června 2006	143
<i>Veliyev proti Rusku</i> , č. 24202/05, 24 června 2010	133, 142
<i>Vermeulen proti Belgii</i> , č. 19075/91, 20 února 1996	43
<i>Vocaturu proti Itálii</i> , č. 11891/85, 24 května 1991	146
<i>VP Diffusion Sarl proti Francii</i> , č. 14565/04, 26 srpna 2008	61
<i>Vučković a další proti Srbsku</i> , č. 17153/11 and 29 other cases, 25 března 2014	95
<i>Wassink proti Nizozemsku</i> , č. 12535/86, 27 září 1990	171
<i>Weber proti Švýcarsku</i> , č. 11034/84, 22 května 1990	27
<i>Wemhoff proti Německu</i> , č. 2122/64, 27 června 1968	138
<i>Werner proti Rakousku</i> , č. 21835/93, 24 listopadu 1997	43
<i>Wiesinger proti Rakousku</i> , č. 11796/85, 30 října 1991	141, 142
<i>Winterwerp proti Nizozemsku</i> , č. 6301/73, 24 října 1979	166
<i>Włoch proti Polsku (č. 2)</i> , č. 33475/08, 10 května 2011	171
<i>X a Y proti Chorvatsku</i> , č. 5193/09, 3 listopadu 2011	157
<i>X a Y proti Nizozemsku</i> , č. 8978/80, 26 března 1985	158, 159
<i>X proti Francii</i> , č. 18020/91, 31 března 1992	145
<i>Y. proti Slovinsku</i> , č. 41107/10, 28 května 2015	160
<i>Yagtzilar a ostatní proti Řecku</i> , č. 41727/98, 6 prosince 2001	143
<i>Yaikov proti Rusku</i> , č. 39317/05, 18 června 2015	141
<i>Yarashonen proti Turecku</i> , č. 72710/11, 24 června 2014	91, 97
<i>Yevgeniy Petrenko proti Ukrajině</i> , č. 55749/08, 29 ledna 2015	79

<i>Yuriy Nikolayevich Ivanov proti Ukrajině</i> , č. 40450/04, 15 října 2009	103, 112, 129
<i>Z a další proti Spojenému království</i> , č. 29392/95, 10 května 2001.....	98, 158
<i>Zdravko Stanev proti Bulharsku</i> , č. 32238/04, 6 listopadu 2012.....	57, 69, 70
<i>Zehentner proti Rakousku</i> , č. 20082/02, 16 července 2009	155
<i>Ziliberg proti Moldavsku</i> , č. 61821/00, 1 února 2005.....	27
<i>Zimmermann a Steiner proti Švýcarsku</i> , č. 8737/79, 13 července 1983.....	144
<i>Zumtobel proti Rakousku</i> , č. 12235/86, 21 září 1993	49

Judikatura Výboru pro lidská práva OSN

<i>Casanovas proti Francii</i> , Sdělení č. 1514/2006, názor ze dne 28 října 2008	117
<i>Czernin proti České republice</i> , Sdělení č. 823/1998, názor ze dne 29 března 2005.....	41, 128

Mnoho doplňujících informací o Agentuře Evropské unie pro základní práva (FRA) je k dispozici na internetu. Lze je nalézt na internetových stránkách agentury FRA na adrese fra.europa.eu.

Další informace týkající se judikatury Evropského soudu pro lidská práva jsou k dispozici na internetových stránkách ESLP na adrese echr.coe.int. Vyhledávací portál HUDOC poskytuje přístup k rozsudkům a rozhodnutím v angličtině a/nebo francouzštině, k překladům do vybraných jazyků, souhrnům právních předpisů, tiskovým zprávám a dalším informacím týkajícím se práce soudu.

JAK ZÍSKAT PUBLIKACE EU

Bezplatné publikace:

- jeden výtisk:
prostřednictvím stránek EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- více výtisků, plakáty či pohlednice:
na zastoupeních Evropské unie (http://ec.europa.eu/represent_cs.htm)
a na delegacích Evropské unie v zemích mimo EU
(http://eeas.europa.eu/delegations/index_cs.htm);
můžete se také obrátit na síť Europe Direct na adrese
http://europa.eu/europedirect/index_cs.htm nebo na telefonní lince 00 800 6 7 8 9 10 11
(zdarma v rámci EU) (*).

(*): Informace jsou poskytovány zdarma, stejně jako většina telefonních hovorů (někteří operátoři, telefonní automaty nebo hotely však mohou telefonické spojení zpoplatnit).

Placené publikace:

- prostřednictvím stránek EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Jak získat publikace Rady Evropy

Council of Europe Publishing publikuje práce ve všech oblastech působnosti organizace, včetně lidských práv, právní vědy, zdravotnictví, etiky, sociálních věcí, životního prostředí, školství, kultury, sportu, mládeže a architektonického dědictví. Knihy a elektronické publikace z rozsáhlého katalogu lze objednat on-line (<http://book.coe.int>).

Ve virtuální čitárně mají uživatelé možnost zdarma nahlížet do výňatků z hlavních prací, které byly právě zveřejněny, nebo celých textů některých oficiálních dokumentů.

Informace o úmluvách Rady Evropy i jejich úplné znění jsou k dispozici na internetových stránkách kanceláře pro smlouvy na adrese <http://conventions.coe.int/>.

Přístup ke spravedlnosti je důležitým prvkem právního státu. Umožňuje jednotlivcům, aby se chránili před porušováním svých práv, aby žádali nápravu v občanskoprávních deliktech, aby volali výkonnou moc k zodpovědnosti a aby se hájili v trestním řízení. Tato příručka shrnuje klíčové evropské právní zásady v oblasti přístupu ke spravedlnosti se zaměřením na trestní a občanské právo. Jejím cílem je zvýšit povědomí o příslušných právních normách, které stanovila Evropská unie (EU) a Rada Evropy, zejména prostřednictvím judikatury Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva. Příručka by měla sloužit jako praktický návod pro právníky, soudce a další odborníky zapojené do soudních sporů v EU a v členských státech Rady Evropy a také pro jednotlivce, kteří pracují pro nevládní organizace nebo jiné subjekty, jež se zabývají problematikou výkonu spravedlnosti.

FRA – AGENTURA EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA
Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vídeň – Rakousko
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
RADA EVROPY
67075 Štrasburk Cedex – Francie
Tel. +33 (0) 3 88 41 20 18 – Fax +33 (0) 3 88 41 27 30
echr.coe.int – publishing@echr.coe.int

